

SOSIAALINEN VERKOSTO IÄKKÄIDEN MUUTOSSA KOUVOLAAN

Merja Hautalainen
Pro gradu-tutkielma
Kansalaisyhteiskunnan
asiantuntijuuden mo /
sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2010

TIIVISTELMÄ

SOSIAALINEN VERKOSTO IÄKKÄIDEN MUUTOSSA KOUVOLAAN

Merja Hautalainen

Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden mo / sosiologia

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Esa Konttinen

Syksy 2010

184 sivua liitteet 27 sivua

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli kuvata sitä, millä tavoin iäkkään ihmisen sosiaalinen verkoston oli mukana iäkkään muuttoprosessin eri vaiheissa siitä tilanteesta lähtien, kun ajatus muutosta syntyy siihen asti kun on asetettu tuloalueelle. Lisäksi arvioitiin iäkkään muuton onnistuneisuutta. Tutkimuksen aineiston muodostivat 99 vuosina 2006, 2007 ja 2008 Kouvolaan muuttanutta 65 vuotta täyttänyttä kotonaan asuvaa iäkästä muuttajaa, joilta kerättiin aineisto kyselyllä. Analyysimenetelminä käytettiin sekä tilastollisia että laadullisia menetelmiä. Tilastollisesti tulokset esitettiin frekvenssi-, prosentti- ja ristiintaulukointeina ja avoimiin vastauksiin sovellettiin sisällönanalyysiä sekä aineistolähtöistä koodausta ja kvantifioimista.

Tutkimukseni tuloksena esitän, että sosiaalinen verkosto on vahvasti mukana iäkkään muutossa. Sosiaalisella verkostolla on merkittävä vaikutus muuttopäätöksen syntymiseen ja muuttoprosessin eri vaiheisiin. Sosiaalinen verkosto oli tyypillisin muuton syyksi esitetty tekijä. Muuttoajatus voi olla lähtöisin muuttajan lapsilta tai verkosto voi tukea muuttopäätöstä. Sosiaalisen verkoston vähäisyys lähtöalueella, ja varsinkin suvun ja lasten sijainti ovat ohjaamassa iäkkään muuton suuntautumista. Sosiaalisen tuen tarve tai sen vähäisyys ohjaavat osaa muutoista. Asunnon valinnassa sosiaalinen verkosto voi olla apuna samoin kuin varsinaisessa muutossakin. Etenkin lapset ovat tärkeitä auttaessaan iäkästä tavaroiden pakkaamisessa, mutta jos lapsia ei ole muu sosiaalinen verkosto voi tulla iäkkään avuksi. Tavaroiden siirrossa laajemman sosiaalisen verkoston merkitys on tärkeä, mutta tavaroiden purussa kaikkein lähin sosiaalinen verkosto on tärkein.

Muuton jälkeen uusi sosiaalinen verkosto lähti tutkituilla rakentumaan suhteellisen hyvin, mutta tyytymättömyys kanssakäymiseen vanhan verkoston kanssa ei kaikilta osin edennyt tyydyttävästi. Pian edellisen muuton jälkeen syntyvissä muuttosuunnitelmissa korostuvat asuntoon ja asuinpaikkaan liittyvät virhearvioinnit, joita uudella muutolla korjataan, uusi muutto ei välttämättä suuntaudu tuloalueen ulkopuolelle. Valtaosaltaan iäkkäiden muutot olivat onnistuneita.

Asiasanat: muuttoliike, muutto, iäkkäät, sosiaalinen verkosto

ABSTRACT

SOCIAL NETWORK AND ELDERLY MIGRATION TOWARDS KOUVOLA

Merja Hautalainen

Civil society expertise / Sociology

Master's Thesis

Department of Social Sciences and Philosophy

University of Jyväskylä

Supervisor Esa Konttinen

Autumn 2010

Pages 184, appendices 27

The goal of this study was to describe how older people's social network was involved in migration process at different stages of the process since the idea of change residence created until after settling down in destination. I also estimated how successful the move was. Data was collected by post questionnaire. The sample was 99 persons who migrated in year of 2006, 2007 or 2008. The mover had to be at least 65 years old, and lived in his or her own home, and he or she migrated to Kouvola. I used both quantitative and qualitative methods while analysing the data. The statistical results were presented by using frequency tables, percentage tables and cross tabulations. Open questions were coded and after that I used quantification, approach was data-driven. Sometimes I used content analysis.

As a result I suggest that social network is involved many ways in migration process of older people. Social network has a significant impact on the decision to move, and on the different stages of migration process. In questionnaire social network was the most typical reason to move. The idea to move may come from children or children may support decision-making. If the region of origin had only a few social networks, especially children or kin, it can orientate where the destination is. The proportion of older people removals was explained by the need for social support or by lack of social support. Social network can be of help in the selection of a dwelling as well as in whole migration process. Especially children are important in helping the packaging, but if the elderly do not have children the other social network may help. The wider social network is important when moving load, but again, when older people rebuild new home there is only view helper, and usually they are mover's own children.

After the move, the elderly's new social network begins to rebuild very well, but they were not always satisfied with the interaction with their older social network. If there were a new migration plan very soon after the previous move, reason for moving was usually related to housing or place of residence. The older people had made a mistake when moving there where he or she was settled, and he or she tried to correct the situation, and that is why he or she plans a new move. This kind of migration may occur in the same municipality. The vast majority of all moves among elderly were successful.

The central concepts: migration, internal migration, social network, elderly

Sisältö

JOHDANTO	7
1 IÄKKÄIDEN MUUTTOLIIKKEEN TEOREETTINEN TAUSTA.....	8
1.1 MUUTTO KÄSITTEENÄ.....	8
1.2 IÄKKÄIDEN MUUTTOA KÄSITTELEVIÄ TEORIOITA	11
1.2.1 Muuttopäätöksen prosessimallit.....	12
1.2.2 Elämäntietomallit.....	19
1.2.3 Paikkaidenteettiin perustuvat mallit	21
1.3 IÄKKÄIDEN MUUTON PIIRTEITÄ SUOMESSA.....	23
1.4 IÄKKÄÄN ITSENÄISEN SELVIYTYMISEN HAASTEITA.....	25
2 IÄKKÄIDEN SOSIAALISET VERKOSTOT	30
2.1 VERKOT JA VERKOSTOT	30
2.1.2 Sosiaalinen verkosto	30
2.1.3 Sosiaaliset suhteet.....	33
2.1.4 Sosiaalinen tukiverkosto.....	34
2.2 SUOMALAISTEN IÄKKÄIDEN SOSIAALISET VERKOSTOT JA VERKOSTOT IÄKKÄÄN TUKIJOINA	36
2.2.1 Samassa taloudessa asuvat sosiaalisen verkoston osana.....	38
2.2.1.1 Puolison kuolema ja leskeys	40
2.2.1.2 Yksinäisyys ja turvattomuus.....	41
2.2.2 Lapset ja näiden perheet	44
2.2.3 Muu suku	47
2.2.4 Ystävät	48
2.2.5 Naapurit	50
2.2.6 Virallinen verkosto, kolmas sektori ja yksityinen apu	52
2.3 SOSIAALINEN VERKOSTO IÄKKÄÄN ITSENÄISEN ASUMISEN AUTTAJINA JA TUKIJOINA	53
2.4 SOSIAALISTEN VERKOSTOJEN TUTKIMINEN	55
3 IÄKKÄIDEN MUUTTOA KÄSITTELEVIÄ SUOMALAISIA TUTKIMUKSIA	57
4 TUTKIMUSPAIKKAKUNTA.....	61
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	64
5.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	64
5.2 TUTKIMUSONGELMAT.....	65

5.3 PERUSJOUKKO.....	65
5.4 OTOS	67
5.5 KATO	69
5.6 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	70
5.7 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTIMENETELMÄT	71
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	73
6.1 TAUSTAMUUTTUAJAT	73
6.1.1 <i>Ikä muuttohetkellä</i>	73
6.1.2 <i>Siviilisääty</i>	75
6.1.3 <i>Koulutustausta</i>	77
6.1.4 <i>Ammattitausta</i>	78
6.1.5 <i>Muuttokerrat ja asumisaika edellisessä asunnossa</i>	79
6.1.7 <i>Aiemman asuinpaikan luonne</i>	82
6.2 IÄKKÄÄN MUUTTAJAN SOSIAALISET VERKOSTOT ENNEN JA JÄLKEEN MUUTON.....	83
6.2.1 <i>Samassa taloudessa asuvat</i>	83
6.2.1.1 <i>Yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukset ennen muuttoa</i>	84
6.2.2 <i>Muun kuin samassa taloudessa asuvan sosiaalisen verkoston sijainti ennen muuttoa ja muuton jälkeen</i>	85
6.2.2.1 <i>Lasten asuminen ennen ja jälkeen muuton</i>	85
6.2.2.2 <i>Lastenlasten asuminen ennen ja jälkeen muuton</i>	88
6.2.2.3 <i>Ystävien asuminen ennen ja jälkeen muuton</i>	90
6.2.2.4 <i>Suvun asuminen ennen ja jälkeen muuton</i>	92
6.2.2.5 <i>Suhde naapureihin ennen muuttoa</i>	95
6.2.3 <i>Sosiaalisen tuen tarve ennen muuttoa ja keneltä tukea saatiin</i>	95
6.2.3.1. <i>Saadun tuen tarkastelu iän, sukupuolen ja siviilisäädyn sekä lähtökunnan mukaan</i> ...	100
6.2.4 <i>Yhteiskunnalta, yksityiseltä taholta tai järjestöiltä saatu apu ja tuki</i>	102
6.2.5 <i>Iäkäs itse auttajana ja tukijana</i>	103
6.2.6 <i>Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan sekä muihin tutkimustuloksiin</i>	104
6.2.6.1 <i>Sosiaalinen lähiverkosto ennen muuttoa</i>	104
6.2.6.2 <i>Sosiaalisen verkoston avun ja tuen tarve ennen muuttoa</i>	108
6.3 MUUTTOPÄÄTÖSTEN KETJU JA SOSIAALINEN VERKOSTO	111
6.3.1 <i>Muuttoon vaikuttavien syiden tarkastelu</i>	111
6.3.2 <i>Muuttopäätös tekeminen</i>	113

6.3.2.1 Samassa taloudessa asuneiden vaikutus muuttopäätöksen tekoon	116
6.3.2.2 Lasten ja lastenlasten vaikutus muuttopäätöksen tekoon.....	117
6.3.2.3 Muiden sukulaisten, ystävien ja naapureiden vaikutus muuttopäätöksen tekoon.....	117
6.3.3 Sosiaalisen verkoston vaikutus iäkkään muuttokohteen valinnassa	118
6.3.4 Kouvolan valikoituminen tulopaikkakunnaksi	120
6.3.4.1 Sosiaalinen verkosto Kouvolan vetotekijänä	120
6.3.4.2 Vetotekijänä Kouvola kaupunkina ja paikkana.....	122
6.3.4.3 Palvelut, harrastukset ja liikenneyhteydet Kouvolan vetotekijänä	123
6.3.4.4 Asunto vetotekijänä Kouvolan sekä terveyteen liittyvät syyt.....	123
6.3.5 Sosiaalinen verkosto ja asunnon etsintä	124
6.3.6 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan ja muihin tutkimustuloksiin.....	127
6.4 SOSIAALINEN VERKOSTO JA IÄKKÄÄN MUUTTOTAPAHTUMA	131
6.4.1 Tavaroiden pakkaaminen ja sosiaalinen verkosto.....	131
6.4.2 Muuttokuorman siirto ja sosiaalinen verkosto	134
6.4.3 Muuttokuorman purkaminen ja sosiaalinen verkosto	137
6.4.4 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan sekä muihin tutkimustuloksiin.....	138
6.5 SOSIAALINEN VERKOSTO MUUTON JÄLKEEN JA TYYTYVÄISYYS MUUTTOON.....	140
6.5.1 Kenen kanssa tai kenen lähellä iäkäs muuttaja asui muuton jälkeen	140
6.5.2 Kanssakäyminen sosiaalisen verkoston kanssa muuton jälkeen ja uuden verkoston muodostuminen	142
6.5.3 Yksinäisyyden kokemukset muuton jälkeen ja muutos muuttoa edeltäneeseen tilanteeseen	145
6.5.4 Tyytyväisyys asuntoon ja asuinpaikkaan	146
6.5.6 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan ja muihin tutkimustuloksiin.....	149
6.6. VIIMEINEN AVOIN VASTAUS: TARKENTAVAT HUOMIOT	152
7 POHDINTA	158
7.1 VASTAUKSET TUTKIMUSONGELMIIN	158
7.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	164
7.3 TUTKIMUKSEN EETTISYYS	167
7.4 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET	171
LÄHTEET.....	175

JOHDANTO

Iäkkäiden sosiaalisia suhteita on Suomessa tutkittu etenkin 1990-luvulla ja sosiaalisista suhteista tulee myös seurantatutkimuksia, kuten Lyyran ym. (2008) tutkimus, jossa on selvitetty pitkittäistutkimuksena sosiaalisten suhteiden muutoksia. Iäkkäiden muutostakin on olemassa kotimaista tutkimustietoa, mutta selvästi vähemmän kuin sosiaalisista suhteista. Kokoavaa iäkkäiden muuttoa käsittelevää kotimaista tutkimusta ei ole. Iäkkäiden muutto ei ole kovin vilkasta, mutta se on hieman vilkastunut 2000-luvulla (Myrskylä 2006). On varsin oletettavaa, että tulevana vuosina iäkkäiden muuttaminen lisääntyy edelleen, sillä suuret ikäluokat ovat joutuneet irrottautumaan juuristaan koulutuksensa ja työnsä vuoksi, ja ovat muuttaneet pitkiäkin matkoja aktiivi-ikänsä aikaan. Ikääntyvät suhtautuvat hyvin realistisesti omaan ikääntymiseensä ja tiedostavat sen vaihteellisuuden ja tämän mukanaan tuomat haasteet omalle asumiselleen (Sainio, 75–79). Suuret ikäluokat ovat valmiit järjestelemään omaa asumistaan ja muuttamaan ikäänsä paremmin soveltuvaan asuntoon, eikä se välttämättä ole maaseudulla, vaan keskustoissa ja kerrostaloissa. Iäkkäät haluavat säilyttää itsenäisyytensä ja tehdä omat ratkaisunsa (ks. Andersson 2007, 76). Mutta onko kyse vain asumisen järjestelyistä? Asunto liittyy oleellisesti muuttoon, mutta ohjaako asunnon etsintää ja paikoilleen asettumista jokin muukin kuin asunto. Tätä on lähdetty selvittämään tällä tutkimuksella.

Tutkimuksen taustalla on jo 1980-luvulla tehdyt iäkkäiden muuttoa koskeneet teemahaastattelut, joissa sosiaalinen verkosto oli vain yhtenä syynä muiden muuton syytekijöiden joukossa. Aineiston analyysin yhteydessä sosiaalinen verkosto nousi usein esille sielläkin, missä sitä ei ollut varsinaisesti kysytty. Laadullisen aineiston lukeminen ja analysointi antoi varmuutta siitä, että sosiaalinen verkosto on tärkeä, mutta millä tavoin, jäi epäselväksi. Kyseinen tutkimus ei koskaan valmistunut, mutta asia jäi vaivaamaan. Kun maisteriohjelmassa tuli ajankohtaiseksi miettiä gradun aihetta, päätin palata aiheeseen ja selvittää, mikä rooli sosiaalisella verkostolla iäkkään muutossa on. Yllätyksekseni aihepiiristä ei löytynyt kotimaista tutkimusta sellaisenaan, vaan tieto oli pirstaleisena muita aihepiirejä käsittelevän tutkimuksen sisällä, eikä mistään syntynyt selkeää kuvaa asiasta. Lähimmäs iäkkäiden muuton ja sosiaalisen verkoston välistä yhteyttä pääsi Kukkamäen 2008 ilmestynyt pro gradu -työ ja sekin ilmestyi vasta, kun tämä tutkimus oli jo aloitettu. Vuotta myöhemmin 2009 ilmestyi Vuorisen sosiaalipolitiikan väitöskirja, jossa tarkasteltiin ikääntymistä maalaiskylässä, ei pelkästään muuttoa, ja muuttoakin maalaiskylän näkökulmasta. Mutta Vuorisen tutkimuksessa laadullisessa analyysissä oli sosiaalinen verkosto kuitenkin mukana muuton yhteydessä. Myös Kukkamäen näkökulmana oli maaltamuutto keskuksiin, mikä muutoinkin on näyttänyt kiinnostaneen iäkkäiden muuton tutkijoita. Google-hautkaan eivät avanneet edes kansainvälisellä kentällä hyviä ja valaisevia tuloksia tutkimuksista, jotka olisivat

auttaneet ymmärtämään ilmiökenttää paremmin. Onneksi teorioissa oli otettu edes jossakin määrin huomioon sosiaalisia suhteita, ja tämä toi ymmärrystä aihepiiriin.

Koska iäkkäiden muuton odotetaan lisääntyvän lähivuosina, on oletettavaa että yhä useampaa myös kiinnostaa se, mikä iäkkäitä liikuttaa. Tätä arvoitusta ratkaisemaan tämä tutkimus syntyi. Koska aihepiiristä tiedettiin suhteellisen vähän, päädyttiin kysymyksenasettelussa kattamaan iäkkään koko muuttoprosessi, miten sosiaalinen verkosto on mukana ja kuinka merkittävässä roolissa se on iäkkään muutossa. Tarkastelukulmiksi valikoitui sosiaalisen verkoston sijainnin ja siltä saadun tuen tarkastelu, muuttopäätökseen vaikuttavat tekijät ja se, kuinka sosiaalinen verkosto on mukana iäkkään muuttopäätöksen teossa. Miten itse muutto tapahtuu, miten verkosto siellä näkyy? Haluttiin myös selvittää sosiaalisen verkoston muutosta ja iäkkään asettumista uuteen asuinpaikkaansa. Koska aiemmatkin teemahaastattelut oli tehty Kouvolaan suuntautuneesta muutosta, päätettiin tutkimuspaikkakunnaksi valita sama kunta, jolloin tarvittaessa teemahaastattelut olisivat käytössä vertailumateriaalina. Tavoitteeksi asetettiin se, missä vaiheissa iäkkään sosiaalinen verkosto astuu kuvaan iäkkään muutossa, ja onko tämä mukaan tulo tärkeää.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet olivat muuttoliike sekä sosiaalinen verkosto. Sosiaalisista verkostoista hankittiin tutkimustietoa ja haettiin tätä kautta pohjaa ymmärtää sosiaalisen verkoston merkitystä iäkkäälle ihmiselle. Sosiaalisen verkoston lisäksi käsiteltiin sosiaalista tukiverkostoa ja sosiaalisia suhteita. Teoriapohja rakennettiin yleisten iäkkäiden muuttoliikettä käsittelevien teorioiden varaan, tärkeimpinä Lee (1996), Wiseman (1980) ja Litwak ja Longino (1987). Uusimmat paikallisidentiteettiin keskittyvät tutkimukset ja teoriat kiinnostivat, mutta ne eivät varsinaisesti ohjanneet tutkimuksen teossa.

1 IÄKKÄIDEN MUUTTOLIIKKEEN TEOREETTINEN TAUSTA

1.1 Muutto käsitteenä

Muutto voidaan määritellä monella tavoin muuttoliikkeen monimuotoisuuden vuoksi. Ilmiön monimuotoisuus on tuottanut useita erilaisia tutkimuksen tarpeita palvelevia määritelmiä ja on esitetty näkemyksiä, ettei muuttokäsitteen määrittely olisi edes mahdollista sen laajuuden vuoksi (ks. Söderling 1988, 10.) Lee (1969, 285) määritteli muuttoliikkeen pysyväksi tai puolipysyväksi asunnonvaihdoiksi. Hän toteaa tämän olevan yleisesti käytetty tapa määritellä muuttoliike. Tällöin ei eroteta toisistaan lyhyen tai pitkän matkan muuttoa eikä maassa- tai maastamuuttoa. Muuton syyt ja seuraukset voivat kuitenkin vaihdella suuresti muuttomatkan mukaan. Muutoksi ei lueta tässä yleisessä määritelmässä

paimentolaisten jatkuvaa muuttoa, tai työntekijöiden siirtymistä kodin ja työn välillä, vaikka se edellyttäisi oleskelua toisella paikkakunnalla. Muuttoliike ei koske myöskään kesämökillä kesäisin oleskelua, vaikka se olisi pidempikestoistakin, jos varsinainen asunto pysyy toisaalla. Merkitystä ei ole silläkään, onko muutto ns. pakkomuutto vai vapaaehtoisesti tapahtunut. (Lee1969, 285.) Bogue (1969, 752) määritteli muuton Leetä täsmällisemmin jakaen sen eri tyyppeihin. Bogueen mukaan asunpaikan (residential) vaihto on mikä tahansa asunnon tai asuinpaikan vaihto, joka sisältää muuton yhdestä rakennuksesta toiseen. Tällainen liikkuvuus voidaan jakaa paikalliseen liikkuvuuteen (local movement), jolloin asunto tai asunpaikka vaihdetaan saman kunnan sisällä ja muuttoliikkeeseen (migration), jolloin vaihtuu myös kunta.

Laajassa suomalaisten maassamuuttoja selvittäneessä tutkimuksessaan Söderling (1983, 5) määritteli maassamuuton Hägerstrandiin ja Mangalamiin tukeutuen ”muutoksi, joka tapahtuu pysyvänä siirtymisenä kunnasta toiseen”. Muutto ei välttämättä edellytä perheenjäseneltä tai talouteen kuuluvalla omankohtaista päätöksentekoprosessia.” Muutamaa vuotta myöhemmin ilmestyneessä väitöskirjassaan Söderling (1988, 13) lisää edellä olevaan määritelmäänsä vielä sen, että ”yksilötason päätöksenteko on yhteydessä vallitsevaan väestö-, alue- ja yhteiskuntarakenteeseen.” Näin tulee esille muuttoliikkeen laaja kokonaisuus, joka pitää sisällään sekä yksilö-, alue- ja yhteiskunnallisen tason ilmiöitä ja kytkentöjä. Yksilötasolla tarvitaan yksilön aktiivisuutta ja pysyvää siirtymistä alueella paikasta toiseen. Muuttopäätöksen tekee yksilö, mutta hän on osa sitä yhteisöä, jossa elää, ja näin ollen yhteisölliset seikat vaikuttavat yksilöiden muuttopäätöksiin. Muuttoon vaikuttavat lisäksi alueellisen ja yhteiskunnallisen tason tekijät, kuten alueellinen väestörakenne ja sen koko, asuinympäristöön niin rakennettuun kuin rakentamattomaankin ympäristöön liittyvät seikat sekä yhteiskunnan kehitysvaihe. Lisäksi muuton toteuttamiseen liittyvät seikat, kuten tekniset kuljetusvälineet vaikuttavat muuttoon. (Söderling 1988, 10.) Kun ajassa edetään kymmenen vuotta eteenpäin, niin Kytö (1998, 22) tutkiessaan muuttajien motiiveita tyytyy määrittelemään muuton ”henkilön, perheen tai ruokakunnan suorittamaksi asunnonvaihdoksi.”

Muuttoliikkeeseen liittyviä käsitteitä on syytä täsmentää vastaamaan tällä hetkellä muuttoliikkeestä käytettyjä käsitteitä. Käsitteet, joita tässä tuodaan esille, vastaavat suomalaisia olosuhteita, ja eivät sellaisenaan ole välttämättä siirrettävistä toisiin maihin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö muuallakin olisi vastaavia käsitteitä käytössä, mutta erilaisista hallinnollisista rajoista ja niiden koosta johtuen vastaavaa käsitettä käyttävät eri maissa tehtävät tutkimukset eivät välttämättä kuvaa toisiaan vastaavia muuttotyyppisiä. Muuttoliikkeen käsitteellinen perusjako tehdään vapaaehtoisen muuton ja pakolaisuuden välille. Näistä vapaaehtoinen muutto voidaan jakaa edelleen maassamuuttoon ja

siirtolaisuuteen, jolloin tarkastelu kohdistuu siihen, muutetaanko tietyn maan rajojen yli vai tietyn maan rajojen sisäpuolella. Vapaaehtoisessa muutossa vapaaehtoisuus on kuitenkin suhteellista, sillä vapaaehtoisessa muutossa erotetaan toisistaan usein toisistaan tavoite- ja pakkomuutto pakon ollessa luonteeltaan eri tasolla pakkoluonteista kuin varsinaisessa pakolaisuudessa. Pakolaisuutta ei käsitellä tässä tutkimuksessa omana ilmiönään, joten sitä ei määritellä tarkemmin, mutta pakolaisuus voidaan sen syyn mukaan jakaa eri tyyppeihin, kuten sotapakolaisuuteen tai ympäristöpakolaisuuteen. (Söderling 2002, 194.) Tavoite- ja pakkomuuton käsitteet ovat iäkkäiden muuttoja tarkasteltaessa tarpeellisia näkökulmia, sillä iäkkäissä voi olettaa olevan sekä niitä, jotka tavoittelevat muutolla jotakin, kuten sellaista asuntoa, jossa fyysisesti selviytyvät, tai haluavat asua lähempänä läheisiään. Tavoitemuuttoa luonnehtii innovatiivisuus ja uutta etsivä aktiivisuus, jolloin muuttaja muuton kautta tavoittelee itselleen jotakin tärkeänä pitämäänsä. Pakkomuutto on säilyttävää muuttoja, jolloin muuttajan huomio kohdistuu muuttoja edeltävään tilanteeseen ja olosuhteisiin, joita ei koeta tarpeellisiksi muuttaa. (Söderling 2002, 194–195.)

Vapaaehtoinen muutto voi olla joko maassamuuttoa tai siirtolaisuutta. Siirtolaisuus voi olla maahan- ja maastamuuttoa tai paluumuuttoa, jolloin yleensä maasta kerran poismuuttanut palaa takaisin kotimaahansa. Siirtolaisuus voi suuntautua lähelle tai kauas, jolloin puhutaan lähi- ja kaukosiirtolaisuudesta. Söderling yhdistää siirtolaisuuden ja pakolaisuuden yhteisen käsitteen alle, jolloin näistä kumpikin on tai niitä luonnehtii eräänlainen taloudellinen pakolaisuus. (Söderling 2002, 195.) Siirtolaisuus ei kuulu lähtökohtaisesti tämän tutkimuksen piiriin, vaan tässä tutkimuksessa keskitytään pääasiassa maassamuuttoon. Aineistosta ei kuitenkaan rajata pois maan rajojen ulkopuolelta tapahtunutta muuttoja. Maassamuutto voidaan määritellä pysyväisluonteiseksi asuinpaikan vaihdoksi, joka tapahtuu maan rajojen sisäpuolella (Söderling 2002, 195). Maassamuutossakin voidaan erottaa erityyppisiä muuttoja sen mukaan, kuinka kauas muutetaan, ja minkälaisia hallinnollisia rajoja ylitetään. Perusjako on kuntien välinen muutto ja kuntien sisäinen muutto. Kun muutetaan kuntien välillä, muuttajan kotikunta vaihtuu, kun taas kunnan sisäisessä muutossa näin ei käy. (Söderling 2002, 195; Myrskylä 2006, 18.) Kotikunnan määrittely perustuu Kotikuntalakiin vuodelta 1994. Kotikuntalain mukaan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu. Kotikuntalaissa on säädöksiä koskien niin maassamuuttoa kuin maan rajat ylittäviä muuttoja. Lain mukaan henkilön on tehtävä ilmoitus kotikuntansa muutoksesta viimeistään viikon kuluttua muuttopäivästä. (Kotikuntalaki 1994.) Kunnan rajat ylittävät muutto ylittävät myös muita hallinnollisia rajoja. Tästä syystä hallinnollisten rajojen ylittämisen perusteella voidaan erotella esimerkiksi kuntien-, läänien-, maakuntien, seutukuntien, työssäkäyntialueiden tms. välisiä muuttoja. (Söderling 2002, 195; Myrskylä 2006, 18.) Sekä maassamuutossa että siirtolaisuudessa voidaan erotella muuttomatkan mukaan vielä lähi- ja

kaukomuutto toisistaan. Kuntien välisessä muutossa muuton syyt liittyvät usein työhön. (Söderling 1999, 8–9.) Silloin, kun ei ylitetä hallinnollisia rajoja tai oteta huomioon muuttomatkan pituutta, voidaan puhua kunnan sisäisistä muutoista tai kunnassa muutoista tai kunnassamuutoista, kuten Tilastokeskus omissa selvityksissään tätä muuttotyyppiä kutsuu. Kunnan sisäistä muuttoa luonnehtii asunnon vaihto kunnan sisällä. Lyhimmillään kunnassa muutossa ei vaihdu edes asuinrakennus, vaan muutetaan samassa rakennuksessa huoneistosta toiseen. (Söderling 2002, 195; Myrskylä 2006, 18; Tilastokeskus 2010.)

Muuttoliikettä voidaan tarkastella yhteiskunnallisten, alueellisten sekä yksilöllisten tekijöiden kautta. Yhteiskunnalliset tekijät voivat saada yksilön muuttamaan ja muodostamaan suuria ihmisvirtoja yhdessä muiden vastaavien tekijöiden vaikutuksen alla olevien ihmisten kera, joskus vapaaehtoisesti, joskus pakosti. Tiettyjä aikakausia leimaa erityyppiset muuttoliikkeet. Alueellisen tason tekijät ovat sidoksissa yhteiskunnallisen tason tekijöihin, mutta ajallisesti ja paikallisesti sidotumpia. Kun muuttoja tarkastellaan yksilötason tekijöiden kautta, kiinnitetään huomio yksilötason tarpeisiin ja näistä syntyviin muuttoliikkeisiin. Tällöin kiinnostus kohdistuu yksilötason motiiveihin muuttaa, mikä vetää ja mikä työntää muuttoon. Söderlingin mukaan muuttomotiivit kytkeytyvät yleensä seuraavaksi ylempänä oleviin tarpeisiin, kun tarpeet jaetaan perus- sekä sosiaalisiin ja aineellisiin tarpeisiin. Tämä lisäksi yksilötason motiivit liittyvät vahvasti ihmisen elinvaiheisiin, nuorella on erilaiset tarpeet kuin vanhalla. (Söderling 1999, 11–12).

Tämän tutkimuksen ulkopuolelle rajataan kunnassa muutot. Muutoksi ymmärretään kunnan tai maan rajan ylittävä siirtyminen, jossa kotikunta muuttuu. Muutto voi tapahtua läheltä tai kaukaa, myös naapurikunnasta tapahtuva muutto katsotaan muutoksi. Oleellista muutolle on sen pysyvyys, eli kotikunnan on muututtava muuton myötä. Muutto nähdään yksilötasolla tapahtuvana päätöksentekona ja prosessina ja tarkastelukulma on yksilötason tarkastelua. Muuttoliike nähdään yksittäisistä muutoista muodostuviksi ihmisvirroiksi eri alueiden välillä. Muuttovirrat ylittävät hallinnollisia rajoja, tässä tutkimuksessa vähintään kunnan rajan.

1.2 Iäkkäiden muuttoa käsitteleviä teorioita

Muuttoliikkeen teoreettisten mallien kehittämistä on tehty paljon yleisen muuttoliikkeen ymmärtämiseksi. Ensimmäiset muuttoliikettä hahmottavat teoriat syntyivät 1900-luvun alkupuolella maantieteellistä näkökulmaa korostaen. Iäkkäiden muuttoliikettä käsittelevät teoriat ovat kehittyneet yleisen muuttoliikkeen teorioiden rinnalla ja niistä on otettu mallia iäkkäiden muutonkin tutkimuksen.

Iäkkäiden muuttoa jäsentävät teoriat ovat olleet varsinaisen kehittämisen kohteena vasta niinkin myöhään kuin 1990–2000 -luvuilla. (Longino and Bradley 2006, 76.) Iäkkäiden muuttoa on tutkittu erilaisista tieteellisistä lähtökohdista käsin. Tutkimusta ovat tehneet mm. väestötieteilijät, sosiologit, maantieteilijät, taloustieteilijät sekä gerontologit kukin omista lähtökohdistaan käsin. Painopiste näyttää olleen kuitenkin sosiologisessa ja gerontologisessa tutkimuksessa. Näkökulmien runsaus on aikaansaanut sen, että jotkin (maantieteen ja taloustieteen) tieteelliset näkökulmat ovat jääneet valtavirran tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, ja näin kokonaiskuvan luominen iäkkäiden muuttamisesta ei ole aina riittävän kokonaisvaltainen. (Ks. Walters ym. 2003.) Kuten jäljempänä käsiteltävästä teoriasta selviää, ei iäkkäiden muuton tutkiminen eikä teorianmuodostukseen ole alkanut kuin vasta pari vuosikymmentä sitten. Tutkimusta ja teoriankehittelyä on ollut aikaisemminkin.

Iäkkäiden muuton tutkimusta on Suomessa ollut suhteellisen vähän ja sitä on ilmestynyt harvakseltaan. Tutkimusta ovat tehneet pääasiassa perustutkintoaan suorittavat opiskelijat tyypillisesti pro gradu töinä. Tutkimuksen vähyys on yllättävää sen vuoksi, että muualla kuin meillä tutkimuksen tärkeys on havaittu iäkkään väestönosan kasvavan lukumäärän vuoksi jo pitemmän aikaa (ks. Duncombe ym. 2003, 244). Iäkäs väestönosa kasvaa Suomessa voimakkaasti etenkin vuodesta 2015 lähtien, yli 65-vuotiaiden määrän ennustetaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2060 mennessä. (Tilastokeskus 2009a). Suomalaisen iäkkään väestönosan muuttamisen erityispiirteet eivät nouse selkeästi esille suomalaisesta koko väestöä koskevasta muuttoliikettä koskevasta tutkimuksesta, eikä myöskään vähittäin ilmestyvät tiettyyn näkökulmaan pureutuvat opinnäytetyöpohjaiset tutkimukset kykene muodostamaan ehyttä kuvaa suomalaisesta iäkkäiden muuttoliikkeestä. Seuraavassa tarkastellaan iäkkäiden muuttoa aluksi erilaista teoreettisista näkökulmista käsin, myöhemmin tarkastellaan tutkimustulosten muodostamaa kuvaa iäkkäiden muuttamisesta. Erilaisista lähtökohdista muodostuneiksi ja toisiaan täydentämättömiksi iäkkäiden muuttoliikettä jäsentäviksi malleiksi ovat vakiintuneet viime vuosikymmeninä muuttopäätöksen prosessimallit (the migration decision process), elämäntapahtumamallit (the life course) sekä paikkaidentiteetin mallit (place identity) (Longino and Bradley 2006, 76.)

1.2.1 Muuttopäätöksen prosessimallit

Nämä mallit pyrkivät löytämään ne syyt, mitkä saavat iäkkään ihmisen tekemään muuttopäätöksensä. Ensimmäiset inhimillistä muuttokäyttäytymistä selittävät teoriat ovat näiden muuttopäätösmallien taustalla. Kuuluisia yleisiä muuttopäätöstä selittäviä teorioita ovat E.G. Ravensteinin (1885) ja E. Leen (1966) mallit, jotka pyrkivät hahmottamaan lähtö- ja tuloalueiden muuttoon työntäviä ja vetäviä tekijöitä ja pyrkivät selittämään näillä muuton motiivia. Näistä malleista Ravensteinin teoria on ensimmäisiä

inhimillistä muuttokäyttäytymistä selittäviä teorioita, jota Leen teoria on kehittänyt eteenpäin. (Longino et al. 2006, 76.)

Muuttopäätöstä koskevissa vanhoissa malleissa syyt yksilön muuttomotiiviin haetaan joko lähtö- tai tuloalueen paikkaan (place) liittyvistä piirteistä. Lähtöalueen paikkaan liittyviä työntäviä tekijöitä ovat esimerkiksi elinkustannusten korkeus ja talven kylmyys. Iäkkäiden kohdalla tämä työntävä seikka näkyy muun muassa hakeutumisena eläkepäivien viettoon lämpimille seuduille pois viileämmiltä alueilta, kuten Yhdysvalloissa etelävaltioihin ja meillä esimerkiksi Espanjaan suuntautunut muutto (Karisto, 2000, 41–42). Usein iäkkäiden tuloalueet ovat Yhdysvalloissa olleet lähellä rannikkoa tai vuoristoa sekä suuren metropolialueen vieressä, tällöin muuttoon vetävinä tekijöinä voidaan nähdä ilmastollisten tekijöiden lisäksi verot ja kasvava talous. (Longino Jr. and Bradley 2006, 76.) Seuraavassa tarkastellaan lähemmin Ravensteinin ja Leen muuttoliikettä koskevaa teoretisointia.

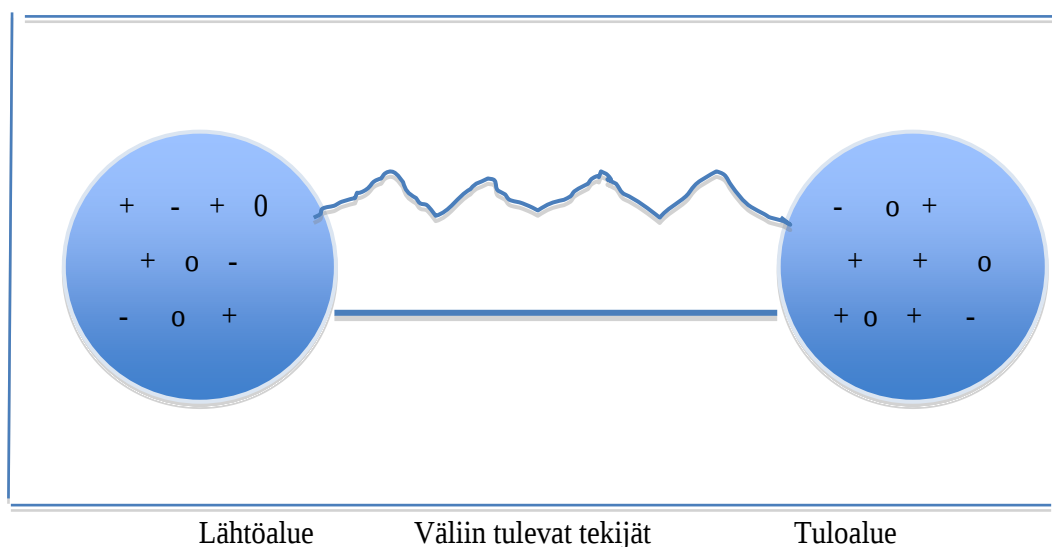
Ravensteinin (1885) muuttoliikkeen teoreettinen malli käsittelee muuttoliikkeen yleisiä lainalaisuuksia, ei siis iäkkäiden muuttoa. Malli on vanha, ja se lieenee toiminut monen tutkimuksen ja teoreetikon taustalla eikä kritiikiltäkään ole säästyty. Teoriaa tarkasteltaessa on pidettävä mielessä mallin ikä ja sen aikaiset yhteiskunnalliset olosuhteet, joiden piirteiden pohjalta malli on kehitetty. Ravensteinin esittämät muuttoliikkeen piirteet pitävät tämän tutkimuksen kannalta sisällään kuitenkin sellaisia näkökulmia, jotka auttavat hahmottamaan myös tämän hetken muuttoliikettä antaen vihjeitä siihen, miten iäkkäät muuttavat laajasta näkökulmasta tarkasteluna, ja mikä on johtanut siihen, että iäkkäät joutuvat tällä hetkellä muuttamaan. (Lee, 1969, 282–283.)

Muuttoliikkeen ja etäisyyden välisestä yhteydestä Ravenstein toteaa, että suurin osa muuttaa vain lyhyen matkan päähän ja ne, jotka muuttavat kauemmas, valitsevat kohteekseen yleensä suuremman kaupungin tai teollisuuden keskuksen. Tietyn keskuksen vetovoima vähenee, kun välimatka kasvaa. Mallin mukaan muuttovirrat suuntautuvat siis suuriin kaupunkeihin ja teollisiin keskuksiin ja teollisuuden ja kaupan kehittyminen ja laajeneminen johtavat muuttoliikkeen kasvuun. Nopean kasvun keskuksessa muutto tapahtuu ensin ympäröivältä alueelta keskukseen, ja ympärille jäävä tyhjä alue taas täyttyy kauempaa muuttaneista. Ravensteinin mukaan muuttovirta synnyttää aina korvaavaa vastavirtaa. Muuttoalueina kaupunki ja maaseutu ovat erilaisia muuttoa tarkasteltaessa, sillä kaupunkien alkuperäinen väestö on vähemmän altista muuttamaan kuin maaseudun väestö. Muuttoa dominoivat taloudelliset motivaatiotekijät, jolloin muuttaja pyrkii parantamaan materiaalisia olosuhteitaan, mutta muuttoon vaikuttavat myös huonot tai painostavat lait, epämiellyttävä ilmasto, raskas verotus ja sosiaalisesti vieras

ympäristö sekä erilaiset muuttoon pakottavat tekijät. Taloudelliset ja materiaaliset motiivit ovat kuitenkin ihmiselle luontaista toimintaa parantaa omia elinolosuhteitaan. (Lee, 1969, 283.)

Yleisen mallin luominen muuttoliikkeestä on osoittautunut hankalaksi ilmiön monimuotoisuuden vuoksi. Ravensteinin jälkeen hänen teoriaansa ennen Leetä kehittivät ja tutkivat muun muassa Stouffer (1940), Zipf (1946) ja Hägerstrand (1957). Lee pyrki luomaan siihenastiseen tutkimukseen ja tietämykseen perustuvan muuttoliikkeen mallin. (Ovaska 2001, 32; Lee 1969, 283–285.) Leen malli on tarjonnut monelle tutkijalle rungon tarkastella muuttoa, samoin se tarjoaa rungon muuttoa koskevalle tiedolle. Mallia on sovellettu paitsi muuttopäätöksen tarkasteluun myös mm. muuttoliikkeen lukumääriä koskevien hypoteesien luomiseen, muuttovirtojen ja vastavirtojen tarkasteluun ja muuttajien luonnehdintaan. (Lee 1969, 288.) Leen muuttoliikkeen tarkastelu painottaa voimakkaasti taloudellisia tekijöitä, ja tarkastelee yleisesti muuttoon liittyviä tekijöitä. Taloudellisten tekijöiden painotus korostaa nousu- ja laskusuhteita ja työpaikkojen kehittymistä, joiden tässä työssä oletetaan koskettavan iäkkäitä lähinnä välillisesti. Näin ollen Leen johtopäätelmiä tarkastellaan niiltä osin, jotka voivat tuoda ymmärrystä iäkkäiden muuton tarkasteluun.

Leen mukaan muuttopäätökseen ja muuttoprosessiin liittyvät tekijät voidaan jakaa neljään osatekijään: 1) lähtöalueeseen liittyvät tekijät, 2) tuloalueeseen liittyvät tekijät, 3) väliin tulevat tekijät ja 4) persoonaan liittyvät tekijät (ks. kuvio 1). Tämän mallin varassa Lee muotoilee hypoteeseja muuttoliikkeestä tukeutuen aikansa tutkimustietoon, seuraavassa tarkastellaan lyhyesti Leen johtopäätelmiä.

Kuvio 1. Muuttopäätökseen ja muuttoprosessiin liittyvät tekijät (Lee 1969, 286.)

Muutto on tulosta eri osa-alueisiin liittyvien tekijöiden yhteisvaikutuksesta, mutta pelkkä hyvien ja huonojen piirteiden yhteenlasku ei aikaansaa muuttoliikettä. Vaa'an on kallistuttava riittävästi muuton puolelle, sillä ihminen on luontaisesti haluton muutoksiin (Leen mukaan hidas ja velto). Jokaisella osa-alueella on useita tekijöitä, jotka joko pitävät henkilön paikallaan, saavat hänet muuttamaan tai ovat muuton kannalta yhdentekeviä. Jotkut näistä tekijöistä vaikuttavat alueen ihmisiin samalla tavoin, osaan eri ihmiset reagoivat eri tavoin. Näin ollen muuttoon vaikuttavat, työntävät tai vetävät tai sitä estävät tekijät, määrittyvät eri tavoin eri henkilöiden kohdalla. Jotkut tekijät taas määrittyvät tietylle ihmisjoukolle samalla tavoin muuttoon kannustaviksi tekijöiksi on kyseessä sitten lähtö- tai tuloalue. Silti ei ole mahdollista määritellä tarkasti niitä tekijöitä, jotka saavat ihmisen muuttamaan ehdottomasti, keskiarvo- ja yleistä käyttäytymistä ja siihen yleisesti vaikuttavia tekijöitä voidaan silti määritellä. Leen mukaan tietyillä asuinalueilla elävät ihmiset tuntevat yleensä suhteellisen hyvin alueensa hyvät ja huonot puolet, jos he ovat asuneet alueella jonkin aikaa. Sen sijaan muuttoa pohtiva ei tuloaluetta tunne samalla tavoin, arviot tuloalueesta ovat usein epätarkkoja ja voivat perustua mielikuviin ja toisen käden tietoon. Toisaalta aiemmin muuttaneet ja muuttoprosessin eri vaiheet läpikäyneet tasoittavat perässä tulevien muuttoa. Muuton tapahduttua ajallisen etäisyyden kasvaessa muuttotapahtumasta arviot lähtöalueesta muuttuvat helposti positiivisemmiksi kuin todellisuus edellyttäisi, sillä lähtöalueella on usein eletty nuorempina, terveempinä ja parempikuntoisina, näin negatiivisia tekijöitä aliarvioidaan. Vastaavasti vaikeudet tuloalueella muuton jälkeen voivat aiheuttaa erheellisen kuvan tuloalueesta. (Lee 1969, 284–287, 292.)

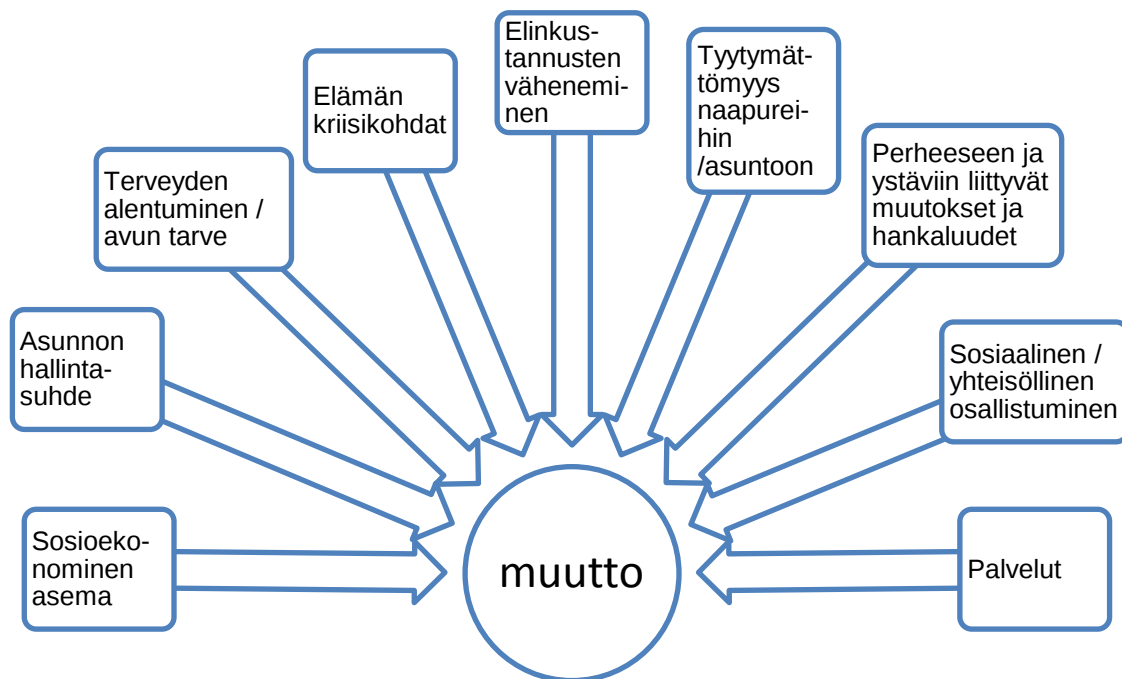
Väliin tuleviinkin tekijöihin muuttajat reagoivat eri tavoin. Sama este, onpa se sitten välimatka, kustannukset tai vaikka riippuvuus sosiaalisista suhteista, näyttäytyy muuttajille erisuuruiselta esteeltä. Kyse on vaikeuksiin asennoitumisesta, ja näin ollen yksilön persoonalliset tekijät, kuten älykkyys ja herkkyyys, sekä tiedot muiden alueiden olosuhteista, vaikuttavat vaikeuksien arviointiin. Tietouteen muiden alueiden olosuhteista vaikuttavat mm. käytettävissä olevat tietolähteet ja sosiaaliset suhteet, joiden kautta tietoa ja kokemuksia mahdollisista muuttokohteista voi saada. Näin ollen on niitä, jotka lähtevät liikkeelle ja niitä, jotka ehdottomasti vastustavat muutosta ja on niitäkin, jotka haluavat muutosta muutoksen vuoksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toisen saa liikkeelle lupaus jostakin uudesta, kun toisen saa muuttamaan vain pakko. Muutto ei ole pelkän rationaalisen pohdinnan lopputulosta, vaan monilla irrationaaliset puolet voittavat. Muuttopäätökseen vaikuttavat lisäksi satunnaiset, enemmän ja vähemmän vakavat, tekijät (esimerkiksi rikoksen kohteeksi joutuminen vähentää alueen kiinnikkeitä) ja aina päätöstä ei tee henkilö itse, kuten on lasten kohdalla. Muuttoa aiemmin rajoittaneet tekijät saattavat lisäksi muuttua elämänsä kierron eri vaiheissa, kuten silloin, kun jäädaan eläkkeelle. Iäkkäiden muuton tarkastelulle ajattelun aihetta tuo myös se Leen toteamus, että

henkilö, joka kerran on muuttanut ja katkaissut siteensä lapsuuden ympäristöön, on todennäköisemmin uudelleen muuttaja, kuin se, joka ei ole koskaan muuttanut. Muuttoa tapahtuu myös takaisin lähtöalueelle. Leen mukaan jokainen muuttovirta synnyttää vastavirran. Tuloalue ei vastannutkaan odotuksia, tai ei enää vastaa odotuksia. Toisaalta se alue, jolta alun perin lähdettiin, saattaa tarjota mahdollisuuksia, joita aiemmin ei havaittu, tai ehkä tuloalueelle ei ole aiottukaan jäädä lopullisesti. (Lee 1969, 287–288, 291, 293.)

Lee pohti myös muuttoliikkeen valikoivuutta, kaikki eivät ole yhtä todennäköisiä muuttajia. Muuttoliike erottelee positiivisesti, ja Leen mukaan muuttajat ovat ikään kuin parempaa laatua (mm. koulutus ja ammatti), kuin lähtöalueelle jääneet, varsinkin ne, jotka painottavat tuloalueen positiivisia tekijöitä ja etenkin, silloin kun etäisyys lähtö- ja tuloalueen välillä kasvaa. Toisin on tilanne niiden kohdalla, jotka painottavat lähtöalueen negatiivisia tekijöitä, sillä heillä on usein taustalla jonkinlaista epäonnistumista, joka työntää heitä pois entisestä. Lisäksi Lee tuo esille sitä, että muutto on eräänlainen siirtymäriitti ja liittyy korostetusti tiettyihin elämänvaiheisiin, kuten leskeksi jääntiin. (Lee 1969, 294 – 296.) Vaikka Lee teki johtopäätelmiä muuton valikoivuudesta, ei yksilöihin liittyvät piirteet tule selvästi esille, ja Leen jälkeen maantieteellisiin selityksiin pitäytyvät tutkimukset ovat olleet vähenemässä. Ajatellaan, että hyvä malli sisältää maantieteellisten seikkojen lisäksi myös muuttajaan henkilökohtaisesti liittyviä piirteitä nämä kummatkin seikat yhteen liittyneinä. (Longino Jr. ja Bradley 2006, 76.) Leen mallin puutteisiin tarttuen Wiseman (1980) kehitti muuttoliikkeen mallia eteenpäin huomioiden henkilön ja ympäristön yhteensovittamisen prosessin (person-environment adjustment processes), jonka perusteella iäkäs muuttaja tekee muuttopäätöksensä. Wisemanin mukaan muuttopäätöksen laukaisee mm. seuraavat työntävät ja vetävät tekijät: ilmasto, ympäristön riittäisyys, elinkustannukset, joiden vaikutusta edesauttaa tai ehkäisee asuntomarkkinat sekä henkilön käytössä olevat resurssit. Wisemanin mukaan niissä tapauksissa, joissa muuttoon ei päädytäkään, tai ei löydetä sopivaa muuttokohdetta, voi henkilö välttääkseen tunteen satimessa olemisesta korjata nykyisen asuinalueensa haittaavia tekijöitä erinäisin mekanismein. Muuton elinolosuhteita parantavat tekijät voivat lisäksi innostaa jälleen uusiin muuttoihin. (Longino Jr. and Bradley 2006, 77.)

Wisemanin (1980) mukaan yleinen käsitys iäkkäiden muuton syistä, kuten iäkkäiden muutto aurinkoisille seuduille varakkaiden iäkkäiden yhteisöihin tai suuremmasta asunnosta pienempään muutto tilan käydessä liian suureksi tai, jotta saavutettaisiin palvelut paremmin tai se, että muutetaan palvelutaloihin, kun ei enää tulla toimeen omin voimin, on liian suppea kuva iäkkäiden muutosta. Myöskään riittävää näkökulmaa eivät tuoneet yleistyksen hänen (Wiseman) aikansa tutkimuksista, jotka olettivat, että varakkailta on mahdollisuus muuttaa ja he muuttavat ilmaston, palveluiden ja virkistys-

vuoksi tai päästäkseen eläkeläisten yhteisöihin, kun varattomammat pysyvät paikallaan siihen asti, kun on pakko muuttaa lyhyen matkan muuttoa saadakseen tarvitsemansa avun ja tuen, ei anna riittävää kuvaa iäkkäiden muuton syistä. Wisemanin mukaan iäkkäiden muuttoliikkeen monimuotoisuus oli jäänyt huomaamatta ja se, että iäkkäiden muuton syyt vaihtelevat suuresti. Wiseman näkee iäkkäiden muuton prosessina, jossa on sarja toisiinsa suhteessa olevia päätöksiä. Ensinnäkin on muuttopäätös, sitten päätös siitä minne muutetaan ja kolmantena päätös asumismuodosta ja siitä, kuinka elämä järjestetään. Mallissa oletetaan, että kaikki ovat potentiaalisia muuttajia ja ihmiset arvioivat asuntoaan ja ympäristöään suhteessa omiin haluihinsa, tarpeisiinsa, resursseihinsa ja vielä tuleviin resursseihinsakin. Iäkkään ihmisen muuttoon liittyvät prosessit on kuvattu kuviossa 3. Malli selittää sitä, kuinka muuton liikkeellepanevat mekanismit tarjoavat motivaatiopohjan muuttopäätökselle. Nämä mekanismit ovat vuorovaikutuksessa muun muassa yksilön resurssien kanssa tuottaen muuton lopputuloksen. Motivaatiotekijöitä on useita, mekanismit, jotka tuovat muuton harkintaan, muutoksia yksilön elämäntapa- ja elämäntilanteissa, ikään kuuluvia menetyksiä ja kriittisiä tapahtumia, ympäristössä olevia epäsuhtia ja muutoksia halutussa elämäntilanteissa. Lisäksi on pakkomuuttoa. Muuttoon työntäviä faktoreita ovat puolison menetys, oman riippumattomuuden menetys sekä ympäristön tuoma stressi. Muuttoon tuloalueelle vetäviä seikkoja voivat olla eläkeläisille tarjotut palvelut ja muut ympäristön tarjoamat palvelut sekä ystävien- ja/tai sukulaisverkoston muutto, eli asuminen toisaalla. Muuttopäätöksen faktorit Wiseman on kiteyttänyt yhdeksään tekijään, jotka esitetään Kuviossa 2. (Wiseman 1980, 145–146.)

Kuvio 2. Muuttopäätöksen faktorit (Wiseman 1980, 147).

Wisemanin mallin ymmärtämiseksi on tarkasteltava mallia täydentävää muuton tyypittelyä. Ilman tätä typologiaa mallin hyötyä on vaikea saada esille eivätkä muuton motivaatiotekijät nouse selkeästi esille. Muutot jakautuvat pitkän- ja lyhyen matkan muuttoihin motivaatiotyyppien mukaan. Pitkän matkan muuttoa motivoivat 1) palvelut, 2) avunsaanti tai 3) paluumuutto. Kun on kyse palvelumotivaatiosta, muuttopäätös on ehkä tehty jo ennen eläkkeelle jääntä. Liikkeelle panevina seikkoina toimivat halu muuttaa elämäntyyliä nykyisestä tai syyt löytyvät vapaa-ajasta. Uudelle alueelle vetävät virkistyspalvelut ja ilmasto, aiemmin muuttaneet ystävät ja sukulaiset tai omat lomakokemukset. Vetävänä tekijänä voi toimia jokin muukin hyvä tiedonlähde. Osa muuttaa eläkeläisyhteisöihin. Jos muuton motivaationa on avunsaanti, muuton muoto voi olla monitahoinen. Usein muutetaan lasten ja suvun lähelle sinne, minne he ovat sijoittuneet. Tällöin voidaan lähteä liikkeelle maalta tai pikkukaupungista ja päädytään suuriin keskuksiin, harvemmin päinvastoin. Avuntarvetta ei yleensä ilmaista muuton motivaatioksi, vaan halu muuttaa lähelle sukua ja lapsia. Tähän tyyppiin sisältyy myös paluumuuttoja, alunperin on lähdetty liikkeelle palveluiden perässä ja palataan avun tarpeen kasvaessa lähtösijoille. Paluumuuttomotivaatiot muodostavat kuitenkin oman motivaatiotyyppinsä, jota luonnehtii paluu synnyinkuntaan, ja nämä voivat suuntautua kauemmas yli hallinnollisten rajojen. Paluumuuttomotivaatiot eivät eroa selvästi palvelu- ja avunsaantimotivaatiosta, vaan ne usein sisältyvät paluumuuttoihin. (Wiseman 1980, 149–150.)

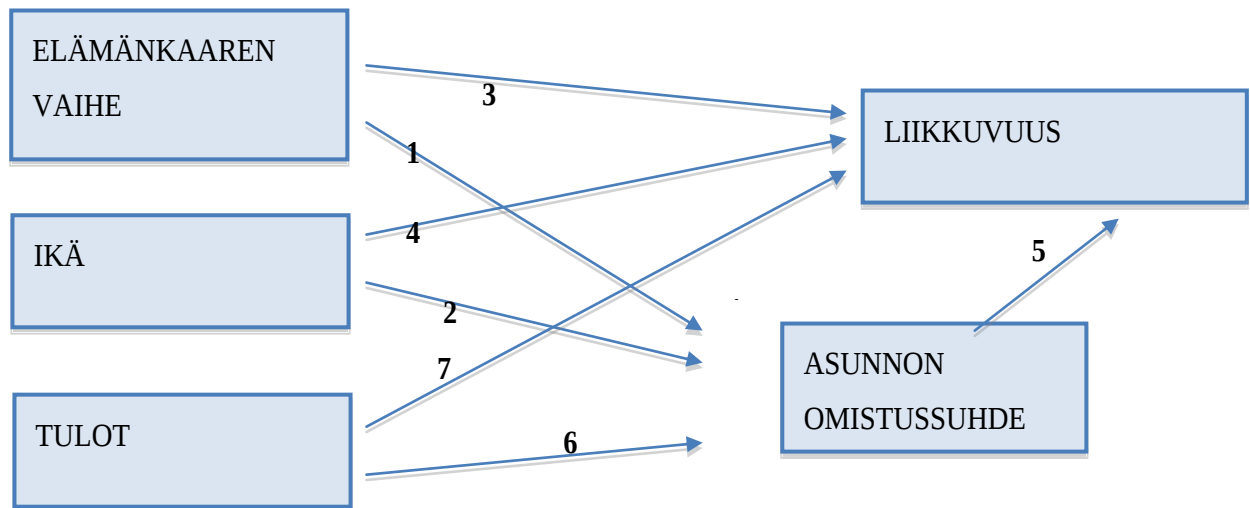
Motivaatiotyypit lyhyen matkan muutoissa jakautuvat 1) palvelumuuttoihin, 2) ympäristön paineesta muuttaneisiin, 3) avuntarvemuuttoihin, 4) pakkomuuttoihin ja 5) kroonisiin muuttajiin. Palvelumuuttoihin liittyvät motivaatiotekijät lähelle suuntautuvissa muutoissa nousevat paremmista asunnoista, puutarhaan liittyvistä seikoista sekä naapurustosta. Mukana on myös elämäntyyliään muuttavia. Iällä ei ole suurta merkitystä näissä muutoissa. Pitkänmatkan muuttoa ehkäisevät palvelut ja sosiaaliset suhteet lähialueilla, jonne muutto voi suuntautua. Ympäristön paineista motivoituneet hakeutuvat pois stressaavasta ympäristöstä, asunto voi olla entisentyypinen, samoin naapurusto. Avuntarpeesta motivoituneet muuttajat ovat kroonisesti sairaita, toimintakyky on ehkä huono, on jääty leskeksi tai taloudellinen selviytyminen tuottaa vaikeuksia tai muita resursseja on vähän. He eivät muuta ns. vapaaehtoisesti. Krooniset muuttajat jatkavat aiemmasta elämästään periytyvää jatkuvaa muuttojen sarjaa ja heissä on useita vuokralla asuvia. Pakkomuuttajan motiivi tulee ulkopuolelta, kuten talo on palanut, on saatu häätö tai tulot eivät riitä asuntoon. (Wiseman 1980, 150–151.) Wisemanin tarkastelu antaa selityksiä niin lyhyemmän kuin pidemmänkin matkan muutoille, tyypittelevät muuttoa ja auttavat ymmärtämään sitä, miksi lähdetään liikkeelle. Muuttoa tarkastellaan yksilötasoisena tapahtumien ketjuna.

Wisemanin teoriasta innostuneina Haas ja Serow (1993) kehittivät mallia eteenpäin. He liittivät äsken eläköityneen tai eläköityvän olosuhteisiin vielä palveluiden hakemisen. Malliin lisättiin ennen varsinaista muuttoprosessia tapahtuva unelmointi muutosta sekä muuton veto- ja työntötekijät esiin nostavat informaation lähteet, jotka nostavat esille muuton veto- ja työntötekijät muuttajan tietoisuuteen. Muutto on kolmivaiheinen muuttopäätösprosessi, jonka lopputuloksena joko on muutto tai sitten ei. (Longino Jr. and Bradley 2006, 77.)

1.2.2 Elämänkulkumallit

Ross (1955) on ehkäpä ensimmäinen niistä, jotka analysoivat iän ja muuttamisen välistä yhteyttä. Hän sai selville, että nuoret ihmiset muuttavat monen tarpeisiinsa liittyvän syyn vuoksi. Näitä syitä ovat työ, koulutus ja perheeseen liittyvät syyt. Rossin ajatuksia on laajennettu koskemaan iäkkäiden muuttoja. (Longino Jr. and Bradley 2006, 77.) Pickvance (1973, 280–281) rakensi kausaalista mallia urbaanien alueiden sisäisistä asunnonvaihtoista liittäen asunnonvaihdot elämänkaareen ja asuinolosuhteisiin. Hän käsitteli vain asunnonvaihtoja eikä muuttoliikettä laajemmassa mielessä. Hän muistuttaa siitä, että varsinainen muuttoliike on useammin kuin asunnon vaihdot lyhyemmän matkan muutoissa, sidoksissa työasioihin. Pickvancen mukaan liikkuvuus riippuu ensinnäkin kotitalouden piirteistä, kuten elämänkaaren vaiheesta, iästä, tuloista ja omistussuhteista, toiseksi asumiseen liittyvistä arvoista, kuten arvostaako esimerkiksi omistusasumista, pientaloasumista tai vuokra-asumista ja kolmanneksi naapuruston ja lähiympäristön piirteistä, kuten työn, koulujen ja palveluiden sijainnista mutta myös etäisyydestä näihin sekä alueen meluisuudesta, sosiaalisesta statuksesta ja etnisestä koostumuksesta. Näiden lisäksi liikkuvuuteen vaikuttaa asuntojen piirteet kuten ikä, koko, omistussuhteet ja alueen asuntomarkkinoiden arvoluokitus. Viimeisenä viidentenä tekijänä liikkuvuuteen vaikuttaa asuntopolitiikka, eli se, minkä tyyppisiä asuntoja rakennetaan. Ikä, tulot, elämänkaaren vaihe ja omistussuhteet korreloivat eniten muuton kanssa ja niillä on vaikutusta kaikkiin asunnonvaihtoihin liittyviin tekijöihin. Muuton syy vaihtelee elämänkaaren eri vaiheissa. Se, miten elämänkaaren vaihe, ikä, tulot, asunnon omistussuhde ja liikkuvuus ajallisesti ja loogisesti liittyvät toisiinsa, kiteytyy Pickvancen liikkuvuuden kausaalisessa mallissa seuraavasti (Kuvio 3 sivulla 20):

Litwak ja Longino (1987) olivat ensimmäisiä, jotka liittivät muuton eläköitymiseen ja terveyden muutoksiin liittyvät seikat ja tämä teoria käsittelee nimenomaan iäkkäiden henkilöiden muuttoja. Tässä mallissa he käsitelivät maan sisäistä iäkkäiden muuttoliikettä ja ajatuksena on, että eläkkeelle jäänti ja terveyden muutokset tuovat ajan mittaan mukanaan paineita, jotka aiheuttavat kolmentyyppistä muuttoja.

Kuvio 3. Liikkuvuuden kausaalinen malli (Pickvance 1973, 281.)

Karkeasti ottaen muuttoa tapahtuu silloin kun jäädytään eläkkeelle, tai kun aletaan kokea lievää selviytymättömyyttä, tai kun alkaa ilmetä useiden sairauksien aiheuttamaa kyvyttömyyttä. Muuttotyyppit eroavat syiden ja muuttajien ominaisuuksien mukaan monella tavoin. Ensimmäinen muutto tapahtuu pian eläkkeelle jäännin jälkeen. Litwakin ja Longinon arvion mukaan 60 vuotta täyttäneistä noin 5 % tekee pitkän matkan muuton seuraavan viiden vuoden kuluessa. Nämä muuttajat ovat suhteellisen terveitä, tuloja on riittävästi ja avioliitto kunnossa. Varattomammat eläkeläiset eivät yleensä osallistu tähän muuttotyyppiin. Muuttoa on saatettu suunnitella jo pitkään ja ehkä on vierailtu tuloalueella vaikkapa lomilla. Muuttojen syyt vaihtelevat palveluiden sijainnista ystävyysverkostoihin. Perhe ja lapset eivät tässä muutossa ole oleellisia, vaikka osa muuttaakin tässä vaiheessa lastensa luo. Jos muutto tapahtuu lasten luo, se ehkäisee muuttamista tulevaisuudessa. Yhdysvalloissa tämä muutto voi suuntautua erityisiin eläkeläisten yhteisöihin, aurinkoon tai urbaanin alueen ulkopuolelle. Toisen muuttotyyppin muodostavat ne muutot, joissa iäkäs muuttaja kokee kohtuullista toimintakyvyn (disability) heikkenemistä tai on saanut kroonisia vammoja. Tyypillisesti toisen tyyppin muuttaja on jäänyt leskeksi, jos ei ole, se ehkäisee muuttamista. Iäkäs kokee vaikeuksia hoitaa jokapäiväisiä taloudenpitoon liittyviä tehtäviään, kuten kaupassakäyntiä, ruoanlaittoa, siivousta tai itsestä huolenpito sairauksissa tai muun turvallisuuden ylläpito ei onnistu. Tästä voi seurata muuttoa lasten lähelle, jotta tarvittavaa apua olisi saatavilla. Usein muutetaan maaseudulta kaupunkiin. Mitä enemmän apua tarvitaan sitä lähempänä on asuttava auttajia. Ystävät eivät Litwakin ja Longinon mukaan usein oman korkean ikänsä vuoksi kykene tai halua korvauksetta auttaa iäkästä ystäväänsä. NykYTEKNOLOGIA voi ehkäistä näitä muuttoja ja mahdollistaa iäkkään itsenäisen selviytymisen toimintakyvyn heikkenemisestä

huolimatta. (Litwak ja Longino 1987, 266–268.) Silverstein ja Angelelli (1998) ovat kutsuneet näitä avunantomuutoiksi (assistance moves) (ks. Longino Jr. and Bradley 2006, 77.) Litwak ja Longino eivät puhu tässä lainkaan yhteiskunnan tarjoamasta avusta, joten tämä muuttotyyppi ei välttämättä näyttäydy Suomessa samalla tavoin kuin USA:ssa, mutta voi hyvin olettaa tätä muuttotyyppiä esiintyvän meilläkin omanlaisena ilmiökokonaisuutena.

Kolmannen iäkkäiden muuttotyyppin muodostavat ne muutot, jotka johtuvat toimintakyvyn heikkenemisestä niin paljon, ettei perhe enää kykene auttamaan iäkästä perheenjäsentään ja siirrytään laitosasumiseen. Syynä muuttoon voi olla myös se, ettei ole lapsia tai puolisoa auttamassa tai auttaminen vaatii auttajiltaan liian paljon. Tämä muutto voi olla myös muuttoa mahdollisimman lähelle lapsia, eivätkä kaikki tähänkään muuttoon suostu. Nämä muutot tapahtuvat yleensä lähimuuttoina paikallisella tasolla. (Litwak ja Longino 1987, 269.) Sitten DeJong, Wilmoth, Angel ja Cornwell (1995) sekä Hays ja Longino (2002) ovat tuoneet voimakkaasti esille sen, ettei terveys yksin, vaan siihen liittyen vähentynyt sosiaalinen yhteys, taloudellinen epävarmuus ja toiminnalliset rajoitukset voivat motivoida muuttoon myöhemmällä iällä. (Longino Jr. and Bradley 2006, 77.)

1.2.3 Paikkaidentiteettiin perustuvat mallit

Nämä iäkkäiden muuttoliikemallit ovat ilmaantuneet 1990-luvun kuluessa tarkastelun kohteeksi. Mallien mukaan on joukko muuttajia, jotka eivät ole juurtuneet tiettyyn paikkaan, ja eivät koskaan voi unohtaa edellistä asuinpaikkaansa. Eli he ovat emotionaalisesti riippuvaisia edellisestä asuinpaikastaan ja sen yhteisöstä (communities). Tämä seurauksena jotkut heistä eivät kykene asettumaan paikoilleen muuton jälkeen, eikä heistä tule pysyviä asukkaita uudessa asuinpaikassaan, he jäävät ikään kuin lomailijoiksi. (Longino Jr. and Bradley 2006, 77.) Ikäihmisen kohdalla paikka voi olla hyvin tärkeä tekijä siinä, kun mietitään muutetaanko vai ei ja sopeudutaanko muuttoon vai ei. Paikka ja paikan kokeminen on oleellinen osa jokaista ihmistä. Paikkoihin liittyy paljon tunteita ja kokemukset paikoista välittyvät aistien kautta. Johonkin tiettyyn paikkaan liittyy hajuja, ääniä ja muiden aistien välittämiä tuntemuksia ja kokemuksia, ja tätä kautta muistoja ja assosiaatioita. On tuttuja paikkoja ja on vieraita paikkoja. Tutussa paikassa on tutut ihmiset, siellä on omat muistot ja omaa menneisyyttä. Se, minkälaisen merkityksen paikka saa, nousee itse kunkin elämästä ja elämänkulusta tuossa paikassa. Kun paikkaan samaistutaan, siitä tulee osa identiteettiä ja identiteetti vahvistuu. Tätä kautta vahvistuu myös paikallisidentiteetti (local identity), joka muodostuu paitsi fyysisestä paikasta, myös sosiaalisista suhteista ja muista historiallisista ja henkilökohtaisista aineksista. Paikallisidentiteetin kehittyminen vaatii tunnetta jaetusta yhteisöllisestä

menneisyydestä, johon yksilö liittää itsensä. Näin paikkaan kiinnitytään emotionaalisin sitein, paikka on läheinen ja tuttu, oma paikka. Paikallisidentiteettiä ajatellen koti on pienin yksikkö, seuraavina kotikunta ja maakunta. Ne ovat paikkoja, joissa olemme kotona. Muualla ollessa kotiin kaipuu voi olla turvallisuuden ja elämänhallinnan hakua. Aiempi oma paikka tunnettiin, siellä osattiin elää ja kulkea. Paikallisidentiteetti on vahvimmillaan lapsuudessa ja vanhuudessa, eikä paikallisidentiteetti ei ole samanlainen eri sukupolvilla. Ihmisten liikkuvuus vaikuttaa paikallisidentiteetin kehittymiseen ja paikkaan kiinnittymiseen, ja haluttomuus muuttaa esimerkiksi kaupunkiin omasta kotikylästä voi selittyä vahvalla paikkaidentiteetillä. Uudessa paikassa ei ole niitä samoja polkuja ja seiniä, tuoksua ja päivänrytmää, eikä samoja ihmisiä, ystäviä ja kenties sukuakaan. (ks. Marin 2003a, 28–31.) Tutkimustulokset tukevat paikallisidentiteetin kehittymistä mm. Everett ja Gfeller (1994, 104) havaitsivat muuttoprosessia tutkiessaan, että ihmiset yleensä kehittävät tunteellisen siteen paikkaan jossa asuvat. Tämä paikka on sekä koti että se alue, jossa eletään. Muutto alueelta, jossa oli asuttu pitkään, näytti johtavan tai saattoi johtaa sopeutumattomuuteen ja suoranaiseen kulttuurisokkiin tuloalueella. Myös muuttoa suunnittelevan näkökulmasta katsottuna muutto saattoi paikallisidentiteetin vuoksi näyttäytyä ongelmallisena ja saattoi vaikuttaa mahdollisen muuttajan päätökseen. Samantapaisia tuloksia sai kotimaisessa tutkimuksessaan Parviainen (1996, 33–34 ja 41–42), joka selvitti iäkkäiden muuttokokemuksia heidän joutuessaan muuttamaan pois remontin alta joensuulaisesta vanhuksille tarkoitettu asuintalosta. Näiden iäkkäiden muuttoa helpotti se, jos uusi asuinpaikka koettiin hyväksi ja uudessa asuinpaikassa oli joku itselle entuudestaan tuttu henkilö. Kaikki näistäkään muuttajista eivät kokeneet muuttoaan positiivisesti, mutta positiivisesti muuttoon suhtautuvia leimasi lyhyt asuinaika (keskimäärin 4,5 v.) senhetkisessä asunnossaan. Parviainen tulkitsee tämän tarkoittavan sitä, ettei asuntoon ja ympäristöön oltu ehditty kiinnittyä ja siksi lähteminen oli helpompaa. Vapaaehtoisia muuttohaluja oli pitempään asuneillakin. Tällöin oltiin tyytymättömiä silloisen asuinpaikan palveluihin, kun uusi asuinpaikka nähtiin nykyistä parempana. Muuttohaluttomia yhdisti pitkä asumisaika nykyisessä asunnossaan (keskimäärin 11,4 v). Heille asunto ja sen ympäristö merkitsi kotia, josta ei haluttu lähteä pois. Parviaisen mukaan muuttohaluttomuus lisääntyi iän kasvaessa ja toimintakyvyn heiketessä. Muuttohaluttomat kokivat lisäksi, ettei heidän mielipidettään muutosta oltu kuultu. Anderssonin tutkimuksessa (2007, 61–74) on kuvattu maalla asuvien iäkkäiden pariskuntien paikkaan kiinnittymistä, ja pitkä asumisaika kiinnittävänä tekijänä sai vahvistusta tutkimuksesta. Tämän lisäksi pitkä avioliitto ja yhteinen historia paikassa sekä maaseudun ympäristö olivat tärkeitä paikkaan kiinnittäviä seikkoja. Kiintymys asuinpaikkaan oli vahva, jota on vahvistanut esimerkiksi sukutila tai itse rakennettu talo. Vaikka tutut ihmiset olivat vaihtuneet pois, paikkatunne säilyi, menneeseen aikaan voitiin kokea kaipausta. Paikkaan liitettiin monia tärkeitä muistoja ja tunteita, kuten perhejuhlia ja lasten syntymää. Paikkakiintymys toi iäkkäille ihmisille jatkuvuuden kokemuksen ja turvallisuuden tunteen. Jos vahvan

paikallisidentiteetin ja paikkatunteen omaava pariskunta oli joutunut muuttamaan, muutto oli koettu vaikeaksi ja ikävöitiin vanhaa paikkaa. Uuden paikan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja uusiin suhteisiin ei lähdetty samalla innolla kuin vanhassa paikassa oli tehty.

Tässä opinnäytetyössä paikallisidentiteetti ei muodosta varsinaista teoreettista pohjaa työlle, mutta on mukana analyysin teossa. Paikallisidentiteetin merkitys iäkkäiden muutolle ymmärretään yhdeksi muuttoon vaikuttavaksi tekijäksi, etenkin sopeutumiseen vaikuttavaksi sekä muuton pakollisuuden kokemusta selittävänä tekijänä, sekä asuinpaikan valintaan vaikuttavaksi syyksi. Samoin elämäntaakan vaihe ja sen tuomat paineet muuttoon sekä erityyppiset iäkkäiden muutot otetaan analyysissä huomioon. Tässä työssä iäkkään muutto ymmärretään usean päätöksen prosessiksi ja tapahtumien ketjuksi.

1.3 Iäkkäiden muuton piirteitä Suomessa

Iäkkäiden muuttoon Suomessa vaikuttavat kansalliset piirteet, eivätkä kaikki muualta tuodut tutkimustulokset selitä sellaisenaan suomalaista iäkkäiden muuttoa. Meillä 1900-luku ja etenkin toisen maailmansodan jälkeinen voimakkaan kehittymisen kausi ja näinä kausina maassa harjoitettu politiikka on ollut siirtämässä väestöä maaseudulta kaupunkeihin ja keskuksiin. Etenkin 1960- ja 1970-luvuille sijoittunut Suuri muutto siirsi ihmisiä pitkiä matkoja alueilta toiselle työn perässä muuton suuntautuessa etenkin Etelä- ja Lounais-Suomeen, tuolloin ns. suuret ikäluokat siirtyivät maalta kaupunkiin. 1980-luvulla muutettiin etenkin suurimpien kaupunkien lähikuntiin ja 1990-luvulla on muutettu suuriin korkeakoulukaupunkeihin tai niiden lähelle. 1990-luvun lama hiljensi muuttaneisuutta, mutta 2000-luvulla muuttaneisuus on ollut vilkasta. 2000-luvun muutot ovat entistä useammin lähimuuttoja ja seutukuntien tai maakuntien sisäisiä muuttoja, jolloin vaikutus ihmisen elämäntaakan muuttamiseen ei ole yhtä voimakasta. Etenkin nuoret ja opiskelijat ovat muuttaneet 2000-luvulla.

Iäkkäiden yli 65-vuotiaiden muuttokin oli vilkasta ns. Suuren muuton aikaan, sillä tullessa 2000-luvulle iäkkäiden muuttaneisuus on matalammalla tasolla kuin 1970-luvulla. (ks. Aro 2007.) Ikääntyvien ja vanhojenkin muutto on sidoksissa yhteiskunnan muutoksiin. Jo nuorempina moni heistä on ollut muodostamassa muuttovirtoja kohti työpaikkoja ja kasvavia keskuksia. Jos eivät he, niin ainakin heidän lapsensa ovat olleet osana muuttovirtoja, ja näin perheenjäsenet ovat sijoittuneet eri paikkakunnille. Iäkkäät itse eivät kuitenkaan ole kovin innokkaita muuttajia ja muuttoliike onkin voimakkaasti iän mukaan valikoivaa, etenkin nuoret ihmiset ovat muuttohaluisia. Aktiivisin muuttoikä on 18 ja 25 ikävuosien välillä, minkä jälkeen muuttaneisuus laskee jyrkästi kaikissa ikäluokissa. Myrskylä (2006,

29–30) tuo esiin iän merkitystä muuttamiselle osana työmarkkinoiden ja muuttoliikkeen pohdintaa. Eri ikäryhmien muuttoalttius on pysynyt usean vuosikymmenen ajan (vv. 1972–2004) lähes samassa suhteessa muuttoalttiuksien järjestyksessä, ja yli 65-vuotiaat ovat olleet jatkuvasti kaikkein vähiten muuttoon altis ikäryhmä, eikä ryhmän muuttoalttiudessa suhteessa muihin ikäryhmiin ole tarkasteltuna ajanjaksona tapahtunut suuria muutoksia. Vuonna 1997 65 vuotta täyttäneistä muutti 7 % keskiväkiluvusta (Söderling 2002, 203). Verrattaessa saman ikäisiä muuttajia eri vuosikymmeninä on eläkeikäisten muuttoalttius kuitenkin lisääntynyt viime vuosina. Kun vuonna 1990 yli 65-vuotiaiden muuttoalttius oli 4 %, niin vuonna 2005 se oli 8 %, ja myös vielä vanhempien ikäluokkien muuttoalttius on lisääntynyt. Myrskylän mukaan eläkkeelle siirtyminen lisää muuttoja kuntien välillä. Osa muuttajista on paluumuuttajia ja heitä, jotka muuttavat kesämökeilleen asumaan. Muuttoalttiuteen näyttää vaikuttavan myös syntymäkohortti, sillä mitä nuoremasta kohortista on kyse, sitä todennäköisemmin muutetaan myös iäkkäämpänä. Myrskylä arvelee tämän johtuvan siitä, että ne jotka ovat tottuneet nuoruudessa vaihtamaan asuinpaikkaansa, kuten nuoremmat kohortit ovat joutuneet tekemään, olisivat alttiimpia muuttamaan myös iäkkäänä. (Myrskylä 2006, 29–36.)

Muuttoalttiuteen vaikuttavat muutkin seikat kuin ikä ja syntymäkohortti. Vuorinen (2009, 100–101) tutki ikääntymistä maalaiskylässä, ja tässä yhteydessä esille nousi myös iäkkään ihmisen muutto ja muuttovalmius. Vuorisen mukaan iäkkään muutto maalaiskylästä oli joko positiivisesti tai negatiivisesti latautunutta sen mukaan, näkikö iäkäs muuttonsa mahdollisuutena vai oliko hän vastustanut muuttoa. Muuttoa saattoi vastustaa, vaikka muuton olisi ymmärretty selkeästi parantavan omaa elämänlaatua. Sellaiset iäkkäät suhtautuivat muuttoon positiivisemmin ja olivat halukkaampia muuttamaan, joiden paikallisidentiteetti oli sitoutunut monen paikkaan, ja joille ei ollut syntynyt kiinnittymistä asuinalueen paikalliskulttuuriin, eikä näin ollen selkeää asuinalueeseen suuntautuvaa paikallisidentiteettiä. Näissä tapauksissa muuton suunnittelussa paikalla ei ollut samaa merkitystä kuin paikkaan kiinnittyneillä ja huomio kiinnitetäänkin muihin seikkoihin muuttoa suunniteltaessa. Ihminen joka ei kiinnitä itseään yhteen paikkaan voi kokea pakonomaista muuttotarvetta, jotta saa kokemuksen elämässä eteenpäin pääsemisestä. Ne, joilla oli vahva paikallisidentiteetti, puolestaan vastustivat muuttoa ja olivat valmiita tekemään suuriakin taloudellisia uhrauksia voidakseen asua siellä, mihin olivat kiinnittyneet. Sisäasianministeriö selvitti 2003 valta- ja vastavirran muuttoja, heidän aineistonsa käsitti myös 70-vuotiaat. Tutkimuksen mukaan yli 60-vuotiaat henkilöt muuttavat pääosaltaan sosiaalisten syiden vuoksi, näitä muuttoja olisi lähes 2/3 osaa muutoista, loput muuttomotiivit perustuivat asuinympäristön vaihtoon sekä asumiseen liittyviin syihin. Muuton suunnan mukaan tarkastelussa vastavirtaan muuttaneiden muutot liittyivät elämänvaiheisiin ja asumiseen sekä sosiaalisiin syihin (3/4).

Avioitumiset, eroamiset ja vanhuuteen liittyvät muuton syyt olivat vallitsevia. (Sisäasianministeriö 2003, 106.)

Suomalaisten iäkkäiden muuttajien muuton syyt on jo pitkään liitetty siihen, että hakeudutaan lähemmäs päivittäis-, sosiaali- ja terveyspalveluita. Muuttojen taustalla on nähty myös eläkkeelle jäämisiä, yksin jäämisiä ja puolison kuolemia. Alttiimpina muuttoon on pidetty yksinäisiä vanhuksia sekä iäkkäitä lapsettomia pariskuntia, jotka muuttavat lähemmäs palveluita. Toisin sanoen etsitään parempaa paikka viettää vanhuudenpäiviä. Kun on tutkittu paluumuuttoja, on siinä yhteydessä havaittu eläkeikäisten paluita takaisin synnyinseuduilleen, ja synnyinseudulla on nähty olevan muuttopäätöstä ohjaavaa vaikutusta. Sosiaalisten suhteiden on nähty olevan merkityksellisiä etenkin leskille, jolloin halutaan lähemmäs lapsia, etenkin tyttäriä, ja muita perheen jäseniä. Oma muuton tyyppi iäkkäillä on se, kun kesäasunnosta tuleekin vähitellen pysyvä asunto eläkkeelle jäätyä, ja tämä synnyttää muuttoa maaseudulle. Maaseutuympäristöä on pidetty halvempana asuinympäristönä kuin kaupunkia ja myös siksi houkuttelevana. (Heikkilä 1993, 17–20.)

1.4 Iäkkään itsenäisen selviytymisen haasteita

Iäkkään itsenäistä selviytymistä voivat haitata useat erilaiset tekijät, näitä voivat olla terveyteen ja toimintakykyyn, psykososiaalisiin tekijöihin, sosiaalisiin suhteisiin, asumiseen ja ympäristöön liittyvät tekijät mukaan lukien mahdollisuus liikkua ja osallistua. Nämä tekijät voivat tuoda mukanaan muuttopaineita aiheuttaessaan avun ja tuen tarvetta. Usein nämä seikat vaikuttavat toinen toisiinsa, eikä yhden itsenäistä asumista ja selviytymistä kuvaavan tekijän tarkastelu anna riittävää kokonaiskuvaa iäkkään selviytymisestä ja tyytyväisyydestä asumisjärjestelyihinsä. (Laatikainen 2009, 20.) Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti näitä seikkoja iäkkään asumisen tyytyväisyyttä ja mahdollista muuttoa laukaisevasta näkökulmasta. Sosiaaliset suhteet käsitellään myöhemmin laajemmin, niitä ei tarkastella tässä ja terveyttä tarkastellaan vain itsenäisen selviytymisen näkökulmasta.

Kun Ikä-hankkeen yhteydessä kartoitettiin yli 65-vuotiaiden henkilöiden terveyttä, kertoi yli puolet terveytensä olleen keskinkertainen ja kolmasosa kertoi heikommasta terveydestä. Oikein hyvästä tai oikein huonosta terveydestä kertoi vain muutama prosentti. Miesten ja naisten välillä oli jonkin verran eroja, naiset kokivat terveytensä heikommaksi kuin miehet. Kun tarkemmin kysyttiin mikä terveyttä haittasi, eniten tuotiin esille kipuja ja särkyjä sekä voimattomuuden ja huimauksen tunteita. Tämän lisäksi löytyi hengitysvaikeuksia, sydän- ja rintakipuja, päänsärkyjä, pahoinvointia ja vatsakipuja.

(Hinkka ym. 2004, 53–54.) Oleellisempaa itsenäisen selviytymisen kannalta kuin listata kussakin henkilössä olevia sairauksia, on kuitenkin pohtia sitä, miten ne haittaavat arjesta selviytymistä. Ikivihreät -projektissa 65–69 -vuotiaat miehet kertoivat, että heistä jopa kolmella neljäsosalla oli arkea haittaavia oireita. Hieman alle puolet naisista toi esille näitä oireita. Tyypillisimmin kerrottiin tuki ja liikuntaelinten kivuista. Kun tutkimuksessa kysyttiin vuoden 2004 haastateltavilta, haittasivatko heidän kokemansa oireet jollakin tavoin heidän harrastusmahdollisuuksiaan, kertoi naisista 57,9 % ja miehistä 74,8 %, että oireet eivät haittaa arkea. (Leinonen ym. 2006, 50–53.) Kotona asuvan iäkkään yli 64-vuotiaan väestönosan terveyttä kartoittaneessa tutkimuksessa kotona asuvista yhden kolmanneksen terveys oli vähintään melko hyvä ja hieman harvempi koki, että se oli melko huono tai huono. Naiset ilmoittivat enemmän oireistaan kuin miehet, ja naiset viestivät myös psyykkisistä oireista, kuten masennusta ja alakuloisuutta, jännitystä ja väsymystä. Kun miehistä viidenneksellä oli näitä tuntemuksia, niin naisilla niitä oli kolmanneksella. Toimintakyvyn vajavuuksia kotona asuvat raportoivat vähän, ne liittyivät pitkien matkojen kävelemiseen sekä taakkojen kantamiseen, sekä varpaan kynsien leikkaamiseen. (Noro ym. 2000, 38–40.)

Hinkka ym. (2004, 63–64) selvittivät mistä päivittäisistä toiminnoista selviämisessä iäkkäillä oli vaikeuksia. Itsestä huolehtiminen onnistui valtaosalla, paitsi edellä mainittu varpaan kynsien leikkaaminen, jossa näyttää tulevan ensimmäiseksi vaikeuksia. Sisällä liikkuminen onnistui kahdelta kolmesta, ulkona liikkuminen oli haastavampaa, siinä koki vaikeuksia kaksi kolmesta. Lääkkeiden otto ja raha-asiat hoituivat usealta omin voimin, mutta raskaissa kotitöissä tarvittiin apua, vain 4 % selviytyi näistä vaikeuksista. Asioinnissa vaikeuksista kertoi naisista kaksi kolmesta ja miehistä puolet. Forss ym. (1995, 46–49) kartoittivat avun ja tuen tarvetta Hinkkan ryhmää laajemmin ja veivät avun tarpeen selkeämmin myös kodin ulkopuolelle. Tutkittavissa oli mukana yli 75-vuotiaita eli Hinkkan ym. tutkimukseen verrattuna iäkkäämpiä henkilöitä. Avun tarve jaettiin erilaisiin asiakokonaisuuksiin, joihin kunkin iäkkään yksilön avun tarve hajautui. Apua tarvittiin ensinnäkin kotitöissä, kuten siivouksessa, pyykinpesussa, tiskauksessa ja ruuanlaitossa. Kaikista yksittäisistä avun tarpeista siivous oli useimmin mainittu (64 %). Toisen avun tarpeen ryhmän muodosti liikkuminen, kuten auton kuljetus, ulkona liikkuminen ja yleisillä kulkuvälineillä kulkeminen. Näistä eniten tarvittiin apua auton kuljetuksessa (46 %). Tämän lisäksi apua tarvittiin kiinteistön hoidossa, joita ovat korjaustyöt, puutarhan hoito ja lumityöt sekä pankki ja postiasiat. Näistä korjaustöissä tarvittiin useitten apua (44 %). Oma ryhmänsä avun tarpeessa muodosti asioiden hoito, kuten kaupassa käynti ja lääkärissä käynti, näissä apua tarvitsi 35–37 % sekä henkilökohtainen apu, joka muodostui omasta hygieniasta huolehtimisesta sekä pukeutumisesta ja riisuuntumisesta, joissa apua kertoi tarvitsevaansa pienempi joukko avun tarvitsijoita. Näiden lisäksi tarvitaan apua sosiaalisessa kanssakäymisessä, kuten tilaisuuksissa käynnissä, keskusteluseuraa,

lukemisessa ja kirjeiden kirjoittamisessa. Näissä tarvittava apu ja tuki oli yleisempää tai yhtä yleistä kuin henkilökohtaisessa hygieniassa tarvittava apu ja tuki. Vähiten apua tarvittiin pukemisessa ja riisuuntumisessa (7 %).

Edellä on käsitelty terveyttä avun tarpeen taustalla ja ainakin Forssin ym. (1995, 51) tutkimuksessa terveys oli merkittävin avun ja tuen aiheuttaja. Seuraavaksi merkittävimmäksi avun ja tuen tarpeen aiheuttajaksi nousivat asuntoon ja asuinalueeseen liittyvät puutteet ja viidennellä sijalla heikommalla painokertoimella oli yhteisvaikutus asunnon ja asuinalueen puutteista sekä asuinseudusta. Muut avun ja tuen tarvetta selittävät seikat olivat ikä, koettu yksinäisyys ja sukupuoli. Koska asuntoon ja asuinympäristöön liittyvillä tekijöillä oli näin suuri vaikutus avuntarpeeseen, katsottiin niitä vielä tarkemmin.

Sainio (2004, 93–95) haastatteli suuriin ikäluokkiin kuuluvia ikääntyviä ja kysyi tässä yhteydessä heidän näkemyksiään siitä, kuinka he haluaisivat asumisensa tulevaisuudessa ratkaista. Ilmeni, että omakotiasuminen, jossa monet ikääntyvät olivat aktiivi-ikänsä viettäneet, ei välttämättä ollut tavoiteltava asumismuoto iän karttuessa, vaan olivat valmiita muuttamaan omaa selviytymistä paremmin palveleviin asuntoihin, kuten kerrostaloasuntoon. Laitosasuminen ei ollut iäkkäiden mielestä ihanteellinen ratkaisu asumisen järjestelyssä omakotiasunnon jälkeisenä asumisratkaisuna. Palveluasumiseen oltiin valmiita vasta, kun ei itsenäisesti enää selvidyttäisi arkielämästä. Oma koti oli tärkeintä, mutta ei välttämättä siellä, missä se elämänkaaren aktiiviaikana oli sijainnut. Osa oli halukas viettämään osan aikaansa myös ulkomailla. (Sainio 2004, 75–76). Laatikaisen (2009) selvityksessä asuntoon liittyvät rajoitteet yhdessä iäkkään heikentyneen toimintakyvyn kanssa näyttäytyivät muuttoa laukaisevana tekijöinä siinä tapauksessa, ettei toimintakyky vastaa asunnossa elämisen vaatimuksia. Vaikeuksia iäkkään selviytymiselle toivat muun muassa asunnon hissittömyys, portaat, kynnykset, pieni WC sekä liian pienet tilat liikkua apuvälinein. Monet näistä tekijöistä rajoittivat liikkumista niin kotona kuin sen ulkopuolellakin ja rajoittivat näin itsenäisiä toimintamahdollisuuksia. Syrjäkylällä eläminen saattoi puolestaan tulla mahdottomaksi välttämättömien palveluiden puutteen vuoksi. (Laatikainen 2009, 22.) Jos muuttoon oli päädytty, asunnon helppohoitoisuus oli oleellinen asunnon valintatekijä. Asumisratkaisut iäkäs halusi tehdä ajoissa ja itse. Ikääntyvät ymmärsivät myös monipuolisen sosiaalisen verkoston merkityksen omalle selviytymiselleen, ja olivat valmiita uusiin itsenäisesti rakennettuihin yhteisöllisiin asumisratkaisuihin tai seniorikeskuksiin. Sainion (2004) haastateltavat eivät haikailleet maaseudulle asumaan, sen sijaan omakotitalosta oltiin valmiit luopumaan ja siirtymään keskuksiin palveluiden lähelle ja pienempiin asuntoihin (Sainio 2004, 75). Sainion tutkimuksesta ei selkeästi noussut esille haastateltavien kasvualueet tai muutot, jos oli asunut koko aktiivi-ikänsä maaseudulla, saattaa

eläkeiässä olla halua maaseudun rauhaan. Laatikaisen havaintojen mukaan syrjäkylillä asuvat muuttoon päätyneet iäkkäät eivät tavallisesti siirtyneet suoraan palvelu- tai laitosasumiseen, joten toimintakykyä itsenäiseen asumiseen oli vielä jäljellä (Laatikainen 2009, 22).

Omassa kodissa asuminen onnistuu iäkkään kohdalla parhaiten silloin, kun se on hänen oman tahtonsa mukaista ja hän kykenee suoriutumaan jokapäiväisestä elämästään itsenäisesti. Ympäristön tarjoamat palvelut ja sosiaalinen tuki mahdollistavat omassa kodissa asumisen sen jälkeen, kun toimintakyky heikkenee ja avun tarve kasvaa. Asunnon lisäksi ympäristön palveluilla on tärkeä merkitys itsenäiselle selviytymiselle iäkkään kunnon heiketessä. Näistä palveluista keskeisimmät ja sellaiset, jotka iäkkään tulisi voida itse kohtuudella saavuttaa, ovat kauppa, pankkipalvelut, posti, apteekki ja terveyspalvelut. Ympäristössä tulisi olla mahdollisuus myös virkistys- ja harrastustoimintaan sekä kohtuulliset liikennejärjestelyt. Toimintakyvyn heiketessä myös kotiin saatavat palvelut tulevat tärkeiksi. (Olsbo-Rusanen ym. 2003, 31.) Asumista vaikeuttavaksi tekijäksi voi nousta myös se, että iäkäs ei ota vastaan yhteiskunnan hänelle tarjoamia palveluita, kuten kotipalvelua, vaikka palveluille olisi selkeästi tarvetta (Laatikainen 2009, 22). Ikääntyvien kotona selviytymistä ja yksinäisyyttä ehkäisevät lisäksi kunnan tarjoamat asukastuvat sekä erilaiset päivätoiminnan tarjoamat palvelut ja palvelupisteet. Tietoteknologia antaa uusia mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalista verkostoa ja ehkäistä yksinäisyyttä iäkkäällekin väestöosalle. Varsinkin ne iäkkäät, jotka ovat työelämässään käyttäneet tietotekniikkaa työvälineinään, käyttävät tietokoneita myös eläkkeelle jäätyään. (Olsbo-Rusanen ym. 2003, 32.)

Iäkkään tarvitsemien palveluiden häviäminen lähiympäristöstä ja niiden sijoittuminen kauas iäkkään kodista samalla, kun liikkuminen omin voimin heikkenee ja julkisten kulkuvälineiden tarjoamat palvelut puuttuvat tai ovat hankalia saavuttaa, voivat johtaa tilanteeseen, jossa iäkkään on muutettava lähemmäs palveluita taajamiin ja kuntakeskuksiin. (Olsbo-Rusanen ym. 2003, 33.) Palveluiden saavutettavuuden kannalta erilaiset asuinympäristöt ovat erilaisessa asemassa iäkkään selviytymistä tarkasteltaessa. Liikkumisen mahdollistaminen on myös yksi sosiaalisen tuen osa. Jyrkämän tutkimuksessa (1995, 124) nousi selvästi esille paikkakuntien eroavuus sekä kunnan eri osien eroavuus siinä, miten liikkuminen onnistuu varsinkin, jos se on julkisten liikkumisvälineiden varassa. Erityisen haavoittuvia tässä suhteessa näyttävät olevan iäkkäät naiset, yksin asuvat ja syrjemmällä kylissä elävät iäkkäät. Toisinaan julkisten kulkuvälineiden liikkuminen on sidoksissa koulujen aukioloihin, eikä bussi kulje kuin koulujen toiminnan aikoina ja tämä tuo vaikeuksia iäkkään itsenäiselle asioiden hoidolle. Myös Vuorisen tutkimuksessa (2009, 167) maaseudulla elävät leskeytyneet naiset toivat esille sen, että liikkuminen on ollut sidoksissa puolisoon, ja puolison kuoltua liikkuminen on tullut vaikeammaksi. Oleellista liikkumisen kannalta on siten se, miten liikenneyhteydet kunnassa on järjestetty, ja miten julkiset

kulkuvälineet saavuttavat kunnan eri osat. Merkityksellistä on lisäksi se, onko iäkkäällä itsellään ajokorttia ja autoa käytössään. Liikkumisen kannalta tärkeää on ympäristön ja liikkumisen välineiden lisäksi iäkkään oma toimintakyky, mikä sekin on riippuvainen ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Ikääntyminen tuo mukanaan usein fyysisiä rajoitteita liikkumiseen ja vaatii iäkkäältä itseltään uudenlaista asennoitumista omaan tilanteeseensa.

2 IÄKKÄIDEN SOSIAALISET VERKOSTOT

2.1 Verkot ja verkostot

Käsitteenä sosiaalinen verkosto vaikuttaa helpolta määritellä, sillä useimmille muodostuu näiden kahden sanan liitosta selkeitä mielleyhtymiä, joiden sisältöä osataan kuvata. Tieteellinen määrittely on kuitenkin konstikkaampaa. Mistä käsitteestä lopulta on kyse? Onko tarkoitus määritellä sosiaalinen verkko tai verkosto, vai sosiaalinen suhde, entä mitä tekemistä näillä on sosiaalisen tuen kanssa? Sosiaalisen verkoston käsitteen on ensimmäisenä esittänyt 1954 antropologi J.A. Barnes. Hänen mukaansa sosiaalinen verkosto tarkoitti sitä, että jokainen ihminen on kosketuksissa joukkoon muita ihmisiä. Näistä muista ihmisistä osalla on häneen suora yhteys ja osalla ei ole. (ks. Mehndiratta-Klason 1995, 22; Gothoni 1996, 9.) Sosiaalisen verkoston määritelmät ja piirteet ovat täsmentyneet tämän jälkeen monien teoreetikkojen ja tutkijoiden työn kautta ja verkostotutkimusta on tehty usealla tieteenalalla, esimerkiksi sosiologiassa, sosiaalipsykologiassa, organisaatiopsykologiassa ja poliittisten tieteiden alueella (Gothoni, 1996, 9.) Marin (2003, 73–75) nostaa esille sen, etteivät sosiaalisen verkoston ja verkon käsitteet ole vakiinnuttaneet asemaansa. Näitä kahta käsitettä käytetään sekä samanarvoisina käsitteinä että toisistaan erillisinä käsitteinään. Käsitteet voidaan siis erotella toisistaan. Tällöin ajatellaan, että verkko on yksilön henkilökohtainen verkko, niiden ihmissuhteiden kokonaisuus, jonka kanssa hän on tekemisissä, kun taas verkosto pitää sisällään paitsi tämän henkilökohtaisen verkon niin sen kytkennät laajempaan henkilön ja eri yksilöiden muodostamaan kokonaisuuteen. Näin ollen verkosto käsittää laajemman ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuden kuin verkko. Sosiaalinen verkosto ei käsitteenä kata myöskään samaa aluetta kuin sosiaaliset suhteet, vaan sosiaalinen verkosto koostuu sosiaalisista suhteista, ja sosiaaliset suhteet ovat yksilön sosiaalisen verkon ydin. Seuraavassa määritellään sosiaalisen verkoston käsite lukemalla verkostoon mukaan ajatus myös henkilökohtaisesta verkosta erottelematta näitä toisistaan. Tämä jälkeen määritellään sosiaaliset suhteet sekä sosiaalinen tuki, sillä pelkän verkoston olemassaolon tutkimisella ei oleteta löytyvän riittävän montaa näkökulmaa avaamaan sosiaalisen verkoston ja iäkkään muuton välisiä kytkentöjä.

2.1.2 Sosiaalinen verkosto

Jokainen meistä elää osana jotakin sosiaalista verkostoa, tunnistaapa tai tiedostaapa henkilö itse tuota verkostoaan tai ei. Näin siitä huolimatta, että henkilö ei itse pidä aktiivisesti yhteyttä verkostoonsa. Poikkeuksien löytäminen, eli vailla minkäänlaista verkostoa olevan henkilön löytäminen, on todella vaikeaa. Sen sijaan ei ole tavatonta se, ettei ihminen tunne omaa verkostoaan tai havaitse sitä tai osaa

hyödyntää verkostonsa tarjoamaa voimavaraa tai ymmärrä sen merkitystä itselleen. Ihminen voi myös koettaa sanoutua irti sosiaalisista verkostoista, mutta kuinka sen toteuttaa, on vaikea kysymys. (Marklund ja Klefbeck 1985, 14–15.)

Sosiaalinen verkosto merkitsee siis Barensiin tukeutuen sitä, että jokainen ihminen on yhteydessä toisiin ihmisiin, näistä ihmisistä osalla on häneen suora yhteys, toisiin taas tätä suoraa yhteyttä ei ole. Barnesin jälkeen käsite on saanut täsmentäviä määritelmiä. Knocke ja Yang (2008, 8) esittävät seuraavan määritelmän sosiaaliselle verkostolle kuvaamaan niitä tyypillisiä elementtejä, joista sosiaalisen verkoston määritelmät yleensä koostuvat: ”A social network is a structure composed of a set of actors, some of whose members are connected by a set of one or more relations.” On siis joukko toimijoita, tai pisteitä, ja ainakin osalla näistä toimijoista on yksi tai useampi sidos / suhde, toisiin toimijoihin. Suhteet voivat olla vastavuoroisia tai olla olematta sitä, eikä kaikkien tarvitse olla suhteessa toisiinsa. Toimijoiden väliset suhteet ovat tyypiltään ja intensiteetiltään erilaisia ja muokkaavat tätä kautta verkostot toisistaan eroaviksi. (Koncke & Yang 2008, 8.)

Mehndiratta-Klason (1995) erittelee sosiaalisten verkostojen tutkimuksen kehittymistä ja käsitteen määrittymistä seuraavasti: Englantilainen antropologi Boot (1957) löysi tutkimuksissaan perheiden verkostoista suurissa kaupungeissa kaksi erityyppistä verkostoa. Toista näistä hän nimitti löyhien sidosten verkostoksi (loose-knit networks) ja toista kiinteiden sidosten verkostoiksi (close-knit networks). Kiinteiden sidosten verkosto muodostuu Bootin mukaan niistä henkilöistä, jotka henkilö tuntee ja joita hän tapaa. Tällaiseen verkostoon kuuluu mm. perhe. Boot erotti toisistaan myös formaalien ja informaalien suhteiden verkostot, joista informaalit suhdeverkostot ovat emotionaalisesti tärkeitä, kuten ystävät ja naapurit, kun taas formaalit suhteet ovat lähinnä erilaisiin instituutioihin liittyviä suhdeverkkoja, esimerkiksi kunnallisen kodinhoitajan tarjoama tuki ja kirkko. Myöhemmin Holter et al. (1976) määrittelivät sosiaalisen verkoston yksilön suhteellisen läheisiksi ja sitoviksi suhteiksi, ja näkivät verkostojen luonteen olevan enemmänkin emotionaalisia kuin instrumentaalisia. Anderson ja Johansson (1989) toivat sosiaalisten verkostojen rakenteeseen mukaan horisontaaliset ja vertikaaliset verkostot, näistä horisontaaliset muodostuvat informaalisista verkostoista ja vertikaaliset puolestaan formaalisista verkostoista. Vertikaalinen verkosto voi koostua mm. kotiaavasta ja yhteiskunnan tarjoamasta sosiaalisesta huolenpidosta. Schiefloen (1982) näkemyksen mukaan verkostot perustuvat muotoon. Hän erottelee toisistaan henkilökeskeiset verkostot (person centered networks), totaaliset verkostot (total networks) ja tiettyyn yhteyteen liittyvät verkostot (contextual networks). Henkilökeskeiset verkostot muodostuvat henkilön suhteista muihin ihmisiin omassa verkostossaan, totaaliset verkostot taas ovat niitä, jotka muodostuvat esimerkiksi perheestä tai vaikkapa koululuokasta.

Totaaliset verkostot syntyvät näin ollen ikään kuin yksilöstä riippumatta mm. sen kautta, että on mennyt mukaan tai on mentävä mukaan johonkin instituutioon, tai sen kautta, että on syntynyt johonkin ryhmään, ja se tuo mukanaan tietynlaisen verkoston itsestään selvänä mukanaan. Verkoston totaalisuus tulee sen kautta, etteivät nämä verkostot ole neuvoteltavissa olevia. Tiettyyn yhteyteen liittyvät verkostot taas muodostuvat Schiefloen mukaan maantieteellisen alueen mukaisista ja siellä olevista verkostoista. Näiden jakojen lisäksi voidaan Cooleyn (1902) mukaan puhua primäärisistä ja sekundaarisista verkostoista, jossa verkostossa suhteet ovat satunaisia ja epäsuoria. Primäärisissä verkostoissa siirtyy yksilölle tärkeää hiljaista tietoa ja näissä verkostoissa luodaan pohja toimimiselle sekundaarisissa verkostoissa välittämällä yksilölle muun muassa kielen, arvoja, rooleja ja normeja. (ks. Mehndiratta-Klason 1995, 22–24).

Koska liikutaan lähellä ryhmän käsitettä, on hyvä tarkentaa sitä, miten sosiaalinen verkosto eroaa ryhmästä. Ihmiset kuuluvat yleensä erilaisiin ryhmiin, pienempiin ja isompiin, perheestä aina laajoihin kollektiivisiin ryhmiin kuten poliittiseen puolueeseen tai teatteriyleisöön. Ryhmällä tarkoitetaan yleensä sellaista ihmisten muodostamaa joukkoa, joka on vuorovaikutuksessa keskenään, ja jolla on jokin yhteinen päämäärä. Usein ryhmän jäsenet ovat jakaneet ryhmässä työt ja tehtävät jonkin periaatteen mukaisesti ja löytyy erilaisia rooleja ryhmän jäsenten kesken (esimerkiksi johtaja). Ryhmän jäsenet tietävät kuuluvansa tuohon ryhmään. Kun ryhmän toiminta jatkuu, ryhmän jäsenet omaksuvat usein yhteisiä käyttäytymispiirteitä ja muita tapoja, syntyy normeja ja toimintakulttuuria. (Laine 2005, 186.) Sosiaalinen verkko ei ole rakentunut ryhmän tavoin, esimerkiksi harvemmin verkostossa on johtajaa vaikka erilaisia rooleja löytyisikin. Merkitykseltään verkosto avautuu sen jäsenille yksilöllisesti, ja jokaisella on omanlaisensa verkko, toisin kuin selvärakenteisissa ryhmissä. Näin ollen verkon rajat eivät ole samalla tavoin selkeitä kuin ryhmän rajat. Verkko voidaankin nähdä rajattomana rakennelmana, ja jokaiselle eritavoin rakentuneena, hämäränä rajoiltaan jopa henkilölle itselleen. Myös sitoutuminen verkkoon on erityyppistä kuin ryhmään ja voi vaihdella voimakkaasti verkon eri pisteiden välillä. Näkyväksi verkko tulee toiminnan kautta, silloin kun verkon jonkin pisteen kanssa hakeudutaan vuorovaikutussuhteeseen tai vaihtosuhteeseen. Marin puhuu tässä verkosta suhdepotentiaalina ja verkkoreservinä, eli suhteiden mahdollisuutena verkon jossakin osassa. (Marin 2003, 74.)

Sosiaalisen verkoston kuvaaminen voidaan tehdä sen rakenteen ja verkostossa tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta. Verkoston rakennetta ja vuorovaikutusta kuvaavat verkoston koko eli verkostoon kuuluvien jäsenten lukumäärä, suhteiden läheisyys (sukulainen vai naapuri), homogeenisuus eli kuinka samanlaisia verkoston jäsenet keskenään ovat, verkoston tiheys, kontaktien tiheys ja laatu, ihmissuhteiden kesto, vuorovaikutuksen suunta (vastavuoroisuutta vai ei) sekä se, mitä funktioita

toiminnalla verkostossa on. Yksittäisen henkilön verkostoon vaikuttavat häntä itseään lähellä olevat seikat kuten hänen ikänsä, sukupuolensa, siviilisäätynsä, sosioekonominen taustansa ja persoonan piirteensä. Verkoston kokoon ja laatuun vaikuttavat lisäksi verkoston ympärillä olevat seikat, kuten sosiaaliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät. (Tiikkainen ym. 2007, 70–71.)

2.1.3 Sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet liittyvät sosiaalisiin verkostoihin, ne ovat kuten todettua, sosiaalisen verkoston ydin. Sosiaaliset suhteet eivät käsitteenä kuitenkaan palaudu sosiaalisen verkoston käsitteeseen, eivätkä kata samaa aluetta. Sosiaaliset suhteet eivät myöskään merkitse samaa kuin sosiaalinen tuki. Sosiaalinen tuki on suppein käsite. Sosiaalinen suhde on kahden ihmisen välinen jonkinasteinen ja jonkin muodon saanut sidos / yhteys näiden ihmisten välillä. Tämä sidos voi saada uusia muotoja, eikä siten välttämättä pysy samanlaisena. (Marin 2003, 73; Krause 2006, 182.) Sosiaalista suhdetta kuvaavat seuraavat seikat: suhteen osapuolilla on odotuksia toistensa toimintaa kohtaan, ja nämä odotukset pohjautuvat johonkin tavoitteeseen tai tarpeeseen (esimerkiksi seuran puute) ja suhteen osapuolet toteuttavat näitä odotuksia. Lisäksi osapuolten välillä on yhteinen ymmärrys odotuksista ja siitä, kuinka odotuksiin vastataan (Marin 2003, 75). Krause jakaa sosiaaliset suhteet sisältönsä puolesta neljään toistaan eroavaan käsitykseen siitä, mitä sosiaalisten suhteiden ajatellaan kattavan. Ensinnäkin sosiaaliset suhteet ymmärretään sosiaalisena tukena, jolloin ne muodostuvat erityyppisistä avun muodoista, tällöin autetaan henkilöä selviämään stressaavista tilanteista. Tämä tuki voi olla henkistä, aineellista tai tiedollista tukea. Barrera sisällyttää tukeviin sosiaalisiin suhteisiin myös tuen tarpeen arviointiin ja avun ennaltaehkäisyyn liittyvät toimenpiteet aina luottamukseen tunteeseen tuen saannista sitä tarvittaessa. Rook puolestaan liittää sosiaaliset suhteet toveruuteen tai kumppanuuteen yksilön vapaa-ajassa silloin, kun haetaan virkistystä, mielihyvää ja jaetaan kokemuksia keskenään tai tavoitellaan jotakin kummallekin osapuolelle tärkeää etua. (ks. Krause 2006, 182).

Kolmas ulottuvuus sosiaalisissa suhteissa ovat heikot sosiaaliset siteet, jotka eivät sido yksilöä voimakkaasti tai ole läheisiä ja intensiivisiä suhteita, mutta ovat silti olemassa yksilön elämässä. Näitä ovat harvemmin tai satunnaisesti tavattavat henkilöt, kuten kaupan kassa tai silloin tällöin kävelylenkillä tavattava naapuri. Neljäs suhdetyyppi sosiaalisissa suhteissa ovat lähinnä kielteisesti koetut ja kielteisiä tunteita synnyttävät suhteet. Näissä suhteissa voi olla eriasteista kiistaa, riitaa ja hyljeksintää aina liialliseen avun tarjoamiseen saakka. (Krause 2006, 182). Näistä kielteisistä sosiaalisista suhteista huolimatta Marinin (2003, 75) näkemyksen mukaan toimiakseen sosiaaliset suhteet edellyttävät

pohjimmiltaan edes jonkinasteista luottamusta ja tasapuolisuutta osapuolten välillä, eikä riisto kuulu verkostoon, vaikkakin sitä esiintyy. Marinin näkemys on ajatuksia herättävä ja tämän tutkimuksen tekemisen kannalta ei voi olla ottamatta huomioon kaltoin kohtelua iäkkään sosiaalisen verkoston tekemänä. Iäkkäälle, jolle lähipiirissä olevat suhteet ovat erittäin merkittäviä, sillä niiden keskellä vietetään paljon käytettävissä olevasta valveillaolon ajasta, voi olettaa myös naapurusuhteiden olevan varsin merkityksellisiä, eivätkä aina välttämättä hyviä suhteita. Oma ulottuvuutensa tulee institutionaalisten suhteiden kautta. Onko tässä kyse vain sosiaalisen suhteen laadusta tai peräti jostakin muusta kuin sosiaalisesta suhteesta, onko se suhde vailla suhdetta? Joka tapauksessa tässä työssä riittää yksinkertainen näkemys sosiaaliseen tukiverkostoon, se voidaan jakaa yksilön omaan luonnolliseen sosiaaliseen verkostoon, vapaaehtoisten kansalaisaktiivien tarjoamaan sosiaaliseen verkostoon ja viranomais- ja kaupalliseen verkostoon (Gothoni 1996, 10). Suhteet tähän verkostoon voivat vaihdella hyvästä huonoon.

2.1.4 Sosiaalinen tukiverkosto

Sosiaalisen tukiverkoston näkökulmasta sosiaalisen verkoston määritteli Walker (1977 ks. Biegel ym. 1984, 14), hänen mukaansa sosiaalinen verkosto on sellainen joukko henkilökohtaisia kontakteja, joiden kautta henkilö ylläpitää sosiaalista identiteettiään sekä saa emotionaalista tukea, materiaalista apua ja palveluita, tietoa ja uusia sosiaalisia suhteita. Hänen näkemyksensä sosiaalisesta verkostosta on jotakuinkin sama kuin minkälainen näkemys sosiaalisesta tukiverkostosta oleva näkemys on. Sosiaalisen tukiverkoston käsite on suppeampi kuin sosiaalisen verkoston. Tarkastelukulmana on tällöin se, minkälaista tukea sosiaaliselta verkostolta saadaan, eli minkälainen funktio vuorovaikutussuhteilla on. Sosiaalinen tukiverkosto muodostuu siten niistä henkilöistä, joilta ihminen, esimerkiksi iäkäs henkilö, voi tarvitessaan saada tukea ja apua. (Koskinen 2004, 75.) Gothonin (1990, 11) mukaan sosiaalisen tuen käsite ei ole vakiintunut, mutta sosiaalisen tuen määritelmässä on mukana seuraavia elementtejä: 1) sosiaalinen tuki liittyy ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin, 2) se verkosto, jossa on pysyvimmit suhteet, antaa yleensä sosiaalisen tuen ja 3) sosiaalisen tuen merkitys liittyy yksilön identiteetin muodostumiseen, selviytymiseen ja yksilön elämän ristiriitatilanteisiin.

Sosiaalisen tuen verkostolta yksilö voi saada mm. taloudellista tukea tai konkreettista apua, saada tietoa ja palautetta, joiden varassa hän voi parantaa elämänhallintaansa, saada emotionaalista tukea ja näin jakaa raskasta elämäntilannettaan toisen ihmisen kanssa ja lisäksi sosiaalinen tukiverkosto voi auttaa yksilöä omien voimavarojensa tehokkaaseen käyttöön ja selviytymiseen ristiriitatilanteissa. Lisäksi

sosiaalisen tukiverkoston kanssa voi jakaa omia tehtäviään ja se voi antaa tuettavan käyttöön tietoja, taitoja ja työvälineitä, jopa rahaa (Biegel ym. 1984, 14).

Sosiaalisen tuen muotoja, kuten sosiaalisen verkostonkin muotoja, ovat epävirallinen (informal) ja virallinen (formal) tuki. Näiden välimaastossa ovat vapaaehtoinen tuki ja itseapuryhmät, esimerkiksi yhdistykset ja järjestöt tuenantajina. Lisäksi ovat kaupalliset palvelut. Jos sosiaalisen tuen muotoja tarkastellaan tuen tarjoajan näkökulman sijaan sisällön näkökulmasta, voidaan sosiaalinen tuki jaotella seuraavasti: henkinen eli emotionaalinen tuki sekä konkreettinen eli instrumentaalinen tuki. (Gothoni 1990, 11–12.)

Kaikki sosiaaliset suhteet eivät ole sosiaalista tukea tarjoavia suhteita, vain pieni osa kunkin sosiaalisen verkoston suhteita tarjoaa merkittävää tukea. Jokainen meistä kuitenkin tarvitsee näitä luotettavia ja itseä tukevia suhteita voidaksemme hyvin. Tällainen merkittävä toinen voi olla oman perheen jäsen, ystävät, sukulaiset, naapurit tai joku muu sellainen henkilö, johon tuettava luottaa. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa ihmisillä on vapaus itse valita oma tukiverkostonsa, on se sitten osa itselle läheisempää verkostoa tai virallisemman tai peräti kaupallisen verkostonosan tarjoamaa tukea. Osa henkilöä tukevasta sosiaalisesta verkostosta ei kuitenkaan ole vapaaehtoisesti valittuja, vaan saatuja, kuten naapurit. Jos sosiaalisen verkoston siteet ovat tiukkoja, ei saatu tuki välttämättä ole parempaa kuin löyhien siteiden verkostossa. Löyhät siteet voivat toimia tehokkaammin, varsinkin jos löyhä verkosto on laaja ja tiukasti sitovat siteet sosiaaliseen verkostoon ovat kapeita. Mitä monipuolisempi ja laajempi sosiaalinen verkosto on, sitä todennäköisemmin siltä kuitenkin saadaan tarvittava tukea. (Biegel ym. 1984, 15–18.)

Tässä tutkimuksessa sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan iäkkään lähiverkostoa, joka voi tarjota iäkkäälle hänen itsenäistä selviytymistään edistävää tukea ja apua. Tähän sosiaaliseen verkostoon katsotaan kuuluvan lapset, lapsenlapset, sukulaiset, ystävät ja naapurit, mahdollisesti tuttavat sekä lähiverkoston ulkopuolelta yhteiskunnan tukiverkosto, yksityiset palveluntarjoajat ja kolmas sektori. Sosiaalista verkostoa ei samaisteta sosiaaliseen tukiverkostoon, vaan iäkkään arjen jokapäiväisiin sosiaalisiin suhteisiin, jotka tarjoavat mahdollisuuden kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa ja merkityksellisyden kokemuksen omalle elämälle.

2.2 Suomalaisen iäkkäiden sosiaaliset verkostot ja verkostot iäkkään tukijoina

Iäkkäiden sosiaalisia verkostoja on tutkittu Suomessa pitkällä aikavälillä suhteellisen paljon, etenkin 1990-luvulla ilmestyi sosiaaliin suhteisiin liittyvää tutkimusta, kuten Gothonin (1990), Viljaranta (1995), Mehndiratta-Klason (1995) Lehto ym. (1997) ja Melkas ja Jylhä (1997). Myös Jyrkämän (1995) väitöskirjassa on käsitelty iäkkäiden sosiaalisia verkostoja. Verkostoja on tutkittu myös tätä ennen (ks. Jyrkämä 123). Viime vuosina tutkimustietoa puhtaasti verkostoihin keskittyneenä on tullut vähemmän, esimerkkinä voidaan mainita Kovaniemen pro gradu vuodelta 2007. Uudempi tutkimus on enemmän soveltavaa ja tietoa iäkkäiden sosiaalisten suhteiden laadusta ja merkittävydestä löytyy muista iäkkäiden olosuhteista ja selviytymistä käsittelevistä tutkimuksista. Seuraavassa tarkastellaan sitä, mitä suomalainen tutkimus on kertonut iäkkäiden verkostoista ja niiden merkityksestä iäkkäälle ihmiselle.

Iäkkään ihmisen sosiaalinen verkosto koostuu yleensä seuraavista verkoston osista: 1) perheenjäsenet, jotka asuvat iäkkään kanssa, tai muut iäkkään kanssa asuvat henkilöt, 2) muualla asuvat perheenjäsenet, sisarukset ja muut sukulaiset, 3) ystävät, naapurit, entiset työtoverit, 4) ammattiauttajat sekä 5) elämänikäiset merkittävät ihmissuhteet, elossa olevat ja ei elossa olevat. (Koskinen 2004, 73.) Tämän lisäksi verkostoon voidaan liittää vielä virallinen verkosto (ks. Gothoni 1990, 11–12), mikä astuu mukaan verkostoon yleensä siinä vaiheessa, kun iäkäs syystä tai toisesta, kuten toimintakyvyn heikkenemisen myötä, tarvitsee ammatillista tukea selviytyäkseen. Iäkkäiden sosiaalisen verkoston keskimääräinen koko on 5–7 henkilöä (Tiikkainen ym. 2007, 71). Iäkkäiden sosiaalinen verkosto saattaa olla kasvamaan päin, viitteen tästä antaa 65–96 -vuotiaiden jyvaskyläläisten sosiaalisen verkoston pitkittäistutkimus, jossa samanikäisten kohorttia on tarkasteltu 1988, 1996 ja 2004. (Lyyra ym. 2006, 116.)

Sosiaalinen verkosto säilyy suhteellisen vakaana ihmisen ikääntyessä varsinkin perheenjäsenten kohdalla, mutta sosiaalisten verkostojen kapenemisen todennäköisyys kasvaa ikävuosien karttuessa ja näin tapahtuu yhtä lailla miesten ja naisten verkostoille (Hietanen ym. 2001, 33; Tiikkainen ym. 2007, 71). Muutokset sosiaalisessa verkostossa ovat yksilöllisiä, tyypillisesti vähenee kuitenkin ystävien lukumäärä. Menetetyt verkoston jäsenet korvataan usein uusilla sosiaalisilla suhteilla, tai vanhoille suhteille annetaan uusia merkityksiä, esimerkiksi lapset koetaan ystävinä. (Tiikkainen ym. 2007, 71.) Iän lisäksi sosiaalisen verkoston laajuuteen eri ikäryhmissä, myös iäkkäissä ryhmissä, vaikuttavat siviilisäätö ja lasten lukumäärä. Jo siinä vaiheessa, kun jäädytään pois työelämästä, karsiutuu osa aiemmin olleista sosiaalisista suhteista. Kun toimintakyky ja kunto heikkenevät, vähenevät samalla mahdollisuudet

hakeutua sosiaalisiin suhteisiin ja keinot ylläpitää suhteita muuttuvat. Toimintakyvyn heiketessä jäädään pois osasta aiemmista harrastuksista. Lisäksi vanhemmat sukupolvet ja ikätoverit poistuvat kuoleman kautta. Leskien suhteellinen osuus kasvaa iän lisääntyessä, tosin miehet ovat useammin naimisissa kuin naiset, koska naiset elävät pitempään. (Gothoni 1990, 63.) Yksin elämisen ei kuitenkaan tarvitse merkitä yksinäisyyttä. Toisaalta eläköityminen avaa myös uusia mahdollisuuksia solmia sosiaalisia suhteita ajankäytön muuttuessa. On aikaa liikkua enemmän ihmisten parissa ja on aikaa liikkua julkisissa paikoissa, joissa on mahdollista solmia uusia ihmissuhteita. Lisäksi iäkkäille on tarjolla oma yhdistys- ja harrastustoimintaa sekä kerhoja. (ks. Viljaranta 1995, 51.) Koulutus ja hyvä sosioekonominen asema helpottaa harrastuksiin osallistumista, samoin ulospäin suuntautunut persoonallisuus (Tiikkainen ym. 2007, 71).

75 ikävuotta näyttää olevan eri tutkimuksiin perustuen ikävaihe, jonka jälkeen terveysongelmat lisääntyvät ja sosiaalisen tuen tarve kasvaa ja samaan aikaan ihmissuhteet kapenevat, yksinasuminen lisääntyy ja ystäväverkkokin harvenee (Hietanen ym. 2001, 46). Etenkin naiset kokevat tämän tilanteen vähentävän tunnetta huolenpidosta sekä läheisyyden tunteen puutetta. Ikääntyvät miehetkin kokevat läheisyyden ja huolenpidon heikkenemistä ikääntymisen myötä, mutta eivät samassa määrin kuin naiset. (Hietanen ym. 2001, 33). Miesten ja naisten sosiaaliset verkostot eivät rakenteeltaan ja tyypiltään poikkea toisistaan, mutta naiset elävät miehiä useammin yksin. Tästä ja läheisyyden ja huolenpidon puutteen tunteesta huolimatta naiset kokevat saavansa sosiaalista huolenpitoa ja läheisyyttä miehiä enemmän. (Hietanen ym. 2001, 41). Koulutus näyttää lisäävän sosiaalisen verkoston kokoa ja verkosto tarjoaa enemmän läheisyyttä ja huolenpitoa (Hietanen ym. 2001, 42.)

Iäkkäiden verkostoista voidaan löytää erityyppisiä tapoja, joilla iäkkäät verkostoituvat suhteessa muihin ihmisiin. Tätä ovat tutkineet Melkas ja Jylhä (1997, 8–9), jotka erottelivat tutkimuksessaan suomalaisten iäkkäiden verkostoista viisi erilaista sosiaalisen verkoston tyyppiä: runsas (12 %), vain ajatuksissa oleva (11 %), toiminnallinen (15 %), perhekeskeinen (26 %) sekä niukka sosiaalinen verkosto (35 %). Kukin verkostotyyppi erottuu toisistaan läheisten lukumäärän, tapaamistiheyden, käytännön avun antamisen ja saamisen sekä uskotun henkilön olemassaolon ulottuvuuksilla. Niillä, joilla oli runsas verkosto, oli paljon ystäviä ja he tapasivat usein muitakin kuin sukulaisiaan, esimerkiksi naapureitaan. He myös saivat ja antoivat paljon käytännöllistä apua. Henkilön sosiodemografiset piirteet eivät selittäneet tähän ryhmään kuulumista. Perhekeskeinen verkosto kuvastaa iäkkäitä laajemminkin, mutta tässä verkostotyyppissä lapset saivat suuren merkityksen muun verkoston kustannuksella. Toiminnallinen verkosto vie iäkkään kodin ulkopuolisiin suhteisiin, he tapasivat päivittäin monenlaisia ihmisiä, etenkin naapureita ja ystäviä, mutta myös sisarusiaan. Omien lasten tapaaminen vaihtelee. Tässä

verkostotyyppissä oli paljon naisia, suhteellisen iäkkäitä, ei niin terveitä ja leskiä, jotka elivät muualla kuin kaupungeissa. Heillä oli usein työläis- tai maanviljelijätausta. Toisten ihmisten kohtaaminen oli toiminnallista ja käytännöllistä. He saivat apua ja tukea, mutta he myös antoivat sitä, tosin hieman vähemmän kuin runsaan verkoston iäkkäät. Niukka verkosto oli niukka ja yleisin iäkkäiden keskuudessa ja moni heistä asui yksin. Heillä ei ollut paljon ystäviä, oli pieni suku, vähän lapsia ja lähes puolella ei ollut omaa uskottua. Ulkopuolisia ihmisiä ei tavattu päivittäin tai edes viikoittain. Jos jotakin tavattiin viikoittain, se oli yleensä oma lapsi tai ystävä. Viimeinen verkostotyyppi on kuvitteellinen, ajatuksissa oleva verkosto. Verkostoresursseja oli ja lasten lukumäärä suuri, mutta verkostoa ei tavattu viikoittain. Jos jotakin tavattiin, ne olivat lapsia tai ystäviä. Tämän verkostotyyppin edustaja oli keskimääräistä useammin mies ja suhteellisen terve.

Sosiaalisen tuen tarve kasvaa iän myötä, mutta tuen tarve vaihtelee yksilöittäin, eikä ikä kerro välttämättä tuen tarpeesta. Esimerkiksi Lehdon ym. (1997, 16–17) tutkimuksessa 75-vuotiaista muualla kuin laitoksissa asuvista iäkkäistä henkilöistä neljännes ilmoitti selviävänsä ilman tukea, loput tarvitsivat kuitenkin tukea edes jossakin. Ja tuen tarvetta selittivät muun muassa yksinäisyyden kokemukset ja turvattomuus toimintakyvyn vajavuuksien ja iän ohella. Lyyran ym. (2006, 110–111) 65–69 -vuotiaiden sosiaalisia verkostoja selvittelleessä tutkimuksessa havaittiin että vuodesta 1988 vuoteen 2004 mennessä niiden osuus, jotka eivät kyenneet nimeämään ketään sellaista henkilöä, joka voisi tukea ja auttaa heitä tarvittaessa niin pitkään kuin mahdollista, osuus oli vähentynyt. Naisilla näitä läheisiä auttajia oli muutoksista huolimatta miehiä vähemmän, naisista 16,6 % ei osannut nimetä itselleen läheistä auttajaa, miehistä vastaava lukumäärä oli 8,5 % vuonna 2004.

Iäkkäät ihmiset eivät ole yksipuolisesti tuen saajia, vaan he itse ovat myös voimavara läheisilleen. Yhä useampi 65–69 -vuotias ilmoittaa auttavansa jotakin läheistään jollakin tavoin arkisissa toimissa verrattaessa tietoja vuonna 1988, 1996 ja 2004 keskenään, ja yhä harvempi on antamatta apuaan kenellekään. Miehistä ketään auttamattomia vuonna 2004 oli reilu 23 prosenttia ja naisista reilu 32 %.

2.2.1 Samassa taloudessa asuvat sosiaalisen verkoston osana

Iäkkään selviytymisen ja elämänlaadun kannalta merkittävin sosiaalisen verkoston osa muodostuu samassa taloudessa asuvista henkilöistä. Näistä tärkein Suomen oloissa on puoliso. Kun 65–60 -vuotiailta miehiltä ja naisilta tiedusteltiin, kuka on heille läheisin henkilö, miehet nimesivät sellaiseksi oman avio- tai avopuolisonsa (83 %), sen sijaan naisilla puoliso sai saman aseman alle puolessa

tapauksista (Lyyra ym. 2006, 110). Iäkkäiden pariskuntien toisilleen antama apu ja tuki on primääriä tukea, ja toisella tavalla tarpeellista kuin nuorempana. Keskeistä tuessa on seura yksinäisyyden sijaan sekä yhteisesti jaetut kokemukset. Tuki on kotitöiden tekoa ja ymmärrystä. Parhaimmillaan toisen puutteet korjautuvat toisen osaamisella, yhdessä selvitään, yksin ei selvittäisi. (Andersson 2007, 94–96.) Lisäksi moni vanha puoliso on oman puolisonsa omaishoitaja, ja voi hoitaa vakavasti sairasta läheistään. Omaishoitajat ja Läheiset-Liitto ry:n liiton selvityksessä vuonna 2006 arvioitiin omaishoitajia olevan noin 14 %:ssa kotitalouksista, ja arvioitiin että 60 % yli 65-vuotiaiden omaishoitajista teki työnsä korvauksetta. (Salanko-Vuorela ym. 2006, 20–21.) Samassa taloudessa voi asua myös lapsia, lapsenlapsia, omia vanhempia tai muita sukuun kuuluvia henkilöitä, kenties ystävä. Jyrkämän (1995, 56) väitöstutkimuksessa selvitettiin sitä kenen kanssa Tampereella, Iisalmella, Parikkalassa ja Taivalkoskella asuvat ikääntyvät asuivat, ikääntyviksi katsottiin 55–74 vuotta täyttäneet henkilöt. Miesten ja naisten välillä osoittautui olevan eroa siviilisäädtyissä ja muiden kanssa asumisessa. Iäkkäitä naisleskiä oli enemmän kuin miehiä ja tämä voi ennakoida yksin asumista naisten kohdalla ikäännyttäessä. Eroja löytyi myös kuntatyyppin mukaan, ikääntyminen eri paikkakunnilla voi olla kovin erilaista. Ympäristö tarjoaa omat puitteensa, menneisyytensä, kulttuurinsa ja väestörakenteensa taustoineen. Esimerkiksi siviilisäädyltään eronneita löytyi Jyrkämän tutkimuksessa eniten Tampereelta, kun taas naisleskiä oli eniten Iisalmessa, joita taas vähiten oli Tampereella. Taivalkosken keskustassa asuvista ikääntyvistä miehistä joka kolmas oli naimaton, leski tai eronnut. Muiden kanssa asumisessa oli havaittavissa tiettyä säännönmukaisuutta niin, että keskustoissa ja taajamissa (kerrostalot ja omakotitalot) asuttiin enemmän yksin tai puolison kanssa, ja etenkin kaupungeissa korostui ikääntyvien naisten yksinasuminen. Etäämmällä keskustoista ja taajamista oli enemmän erityyppisiä asumisjärjestelyitä, jolloin samassa taloudessa asui lapsia ja heidän perheitään, kuten miniöitä ja vävyjä. Taivalkoski, joka on lestadiolaisaluetta, oli odotetusti eniten niitä, jotka asuvat jonkun muunkin kuin puolisonsa kanssa tai yksin, peräti 57 %, Tampereella vastaava luku oli 25 %. Huomattavaa on se, että kaikissa tutkituissa kuntatyypeissä moni oli asunut jonkun muun kuin puolisonsa kanssa. Jos taas katsotaan sitä, eletäänkö yksin tai puolison kanssa, näyttää puolison kanssa asuminen olleen yhtä tyypillistä (44 %) kaikkialla muualla, paitsi Taivalkoskella, jossa kahden puolison kanssa eli 26 %. Yksin asuminen oli tyypillisempää kaupunkikunnissa kuin maaseudulla ääripäinä olivat Tampere (31 %) ja Taivalkoski (18 %). Kaikkein harvinaisinta lasten kanssa asumisessa oli se, että mies eläisi lastensa kanssa ikääntyessään, näitä löytyi ainoastaan Taivalkoskelta muutama tapaus. (Jyrkämä 1995, 119–123.) Lehdon ym. tutkimuksessa (1997, 10–11), joka käsitteli 75 vuotta täyttäneitä, yksinasuminen vaihteli samalla tavoin kaupunki ja maaseutukuntien välillä, sen sijaan yksin tai puolison kanssa asuvia oli noin 90 % vastanneista. Oman lapsen kanssa asuminen oli tyypillisempää kuin jonkun muun kanssa, yhteensä

matalimmillaan muiden tai lasten kanssa asuminen oli kaupungissa, Lahdessa, muutaman prosentin luokkaa.

Puoliso, jos sellainen on, nousee lähiverkostosta kaikkein tärkeimmäksi avuntarpeeseen vastaajaksi. Puolisoaan tukevat niin miehet kuin naisetkin. Parisuhteessa nainen on usein miestänsä nuorempi, ja näin ollen tyypillisemmin auttava puoliso on nainen. On kuitenkin huomattava, että kaikki eivät asu puolisonsa kanssa, vaan jonkun muun henkilön kanssa, ja moni asuu yksin. Sen mukaisesti, kenen kanssa asutaan, vaihtelee myös ensisijaisen tuen antaja. Yksinäisillä korostuu virallinen tukiverkosto lasten ollessa silti tärkein tuen antaja. Tukiverkoston rakenteeseen vaikuttaa myös tuen ja avuntarpeen luonne. Mitä huonokuntoisemmasta iäkkäästä on kyse, sitä useammin ensisijainen tukija on virallinen verkosto. (Lehto ym. 1997, 17–18 ja 20–21.) Noron ym. (2000, 42–43) tarkasteltiin kotona asuvia 65 vuotta täyttäneitä henkilöitä. Tutkimuksessa tiedusteltiin myös avun antajia, ja niillä, joilla oli ollut avun tarvetta, avun antaja oli asunut samassa taloudessa kolmella viidestä apua tarvinneesta. Kun Andersson kysyi kahdestaan kotona maaseutumaisessa ympäristössä asuvilta iäkkäiltä, mitä sitten tehdään, jos kotona ei enää selviydyttykään kahdestaan, ilmeni, ettei tästä oltu kovin halukkaita aktiivisesti keskustelemaan. Kotona selviytymisen ja siellä mielellään loppuun asti asumisen toive oli vahva. Varsinkin miehet, vaikka olisivat olleet jo huonokuntoisia, ja vaikka olisi sinniteltä selviytymisen äärirajoilla, olivat haluttomia ajattelemaan tai harkitsemaan muuttoa pois taajamaan. Jos ajatuksia muuton suuntaan oli, ne olivat epämääräisiä ajatuksia, joita pidettiin poissa mahdollisimman pitkään. Tilanteen muutosta ja avuntarpeen lisääntymistä ei pohdittu aktiivisesti, sinniteltiin. Jos he apua miettivät, sen odotettiin tulevan etenkin omilta lapsilta ja omalta lähiyhteisöltä. (Andersson 2007, 101 ja 126–129.)

2.2.1.1 Puolison kuolema ja leskeys

Puolison kuolema on iäkkäälle yksi kriittisimpiä tapahtumia elämänsäkaarella, taitekohta. Kuolema vie mennessään sen ihmissuhteen, jonka kanssa ollaan läheisimmässä vuorovaikutuksessa, jonka kanssa asutaan ja jaetaan päivän tapahtumat ja kokemukset. Tätä kautta puolison kuolema nostaa esille vahvasti tunteita ja pohdintoja puolison kuolemasta ja selviytymisestä jatkossa omassa elämässä. Yksin jääminen ja yksin eläminen askarruttavat sekä se, kuinka jatkossa elämä järjestetään. Muu iäkkään sosiaalinen verkosto nousee merkittäväksi tukijaksi surussa ja läheisen ihmissuhteen menetyksen paikkaamisessa muilla suhteilla ja tekemisellä. Mutta sosiaalisella verkostolla on taipumusta kaventua tässä yhteydessä. Vain puolisollla on voinut olla ajokortti, eikä liikkuminen onnistu enää yhtä helposti paikasta toiseen.

Erityisesti naisleskille sukupuoliroolien erilaisuuden vuoksi voi moni kodin askare (esimerkiksi lumenluonti, talon kunnostustyöt ja lämmitys) olla vieras tai hoidettu ennen yhdessä jään nyt yhden vastuulle. Miesleskillä on omat kotityön alueet, jota he eivät välttämättä ole aiemmin hoitaneet (esimerkiksi ruoanlaitto, vaatehuolto). Apua on haettava sosiaalisen verkoston muista osista, kuten lapsilta ja tuttavilta. (Vuorinen 2009, 167–168).

2.2.1.2 Yksinäisyys ja turvattomuus

Iäkkään ihmisen itsenäinen selviytyminen ja yksin asuminen voivat estyä yksinäisyyden vuoksi. Yksinäisyyttä aiheuttavat muun muassa pitkät välimatkat muihin ihmisiin ja se, ettei tavata tuttavias riittävän usein (Laatikainen 2009, 21.). Ikä itsessään voi tuoda mukanaan yksinäisyyttä sitä kautta, että sosiaalisella verkostolla on taipumusta kaveta iän karttuessa. Etenkin ystävien ja tuttavien tapaaminen harvenee, oma ikäluokka pienenee, samoin käy oman ikäluokan sukulaisverkostolle. Jos eletään maaseudulla, ja on asuttu pitkään samassa paikassa, voi maaseutuympäristö ympärillä tyhjetä poismuuttojen ja kuolemantapausten kautta. Iän kasvaessa fyysinen kunto heikkenee, ja tätä kautta verkoston tapaamistiheys vähenee, varsinkin oma liikkuminen kodin ulkopuolella verkostoa tapaamassa. Omien ikätovereiden harveneminen voi sekin tuoda mukanaan yksinäisyyden tunteita. (Vuorinen 2009, 81.)

Yksinäisyyttä voi aiheuttaa myös yksinasuminen. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana iäkkäiden, yli 65-vuotiaiden yksinasuminen on lisääntynyt huomattavasti Suomessa. Kun vuonna 1950 yksin asuvia oli 18 %, oli heitä vuonna 2000 37 %, yksinasumisen lisääntyminen oli vähentynyt tämän tarkastelujakson loppupuolella. Yksin asuminen on lisääntynyt niin naisilla kuin miehilläkin, mutta yksinasuva iäkäs on tyypillisemmin nainen, koska naiset elävät pitempään sekä menevät usein naimisiin itseään vanhemman miehen kanssa. Naislesket eivät myöskään mene uudelleen naimisiin niin usein kuin mieslesket, näin naisleskiä on enemmän kuin miehiä. (Nihtilä ym. 2004, 135–138.) Naisten yksinasuminen alkaa lisääntyä jo ennen eläkeiän saavuttamista, mutta miehillä yksinasuminen lisääntyy selvästi vasta 75 ikävuodesta lähtien. Naisista 50 % on yksineläviä 73 ikävuoden paikkeilla. (Myrskylä 2005, 10.) Yksin asumiseen on vaikuttanut elintason nousu, ei ole välttämättä pakko asua kenenkään kanssa. Yksi vaikuttava tekijä on lasten lukumäärän väheneminen samalla kun yksinasuminen on lisääntynyt. Kun asutaan yksin, ei samassa taloudessa ole auttajaa ja tukijaa tarvittaessa, vaan se on löydettävä jostakin muualta. Jos samassa taloudessa asuu joku muu, häneltä saadaan ensisijainen apu, jota yksin elävällä ei ole. Yksinasuvilla on siten riski joutua laitoshoidon, jos apua ja tukea ei

tarvittaessa saada järjestymään. Yksin asumisen ei kuitenkaan tarvitse olla tila, johon on jouduttu tahtomattaan, on heitakin jotka haluavat asua yksin. (Nihtilä ym. 2004, 135–138.) Mutta yksin asuessa on suurempi riski kokea yksinäisyyttä, koska lähellä ei ole toista ihmistä.

Seurauksena yksinäisyyden tunteista voi olla terveydellisiä ongelmia, kuten masentuneisuutta, ja turvattomuuden tunteen lisääntymistä. (Laatikainen 2009, 21). Kun 75 vuotta täyttäneiltä kotonaan asuvilta iäkkäiltä kysyttiin yksinäisyydestä, selvisi että yksinäisyys ja sen mukaan tuoman turvattomuuden tunne olivat keskeinen syy siirtyä palveluasumiseen tai laitoshoitoon ennen kuin siihen olisi fyysisesti tai henkisesti tarvetta. Kyselyyn vastanneista iäkkäistä 7 % kertoi kokevansa usein yksinäisyyttä ja reilu kolmannes ainakin toisinaan. Turvattomuudesta kertoi suhteellisen harva. Yksinäisyyttä kokemattomia oli näin ollen yli puolet vastaajista, eikä näiden iäkkäiden kohdalla yksinäisyyttä voi pitää laajana. Täysin yksinäisiä ei juuri tutkimuksessa tullut esiin. Yksinäisyyden kokemuksissa oli kuitenkin eroja eri kuntien välillä ja samoin siinä, kuinka harvoin verkostoon pidettiin yhteyttä. (Lehto ym. 1997, 14–15 ja 16.)

Yksinäisyys ei ainakaan 65–69 -vuotiaiden ikäryhmässä ole lisääntynyt vuodesta 1988 vuoteen 2004 yltäneellä tarkastelujaksolla. Tarkastelussa oli mukana useampi kohortti, eikä niiden yksinäisyyden kokemuksen määrissä havaittu merkittäviä eroja. Naisista yksinäisyyden kokemuksista edes joskus viesti viidennes. Miehet näyttävät olevan harvemmin yksinäisiä kuin naiset, sillä joka kymmenes kertoi edes toisinaan olevansa yksinäinen, silti 2004 useampi mies kuin nainen kertoi olevansa melko yksinäinen. Yksinäisyyttä oli odotusten mukaisesti enemmän leskillä kuin avioliitossa olevilla. (Heikkinen ym. 2006, 95). Hinkkan ym. (2004) ja Lyyran (2006) saamat tutkimustulokset tukevat Heikkisen ym. näkemystä siitä, että naisilla yksinäisyyden tunteet olivat yleisempiä kuin miehillä. Hinkkan ym. tutkimuksessa 22 % naisista ja 37 % miehistä ei kokenut itseään koskaan yksinäiseksi (Hinkka ym. 2004, 73.) Lyyran ym. tutkimuksessa, joka käsitteli 65–96 -vuotiaita, naimisissa olevat eivät juuri yksinäisyyttä ilmoittaneet, sen sijaan lesket ilmoittavat kokevansa yksinäisyyttä, ja puolison kuolema oli merkittävä yksinäisyyttä aiheuttava elämänkaaren tapahtuma. Myös ne, jotka olivat jossakin elämänvaiheessaan kokeneet yksinäisyyttä, ilmoittivat muita useammin olevansa yksinäisiä myös tutkimushetkellä. Yksinäiseksi itsensä kokeneet ilmoittivat lisäksi muita useammin kontaktinsa lapsiinsa olevan määrällisesti riittämättömiä. Kyse näyttäisi olevan nimenomaan tapaamisesta, sähköinen viestintä ei tätä korvaa. (Lyyra ym. 2006, 112–115, ks. myös Heikkinen 2006, 95)

Vaikka yksinäisyys ei olisikaan yleinen tunne, niin moni iäkäs asuu yksin. Miltei puolet kaikista suomalaisista asuntokunnista on sellaisia, joita voidaan nimittää iäkkäiksi asuntokunniksi. Iäkäs

asuntokunta tarkoittaa sellaista asuntokuntaa, jossa vanhin henkilö on täyttänyt 55 vuotta. Iäkkäistä naisista asuu yksin noin 70 %. Kaupungeissa yksinasuvia naisia on enemmän kuin maaseudulla. Miehillä yksinasuminen alkaa lisääntyä 75 ikävuoden jälkeen, ja miehistä yksinasuvia on enemmän maaseudulla kuin kaupungeissa. (Tilastokeskus 2005.)

Tilastokeskus puhuu eristyneistä henkilöistä, joiksi luokitellaan ne, jotka tapaavat muita ihmisiä tai puhuvat heidän kanssaan puhelimesta tai harrastavat yhdessä muiden kanssa harvemmin kuin kerran viikossa. Tällaisia henkilöitä Tilastokeskuksen selvityksessä (2005) löytyy iäkkäistä naisista 4 % ja miehistä 9 %. Yksinäisyyttä koetaan useammin silloin, kun todellisuudessakin asutaan yksin. Näyttää siltä, että huonokuntoinenkin asuinkumppani vähentää yksinäisyyden kokemusta.

Yksinäisyys ei ole sama asia kuin se, että ei tapaa ihmisiä. Yksinäisyyttä voi myös kokea, vaikkei se olisi kokoaikaista yksinäisyyttä. Viljarannan tutkimuksessa (1995, 49–50) osa iäkkäistä naisista kertoi tuntevansa itsensä joskus yksinäiseksi, ja aika saattoi tuntua välillä pitkältä. Mutta kukaan Viljarannan haastattelemista henkilöistä ei nostanut yksinäisyyttä elämänsä selvästi varjostavaksi tekijäksi. Lisäksi muutama vanhus koki yksinäisyyden positiivisena asiana. Toisenlaisia tuloksia sai Hinkka ym. (2004, 73) tutkimuksessaan, jossa joka kymmenes yli 65-vuotias ilmoitti kokevansa yksinäisyyttä usein tai jatkuvasti. Yksinäisyys näyttäytyi kuitenkin moniulotteisena asiana. Vaikka ympärillä oli paljon ihmisiä, saattoi tuntea emotionaalista yksinäisyyttä. Vaikka iäkäs saattoi kokea kaipuuta ja yksinäisyyttä läheisen kuoleman vuoksi, voi silti tuoda esille yksinäisyyden myönteisiä piirteitä. Gothonin tutkimus (1990, 66) nostaa oman työni kannalta mielenkiintoisen piirteen esille: iäkkäät ihmiset saattoivat kokea hylätyksi tulemisen tunnetta, jos lasten vierailut vähenivät työkiireiden ja muun elämän vaatimusten vuoksi. Monen tiheämpiä kontakteja toivovan iäkkään taustalla oli äskettäinen muutto kirkonkylälle tai sairastelu. Sukupuolten välillä eroa ei ollut tässä eroa.

Yksinäisyys voi aiheuttaa turvattomuutta, mikä voi puolestaan vaikeuttaa itsenäistä asumista. Muita turvattomuutta aiheuttavia seikkoja ovat etäisyys omaisista, palveluiden saatavuus, sosiaalisten suhteiden ja harrastusten puute, päivien yksinäisyys, sairaus ja sen pelko, alkava dementia, kaatumisen ja väkivallan pelko. Tyypillisesti turvattomuutta kokevat yksinelävät iäkkäät naiset ja erityisesti turvattomuutta koetaan öisin. (Laatikainen 2009, 21).

2.2.2 Lapset ja näiden perheet

Perheiden koot ovat pienentyneet pitkällä aikavälillä, ja tämä heijastuu luonnollisesti iäkkäiden perhesuhteisiin. Eri kohortteihin kuuluvilla iäkkäillä henkilöillä on keskimäärin eri määrä lapsia niin, että vanhemmilla iäkkäillä lapsia on enemmän kuin nuoremmilla. Lyyra ym. (2006, 107–108, 115) tutkimuksessa vuodelta 2004 kävi ilmi, että vuodesta 1988 vuoteen 2004 mennessä 65–69 -vuotiaiden perhekoot olivat pienentyneet ja kaksilapsisuus lisääntyi. Samalla myös perhekeskeisyys oli vähentynyt. Taustalla on muun muassa naisten ansiotyö ja aiempia sukupolvia paremmat mahdollisuudet suunnitella itse perheen kokoa. Etenkin naisilla lasten lukumäärä on pienentynyt ja miehillä on enemmän lapsia kuin naisilla 65–69 -vuotiaiden ikäluokassa, ja he ovat naisia harvemmin lapsettomia. Lastenlasten lukumäärässä ei miesten ja naisten välillä ole merkittävää eroa. Tilastokeskuksen mukaan vajaa viidennes Suomen iäkkäistä on jäänyt lapsettomiksi. Lyyran esittämien tulosten vastaisesti tilastokeskuksen mukaan ikääntyvistä naisista 75 %:lla ja miehistä 68 %:lla on eri taloudessa eläviä lapsia, eli naisilla olisi useammin eri taloudessa eläviä lapsia. Suurin osa näistä lapsista asui korkeintaan 20 kilometrin päässä omista vanhemmistaan. Tilastokeskuksen arvion mukaan tämä etäisyys on sen verran pitkä, että se riittää ehkäisemään annettua käytännön apua, mutta tiivis yhteydenpito on mahdollinen. (Tilastokeskus 2005.) Lehdon ym. (1997, 14) tutkimuksessa, jossa tutkittiin 75 vuotta täyttäneitä, oli tutkittavilla valtaosalla edes yksi elossa oleva lapsi, ja valtaosa heistä myös piti yhteyttä lapseensa. Lähes puolet 75 vuotta täyttäneistä piti yhteyttä myös lastenlapsiinsa.

Viljarannan tutkimuksessa, joka käsitteli iäkkäiden yli 79-vuotiaiden helsinkiläisten naisten sosiaalisia tukiverkostoja vuonna 1995, selvisi että siirryttäessä iäkkäämpien ryhmään sosiaaliset verkostot kapenevat. Kun ikää oli lähes 80 vuotta, iäkkäät olivat tekemisissä suhteellisen suppean sukulaisperheen kanssa. Syynä tähän on se, että mitä iäkkäämpi henkilö on, sitä yleisemmin sukulaisten piiri oli kuoleman kautta supistunut. Iäkkäät eivät myöskään näyttäneet rakentavan sosiaalisia suhteita samalla tavoin aktiivisesti kuin nuoremmat. Iäkkäiden naisten verkosto rakentui pääasiassa suoraan alenevan polven kanssa, ja tämä pitää sisällään lapset perheineen ja näiden jälkeläiset. Näistä enemmän oltiin tekemisissä omien lasten kuin lastenlasten kanssa. (Viljaranta 1995, 37.) Viljarannan havainto siitä, että iäkkäät naiset olivat miehiä useammin tekemisissä omien lastensa kanssa, saa tukea Tanskasen ym. tutkimuksesta (2010, 121–128), jossa havaittiin isovanhempien hoitavan varmimmin tyttärensä lapsia ja vielä niin, että vähiten hoitoon osallistuivat isien isät. Jos isän äidillä ei ollut tyttären lapsia, hän hoivasi todennäköisesti poikansa lapsia. Isovanhemmista naiset ovat näin ollen aktiivisempia lastensa auttajia esimerkiksi lastenlasten hoitamisessa kuin miehet.

Tilanne on toinen, jos iäkäs on lapseton. Lyyran ym. (2001, 107) tutkimuksessa vuonna 2004 lapsettomia naisia oli 65–69 -vuotiaista 17,9 % ja miehistä 5 %. Lapsettomien naisten lukumäärä tässä ikäryhmässä ei ollut edellisistä mittauskerroista juurikaan muuttunut, mutta miehien lapsettomuus oli vähentynyt. Iäkkäällä lapsettomalla merkittäväksi sosiaalisen verkoston osaksi näyttivät nousevan sisarten lapset ja lapsenlapset, jotka näyttäytyivät tärkeinä iäkkäälle vanhukselle harvoista kontakteistakin huolimatta. Naimattomien kohdalla sosiaalisessa verkostossa korostuvat muutenkin muut sukulaiset sekä ystävät ja naapurit (Gothoni 1990, 63.) Jos iäkkäällä itsellään on lapsia, eivät sisarten lapset saa samanlaista läheistä roolia. Tilanne on silloin toinen, jos sisaria ei ole tai heillä ei ole lapsia. (Viljaranta 1995, 37). Iäkkäiden suhteet lapsenlapsiin ja etenkin iäkkäiden naisten suhde lastenlapsiin olivat merkittäviä, ja jos asuttiin samalla paikkakunnalla, niin erittäin merkittäviä. Moni iäkäs nainen oli hoitanut jossakin vaiheessa lapsenlapsiaan, ja tämä kasvatti heidän merkitystään, vaikka tapaamiset eivät olisi olleet tiheitä. (Gothoni 1990, 67.)

Iäkkäät pitivät mielellään yhteyttä lapsiinsa ja lapsenlapsiinsa. Tosin Lyyran ym. (2001, 108–110) tutkimuksessa 65–69 -vuotiaiden lasten ja lastenlasten tapaamisen tiheys oli vähentynyt vuodesta 1988 vuoteen 2004 etenkin naisten kohdalla, yhä useampi toivoi kuitenkin tapaavansa lapsiaan useammin kuin mikä sillä hetkellä toteutui. Naisten kohdalla myös lapsi mainittiin entistä harvemmin itselle läheisimpänä henkilönä (40 %/1988 ja 28 %/2004) ja sukulaisten merkitys läheisimpänä oli puolestaan lisääntynyt. Useammin lapsensa haluaisi tavata naisista noin 40 % ja miehistä reilu 33 %. Joka kymmenes naisista tapasi lapsiaan päivittäin, tyypillisimmin kuitenkin viikoittain. Miehillä tyypillisimmät yhteydenpitovälit olivat joko päivittäinen yhteydenpito tai sitten harvemmin kuin kerran kuussa. Lastenlapsia haluttaisiin tavata vieläkin useammin, yli 50 % tapaisi heitä useammin, kuin mitä nyt toteutui. Lastenlapsia tavataan harvemmin kuin omia lapsia ja tapaamisvälit ovat harventuneet aiempiin tutkimusajankohtiin verrattuna. Yhteydenpito tapahtui vähintään pari kertaa viikossa, ellei se ole ollut jokapäiväistä. Tapaamisiakin oli vähintään muutaman kerran kuukaudessa. (Viljaranta 1995, 38). Hinkkan ym. (2004, 71) tutkimuksessa suurin osa (65 %) iäkkäistä tapasi lapsiaan päivittäin tai viikoittain. Naiset tapasivat lapsiaan miehiä useammin, päivittäin, miehet taas viikoittain. Viljarannan tutkimuksessa (1995, 38) läheiset vierailivat useammin iäkkään luona kuin päinvastoin. Taustalla oli iäkkään heikentynyt kunto, mikä rajoitti liikkumista ja rajasi vierailut lähelle. Jos sukulaiset asuivat lähellä, heidän luonaan vierailtiin useammin. Myös Gothonin tutkimuksessa (1990, 65) nousee välimatka kontakteja selittäväksi tekijäksi luonnollisesti niin, että kun asutaan lähekkäin, päivittäinen vierailu mahdollistuu. Gothonin tutkimus nosti selvästi esille maaseudun ja kaupungin erilaisen ympäristön sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. Kun maaseudulla asuttiin usein samassa taloudessa tai lähinaapureina, niin kaupungeissa etäisyydet olivat pitempiä. Yhteydenpito kaupungissa oli harvempaa,

kertaviikkoista, ja se tapahtui puhelimen välityksellä. Mitä pitemmäksi välimatka kasvoi, sitä hajanaisempia käynnit tutkittavien joukossa olivat. Toiset vierailivat vielä tunninkin matkan päästä noin joka toinen viikonloppu, toiset kävivät vain lähinnä kesälomilla. Ne jotka vierailivat usein, myös soittelivat usein iäkkäälle. Lapset vierailivat useammin vanhuksen luona kuin vanhus lapsiensa luona. Jos matka iäkkään luo venyi puolen päivän mittaiseksi, vierailun kestot saivat lisää mittaa, samoin puhelinkontaktit lisääntyivät.

Omaisten tukiverkosto on tärkeä iäkkään hyvinvointia tukeva tekijä ja tukee omalta osaltaan iäkkään mahdollisuutta asua omassa kodissaan. Anderssonin (2007, 98–100) tutkimuksessa lasten apu oli joidenkin iäkkäiden kotona asumisen edellytys. Lapset auttoivat jokapäiväisissä askareissa kuten kuljetuksissa ja siivouksissa, sekä soittelivat kysyäkseen vointia. Joskus asunto oli niin syrjässä, että iäkkäät arvelivat, ettei kunta järjestäisi sinne apua ja siksi lasten apu koettiin välttämättömäksi. Jotkut tutkituista olivatkin muuttaneet kuntakeskukseen saadakseen paremmin palveluita. Lapset ovat merkittävä iäkkään auttajataho, Forssin ym. (1995, 61)mukaan lasten osuus kaikista auttajista oli 57 %, ja yksittäisenä auttaja ryhmänä suurin. Lapsen auttoivat sekä mies- että naisomaisiaan, naisia hieman enemmän. Anderssonin tutkimuksessa (2007) nousi esille myös se, etteivät apu ja tuki lapsilta ole yksipuolista, vaan iäkkäät auttavat myös lapsiaan esimerkiksi lastenhoidossa tai auttoivat muuten omien voimiensa mukaan. Toisaalta osa koki vaikeaksi pyytää apua lapsiltaan tai naapureiltaan silkasta riippumattomuuden halusta, haluttiin selvittää itse. Lapsenlasten kyläilyt, kesän vietot mummolassa olivat lastenlasten tuomaa hyvää mieltä ja apua lasten vanhemmille. Lastenlapsen myös auttoivat esimerkiksi tietokoneasioissa. (Andersson 2007, 99.)

Omaisten tuki tai hyvä kohtelu ei kuitenkaan ole itsestään selvyys. Laatikaisen tutkimuksessa nousi esille kotona asumista heikentäviksi tekijöiksi omaisten väsyminen auttamaan, tukemaan ja hoitamaan sekä iäkkäiden kaltoin kohtelu. Laatikainen selvitteli kotona asumista ja siirtymistä laitos- tai palveluasumiseen. Tässä yhteydessä havaittiin omaisten huolen nousevan joskus niin suureksi, että vanhusta painostetaan muutamaa pois omasta kodistaan vastoin omaa tahtoaan. (Laatikainen 2009, 22). Samojen ilmiöiden voi olettaa vaikuttavan myös syrjemmässä asuvien, toimintakyvyltään rajoittuneiden iäkkäiden asumisen onnistumiseen ja mahdolliseen muuttoon lähemmäs omaisiaan. Tätä tukee Laatikaisen (2009, 25) havainto siitä, että omaisten painostusta, yksinäisyyttä ja omaishoitajien väsymistä tulee vähemmän esille taajamissa kuin taajamien ulkopuolella. Maaseudun ongelmia olivat puolestaan yksinäisyys ja pitkät välimatkat. Aina omaisten antama tuki ei myöskään ollut lämmintä, inhimillistä ja laadukasta, vaan velvollisuuden tunnossa tehtyä rutiiniauttamista. (Viljaranta 1995, 59–61.) Gothonin tutkimuksessa (1990, 66–67) kaksi vanhusta toivoi, että lapset pitäisivät vähemmän

yhteyttä kuin pitivät. Syynä tälle toiveelle oli pojan alkoholismi ja toiselle pelko siitä, että tytär pistää hänet laitokseen. Osa iäkkäistä toivoi tiheämpiä kontakteja niihin lapsiinsa, jotka asuivat samalla paikkakunnalla. Jos lapset asuivat kauempaa, odotukset vierailuistakin vähenivät. Hinkkan ym. (2004, 71–72) tutkimuksessa iäkkäät toivoivat enemmän lastensa tapaamista (42 %). Miehet olivat naisia tyytyväisempiä lastensa ja lastenlastensa yhteydenpitoon. Iäkkäät kertoivat, että he ymmärtävät jälkikasvunsa kiireisen elämän mukaan tuomat vaatimukset, eivätkä kaikki siksi tuoneet esille toiveita enemmästä huomiosta.

2.2.3 Muu suku

Iäkkäiden suhteet sisaruksiinsa eivät ole yhtä tiheitä kuin suhteet omiin lapsiin ja heidän perheisiinsä suoraan alenevassa polvessa (Viljaranta 1995, 39; Gothoni 1990, 68). Tosin Gothonin tutkimuksessa muutama iäkäs henkilö kertoi yhteenkuuluvuuden tunteen sisaruksiin lisääntyneen iän karttuessa. Sisarukset ovat samaa sukupolvea kuin iäkkäät itsekkin, ja tämä on yksi syy sisarusten roolin kapenemiseen iäkkään elämässä. Jos kunto rajoittaa iäkkään omaa liikkumista ja yhteydenpitoa, se rajoittaa usein myös sisarusten yhteydenpitoa. Toimintakyvyn heikkeneminen vaikeuttaa myös puhelimitse pidettävää yhteyttä esimerkiksi dementian edetessä. Sisarukset voivat asua etäällä toisistaan ja tämä harventaa tapaamisia. Iäkkäiden ryhmässä nousee esille myös se, että sisaruksista osa on kuollut. (Gothoni 1990, 67.)

Tyypillisesti Viljarannan tutkimuksessa iäkkäät naiset tapasivat sisaruksiaan muutaman kerran vuodessa tai satunnaisesti erilaisten sukuun liittyvien juhlien ja tapahtumien merkeissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että sisarussuhteet olisivat merkityksellisiä. Osa haastateltavista kertoi sisarensa olevan yksi tärkeimmistä ihmisistä hänen elämässään. (Viljaranta 1995, 39.) Hinkkan ym. tutkimuksessa naiset olivat useammin yhteydessä sisaruksiinsa kuin miehet, mutta tämä tulos ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä (Hinkka 2004, 72). Iäkkäät naiset eivät puhuneet haastatteluiden aikana kovin paljon sisaruksistaan, Viljaranta arvelee tähän johtuvan siitä, että kontaktien vähyys vähentää sisarusten merkitystä jokapäiväisessä arjen elämässä, ja juuri tämä oli tutkimuksen aiheena. Jos iäkkäällä ei ollut läheisempiä sukulaisia, saatettiin etäisempienkin sukulaisten kanssa pitää enemmän yhteyttä. (Viljaranta 1995, 39.) Myös niiden iäkkäiden kohdalla, joilla ei ole omia lapsia, nousee sisarusten merkitys esille. Naimattomat sisarukset saattavat lyöttäytyä yhteen asumaan. Sisarusten lapsetkin voivat nousta merkittävään asemaan iäkkään elämässä. Tässä näyttää toteutuvan vastavuoroisuus niin, että jos sisarusten lapset ovat jossakin vaiheessa saaneet tädiltään tai sedältään esimerkiksi asunnon/huoneen

opiskelupaikkakunnallaan, he ovat valmiita auttamaan tättään tai setäänsä tämän vanhetessa. (Gothoni 1990, 67–68.)

Joidenkin iäkkäiden kohdalla omaiset ovat tärkeitä tuen ja avun antajia, mutta pääosin heidän tukensa koetaan toissijaisena, ja esimerkiksi naapureiden ja ystävien antama tuki näyttäisi olevan merkityksellisempää. (Lehto ym. 1997, 18–20.) Apua saadaan useimmiten sukulaisilta silloin, kun sukulaisuus ymmärretään puolison, lasten ja muiden sukulaisten muodostamaksi verkostoksi (Jyrkämä 1995, 199). Samoin Viljarannan tutkimuksessa iäkkäät saivat tukea usein vielä työelämässä tai opiskelemassa olevilta sukulaisiltaan, olipa kyseessä siten omat lapset tai muut sukulaiset. Osalla auttajista oli hoidettavana omia lapsia. Tämä näytti rajoittavan iäkkään avunpyyntiä ja aiheuttavan syyllisyydentunteita. Näin iäkkäät eivät välttämättä aina pyydä apua, tekevät sen minkä itse vain suinkin kykenevät tai mukautuvat tilanteen vaatimiin olosuhteisiin ja rajoittavat näin omaa elämäänsä. Sukulaisten työkiireitä ja oman elämän vaatimuksia ymmärretään ja apua ei mielellään pyydetä turhaan. Jos avuntarve on pitempiaikainen, sitä voidaan hakea muilta auttajilta. Iäkkäät pyrkivät myös korvaamaan saamaansa tukea tarjoamalla vastinetta kuten korvaavat bensakuluja, tarjoavat kesämökkiä käyttöön tai muistamalla tukijoitaan testamentilla. Näin tuen vastaanottaminen saattaa helpottua.

2.2.4 Ystävät

Ystävät ovat merkittävämpi yhteydenpidon lähde kuin suku ainakin Lehdon ym. (1997, 15) tutkimuksessa, jossa viikoittain vajaa kolmannes iäkkäistä piti yhteyttä sukuunsa, mutta ystäviin yhteyttä piti vastaavalla tiheydellä 45 % 75 vuotta täyttäneistä. Lyyran ym. (2001, 109, 116) tutkimuksessa havaittiin ystävien lukumäärän lisääntyneen vuosien 1988 ja 2004 välisenä aikana tutkituissa 65–69 -vuotiaiden ryhmässä. Ilman ystävää ilmoitti olevansa 6 % naisista ja 8 % miehistä vuonna 2004. Miehillä näytti olevan naisia enemmän ystäviä, ja ns. luotettu ystävä löytyi lähes kaikilta, 65–69 -vuotiaista naisista 2 % ja miehistä 3 % kertoi olevansa vailla luotettavaa ystävää. Myös luotettavien ystävien määrä on lisääntynyt vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana. Miesten suurempi ystävien määrä saattaa selittyä sillä, että miehet ja naiset saattavat määritellä ystävyysden eri tavoin, ja miehet eivät vaadi ystävyydeltä vastaavaa läheisyyttä kuin naiset.

Tilastokeskuksen tiedotteessa vuonna 2005 todetaan ikääntyneiden seurustelun vähentyneet naapureiden kanssa, ja samoin tapaamiset ystävien kanssa ovat vähentyneet aiempaan verrattuna.

Yhteydenpitovälineenä puhelin on vahvistanut asemaansa. Tästä huolimatta peräti 70 %:lla iäkkäistä on vähintään yksi sellainen harrastus, jossa he voivat tavata muita ihmisiä.

Iäkkään ihmisen ystäväpiiri koostuu usein usean vuosikymmenen takaisista ystävyys-suhteista, joita ovat entiset työtoverit, lapsuudenystävät, koulutoverit ja esimerkiksi vanhat oppilaat opettajilla. Ystävyys-suhteet antavat mahdollisuuden vaihtaa mielipiteitä ja ajatuksia kumppanin kanssa, ne tarjoavat turvaa, lämpöä ja virkistystä. Kun ikää tulee riittävästi, niin ystäväpiirikin alkaa harveta. Ystävät ovat yleensä olleet samaa ikäluokkaa kuin iäkäs henkilö itsekin, näin myös ystävien toimintakyky ja lukumäärä alenevat. (Viljaranta 1995, 40–41.) Hinkkan ym. (2004, 72) tutkimuksessa iäkkäät pitivät enemmän yhteyttä ystäviinsä kuin sisaruksiinsa. Kaksi kolmesta vanhuksesta oli yhteydessä ystäviinsä joko päivittäin tai viikoittain, ja naiset hieman useammin kuin miehet.

Toimintakyvyn aleneminen harventaa ystävien tapaamisia kunnes ennen tapaamisten tyrehtymistä käydään enää ystävien syntymäpäivillä. Viljarannan tutkimuksessa niiden osuus, joilla ei ollut yhtään läheistä ystävää, kasvoi iän lisääntyessä. Vain osalla haastateltavista oli itseään nuorempia ystäviä. Iäkkään toimintakyvyn aleneminen heikensi mahdollisuuksia solmia uusia ystävyys-suhteita, toisaalta, jos toimintakykyä riitti, myös uusia tuttavuussuhteita oli solmittu. Uusia tuttavuuksia oli saatu vanhustenkerhoista ja naapurustosta, mutta näistä suhteista harvemmin oli muodostunut varsinaisia ystävyys-suhteita. Ystävyys-suhteissa korostui toimintakyky, toimintakyvyn heiketessä vähenivät ystävien tapaamiset, kunnosta riippuen vieraiden vastaanottaminen voi alkaa tuntua jopa ylivoimaiselta. Viljarannan tutkimuksessa 1990-luvun puolivälissä iäkkäiden yhteydenpitovälineenä tärkeisiin ihmissuhteisiin korostui puhelimen merkitys. Yhteydenpito voi olla hyvinkin vilkasta, mutta kunnan heiketessä yhteydenpito väheni myös puhelimen välityksellä, olipa kyse sitten iäkkästä itsestään tai hänen ystävästään (Viljaranta 1995, 40–41.)

Tuen antajana ystävät ja tuttavat ovat merkityksellisiä, harvemmin kuitenkaan ensisijaisena avun ja tuen antajana, mutta ensisijaisen tuen ja avun tarjoajien (perhe ja virallinen verkosto) jälkeen ystävät ja tuttavat koetaan tärkeiksi ja varsinkin ns. toissijaisena tuen ja avun tarjoajana. (Lehto ym. 1997, 18–20.) Viljarannan tutkimuksessa (1995, 66–67) iäkkäät helsinkiläiset naiset eivät juuri kokeneet saavansa apua ystäviltaan, sen sijaan Jyrkämä tutkimuksessa ystävät ja naapurit ylsivät toiselle sijalla avun antajina. Jyrkämä on rinnastanut ystävät ja naapurit avun antajina, he eivät kuitenkaan välttämättä ole tässä suhteessa samanarvoisia. Tästä antaa viitteitä myös avunsaamisen käänköpuoli, eli avun antaminen. Apua oli tarjottu eniten naapureille tai lapsille, ystävät ja tuttavat jäivät selvästi avun saamisessa näistä kahdesta muusta ryhmästä jälkeen. (Jyrkämä 1995, 199.) Ystävilta saatu apu ei Viljarannan mukaan ollut

pitkäkestoista, pikemminkin sattuman ohjaamaa ja usein kovin pienimuotoista, kuten kaupasta tarvikkeen noutoa tai neuvontaa. Nuoremmat ystävät antoivat kuitenkin enemmän myös konkreettista apua, esimerkiksi olivat mukana syntymäpäivien järjestelyissä. Ystävyys-suhteissa oli kyse enemmänkin henkisestä ja sosiaalisesta tuesta, kuten kuulumisten vaihdosta ja luottamuksellisesta keskustelusta. (Viljaranta 1995, 66–67.)

2.2.5 Naapurit

Naapuruussuhteisiin näyttää iäkkäiden kohdalla vaikuttavan se, kuinka kauan on samassa talossa asuttu, mitä pitempi asumishistoria oli Viljarannan (1995) tutkimuksessa sitä paremmin naapuritkin tunnettiin. Tosin Gothonin tutkimuksessa (1990, 68) ainoat läheiseksi koetut naapurit olivat niitä, jotka olivat muuttaneet taloon samanaikaisesti. Toinen tekijä, mikä lähensi suhdetta naapurin kanssa, saattoi syntyä vanhan työtoveruuden kautta ja uskoisin, että muunkin vanhan tuttavuuden kautta, mitä sen enempää Gothonin kuin Viljarannankaan tutkimus ei nosta esille. Ikätoveruus lisää myös tutustumista. Oma aktiivisuus suhteiden luomisessa on kuitenkin tärkeää ja se, että tavataan julkisessa tilassa ja osoitetaan siellä mielenkiintoa naapureita kohtaan. Hyvä suhde voi muodostua myös nuorempiin naapureihin. Eniten ja moninaisemmin ollaan tekemisissä kuitenkin iäkkäiden lähellä asuvien naapureiden kanssa. (Viljaranta 1995, 42–43.) Samantapaisen tuloksen sai myös Gothoni Kallion iäkkäiden kohdalla, naapureiksi laskettiin yleensä vain seinänaapurit, ei koko rappua tai talon asukkaita. Naapuruus ei muutoinkaan noussut Gothonin tutkimuksessa merkittäväksi asiaksi. (Gothi 1990, 68–69.)

Yhteyttä lähimpiin naapureihinkin ylläpidetään eniten puhelimen välityksellä. Viljarannan tutkimuksessa sellaisilla vanhuksilla, joilla oli vapaaehtoisystävä, eivät olleet missään tekemisissä naapureidensa kanssa tai vain hyvänpäivän tuttuja. Myös vierailuja tehtiin naapureiden ja iäkkäiden välillä, tosin näiden vierailujen sisältö vaihteli suhteen tiiviyn mukaan. Oikein tiiviissä naapurisuhteessa voitiin käydä kahvillakin, muutoin vierailu oli enemmän erilaisista asioista juttelua. Naapurusten kanssakäymiseen kuului myös lehtien vaihtaminen, erilaisissa tilaisuuksissa yhdessä käyminen (vanhustenkerhot, kirkot yms.) ja asioiden toimittamista yhdessä. Naapurussuhteiden hallinta on toisenlaista kuin ystävien ja sukulaisten kanssa, sillä naapuri asuu lähellä. Tällä on seurauksensa siihen, kuinka etäisyyttä naapuriin ylläpidetään. Yksi keino tähän on yhteydenpito puhelimella lyhyestä välimatkasta huolimatta eikä vierailulle mennä välttämättä pyytämättä. Naapurisuhdetta ei pidetä ystävyys-suhteena lukuun ottamatta kaikkein läheisimpiä naapurussuhteita ja tilanteita, joissa apua tarvitaan paljon. (Viljaranta 1995, 42–43.) Lehdon ym. (1997, 15) tutkimuksessa naapureihin piti

vähintään viikoittain yhteyttä yli puolet tutkimukseen vastanneista 75 vuotta täyttäneistä ja naapureihin yhteyttä pidettiin useammin kuin ystäviin. Tämä on ymmärrettävää sitä kautta, että naapurit ovat lähietäisyydellä, mutta ystävä voi asua kaukanakin.

Naapureilta saatava apu ei ole mitenkään itsestään selvää. Varsinkin kaupunkioaloissa ei aina ole helppoa tutustua naapureihin ja paljon riippuu iäkkään omasta aktiivisuudesta, toimintakyvystä ja mahdollisuudesta liikkua asunnon ulkopuolella. Ei ole myöskään itsestään selvää, että naapurit haluavat auttaa, tai jos on iäkäs naapuri kyseessä, yleensä jaksavat auttaa. Naapuriapu on myös siinä mielessä haurasta, että se on yleensä muutaman naapurin varassa, ja naapurilla on oma elämänsä ja hän voi mm. muuttaa pois, sairastua ja matkustella. (Viljaranta 1995, 61–63.)

Mutta kyllä naapureiltakin voidaan saada apua ja tukea. Jos iäkkäitä pyydetään pistämään sosiaalisen verkoston tuen tarjoajat ensisijaisuusjärjestykseen, naapurit eivät nouse esille ensisijaisen tuen antajina. Sen sijaan kolmanneksi tärkeimmäksi auttajaksi he nousevat toiselle sijalle heti virallisen avun jälkeen. Näin ollen naapureiden merkitys ei ole suinkaan vähäinen sosiaalisen tuen antajina. (Lehto ym. 1997, 18–20.) Myös Vallan (2008, 77) tutkimuksessa naapurit koettiin merkittäviksi tuen ja avunantajiksi. Naapureiden kanssa käytiin kaupassa, maksettiin laskuja ja hoidettiin muitakin asioita. Tämän lisäksi naapureista oli seuraa ja virkistystä iäkkäälle ihmiselle. Viljarannan tutkimuksessa saatiin ystävien tuesta erilaisia tuloksia, sillä iäkkäät kokivat, että eivät juuri saaneet apua naapureiltaan. Viljaranta tulkitsee tämän niin, että iäkkäiden keskinäistä vuorovaikutteista hienovaraista auttamista ei osata tulkita auttamiseksi. Kyse on läsnäolosta, saatavilla olosta ja puhelimella voinnin tarkastamisesta yms. Naapurit tuovat turvallisuudentunnetta, he saattavat säilyttää iäkkään vara-avaimia ja heillä voi olla yhteystiedot naapurin lähisukulaisiin. Monesti kyse oli vain tietoisuudesta avun saannista, jos sitä sattuu tarvitsemaan. Jos naapureilta apua oli saatu tai pyydetty, se oli ollut yleensä pienimuotoista asiointiapua tai seurana oloa tilanteissa, joissa tarvitaan apua. Viljarannan tutkimuksessa oli kuitenkin yksi sellainen vanhus, joka sai naapuriltaan intensiivistä apua, joka selvästi täydensi kunnallista kodinhoitoapua ja oli hyvin monipuolista. Näin ollen naapuriapu voi olla hyvinkin pitkälle menevää. On kuitenkin muistettava, että Viljaranta tutki helsinkiläisiä iäkkäitä naisia, ja avun tarve vaihtelee erilaisissa olosuhteissa, ja voi olla merkittävämpää esimerkiksi haja-asutusalueilla. (Viljaranta 1995, 61–63) Paitsi turvaa ja apua, naapureiden olemassaolo sinänsä tuo varmemman ja hyvän olon iäkkäälle. Kun iäkkään kunto heikkenee ja elämä kutistuu yhä pienempään piiriin, naapureiden merkitys kasvaa. (Viljaranta 1995, 44.)

2.2.6 Virallinen verkosto, kolmas sektori ja yksityinen apu

Ikääntyvän ihmisen kotona asumista tukevat myös kolmannen sektorin tarjoamat palvelut sekä niiden tarjoamat virkistys ja harrastusmahdollisuudet. Iäkkäistä yli puolet kuuluu johonkin eläkeläis- tai vapaaehtoisjärjestöön. Eläkeläisjärjestöt tarjoavat paitsi virkistystä ja seuraa, niin myös palveluita iäkkäille ihmisille. Näitä palveluita voivat olla mm. ystävätoiminta, ulkoilu ja asioiden hoito aina kodinhoitopalveluihin ja asumispalveluihin asti. Seurakunnan palvelut hengellisen tuen tarjoajana ovat tärkeitä monelle iäkkäälle, joilla on tarvetta pohtia kuoleman ja luopumisen kysymyksiä. Kaupunkiympäristö tarjoaa laajemmat mahdollisuudet osallistua erilaisiin vapaa-ajan palveluihin kuin maaseutuympäristö. Syrjäisimmillä seuduilla palveluiden tarjonta voi olla vähäistä tai olematonta, ja palveluiden tavoittaminen edellyttää mahdollisuutta liikkua pitkiäkin matkoja. (Olsbo-Rusanen ym. 2003, 32–33.) Seurakunnalle iäkkäät eivät avunantajina antaneet suurta sijaa ja vähän merkitykselliseksi koettiin myös yritykset ja kolmas sektori etenkin ensisijaisina tukijoina. Sen sijaan toisen ja varsinkin kolmanneksi tärkeimmältä sijalta avustajien rakenteessa näilläkin tahoilla on oma merkityksensä. (Lehto ym. 1997, 18–20.)

Virallisella verkostolla on tärkeä tehtävä tuen ja avun tarjoajina suomalaisessa ympäristössä. Lehdon ym. (1997, 18–20) selvityksessä 75 vuotta täyttäneistä muualla kuin laitoksissa asuvista iäkkäistä kotipalvelu ja kotisairaanhoidon nousivat seuraavaksi tärkeämmiksi avun tarjoajiksi heti lähiverkoston eli perheen ja puolison jälkeen, jopa viidennes koki saavansa ensisijaisesti apua viralliselta sektorilta. Noron ym. (2000, 41–43) tutkimuksessa tiedusteltiin heiltä, jotka kertoivat jonkinlaisesta toimintakyvyn vajavuudesta, kuka heitä auttoi, näistä suinkaan kaikki eivät saaneet apua keneltäkään, mutta 33 % kertoi apua saaneensa. Apua saaneissa oli selvästi enemmän naisia kuin miehiä. Kaikista vastanneista, myös heistä, joilla ei toiminnanvajavuutta ollut, kotisairaanhoidon apua oli saanut 10 % ja kotipalvelun apua 5 %. Kun rinnalle nostetaan muualla asuvat omaiset, naapurit, ystävät tai vapaaehtoisapu, jota oli saanut 9 %, on virallisella avulla merkittävä rooli iäkkäiden auttamisessa ja tukemisessa. Forssin ym. tutkimuksessa (1995, 61) kotipalvelu oli toiseksi tärkein avun antaja lasten jälkeen, noin joka kolmas iäkäs oli saanut apua kotipalvelulta. Rissasen tutkimuksessa (1999, 46) yli 65-vuotiaiden toimintakyvystä ja sosiaali- ja terveyspalveluiden käytöstä tuotiin esille se, että päivittäinen avuntarve kaksinkertaistui 80 ikävuoden ja 85 ikävuoden välissä. Ja luontevasti ikä lisäsi palveluiden käyttöä ja tarvetta, eivätkä kaikki halukkaat saaneet tarvitsemiaan palveluita, olivat ne sitten sosiaali- tai terveyspalveluita.

Palveluiden tuottajana yksityiset palveluntuottajat ja järjestöt kattavat noin neljänneksen (ks. Metsämäki 2006, 28; STM) Suomessa yhteiskunnalla on vastuullaan siten kolme neljäsosaa iäkkäiden palveluiden tuotannosta, jos läheisen sosiaalisen verkoston tuki ei enää riitä, tai sen ohella. Metsämäen tilastot eivät ole enää aivan tuoreita (vuodelta 2002), muuta näissä tilastoissa järjestöillä on suurempi (18 %) vastuu iäkkäiden palveluiden tuottamisesta kuin yksityisellä sektorilla (6 %). STM:n mukaan yksityisten ja järjestöjen osuus palvelun tuottajista on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Heidän lukemansa on vuodelta 2004 ja siinä neljännes palveluista tulee yksityisen sektorin kautta iäkkäille.

2.3 Sosiaalinen verkosto iäkkään itsenäisen asumisen auttajina ja tukijoina

Itsenäisen selviytymisen kannalta toimintakyky asutussa ympäristössä on oleellinen tekijä. Kun toimintakyky laskee, kasvaa iäkkään tarve saada apua ja tukea selviytyäkseen omassa kodissaan, ja jos tukea ei ole tarjolla, voi iäkkäällä olla edessä muutto palveluiden lähelle. Iäkkäät haluavat yleensä asua omassa kodissaan niin pitkään kuin se suinkin on mahdollista. Myös siinä tapauksessa, että oma toimintakyky heikkenisi, halusi lähes 70 % 75 vuotta täyttäneistä asua omassa kodissaan, palvelutalon valitsisi 20 %, vanhainkotiin halusi harvempi n. 10 % (Lehto ym. 1997, 30–31). Oma koti on paikka, joissa on totuttu olemaan, siellä saa ajan kulumaan. Iäkkäät eivät pidä hoitopaikoista, sairaaloista tai palvelutaloistakaan, niihin ei mennä tai muuteta mielellään, jos kotonakin selviää. Omaa toimintaa ja asuntoa ollaan valmiita muuttamaan muuttuneen toimintakyvyn mukaiseksi, jotta kotiooloissa selviydyttäisiin. Tehdään hitaammin tai istualtaan, poistetaan haittaavia kynnyksiä yms. (Valta, 2008, 78). Viljarannan mukaan näyttää siltä, että edes jostakin arjen rutiinista selviäminen näyttää olevan tärkeää ja osoitus siitä, että tästä vielä selvitään. Sen vuoksi iäkkäät eivät myöskään aina vastaanota apua, vaikka sitä tarvitsisivat. (Viljaranta 1995, 54–55.)

Jossakin vaiheessa on tarpeen avun vastaanottaminen, eikä avun tarvitse olla vielä edes tarpeellista, kun sitä tarvitsee. Silloin sosiaalinen verkosto voi tulla avuksi. Auttajan verkosto ei ole samanarvoinen, verkostolta saadaan eri tavoin apua ja sitä saadaan eri tavoin. Esimerkiksi miesten ja naisten välillä on eroa sen suhteen, kuinka heillä on mahdollisuus saada tukea itselleen ja kuinka yksinäiseksi he itsensä kokevat. Jyrkämän tutkimuksessa (1995, 199) nousi esille se, että miehet saivat naisia helpommin apua, naisten avuntarve oli kuitenkin suurempi kuin miesten. Hinkkan ym. tutkimuksessa kolme neljästä (77 %) yli 65-vuotiaasta kuntoutuksen tarpeessa olevasta iäkkäästä naisesta kertoi voivansa tukeutua läheiseen tai ystävään tarvitessaan tukea murheen hetkellä luotettavalta henkilöltä, kun taas miehistä

tukea sai 61 %. Jos tarvitsi muuta lyhyempiaikaista tukea, naisista tätä uskoi saavansa joka kolmas ja miehistä joka viides. Pitempiaikaista tukea tarvitsevista naisista joka kymmenellä ei tällaista henkilöä ollut ja miehistä joka viidennellä. Mutta viidesosalla miehistä oli mahdollisuus saada tukea niin kauan kuin mahdollista, kun taas naisista tällaiseen tukeen oli mahdollisuus kolmasosalla. (Hinkka 2004, 72–73.) Myös sosiaalisen tuen antajina miehet ja naiset eroavat toisistaan. Viljarannan tutkimuksessa (1995, 57–59) auttaja saattoi olla niin mies kuin nainenkin, mutta näytti siltä, että jotta auttaja on mies, on iäkkään verkosto usein sellainen, ettei iäkkäällä ole tyttäriä tai muita sopivia lähisukulaisia, tai he asuvat liian kaukana auttaakseen riittävästi. Miesten ja naisten antama apu ja tukikin vaihtelevat niin, että se noudattaa perinteistä roolijakoa. Perinteinen roolijako näkyy silloinkin, kun mies täydentää ammattiauttajan antamaa apua. Miehet eivät näytä juurikaan osallistuvan ns. intiimiin huolenpitoon (esimerkiksi peseytyminen) tai raskaaseen hoitoon samalla tavoin tai lainkaan kuten naispuoliset sukulaiset. Myös niissä tapauksissa, joissa auttajana on ensisijaisesti mies, joku naispuolinen sukulainen hoitaa usein intiimin avun annon. Miesauttajat olivat usein ns. toissijaisia auttajia.

Viljarannan tutkimuksessa (1995) eniten tukea saatiin sukulaisilta, lapsilta ja näiden puolisoilta tai sisarten lapsilta. Marin nostaa esille sen, että yhteiskunnassamme vallitsee ainakin jossakin määrin sellainen moraalisen vastavuoroisuuden sopimus, että lapset auttavat ikääntyviä vanhempiaan. Vastavuoroisuus tulee siitä, että aikanaan vanhemmat puolestaan ovat hoitaneet lapsia. Tutkimusten perusteella on todella niin, että lähiomaiset antavat eniten apua ikääntyville sukulaisilleen, selvästi enemmän kuin ammattiauttajat. Tämä säännös on ollut kirjattuna myös lainsäädäntöömme vuoteen 1970 asti, minkä jälkeen virallinen apu on yleistynyt. Perheelle ja suvulle on kuitenkin tyypillistä keskinäinen auttaminen, mikä voi olla epäsymmetristä ja viivästyntä. (Marin 2003, 77.) Anderssonin tutkimuksessa (2007, 76) puolison ja lasten merkitys iäkkään auttajana ja tukijana oli suorastaan riippumattomuuden osoitus, oltiin riippumattomia esimerkiksi naapureiden mutta myös kunnallisesta avusta, siis ikään kuin selviydyttiin omin avuin. Arja Vallan (2008, 61) tutkimuksessa kotisairaanhoidajat arvioivat iäkkäiden (75–90 -vuotiaiden) saamaa apua sosiaaliselta verkostoltaan. Kotisairaanhoidajat arvioivat, että 55 % iäkkäistä sai viikon aikana sosiaalista tukea lapsilta tai heidän perheiltään ja muilta sukulaisilta 51 %. Seuraavaksi eniten tukivat ystävät ja naapurit. Kotisairaanhoidajat arvioivat, että omaisista ja ystävistä puolet piti erittäin hyvin yhteyttä iäkkääseen. Yleensä auttajaksi näytti valikoituvan yksi tai kaksi, jotka kantavat vastuun avusta. Muiltakin lähiomaisilta apua saatiin, mutta se oli luonteiltaan satunnaisempaa tai lyhytaikaisempaa. Lastenlasten panos avusta oli vähäistä. Muilta sukulaisilta saatava apu oli myös vähäistä, kaukaisemmilta sukulaisilta ei apua juuri saatu, ei myöskään sisaruksilta lukuun ottamatta psykologista tukea. Osalla iäkkäistä läheisten antama apu oli ainoa saatava apu, osalla oli myös

ammattiauttajia (kotisairaanhoido, kodinhoito, siivous mm.), joiden apua läheiset täydensivät. (Viljaranta 1995, 55–57.)

2.4 Sosiaalisten verkostojen tutkiminen

Sosiaalisia verkostoja on tutkittu monessa tieteenalassa, kuten sosiologiassa, organisaatiopsykologiassa, sosiaalipsykologiassa, sosiaalianthropologiassa ja matematiikassa, minkä vuoksi tutkimus on kehittynyt teknisesti ja teoreettisesti laaja-alaiseksi. Yhteiskuntatieteellisen verkostanalyysin alkuna pidetään psykologi Jacob Morenon ryhmädynamiikan ja sosiaalisten suhteiden analyysiä 1930-luvulla. Verkostanalyysi löi itsensä läpi ja vakiinnutti asemansa kuitenkin vasta 1970-luvulla, jolloin tehtiin paljon verkostojen tutkimusta ja kehitettiin verkostomenetelmiä tietokoneiden tuodessa mukanaan uusia mahdollisuuksia. (Mattila ym. 1999, 8–9.)

Sosiaalisten verkostojen tutkiminen lähtee liikkeelle siitä, että päätetään mistä aineisto kerätään, onko kyseessä joukko yksilöitä vai kenties ryhmä tai kunta. Tämän jälkeen on päätettävä, minkälaisista suhteista tietoa kerätään, eli minkä muotoista ja sisällöistä tietoa halutaan. Kiinnostavatko esimerkiksi yksilöiden teot, valinnat vai motiivit ja tarkkaillaanko johtajuutta, alamaisuutta, yhteistyötä, solidaarisuutta vai mitä. Suhteiden laadusta voidaan tarkkailla esimerkiksi useutta tai suhteen vahvuutta tai heikkoutta. (Knoke et al. 2008, 9–12.) Sosiaalisia verkostoja voidaan lähestyä joko verkostanalyysin tai metaforan tutkimuksen näkökulmasta. Näistä analyttisiä välineitä verkostojen tarkasteluun tarjoaa paremmin verkostanalyysi. Verkostanalyysi taas voidaan tehdä joko kokonaisverkostolle tai sitten yksittäisen henkilön omalle suhdeverkolle (egokeskeinen verkostanalyysi). Kun tehdään egokeskeinen verkostanalyysi, tarkastellaan yksilön ympärille rakentuvaa verkkoa, kun taas kokonaisverkoston analyysi on nimensä mukaisesti analyysi tietyistä rajatusta verkostosta ja siinä olevien henkilöiden välisistä suhteista. Kokonaisverkoston analyysi nostaa helpommin esille ns. heikot siteet kuin mitä tekee egokeskeinen verkostanalyysi. Verkostanalyysi kaiken kaikkiaan nosta metaforien tutkimista paremmin esille havaintoyksiköiden väliset suhteet ja näiden tuoman resurssinäkökulman verkoston jäsenille sekä sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden havaintoyksiköiden ominaisuuksia unohtamatta. Näin ollen verkostanalyysi kykenee yhdistelmään yksilön ominaisuudet verkoston jäsenten välisiin suhteisiin, ja tämä on verkostanalyysin vahvuus. (Mattila ym. 1999, 10–11.) Tämä näkökulma palvelee hyvin tämän tutkimuksen tarpeita selvittää sitä, millä tavoin iäkkään sosiaalinen verkosto, verkoston sijainti, verkostoon muodostuneiden sosiaalisten suhteiden luonne ja verkon antama sosiaalinen tuki, olipa se sitten luonteeltaan minkä tyyppistä tahansa, liittyvät toinen toisiinsa. Oma

kysymyksensä on se, minne piirretään verkoston rajat, keitä hyväksytään mukaan. Tähän on olemassa erilaisia strategioita, kuten tiettyihin asemiin perustuvat strategiat tai maineeseen perustuva metodi. Yksi tapa rajata verkostoa on antaa vastaajien itse tehdä rajausta omien kokemuksensa perusteella (ns. Realist Strategy), tai tutkijaa voi tehdä rajauksen omasta tutkimusta varten laaditusta viitekehyksestään käsin (ns. Nominalist Strategy). (Knoke et al. 2008, 19–20.)

Varsinainen tiedon kerääminen sosiaalisesta verkostosta voidaan tehdä eri tavoin, eikä yhtä ja ainoaa tapaa kerätä aineisto ole olemassa. Tyypillisimmin egosentrisiä sosiaalisia verkostoja on tutkittu niin, että tieto kerätään kultakin yksilöltä erikseen, jolloin he nimeävät ne, joiden kanssa he ovat tietynlaisessa vuorovaikutussuhteessa. Voidaan kysyä myös tarkentavia tietoja nimetyistä, kuten ikää, sukupuolta tai koulutusta. Tässä luotetaan vastaajien kykyyn ymmärtää kysymykset samalla tavalla sekä muistiin ja haluun kertoa verkostostaan. (Knoke et al. 2008, 21.) Jotta verkostanalyysi olisi pätevää, se edellyttääkin aineiston kerääjältä erityistä huolellisuutta, jotta verkoston eri toimijat ja heidän välisensä suhteet sekä niiden merkitys todella tulevat oikealla tavalla esille. Väline aineiston keräämiselle voi olla yhtä hyvin kysely, haastattelu, havainnointi, koeasetelma, valmiina oleva arkistoaineisto, päiväkirja kuin jokin muukin menetelmä. (Mattila ym. 1999, 17.) Menetelmiä onkin kehitetty useita, tässä käsitellään näistä muutamia keskeisiä tämän tutkimuksen tarpeita palvelevia menetelmiä.

Kyselyä käytetään yleisimmin sosiaalisten verkostojen tutkimuksessa ja varsinkin kun halutaan tutkia yksilöiden verkostoja. Tällöin yksinkertaisesti pyydetään vastaajaa kertomaan, keiden kanssa hänellä on sosiaalinen suhde ja minkä tyyppinen suhde on. Jotta analyysin tulos olisi hyvä, on tutkijan etukäteen hahmotettava verkoston koostumus hyvin. Vaihtoehtoisesti voidaan luottaa siihen, että vastaaja muistaa verkostonsa koostumuksen itsenäisesti, ja annetaan hänen vastata avoimeen kysymykseen sosiaalisesta verkostostaan. Verkostoa voidaan rajata pyytämällä nimeämään siitä tietty määrä esimerkiksi sosiaalisen tuen antajia, tai pyydetään pistämään nimetyt tärkeysjärjestykseen, kuten aiemmin käsitellyssä Lehdon ym. selvityksessä oli tehty. Näin saadaan selville etenkin vahvat suhteet. (Mattila ym. 1999, 17.) Iäkkäiden henkilöiden suhteiden tutkimisessa kyselyaineisto toimi hyvin siitä huolimatta, että kohteena oli 75 vuotta täyttäneet henkilöt, joskin tutkijat arvelivat osan iäkkäistä tarvinneen apua lomakkeen täytössä (Lehto ym. 1997, 1.) Havainnointia on käytetty pienten kohteiden verkoston tutkimiseen, kun ollaan henkilökohtaisessa sosiaalisessa suhteessa toinen toiseensa. Haastattelut ovat olleet toimivia silloin, kun kyselyn tekeminen ei ole syystä tai toisesta ollut toimiva vaihtoehto. Ongelma tässä on aineiston keräämisen työläys ja se, että aineisto ei koostu useinkaan kovin laajasta haastateltavien joukosta. Menetelmänä haastattelu antaa kuitenkin mahdollisuuden auttaa haastateltavaa hankalien ja monimutkaisten kysymysten kohdalla ja parantaa näin tutkimuksen luotettavuutta. (Mattila ym. 1999,

18.) Iäkkäiden muuttoa ja sosiaalisen verkoston merkitystä tutkittaessa muutossa voi olla hyödyksi se, että on mahdollisuus selvittää sosiaaliseen verkostoon liittyvien suhteiden luonnetta syvemmin, kuin mihin kysely antaisi mahdollisuuden. Arkistoaineistojen tiedot eivät todennäköisesti kovin helposti anna riittävää tietoutta sosiaalisesta tuesta ja sen merkityksestä iäkkään muuttolleen, joten niitä ei tässä tarkastella. Verkostojen ajallisen muutoksen tarkastelu on vaikeaa varsinkin jälkikäteen asiaa tutkittaessa. Hankaluuksia analyysiin tuovat etenkin verkoston jäsenten vaihtumiset. (Mattila ym. 1999, 18, 20.)

3 IÄKKÄIDEN MUUTTOA KÄSITTELEVIÄ SUOMALAISIA TUTKIMUKSIA

Puhtaasti iäkkäiden muuttoa, etenkin maansisäistä muuttoa, käsitteleviä kotimaisia ajankohtaisia tutkimuksia on saatavilla pääsääntöisesti opinnäytetyöntekijöiden tuottamina, lähinnä pro gradu -töinä. Sosiaalisia suhteita ja iäkkäiden muuttoa omana tutkimuskohteenaan ei varsinaisesti ole Suomessa esitetty, mutta iäkkäiden asumista, elinympäristöä ja muuttoa käsittelevissä tutkimuksissa nousee esille tietoa myös sosiaalisen verkoston merkityksestä iäkkäälle itselleen sekä sen merkityksestä muutossa. Seuraavassa muutama kotimainen iäkkäiden muuttoa käsittelevä tutkimus, näistä uusimmassa, Kukkamäen pro-gradussa, nousee esille myös sosiaalisen verkoston tarkastelu. Kukkamäen tuloksia katsotaan laajemmin sen sivutessa tämän työn aihepiiriä läheltä.

Tuula Kukkonen (1991, 76–79; 1993, 116 ja 121) tutki 1980-luvun lopussa ikääntyneiden ihmisten muuttoa maalta kaupunkiin. Tutkimus oli haastattelututkimus, johon osallistuneet olivat haastatteluhetkellä 69–78 -vuotiaita, ja olivat muuttaneet maalta Joensuuhun jo useampaa vuotta aiemmin 1968–1984 -välisenä aikana. Haastateltavia oli 20, ja heistä valtaosa oli naisia. Huomio kiinnitettiin koettuun elämänmuutokseen, jossa aiempi elämäntapa ja habitus eivät enää olleetkaan uuteen muuttuneeseen tilanteeseen sopivia. Muuttajilla oli ennen muuttoaan Joensuuhun selkeä maalainen habitus, jolla oli pitkä tausta. Muuttajien suhtautuminen muuttoonsa vaihteli sen mukaan olivatko muuttajat syy- vai tavoitemuuttajia, eli kiinnittyikö huomio tulo- vai lähtöalueeseen. Tämän mukaan Kukkonen jakoi muuttajat säilyttäjiin ja sopeutujiin. Säilyttäjät kertoivat kiinnittymisestä entiseen, eikä maalaishabitus ollut hävinnyt haastatteluhetkeen mennessä. Heidän mielestään uudessa

asumisen tavassa ei ollut hyviä piirteitä asumisen helppoutta lukuun ottamatta. Sopeutujat taas olivat muuttaneet maalaishabitustaan niin, että olivat voineet sopeutua uuteen tilanteeseen, samanaikaisesti oli kaupunkilaistuttu ja säilytetty maalaishabitusta. Heidän katsantonsa oli nykyiseen ja eteenpäin. Toisin kuin säilyttäjät, he eivät Kukkosen arvion mukaan enää palaisi takaisin entiseen. Maalaishabituksen läsnäolo säilyttäjillä sai aikaan passiivisuutta, kun ei ollut mahdollisuutta toimia ja tehdä työtä kuten maalla oli ollut. He eivät löytäneet uudesta ympäristöstä sen mahdollistamaa tekemistä. Kotityöt ja koti kompensoivat jonkin verran menetettyä toimintaympäristöä. Tämän vuoksi säilyttäjillä oli suhteellisen vähän sosiaalisia suhteita, ja he suhtautuivat pessimistisesti uusiin suhteisiin. Sopeutujat löysivät uuden ympäristön tarjoamat mahdollisuudet, oli uusia harrastuksia ja uusia ihmissuhteita ja vapaus tehdä haluamallaan tavalla. Sopeutuminen näyttäytyy aktiivisuutena ja vanhan maalaishabituksen päälle on rakentunut uutta habitusta osaksi vanhaa. Kukkonen pohtii erojen syitä suhtautumistavoissa. Oliko toisten maalaishabitus jo alun perin heikompi, vai onko kyse erilaisista luonteenpiirteistä ja suhtautumistavoista asioihin, taustamuuttajat eivät antaneet selitystä erilaiselle suhtautumistavalle. Nimenomaan muutto oli hahmotettu eri tavoin, se oli ollut käännekohta. Myönteinen suhtautuminen muuttoon oli auttanut sopeutumaan uuteen ympäristöön sekä muihin elämänmuutoksiin, kuten ikääntymiseen. Muuttokriisin läpikäymisen tavalla on siten vaikutusta muuttajien myöhempään elämään, eikä habitus välttämättä muutu isonkaan kriisin myötä vaikka muutos olisi järkevä uudessa tilanteessa.

Sari Parviainen (1996) tutki iäkkäiden muuttoa joensuulaisen Vanhainkotiyhdistyksen vanhustentalosta remontin jaloista pois. Talo oli tavallinen vanhustentalo, josta tehtiin palvelutaloa. Kaikilla ei ollut mahdollisuutta palata remontin jälkeen takaisin uuteen palvelutaloon. Muutot olivat ns. pakkomuuttoja, muuttajista itsestään riippumattomia. Parviainen tutki, muun muassa sitä, mikä auttoi iäkkäitä sopeutumaan ja miten sopeutuminen sujui, miten terveydentila ja toimintakyky vaikuttivat sopeutumiseen sekä miten etäisyys lähtö ja tuloalueen välillä vaikuttivat sopeutumiseen. Aineisto kerättiin teemahaastattelemalla 36:ta muuttamaan joutunutta henkilöä, joista nuorimmat olivat 65 vuotta tai sitä nuorempia ja vanhimmat vähintään 91-vuotiaita. Tulosten mukaan muuttajat sopeutuivat eri tavoin muuttoon ja uuteen asuinpaikkaan, suhtautumiseen vaikutti oleellisesti se, koettiinko muutto vapaaehtoiseksi vai pakolliseksi. Yksilölliset ominaisuudet vaikuttivat suhtautumistapaan. Jotkut kokivat sen realistisesti, jotkut pakolliseksi ja jotkut ikävöivät vanhaa. Pitempään edellisessä paikassa asuneille muutto oli vaikeampaa, he olivat myös usein vanhempia ja sairaampia kuin ne, jotka suhtautuvat muuttoon positiivisesti. Jos ei ollut viihdytty edellisessä asuinpaikassa, oli muuttoon ja uuteen asuinpaikkaan sopeutuminen helppoa. Sopeutumista uuteen asuinpaikkaan helpottivat tutut ihmiset uudessa asuinpaikassa, eikä elämä silloin kaventunut. Asettumisesta uuteen paikkaan viesti asunnon sisustaminen. Kun muutto koettiin positiivisesti, muutto ei myöskään vaikuttanut terveyteen. Ne, jotka

kokivat muuttaneensa pakosta, eivät olleet tyytyväisiä uuteen asuntoonsa eivätkä panostaneet siihen, osa ikävöi takaisin edelliseen, osa sopeutui pakosta. Jos ikävöitiin, niin se oli kokoaikaista, ei tutustuttu uusiin naapureihin tai muihinkaan ihmisiin, oltiin yksinäisiä ja masentuneita, ystävät ja tuttavat olivat edellisessä paikassa. Näiden muuttajien elinpiiri kapeni muuton seurauksena selvästi. Elämässä oli väliaikaisuuden tunne.

Kukkamäeltä ilmestyi vuonna 2008 pro-gradu -tutkimus Ikääntyvien kokemuksista muutostaan kaupunkeihin ja taajamiin. Tutkimusaineiston muodosti seitsemäntoista etelä-pohjanmaalaisen iäkkään itsensä tai avustajan kirjoittamaa kirjoitelmaa pyydetystä muuttoon liittyneistä aihepiireistä. Kiinnostuksen kohteena olivat ne syyt, jotka ovat saaneet iäkkään muuttamaan taajamaan tai kaupunkiin sekä muuttoon liittyneet kokemukset. Muuton ei ollut tarvinnut tapahtua lähimenneisyydessä. Aineisto oli kvalitatiivinen ja se purettiin sisällönanalyysillä. Tutkittavat ovat olleet 65 vuotta täyttäneitä ikähaarukan ollessa 65–96 -vuotta. (Kukkamäki 2008, 29–31.)

Kukkamäen tutkimuskysymyksissä sosiaalinen verkosto ei ollut keskiössä, mutta sosiaaliset suhteet nousivat tärkeimmäksi muuttoa selittäneeksi tekijäksi. Muuton syyt jakautuivat sosiaalisesta ja fyysisestä ympäristöstä nousseisiin syihin. Sosiaaliseseen ympäristöön liittyvät muuton syyt saivat tavoitemuuton piirteitä sitä kautta, että muuttajat pyrkivät parantamaan sosiaalisia suhteitaan tai vahvistamaan sosiaalista verkostoaan muuttamalla, sillä uskoivat taajama- tai kaupunkiympäristön tarjoavan senhetkistä asuinympäristöään paremmat mahdollisuudet sosiaalisille suhteille ja niiden rakentamiselle. Oli koettu yksinäisyyttä ja tiedossa oli ikääntyvien hakeutuminen taajamiin ja kaupunkeihin, joista esimerkkejä löytyi omalta kylältä muuttaneista. Toinen sosiaaliseseen verkostoon liittynyt muuton syy oli muuttaa lähemmäs perheenjäseniä, puolisoa, lapsia ja lapsenlapsia avunsaamisen tai tarjoamisen ollessa motiivina. Muuttoon oli ryhdytty myös siksi, että haluttiin vähentää läheisten huolta iäkkään selviytymisestä, joko omaan harkintaan perustuen tai esimerkiksi lasten toiveisiin vastaten. Muita sosiaalisiin suhteisiin liittyneitä syitä muuttaa oli avioero. (Kukkamäki 2008, 26, 33–36.)

Sosiaalisten suhteiden lisäksi muuttoa selittäneitä seikkoja olivat itsenäisen asioidenhoidon kyvyn säilyminen ja toiminnanvajavuuksiin sekä vanhuuteen varautuminen. Muuttoa edeltänyt asumisen muoto tai paikkakunta ei ollut tarjonnut sopivaa ympäristöä vanhenemisen tuomille muutoksille joko sijaintinsa, asumismuotonsa, palveluiden tai harrastusten vuoksi. Kun muuton syynä oli palveluiden heikkeneminen tai näiden puute lähtöpaikkakunnalta, Kukkamäki tulkitsee tämän muistuttavan pakkomuuttoa sekä ulkoisen elämänhallinnan puutetta ja näin olleen muutto voidaan kokea

negatiivisesti. Syynä palveluiden perässä muuttoon voi olla oman toimintakyvyn heikkeneminen tai yhteiskunnan muutos. Silloin kun iäkäs muutti varautuakseen vanhenemisen tuomiin muutoksiin, muutto saa tavoitemuuton piirteitä suuntautuessaan tulevaisuuteen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Toisaalta muuttoa saattoi kannustaa talonpitoon liittyvät velvollisuudet, kuten nurmikon leikkuut ja lumenluonnit. Joidenkin iäkkäiden kohdalla muutolla on pyritty takaamaan jatkuvuutta sukupolvien ketjussa tarjoamalla ehkä velvollisuuden tunteestakin tila- tai kotipaikka nuoremman sukupolven hoitoon. Oleellista muuttamisessa oli se, että iäkkään muuttoon kietoutuu yleensä monta eri voimakkuuksin vaikuttavaa syytä. (Kukkamäki 2008, 33–35, 37–39.)

Kukkamäen (2008, 40–42, 45) tutkimuksessa sosiaaliset suhteet nousivat esille myös muuttokokemuksia kysyttäessä. Kokemukset jakautuivat samalla tavoin kuin muuton syytkin sosiaalisiin suhteisiin sekä asuinympäristöön liittyviin kokemuksiin. Asuinympäristöön liittyi surua vanhasta luopumisesta varsinkin, jos talo tai paikka on itse rakennettu ja erityisesti maanviljelijöinä toimineilla. Jaksamista näissä tilanteissa toi rationaalinen ajattelu ja itselle hyvän näkeminen uudessa asumisen ratkaisussa. Kotoutumista helpottivat tuttu asuinympäristö, itse valittu asunto ja asuinpaikka, vaikkakaan uusi asumismuoto ei välttämättä ollut mieluisin muututtuaan paljon entisestä. Muuton jälkeen lähes jokainen oli tyytyväinen tilanteeseensa. Jos muuttoajatus ei ollut noussut iäkkäästä itsestään, saattoi seurauksena olla kotiutumattomuus ja tyytymättömyys muutokseen.

Muuttoa helpottavina ja sopeutumista edistävinä sosiaaliseen ympäristön liittyvinä tekijöinä Kukkamäki (2008, 43–44, 47) tuo esille muuton lähelle jotakin lapsista sekä uuden asunnon lähellä asuvat vanhat tuttavuussuhteet ja vastaavan muuttokokemuksen kokeneet, samanhenkiset, samanikäiset uudet naapurit. Samoin muutto oli helpompaa, jos ei tarvinnut muuttaa yksin, vaan puolison kanssa. Jos iäkkäällä on mahdollisuus vielä käydä vanhassa asuinpaikassa esimerkiksi lasten asuessa siellä, myös se helpottaa muuttamista ja ylläpitää lähtöalueen sosiaalisia suhteita. Uudessa asuinpaikassa harrastusten kautta syntyvät uudet tuttavuuden ja harrastamisen paremmat mahdollisuuden ylipäänsä helpottavat omalta osaltaan sopeutumista uuteen asuinympäristöön. Liian suuret etukäteisodotukset uutta ympäristöä ja asuinpaikkaa kohtaan sen sijaan voivat tuoda mukanaan tyytymättömyyttä (Kukkamäki 2008, 48.)

4 TUTKIMUSPAIKKAKUNTA

Kouvolan kaupungilla on takanaan lyhyt historia Valkealan pikkukylästä alueensa keskukseksi. Itsenäinen kunta se oli ollut vuodesta 1922 lähtien ja kaupunki siitä tuli 1960. Kunnan kehittymisen taustalla on ollut teollistuminen, puuteollisuuden sijoittuminen Kymijokivarteen ja etenkin rataverkon rakentaminen Helsingistä Pietariin 1870. Kun puunjalostusteollisuuden tuotteet piti saada rataverkkoa pitkin eteenpäin ja tämän vuoksi tarvittiin asema, rakennettiin Kouvolaan 1875 asema ratapihoineen. Myöhemmin Kouvola kehittyi Suomen mittakaavassa suuri risteysasema, josta pääsi junalla jokaiseen ilmansuuntaan. Rautatien lisäksi kaupungin kasvua vei eteenpäin varuskunta. Varuskunnan rakensivat venäläiset 1900-luvun alkupuolella. Varuskunta tarvitsi palveluita, ja tästä lähti liikkeelle liike-elämän ja palveluiden rakentuminen. (Antikainen ym. 2004, 78; Kokkonen 2007, 14.) Tutkimukseen valituista vuosista ensimmäiseen mennessä (2006) Kouvola oli reilun 31 000 asukkaan kaupunki, suurimmillaan Kouvola oli ollut 32 233 asukasta. (Kokkonen 2007, 13.) Kouvola oli kärsinyt jo vuosia hiljalleen väestökadosta, ja väkiluku laski myös koko tutkimuksen teon ajanjakson lisää. Kouvola oli eniten määrällisesti väkeään menettänyt kunta Suomessa vuonna 2008, jolloin väki väheni 377 hengellä (Tilastokeskus 2009). Vaikka Kouvola oma väkiluku ei koskaan noussut yli 32 233 asukkaan määrän, oli Kouvola noin 100 000 asukkaan seutukunnan palvelukeskus, josta löytyivät liikenteen-, kaupan-, hallinnon- ja oikeuspalvelut. (Kokkonen 2007, 13–15) Elinkeinorakenteeltaan Kouvola oli ennen muuta palveluista elänyt kaupunki (yli 70 %), tämän lisäksi Kouvola löytyi teollisuutta ja jalostusta (noin neljännes), alkutuotanto oli kaupungissa vähäistä, alle 1 %. (Kokkonen 2007, 14; Kouvola.fi) Kouvolaan kuului Anjalankosken ja Kuusankosken kaupungit, sekä Valkeala, Elimäki, Jaala ja Iitti. Kaupunkitaajamien joukossa se oli kymmenennellä sijalla volyymiltaan. (Antikainen ym. 2004, 79). Kouvola oma pinta-ala oli pieni, vain 45 km², jossa ei ollut pitkä matka minnekään (Kokkonen 2007, 13.)

Kokkonen on tehnyt tutkimuksessaan Kouvolaan SWOT-analyysin. Kouvola vahvuuksina hän näki hyvän sijainnin, lyhyet välimatkat, logistisen aseman, kuntayhteistyön edut, monipuoliset harrastusmahdollisuudet sekä hyvät edellytykset yritystoiminnalle. Heikkouksia olivat työpaikkojen vähyys, seutumarkkinoinnin heikkoudet, vesistöltään kuivan kaupungin maine ja kouluverkkoon kohdistuvat uhat. Mahdollisuudet olivat vahvuuksissa sekä Kasarminmäen kampuksen rakentamisessa ja uhat seudun elinkeinorakenteen liiallisessa riippuvuudessa teollisuudesta sekä väestöllisissä tekijöissä. Väestölliset uhat tulivat lapsiperheiden vähenemisestä, muuttotappiosta ja väestörakenteen muutoksista. (Kokkonen 2007, 14–17.) Ikääntyminen on monen väestötappioalueen ongelma. Kouvola seudulla iäkkään väestönosan määrä oli kehittynyt seuraavasti:

TAULUKKO 1. Kouvolan seutukunnan 65 vuotta täyttäneiden osuudet väestöstä sekä koko maan tilanne (%). (Lähde: SOTKANet)

IKÄRYHMÄT	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
65 vuotta täyttäneet	14,6 13,5 *)	15,9 14,3	17,1 15,0	18,8 16,0	19,4 16,5	19,6 16,5	20,2 16,7	20,3 17,0
75 vuotta täyttäneet	6,0 5,7	6,4 5,9	7,5 6,6	8,8 7,5	9,0 7,7	9,3 7,8	9,5 7,9	9,7 8,0
85 vuotta täyttäneet	1,0 1,0	1,4 1,3	1,6 1,5	1,9 1,7	2,0 1,8	2,1 1,9	2,3 1,9	2,4 2,0

*) Vaaleanvihreällä merkityt luvut ovat koko maan tilanteen lukumääriä, ja toimivat vertailu ja varjolukuina Kouvolan seudun luvuille.

Kaupungin vanhenemistietoja käsitellään koko seutukunnan tasolla. Kouvolan seutu on harmaantunut koko tarkastellun ajanjakson nopeammin verrattuna koko maan kehitykseen. Ainoa luku, joka on ollut samalla tasolla valtakunnan tason lukujen kanssa, on 85 vuotta täyttäneiden lukumäärä tarkasteluajanjakso alussa. Vanhin ikäluokka on pienin, ja se on kehittynyt muita ikäryhmiä maltillisemmin vanhempaan suuntaan suhteessa koko maan tilanteeseen. Kouvola on kuitenkin harmaantuva kaupunki. Kouvolan ikäpoliittisessa ohjelmassa on arvioitu vanhempien ikäluokkien kehittymistä, ja yli 75-vuotiaita arvioidaan olevan nykytilanteeseen nähden kaksinkertainen määrä vuoteen 2030 mennessä. Ikäpoliittisessa ohjelmassa Kouvolan haasteeksi nähdään huoltosuhteen heikkeneminen ja vanhuspalveluiden järjestäminen tulevaisuudessa. Koko 65 vuotta täyttäneiden osuus olisi vuonna 2030 jo 32,8 % väestöstä. Lisäystä tapahtuu kaikkein vanhimpaan ikäluokkaan asti, eli yli 100 vuotiaisiin, joiden vähäisen lukumäärän oletetaan kasvavan nykyisestä 13:sta 44:ään. (Kouvolan kaupunki 2010.) Kouvolan yli 65-vuotiaiden osuus on toteutuessaan suuri vuonna 2030, sillä tilastokeskus ennusti vuonna 2009, että koko maan yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä olisi kymmentä vuotta myöhemmin (vuonna 2040) 27 % ja vuoteen 2060 mennessä olisi saavutettu 29 % väestöosuus (Tilastokeskus 2009.) Vielä tämän tutkimuksen teon aikaan Kouvolan oli yksi kymmenestä Suomen kunnasta, jossa iäkkäitä asui eniten taajamoituneilla alueilla. Kouvolan 65 vuotta täyttäneestä väestöstä 98,8 % asui taajama-alueella vuonna 2002 tehdyn selvityksen mukaan. Kouvolan edellä olivat iäkkäiden taajamoitumisessa Kaskinen, Helsinki, Rovaniemi ja Kauniainen. (Rusanen ym. 2002.)

Kokkosen tutkimuksessa (2007, 35–38) tiedusteltiin, mikä veti lapsiperheitä Kouvolaan. Se, mikä on hyvä pienille saattaa olla sitä myös ikääntyville, joten tässä tarkastellaan lyhyesti Kouvolan houkuttelevuustekijöitä. Tärkeimpänä vetotekijänä muuttajat mainitsivat lyhyet välimatkat ja liikenne yhteydet. Toiseksi tärkeintä oli viihtyisä asuinympäristö. Koska työpaikat eivät koske juurikaan ikääntyneitä, niin seuraavaksi tärkeimmät vetotekijät olivat hyvä sijainti ja asuntojen hinnat. Osa oli muuttanut palatakseen kotiseudulleen (5,9 %) ja joitakin vetivät puoleensa hyvät kunnalliset palvelut sekä sosiaaliset syyt suoraan lapsiin ja lapsiperheisiin liittyvien syiden ohella. Vaikutus ei kuitenkaan ole ollut muutamaa prosenttiyksikköä suurempi.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tausta

Iäkkäiden muuttoliikkeestä tiedetään suhteellisen paljon, kansainvälistä tutkimusta on runsaasti ja Suomessakin iäkkäiden muuttoliikkeeseen liittyvää tietoa on tuotettu harvakseltaan ilmestyvien katsausten, tutkimusten ja tutkielmien kautta, lähinnä kuitenkin osana muuta tutkimusta. Iäkkäiden muuttoliike ei kuitenkaan ole läpikotaisin tutkittu alue (ks. Longino ym. 2006, 89). Muuton ja sosiaalisen verkoston välistä suhdetta on selvitetty vähemmän omana tutkimuskohteenaan, vaikka sosiaalisen verkoston merkitys iäkkään muutolle on ollut tiedossa muuttoliiketutkimuksen kautta tulleen osatietona. Muualta maailmalta löytyy tutkimuksia, joissa käsitellään iäkkään sosiaalisen verkoston yhteyttä siellä olevaan paikalliseen muuttoliikkeeseen ja etenkin kansainväliseen muuttoon, esimerkiksi Body (1989) tai Litwin (1995). Kotimaisessa tutkimuksessa sosiaalinen verkosto tulee kyllä esille, mutta lähinnä muuton motiiveita pohdittaessa. Sosiaalista verkostoa itseään on Suomessa tutkittu enemmän ja etenkin sosiaalisen tuen näkökulmasta huolena sosiaali- ja terveyspalveluiden riittävyys. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tarkastella miten sosiaalinen verkosto on vaikuttanut iäkkäiden muuttoon Kouvolaan. Sosiaalista verkostoa ei katsota vain motiivitekijänä, vaan muutto nähdään prosessina, jonka eri vaiheissa sosiaalinen verkosto voi olla mukana tai vaikuttavana tekijänä. Kiinnostus aihepiiriin on noussut omista 1980-luvulla tehdyistä iäkkäiden haastatteluista, joissa iäkkäät liittyvät omaan muuttoonsa usein sosiaalisen verkoston taustalla olevana vaikuttajana. Iäkkäiksi tai ikääntyviksi tässä tutkimuksessa ymmärrettiin 65 vuotta täyttäneet. Kyseisen ikärajan paikka ei todennäköisesti tuo esille kaikkea ikääntyvän väestönosa muuttoa, mutta rajalla haluttiin rajata pois valtaosa työperäisistä muutoista. Tosin työssä voi olla myös tuon ikärajan jälkeen, mutta kansaneläkelain mukainen vanhuseläkeikä alkaa 65 ikävuodesta, ja 65 ikävuotta pidetään yleisesti rajana, josta alkaa lykätty vanhuseläke iäkkään oman halun mukaisesti. (ks. Kela 2010; Työeläke.fi 2010.) Paitsi vanhuseläkkeen yleisenä ikärajana 65 vuotta haluttiin pitää rajana myös siksi, että mahdollinen vertailtavuus 1980-luvun haastatteluaineistoon haluttiin säilyttää. Samasta syystä tutkimuskunnaksi valikoitui Kouvola, missä myös vanhat haastattelut oli tehty.

5.2 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen oma tutkimusasetelma on esitetty liitteessä 1. Teoriaan perustuen voitiin lähteä siitä, että sosiaalisella verkostolla on vaikutusta iäkkään muuttamiseen. Tätä lähdettiin tarkastelemaan sen kautta, missä iäkkään sosiaalinen verkosto sijaitisi silloin, kun muuttopäätös syntyi, ja oliko verkostoa tuloalueella. Kiinnostuksen kohteena oli myös se, asuttiinko muuton jälkeen lähempänä henkilökohtaista sosiaalista verkostoa kuin ennen muuttoa. Iäkkäiltä tiedusteltiin muuton syitä, ja selvitettiin sosiaalisen verkoston merkitystä muuttopäätöksen syntymiselle. Teoriaan perustuen sosiaalinen tuki nähtiin tärkeäksi iäkkään muuttoa laukaisevaksi tekijäksi, tämän vuoksi pidettiin tärkeänä selvittää, minkälaista tukea iäkäs sai ennen muuttoaan omalta verkostoltaan ja kuinka tärkeää tämä tuki oli. Tämän lisäksi selvitettiin muuttopäätöksen eri vaiheita, ja minkälainen vaikutus ja millä tavoin sosiaalinen verkosto oli mukana näitä päätöksiä tekemässä. Huomiota kiinnitettiin myös varsinaiseen muuttotapahtumaan ja sosiaalisen verkoston mukana oloon itse muuttotapahtumassa. Muuton jälkeisestä tilanteesta haluttiin selvittää muuton onnistuneisuutta asuinpaikan ja asunnon sekä sosiaalisen verkoston osalta. Tämän lisäksi uudelleen muuttohalujen ajateltiin viestivän muuton onnistuneisuudesta. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- 1) Miten iäkkään sosiaalinen verkosto vaikuttaa iäkkään ihmisen muuttoon?
 - a) Minkälainen vaikutus sosiaalisella verkostolla on iäkkään muuttopäätökseen?
 - b) Minkälainen vaikutus sosiaalisella verkostolla on iäkkään muuttokohteen valintaan?
 - c) Minkälainen vaikutus sosiaalisella verkostolla on iäkkään muuttotapahtumaan?
- 2) Miten iäkkään sosiaalinen verkosto ja suhde sosiaaliseen verkostoon muuttuu muuton seurauksena?
- 3) Kuinka onnistuneena iäkkään muuttoa voidaan pitää?

5.3 Perusjoukko

Alun perin tutkimuksen perusjoukon muodostivat kaikki eri vuosina Kouvolaan muuttaneet 65 vuotta täyttäneet kotonaan asuvat iäkkäät henkilöt. Tästä laajasta perusjoukosta valittiin harkinnanvaraisesti kolme vuotta tutkinnan kohteeksi, satunnaisuutta ei käytetty. Kyseessä ei siten ollut satunnaisuuteen perustuva otos vaan harkiten valittu näyte eli harkinnanvarainen otanta, jos perusjoukoksi katsotaan kaikki Kouvolaan vuosien saatossa muuttaneet tutkimuksen kriteerit täyttäneet henkilöt. Tässä

tutkimuksessa perusjoukoksi kutsutaan valittujen kolmen vuoden aikana muuttaneita henkilöitä. Kolmeen valittuun vuoteen päädyttiin, sillä vuosittain Kouvolaan muuttaneiden lukumäärä ei ollut kovin suuri. Poiminnan kohteeksi valittuja vuosia olisi joutunut venyttämään kauas taaksepäin satunnaisotantamenetelmiä käytettäessä, eikä tätä katsottu mahdolliseksi. Iäkkäiden henkilöiden lukumäärä karsiutuu väistämättä, ja oli mahdollista, että jos muutot olivat tapahtuneet jo useampia vuosia aiemmin, kyseisenä vuonna muuttaneiden joukko olisi jo karsiutunut, ja todennäköisesti toimintakyvyltään ja terveydeltään heikommasta päästä. Jäljelle jääneessä kohdejoukossa muuton syyt saattoivat olla eri tavoin painottuneita kuin alkuperäisessä kyseisenä vuonna muuttaneessa joukossa. Täysin tätä poistumaa ei voitu välttää myöskään nyt tapahtuneessa otannassa. Tarkasteluun olisi voinut ottaa, ja näin perusjoukkoa olisi saatu kasvatetuksi, vuonna 2009 muuttaneet, mutta silloin muuton kohde, Kouvola, olisi saanut uuden määritelmän vuoden 2009 alussa tapahtuneet kuntaliitoksen vuoksi. Moni vuonna 2009 muuttanut oli muuttanut entisistä Kouvolan naapurikunnista, jotka vuoden 2009 jälkeen muodostavat uuden Kouvolan. Lisäksi eri vuosina muuttaneiden ei oletettu poikkeavan toisistaan muuton syyn ja sosiaalisten suhteiden kohdalla niin paljon, että satunnaisuuteen perustuva otos olisi tuonut olennaisesti nyt saatua parempaa tulosta.

Valittujen vuosien aikana muuttaneista 65-vuotiaista muodostui tutkimuksen varsinainen perusjoukko, valitut vuoden olivat 2006, 2007 ja 2008 ja kriteereinä olivat vähintään 65 vuoden ikä ja omassa kodissa asuminen. Muuton ulkopuolelle rajattiin laitoksiin muuttaneet ja laitoksissa asuvat. Muuton ajankohdan, iän ja kotona asumisen lisäksi kriteerinä oli, että muutto oli suuntautunut Kouvolaan jostakin muusta kunnasta kuin Kouvolasta. Näin kunnan sisäiset muutot rajattiin pois tutkimuksesta. Sen sijaa muutto Kouvolaan oli voinut tapahtua ulkomailta. Muuton jälkeen kuolleiden henkilöiden tiedot eivät tulleet mukaan tutkimukseen, eivätkä he ole mukana otoksessa. Perusjoukon jokainen kriteerit täyttävä henkilö muodosti tutkimuksen otoksen, eli tehtiin kokoanistutkimus vuosina 2006, 2007 ja 2008 Kouvolaan muuttaneista iäkkäistä henkilöistä

Kriteerit täyttävästä perusjoukosta tiedettiin ennen kyselylomakkeiden lähettämistä lähtökunta ja vastaajien sukupuoli sekä osoitetiedot. Liitetaulukossa 1 on eritelty perusjoukon lähtökunnat/maakunnat ja muuttaneiden lukumäärät sekä sukupuolet jokaisena tutkittavana olevana vuotena. Muuttaneiden lukumäärä oli lähes yhtä suuri vuosina 2007 ja 2008, vuoden 2006 muuttajia perusjoukko oli näitä selvästi pienempi. Miehiä perusjoukossa oli odotetusti naisia vähemmän.

5.4 Otos

Otoksen osoitetiedot poimittiin kahteen otteeseen Kymenlaakson maistraatin väestötietojärjestelmästä, ensimmäinen kesä-heinäkuun vaihteessa 2009 ja toinen helmikuussa 2010. Ensimmäiseen poimintaan löytyi 126 (2006: 55; 2007: 71) kriteerit täyttävää henkilöä ja toiseen (2008) 74 henkilöä. Perusjoukon ja otoksen kooksi muodostui tasan 200. Huomattavaa on se, että otantaan mukaan tulleet eivät tarkoita samaa kuin kyseisenä vuonna Kouvolaan muuttaneet 65 vuotta täyttäneet henkilöt, sillä mukana olivat vain poimintahetkellä elossa olleet kotonaan Kouvolaan asuneet muuttaneet. Näin ollen aineistossa ei ollut ketään Kouvolaan ulkopuolella asuvaa, lisäksi oletettavaa oli, että joku oli ennättänyt muuttaa jo eteenpäin. Uuteen poimintaan päädyttiin ensimmäiseen kyselykierroksen palautuneiden vastausten lukumäärän jäätyä 65:een, eikä sen katsottu muodostavan riittävää pohjaa tilastollisen analyysin teolle. Läkkäitä henkilöitä ei haluttu kovistella muistutuskirjeellä. Oli oletettavaa, että kaikki otantaan mukaan tulleet eivät olisi riittävän hyvässä kunnossa vastataksaan kyselyyn. Viitteitä perusjoukon kutistumisesta ja osan toimintakyvyn heikkoudesta toivat mukanaan muutamat tyhjänä palautetut lomakkeet. Toisaalta otoksessa oli monta mahdollista avioparia (jotkut kenties sisaruspareja) osoitteiden oltua samat miehellä ja naisella. Oli hyvin mahdollista, että vain toinen avioparista oli vastannut. Uusintakyselyllä ei uskottu olevan kovin suurta vaikutusta palautuvien lomakkeiden lukumäärään vastausprosentin oltua ensimmäisen lähetyksen jälkeen 51,59 %. Näin ollen päätettiin ottaa tarkasteluun mukaan vielä vuonna 2008 muuttaneet. Oletuksena oli vastausprosentin asettuvan lähelle samaa tasoa, kuin vuonna 2006 ja 2007 muuttaneiden kohdalla oli ollut.

Lähetetyistä kysymyslomakkeista palautui 107, joista kuusi osoittautui tyhjäksi, eivätkä ne näin ollen päässeet mukaan tutkimukseen, lisäksi yksi tuli reilusti myöhässä, eikä sitä voitu enää ottaa mukaan tutkimukseen. Tyhjästä lomakkeista kaksi palautti omainen, vastaaja oli kuollut. Yhden palautti asunnon uusi haltija, vastaaja oli joutunut laitoshoitoon, eikä ollut kykenevä vastaamaan kyselyyn. Yksi palautui protestiksi tutkimustoimintaa kohtaan, mukana oli kriittinen kannanotto vallankäyttöä ja yksityiselämän urkintaa vastaan. Kaksi lomaketta palautettiin tyhjänä, koska vastaaja oli itse arvioinut, ettei kuulunut otokseen, tai sen aihepiiri ei vastannut hänen muuttonsa luonnetta. Toinen näistä viesti, ettei ole muuttanut Kouvolaan tutkimuksen tarkoittamina vuosina pitkään jatkuneen Kouvolaan asumisensa aikana tapahtunutta väliaikaista mökillä asumista lukuun ottamatta. Myös toinen viesti samantapaisesta tilanteesta, jossa ei varsinaista muuttoa tapahtunut, vaan tapahtui ”kirjojen siirto” sinne, missä jo varsinaisesti oli oltukin. Lisäksi myöhässä palautunut osin täytetty lomake kertoi kausimuutosta etelään ja vakituiseen asuinpaikan pysyneen pitkään Kouvolaan. Palautuneiden lomakkeiden luonne kuvastaa

hyvin perusjoukon dynaamisuutta ja tuo realismia tilastoinnin totuudellisuuteen. Olisi ollut perusteltua pitää perusjoukkoa ainakin kuutta henkilöä pienempänä kuin minä se tutkimukseen kirjautuu. Aineisto kerättiin kuitenkin 200 henkilön perusjoukolle lähetettyjen kyselyiden avulla, joista palautui 107 lomaketta ja näistä 106 pääsi mukaan tutkimukseen. Eri vuosien yhteiseksi vastausprosentiksi tuli 53 %. Kun otoksesta poistetaan hylätyt lomakkeet, vuonna 2006 muuttaneista tutkimuksessa oli mukana 54,55 % (n=30), vuonna 2007 muuttaneista 39,44 % (n=28) ja vuonna 2008 muuttaneista 55,41 % (n=41), yhteensä 99 vastaajaa. Vastausprosenttia voi pitää hyvänä kyselytutkimukselle, jossa kullekin vastaajalle lähetettiin vain yksi kysymyslomake, eikä tämän jälkeen enää kannustettu vastaamaan tai lähetetty uusintakyselyä. Vuonna 2006 ja 2007 muuttaneet muodostavat lähes yhtä suuren osuuden vastanneista, koska 2006 muuttaneita oli kahta muuta ryhmää vähemmän jo alun perin, painottuu heidän vastauksensa suhteessa muihin ryhmiin, päinvastainen tilanne oli 2007 muuttaneiden kohdalla. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) esitetään tiivistetysti otokseen mukaan tulleiden lukumäärät sekä perusjoukon vastaavat lukumäärät maakuntajaon näkökulmasta. Taulukossa verrataan otoksen ja perusjoukon vastaavuutta. Yksityisyyden suojan vuoksi ei ole käytetty kuntatason tarkastelua.

TAULUKKO 2. Otoksen ja perusjoukon vertailu (f), eri alueilta muuttaneiden osuus otoksesta sekä perusjoukosta (%) sekä miesten osuus perusjoukossa ja otoksessa (%).

LÄHTÖALUE	OTOS (josta miehiä %) (n = 99)	PERUSJOUKO (josta miehiä %) (n = 200)	Ryhmän osuus otoksesta (%)	Ryhmän osuus perus- joukosta (%)
Kouvolan seutu	47 (38,3)	99 (41,4)	47,5	49,5
Etelä-Kymenlaakso	5 (0)	9 (11,1)	5,1	4,5
Kymenlaakson naapurimaakunnat	19 (31,6)	33 (33,3)	19,2	16,5
Muut maakunnat	24 (50,0)	48 (39,6)	24,2	24,0
Ulkomaat ja muut	4 (25,0)	11 (36,4)	4,0	5,5
YHTEENSÄ	99 (37,37%)	200 (38%)	100	100

Miesten ja naisten välinen suhde perusjoukossa ja vastanneiden kesken vastasi hyvin toisiaan. Näin ollen miesten ja naisten erilaiset painotukset tulivat perusjoukkoa kuvaten esille. Kun tarkasteltiin sukupuolta lähtöalueittain, muista maakunnista muuttaneissa miesten vastausosuus korostui ja ulkomailta muuttaneissa naiset olivat ahkerampia vastaajia. Kun tarkasteltiin eri seuduilta muuttaneiden osuuksia, myös ne vastasivat toisiaan. Kouvolan seudulta ja naapurimaakunnista muuttaneiden vastauksista puuttui muutama perusjoukkoon verrattuna, kyse oli kuitenkin vain muutamasta vastauksesta yhden prosenttiyksikön vastatessa melko tarkasti yhtä havaintoyksikköä. Vastanneet menivät lähes tasan Kouvolan seudulta muuttaneiden ja muualta muuttaneiden kesken, ja tämä antoi hyvän mahdollisuuden verrata lähialueelta tapahtuneita muuttoja kauempaa muuttaneisiin. Yhteenvetona perusjoukosta käytössä olevien tietojen voi katsoa vastanneen otokseen tulleiden vastaavia tietoja ja otos oli edustava perusjoukkoon nähden.

5.5 Kato

Kadon osalta saatiin jo viitteitä sen luonteesta aiemmin tässä luvussa. Osa oli liian sairaita vastaamaan. Saatekirjeessä tarjottiin mahdollisuutta siihen, että tutkielman tekijä olisi itse tullut täyttämään lomakkeen iäkkään vastaajan avuksi. Tätä mahdollisuutta käytti hyväkseen yksi pariskunta. Oletettavaa kuitenkin oli, että kaikki eivät olleet jaksaneet täyttää pitkää lomaketta, ehkä koordinaatio tai näkökyky tai henkiset kyvyt eivät ole olleet riittäviä lomakkeen täyttämiseen. Katoa aiheutti myös se, että joidenkin muuttaminen ei ollut sellaista muuttamista kuin tässä opinnäytetyössä haettiin, ja aina on niitä, jotka suhtautuvat epäluuloisesti vastaamiseen. Ainakin yksi, ja todennäköisesti joku muukin oli kuollut osoitetietojen saannin ja kyselyiden lähettämisen välisenä aikana. Osassa aviopareista oli oletettavaa että vain toinen vastasi, tämän voi päätellä saaduista vastauksista, osassa vastauksista kävi ilmi se, että kumpikin aviopuolisoista oli vastannut omasta puolestaan. Kaikkien naimisissa olleiden kohdalla tällaista ei voitu havaita. Koska varmasti ei tiedetty, eikä varmasti voitu tunnistaa aviopareja, sillä Kouvolaan muuton jälkeen oli myös ennätetty erota ja muuttaa erilleen, ei tässä esitetä arviota siitä kuinka monesta muuttohetkellä olleesta avioparista kumpikin osapuoli vastasi. Katoa todennäköisesti aiheutti kuitenkin se, että lomakkeet menivät kummallekin aviopuolisolle. Osoitetietoja ei saatu aviopareittain, vaan miesten ja naisten listat olivat erilliset. Kadon perusteella saattoi olettaa, että ne, jotka olivat heikompikuntoisia ja ehkä vanhimpia ja tarvitsivat eniten tukea, olivat aliedustettuina otokseen mukaan tulleiden joukossa. Näin tuen tarpeen vuoksi muuttaneiden tiedot eivät todennäköisesti tulleet oikealla painollaan esille.

5.6 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmässä yhdistyvät kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen lähestymistapa. Ensisijainen aineiston keruumenetelmä oli kvantitatiivinen, kyselylomakkeella suljetuin kysymyksiin kerätty aineisto. Toissijainen ja osin rinnakkainen oli kvalitatiivinen aineistonkeruu avoimin kysymyksiin, joihin vastaaja saattoi kirjoittaa omin sanoin omaa tarinaansa. (ks. ensisijaisuudesta ja toissijaisuudesta Bryman 2008, 606–607.) Kumpikin kysymystyyppi oli samalla kysymyslomakkeella. Suljettuja kysymyksiä oli yhteensä 40, joista 5 yhdistyi avoimeen täydentävään tai jatkokysymykseen. Näitä ei voinut eikä ollut tarkoitus täydentää yhdellä numerolla tai sanalla, tai se ei ollut suljettujen kysymysten jatkokysymys: ”Muu mikä?”, joka olisi luontevasti täydentänyt jo aloitettua listaa yhdellä sanalla. Suljetuksi kysymykseksi on luettu sellainen kysymys, joka on muodoltaan avoin, mutta mahdollistaa vain tietyn vastauksen, kuten kysymys: ”Minkä ikäinen olette?”, jota seurasi avoin viiva perässään v-kirjain. Puhtaasti avoimia kysymyksiä oli 21, joihin oli tarkoitus vastata useammalla sanalla ja kertoa vapaasti. Vapaaseen kerrontaan rohkaistiin ohjeessa, tekstiä oli mahdollisuus jatkaa lomakkeen toiselle puolelle niin halutessaan. Suljetuissa kysymyksissä käytetyt asteikot olivat alemman tason asteikkoja, nominaali- ja ordinaaliasteikkoja, muuttujien ollessa pääosin kvalitatiivisia (ks. Nummenmaa 2004, 32–37). Useilla avoimilla kysymyksillä haluttiin saada iäkkään omaa ääntä kuuluville niissä kohdin, joissa suljetun kysymyksen katsottiin rajaavan liikaa tai olleen mahdotonta etukäteen rajata.

Kyselylomake on liitteessä 5. Se jakautuu neljään erilliseen osioon, joista ensimmäinen koskee taustamuuttujia, toinen sosiaalista verkostoa ja saatua apua ja tukea, kolmas osa käsittelee muuttopäätöstä ja muuttoa, viimeinen osa keskittyy sosiaaliseen verkostoon muuton jälkeen sekä tyytyväisyyttä muuttoon kartoittaviin kysymyksiin.

Kyselyyn päädyttiin, muun muassa ajankäytöllisistä syistä sekä siksi, että haluttiin kerätä aineisto, jota voidaan käsitellä tilastollisin menetelmin. Kyselyllä oli mahdollista kerätä laajempi aineisto kuin haastattelulla. Ajateltiin, että kyselyn kautta sosiaalisen verkoston merkitystä ja osallisuutta iäkkään muuttotapahtumassa oli mahdollista kartoittaa laajemmin aineiston ollessa suurempi. Kartoitukseen tyydyttiin, koska katsottiin, että tietoa muuton ja sosiaalisen verkoston välisestä kytkennästä ei ollut riittävästi ennakkoon. Kyselyn soveltuvuus iäkkäiltä kerättävän aineiston hankkimiseen tuntui aluksi kuitenkin epäilyttävältä: ymmärtäisivätkö vastaajat kysymykset oikein, motivoituisivatko he ja olisiko heillä riittävästi toimintakykyä vastata kyselyyn? Hietasen ym. (2001, 44) haastattelututkimuksessa, jossa haastattelijat käyttivät tilastollisen tutkimuksen tarpeisiin laadittua valmista haastattelulomaketta, havaittiin että iäkkäillä haastateltavilla oli toisinaan vaikeuksia valita annetuista vastausvaihtoehdoista

mieleisensä sekä oli vaikeuksia pitää mielessään annettuja vastausvaihtoehtoja, silloin kun joku muu täytti lomaketta. Näin ollen iäkkään haastateltavan on hyvä nähdä itse valittavat vaihtoehdot, pelkkä kuuleminen ei riitä. On varsin todennäköistä, etteivät tässäkään tutkimuksessa kaikki vastaajat ymmärtäneet kysymyksiä samalla tavalla, vaikka he saivat itse lukea kysymykset. Haastattelu, varsinkin teemahaastattelu, olisi ollut suositeltavampi menetelmä iäkkäiden tutkimisessa, mm. Hirsjärvi ja Hurme (2001) suosittelevat haastattelua iäkkäiden tutkimisessa, ja teemahaastattelu oli tuttu entuudestaan, lisäksi moni iäkkäiden sosiaalisia verkostoja koskenut tutkimus, joka luettiin viitekehystä rakennettaessa, oli tehty iäkkäitä haastattelemalla. Lehto ym. (1997) oli kuitenkin käyttänyt kyselylomaketta selvittäessään 75 vuotta täyttäneiden avuntarvetta ja auttajia, ja totesi sen pohdintaosassa, että kysely oli ollut onnistunut kokeilu myös vanhemman ikäluokan tutkimisessa. Tämä rohkaisi kyselyn toteuttamista, joka päätettiin toteuttaa. Kysely ja kysyminen sosiaalisen verkoston tutkimisessa ovat muutoinkin olleet runsaasti käytettyjä menetelmiä, (Mattila ym 1999, 17) vaikka aineiston keräämisen menetelmien kirjo on laaja. Gothonin (1996, 10) mukaan sosiaalisesta verkostosta on hyvä kysyä yksilöiden omaa näkemystä siitä, minkä merkityksen he antavat omalle verkostolleen, näkemys on aina subjektiivinen, ja etukäteen vastauksen arvaaminen on vaikeaa. Tämän vuoksi kyselylomakkeessa on paljon avointa vastaustilaa.

5.7 Tutkimuksen analysointimenetelmät

Analyysin pääpaino oli teoriasidonnaisessa lähestymistavassa, jolloin kerättyä teoriaa ja aikaisempia tutkimustietoja käytettiin saatujen tulosten ja havaintojen vertailupohjana. Joissakin kohdin avointen kysymysten kohdalla aineistoon suhtauduttiin aineistolähtöisesti vailla etukäteistä teoreettista pohjaa ohjaamassa aineiston käsittelyä. Aineiston keräämisessä ja käsittelyssä oli myös triangulaatiota teoreettisen taustan ollessa useammasta erilaisesta näkökulmasta rakentunutta sekä erilaatuisista kysymyslomakkeen kysymyksistä ja niiden käsittelytavasta johtuen. Tämän lisäksi aineistoa lähestyttiin sekä laadullisesti että määrällisesti. (ks. Saarinen-Kauppinen ym. 2009, 14–16.) Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen lähestymistavan yhdistäminen näkyi aineiston käsittelyssä myös niin, että kvantitatiivisen aineiston rinnalla käytettiin vastaajien kirjoittamia tekstejä valaisemaan (illustration) ja selventämään numeroin ilmaistua tietoa sekä tulkinnan tukena. (Bryman 2008, 609.)

Koko aineisto, lukuun ottamatta viimeistä avointa kysymystä, vietiin datamatriisiin. Avointen kysymysten tieto luokiteltiin sellaiseen muotoon, että ne olivat vietävissä matriisiin. Suljetut kysymykset käsiteltiin Excel-taulukkolaskentaohjelmalla ja ne esitettiin frekvenssi- ja prosenttitaulukkoina sekä

ristiintaulukointeina. Avoimia kysymyksiä käsiteltiin sekä tilastollisia että laadullisia analyysimenetelmiä hyödyntäen. Laadullinen aineiston käsittely tehtiin koodaamalla kaikki saadut avovastaukset ja tämän jälkeen samanlaisen koodin saaneet vastaukset järjestettiin samaan ryhmään / luokkaan ja laskettiin lukumäärät kussakin ryhmässä tai tulkittiin laadullisesti vastausten muodostamaa kokonaisuutta. Avovastaukset kirjattiin samassa muodossa, kuin kyselyyn vastaajat olivat ne kirjoittaneet ja joissakin kohdin avuksi käytettiin sisällönanalyttisiä keinoja.

Sosiaalisen verkoston luokittelun viitekehyksenä toimi etukäteistieto iäkkäiden sosiaalisen verkoston rakenteesta. Luokittelu tehtiin ensimmäisessä vaiheessa pikkutarkasti erotellen sosiaalisen verkoston kukin osa erikseen. Saadusta pikkutarkasta luokittelusta muodostettiin tutkimuksen kannalta järkevät luokat, jotka vietiin datamatriisiin. Joissakin kohdissa katsottiin tarpeelliseksi esittää analyysissä erottelevampi taulukko kuin mitä datamatriisiin oli viety. Jos aineistossa oli piirteitä, jotka eivät vastanneet ennakkotietoa iäkkäiden sosiaalisen verkoston rakenteesta, muodostui uusia luokiteltuja ryhmiä aineiston ohjaamana.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Taustamuuttajat

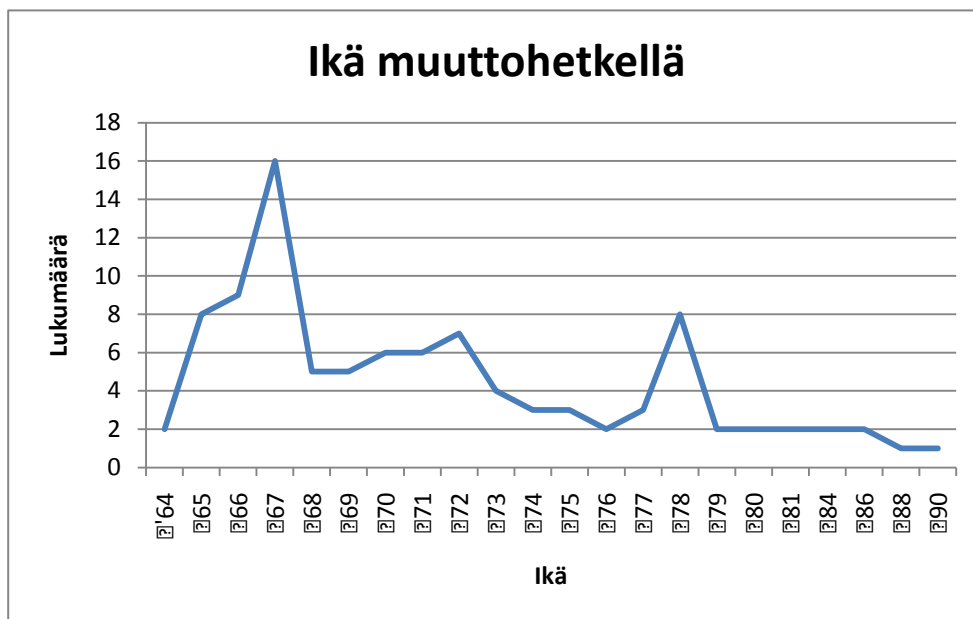
Kyselyssä taustatiedot kattoivat useita erilaisia kysymyksiä, joista osa oli tyypillisiä taustakysymyksiä koskien ikää, sukupuolta, koulutusta ja ammattia. Tämän lisäksi taustakysymyksissä oli muuton taustaa kartoittavia kysymyksiä, kuten muuttohistoria tai se, kuinka kauan oli asuttu edellisessä asuinpaikassa. Tämän lisäksi teoriasta johdettuja iäkkäiden muuton tyypillisiä syitä kartoitettiin lyhyesti kyselyn alussa taustakysymyksissä. Näitä kysymyksiä ei haluttu viedä varsinaisen kyselyn sisälle, sillä ne eivät suorastaan kuuluneet tutkimusongelman alaan. Yleisiä muuton syitä iäkkäiden kohdalla ei katsottu voitavan jättää kokonaan kysymättä, koska niitä oletettiin tarvittavan ristiintaulukoinnin ja päättelyn tukena. Yleiset muuton syyt analysoidaan varsinaisten tutkimustulosten alla kun tarkastellaan muuton syitä.

Kyselyyn vastasi yhteensä 99 vastaajaa, joista miehiä oli 39 ja naisia 60. Naisia oli odotetusti enemmän kuin miehiä naisten osuuden kasvaessa iäkkäämmissä ikäluokissa. Tilastokeskuksen (2010) mukaan Suomessa oli vuonna 2006 65 vuotta täyttäneitä henkilöitä 868717, joista naisia oli 517535 (59,6 %) ja miehiä 351182 (40,4 %). Naisten ja miesten välinen suhde säilyy lähes samana kunakin tutkimuksessa olevana vuotena ja tämän kyselyn miesten ja naisten välinen suhde vastaa hyvin koko Suomen yli 65 vuotta täyttäneiden ikäjakoa. Koska näin on, aineistossa ei korostu naisten muuttaneisuus miehiä suurempana, ja tätä tulosta tukee jo neljäkymmentä vuotta sitten saatu Biggarin tutkimustulos iäkkäiden muuttoliikkeen selektiivisyydestä, jonka mukaan sukupuolella ei ole merkittävää selitystä siihen, muuttaako iäkäs henkilö. (Biggar 1980, 77.)

6.1.1 Ikä muuttohetkellä

Vastaajilta tiedusteltiin ikää muuttohetkellä sekä vastaamisen aikaista ikää. Tarkoituksena oli varmistaa iän oikeellisuus kahdella erilaisella samaa asiaa tiedustelevalle kysymyksellä. Oheinen profiili (kuvio 4) kuvaa muuttoikien jakautumaa. Kuviossa on kaksi 64-vuotiaana muuttanutta siitä huolimatta, että muuttajien valinnan ehtona oli 65 vuoden ikä muuttohetkellä. Kaksi 64-vuotiaana muuttanutta selittyy sillä, että he olivat täyttäneet 65 vuotta siinä vaiheessa, kun muutto kirjautui väestötietojärjestelmään, ja ovat näin ollen olleet muuttaessaan täyttämässä 65 vuotta.

Muuttaneisuus näytti olevan vilkkaimmillaan muutaman vuoden ajan pian 65 ikävuoden jälkeen, laskien tästä selvästi alemmalle tasolle tultaessa 68 vuoden ikään. Pientä nousua muuttajien määrässä oli havaittavissa 70 ikävuoden jälkeen, ja muuttaneisuus laskee jälleen 72 ikävuoden jälkeen kunnes 76-vuotiaita oli enää muutama. Tämän jälkeen muuttaneisuus lähtee taas lievään nousuun muodostaen pienen piikin 78-vuotiaiden kohdalla. Tätä vanhemmissa ikäluokissa muuttaneisuus oli enää muutaman muuttaja suuruista kussakin ikäluokassa, eikä muuttajia enää ole jokaiseen ikäryhmään. Yhtään muuttajaa ei ollut 82-, 83-, 85-, 87- ja 89-vuotiaiden joukossa, ja tultaessa lähelle 90 vuoden ikää muuttaminen oli loppunut tai tätä vanhemmat eivät ole vastanneet kyselyyn.

KUVIO 4. Muuttajien ikä muuttohetkellä

Jos lasketaan muuttaneiden suhteelliset osuudet luokiteltuna alle 69-vuotiaat, alle 74-vuotiaat ja yli 75-vuotiaat, saadaan nuorimpaan ryhmään 45,5 % vastanneista, keskimmäiseen ryhmään 26,3 % ja vanhimpaan 28,3 %. Kun tätä tulosta verrataan vastaavaan Tilastokeskuksen tilastointiin vuodelta 2008, vastaa tutkimuksen muuttaneiden suhteelliset osuudet lähes täydellisesti koko Suomen aineistoa, sillä nuorimpaan ryhmään kuuluneita muuttaneita Suomessa oli 45,9 %, keskimmäiseen 26,8 % ja vanhimpaan ryhmään kuuluvia 27,3 %. Tilastollisen tarkastelun mukaan muuttaneisuus siis on voimakkainta alle 70 vuoden iässä, mutta nousee hieman uudelleen 75 ikävuoden jälkeen ollen vilkkaampaa kuin tätä nuoremmissa ryhmässä. Yhtenevyyttä löytyy Poutasen ym. (2008, 56 – 57) tutkimukseen, jossa iäkkäistä ikäryhmistä eniten muuttosuunnitelmia oli 60–64 -vuotiailla (19 %) ja toinen piikki muuttosuunnitelmissa on 75–79 -vuotiailla (17 %). Saatua tulosta tukee myös teoria sekä

muut tutkimustulokset. Esimerkiksi Henrettan (1986, 34; ks. myös Biggar, 1980, 75)) tutkimustuloksen mukaan iäkkäät muuttivat melko pian eläkkeelle jäätyään tai peräti hieman sitä ennen. Joka tapauksessa eläkkeelle jäanti ja muuttaneisuuden lisääntyminen liittyivät toisiinsa, eikä kohonnut muuttaneisuus jatku pitkään eläkkeelle jäännin jälkeen. Myös Litwakin ja Longinon (1987, 267) mukaan 60 vuotta täyttäneistä 5 % muuttaa seuraavan viiden vuoden kuluessa. Onko tämä piikki sidonnainen yhteiskuntaan, jossa sitä tarkastellaan? Ehkä siitä syystä sekä iäkkäiden toimintakyvyn paranemisesta (ks. esim. Leinonen ym. 2006, 53–60) johtuen suomalaisessa aineistossa muuttaneisuus on suhteellisen korkealla tasolla vielä 65–69 -vuotiaiden ryhmässäkin verrattuna keskimmäiseen ikäryhmään. Toinen piikki muuttaneisuudessa saa sekin tukea Litwakin ja Longinon iäkkäiden muuton tyypittelystä. 75 vuotta täyttäneiden lisääntynyt muutto vastaa iäkkäiden toista muuttoa, joita alkaa ilmaantua siinä vaiheessa, kun iäkkään toimintakyky on jo heikentynyt. Ehkä tuo heikentyminen tapahtuu suomalaisessa aineistossa vähän ennen kahdeksaakymmentä ikävuotta, tai ainakin silloin tämän tutkimuksen iäkkäät aktivoituivat muuttamaan uudelleen. Toisaalta on otettava huomioon se, että viimeinen ikäryhmä pitää sisällään selvästi useamman ikäluokan kuin nuoremmat ikäryhmät ja tällä voi olla vaikutusta hienoiseen muuttaneisuuden nousuun valtakunnan tason tarkastelussa.

TAULUKKO 3. Kuntien välinen lähtömuutto koko Suomessa 65 vuotta täyttäneiden ryhmässä vuosina 2006 – 2007 (f).

MUUTTOVUODET	MUUTTANEET 65-VUOTTA TÄYTTÄNEET			YHTEENSÄ
	Sukupuolet yhteensä			
	65 - 69	70 - 74	75-	
2006	3 285	1 698	1 977	6960
2007	3 430	1 857	1 920	7207
2008	3 103	1 810	1 841	6754

Lähde Tilastokeskus 2010.

6.1.2 Siviilisäätty

Siviilisäädyn moodi-luokka oli avioliitossa olevilla, yhdessä avioliitossa olevan kanssa parisuhteessa eli 47,5 % vastanneista, leskiä oli 31 % (taulukko 4). Muut siviilisäättyluokat olivat näitä selkeästi pienempiä. Sukupuolittain tarkasteltuna miehissä enemmän naimisissa olevia (n=28M/n=18N), naisissa lesket (n=28N/n=3M) muodostivat suurimman ryhmän. Jos katsotaan yksin elävien suhdetta parisuhteissa eläviin, niin miehistä 72 % eli parisuhteessa ja naisista 32 %, ja päinvastoin miehissä oli

yksineläviä 28 % ja naisissa yksineläviä oli 68 %. Naisissa oli useampia naimattomia mutta eronneisuus oli jokseenkin yhtä yleistä kummankin sukupuolen kohdalla ollen miehillä kuitenkin hieman yleisempää. Näin ollen iäkäs miesmuuttaja oli tyypillisesti naimisissa oleva ja nainen leski tai muutoin yksin elävä. Muuttaneista 5 % oli jäänyt leskeksi muuttoa edeltäneiden viiden vuoden aikana.

TAULUKKO 4. Muuttaneiden siviilisäädyt sukupuolen eri luokissa (f).

SIVIILISÄÄTY	SUKUPUOLI		KAIKKI YHTEENSÄ (f)
	Mies n = 39	Nainen n = 60	
naimaton	2,6	11,7	8
naimisissa	71,8	30,0	46
avoliitossa		1,7	1
leski	7,7	46,7	31
eronnut	17,9	10,0	13
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	99

Tämä siviilisäätysten jakaantuminen eri ryhmiin vastaa melko hyvin STM:n muutamaa vuotta aiemmin (1999) tekemää yhteenvetoa iäkkäiden siviilisäädystä. STM:n mukaan eniten iäkkäissä oli naimisissa olevia, eli 48 %, leskiä oli 35 %, naimattomia 10 % ja 8 % oli eronneita. Tämän tutkimuksen pienessä aineistossa muutaman henkilön muutokset ryhmien välillä tuottavat paljon muutosta. Tämä huomioon ottaen naimisissa olevia muuttaneita oli aineistossa siinä suhteessa kuin heitä on iäkkäiden väestössä keskimäärin, leskiä oli hienoisesti vähemmän, naimattomia jotakuinkin yhtä paljon, jos avoliittolainen luetaan tuohon ryhmään, mutta eronneita oli useampia kuin iäkkäissä väestönosassa keskimäärin. (STM, 1999.) Henretan (1986, 34–35) tutkimuksessa etenkin naimattomat aktivoituvat muuttamaan eläköitymisen yhteydessä, naimisissa olevilla eläköitymisen vaikutus ei ollut yhtä suurta. Toisaalta Biggarin (1980, 77, 80) mukaan vanhemmissa ikäluokissa, muuttomatkan pituudesta huolimatta, muuttajissa on enemmän leskiä kuin naimisissa olevia. Tämän tutkimuksen tuloksen mukaan leskien osuus ei nousut mitenkään korostetusti esille, eikä poikennut väestön keskimäärästä ainakaan ylöspäin. Muutoinkaan siviilisäädyllä ei näyttänyt olevan kovin vahvaa roolia tutkituissa muutoissa. Pitkän matkan muutoissa oli leskiä itse asiassa 46,2 % ja Kouvolan seudulta muuttaneissa 25,5 %. Kun ristiintaulukoitiin muuttoikä ja siviilisäätty, nuorimmassa ikäryhmässä (alle 70 vuotta) oli eniten

naimisissa olevia (62,2 %), naimisissa olevista lähes 69 % muutti ennen 70 ikävuottaan, kun naimattomista (joita oli vähän) muutti ennen 70 ikävuottaan noin 38 %. Lesket jakautuivat tasaisemmin eri ikäluokkiin, moodiluokka oli 75–79 -vuotiaissa, ja kaikkein vanhimmissa ikäluokissa lesket olivat vallitseva siviilissäätö. Tämä vastaa Biggarin (1980) havaintoa ja on luontevaa, leskiä on enemmän vanhemmissa ikäluokissa.

6.1.3 Koulutustausta

Koulutusta tiedusteltiin avoimella kysymyksellä. Iäkkäiden henkilöiden koulutustaustan arviointi oli haastavaa, sillä koulutusorganisaatiot ja vaatimustasot ovat muuttuneet paljon vuosikymmenten aikana. Näin ollen tässä tutkimuksessa päädyttiin hyvin väljään kolmen luokan luokitteluun aineistolähtöisesti käyttämättä valmiita koulutusluokitteluita. Luokiksi muodostuivat 1) perusasteen koulutuksen saaneet (kansakoulu, kansalaiskoulu, oppikoulu, yo, yleissivistävä ei ammatillinen koulutus), 2) ammatillisen koulutuksen saaneet (kouluaste, opistoaste ja niihin ammatillinen koulutus) ja 3) korkean asteen koulutuksen saaneet (yliopisto ja korkeakoulutaso, ei kansankorkeakoulu, joka rinnastettiin perusasteen koulutukseen). Ne, jotka eivät olleet käyneet koko kansakoulua, luokittuivat perusasteen koulutuksen saaneisiin, heitä aineistossa oli niin vähän, ettei ollut tarvetta nostaa heitä omana ryhmänään esille. Kolmiportainen luokittelu puolsi paikkaansa siksi, että vältyttiin tukalalta uusien ja vanhojen tutkintojen vertailuilta toisiinsa, tosin samalla menetettiin luokituksen mahdollisuutta tuoda analyysiin erottelevuutta. Tämän luokittelun perusteella vastaajissa oli reilu kolmannes (33,3 %) niitä, jotka olivat saaneet vain perusasteen koulutuksen (liitetaulukko 3). Ammatillisen koulutuksen merkitys muuttaneiden elämässään tuli kuitenkin selvästi esille, sillä yli puolet vastaajista (51,5 %) oli saanut ammatillisen koulutuksen, ja usea vain kansakoulun käynyt oli saanut omassa ammatissaan koulutusta ja kurssitusta omiin työtehtäviinsä tai kurssittanut itseään muutoin pätevämmäksi työelämäänsä. Kurssitustiedot eivät näy tehdyn luokittelun kautta. Korkea-asteen koulutuksen oli saanut 11 % vastanneista. Korkeasti koulutettuja oli hivenen enemmän muualta Suomesta muuttaneissa (14,6 %) kuin Kouvolan seudulta muuttaneissa (8,5 %). Kouvolan seudulta muuttaneiden koulutustausta jakautui lähes tasan perus- ja ammatillisen koulutuksen saaneisiin (perus 42,6 % ammatillinen 46,8 %), kun taas muualta muuttaneilla oli enemmän ammatillisen koulutuksen saaneita (54,2 %) ja peruskoulutuksen saaneita oli 25 %. Ulkomailta muuttaneilla enemmistöllä (75 %) oli ammatillinen koulutus. Kun verrattiin koulutustaustaa STM:n (1999) kirjaamiin tietoihin yli 65-vuotiaiden koulutustaustasta, oli muutamia vuosia ennen tämän tutkimuksen tekoa iäkkäistä 57 % sellaisen peruskoulutuksen varassa, miten se tässä työssä on luokiteltu, ja tähän verrattuna tutkittavat olivat selvästi koulutetumpia. STM:n

selvityksessä korkeakoulututkinnon oli suorittanut 3 %, kun tässä tutkimuksessa sellainen oli 11 %. Tulos vastaa teorian tietoa muuton valikoivuudesta, jo kauan on tiedetty muuton olevan valikoivaa, Leen (1969, 295) mukaan muuttajat ovat positiivisesti valikoituneita myös koulutuksensa mukaan, he näkevät paremmin muuton mukaan tuomat paremmat mahdollisuudet.

6.1.4 Ammattitausta

Vastaajat saivat itse kertoa omin sanoin, missä ammatissa toimivat ollessaan työelämässä. Ammattien luokittelu iäkkäiden ikäryhmässä ei ollut yhtä työlästä kuin koulutuksen luokittelu, sen sijaan sopivan luokittelun löytäminen oli hankalaa. Yleinen sosioekonomisen aseman luokitus vuodelta 1989 (Tilastokeskus 2010) piti sisällään opiskelijoiden ja eläkeläisten ryhmät, jotka olivat turhia kyselyn aineiston käsittelyssä, ja niiden poisto olisi supistanut luokittelun erittelyvoiman vähäiseksi. Näin ollen päädyttiin käyttämään ammattiluokitusta vuodelta 2001 (Tilastokeskus 2010) siitä huolimatta, että kaikki eivät ole enää olleet työssä kyseisen luokittelun muodostamisen aikana, ja luokittelu kadottaa tietoa sosioekonomisesta asemasta. Ammatin sijoittamisessa luokkaan noudatettiin mahdollisimman tarkasti tilastokeskuksen vastaavaa luokitusta. Amatit vastaajat olivat ilmoittaneet suhteellisen selkeästi muutamaa vastaamatta jättänyttä lukuun ottamatta.

Johtajiin ja ylimpiin virkamiehiin kuului 2 % vastanneista (liitetaulukko 3). Suurimmat ryhmät muodostivat erityisasiantuntijat ja asiantuntijat, jotka yhdessä muodostivat n. 50 % vastanneista. Erityisasiantuntijoiden ryhmään kuuluvat mm. lääkärit, sairaanhoitajat, opettajat sekä erilaiset päällikkötason ja johtotason tehtävät. Asiantuntijoiden ryhmästä löytyvät mm. rakennusmestarit, teknikot, kirjanpitäjät ja sähköasentajat, myös työnjohtoon liittyvät tehtävät. Kun mukaan luetaan vielä sotilaina ammattiuransa tehneet, muodostavat nämä suhteellisen vakaat, hyvin palkatut ja pitkälle menevää osaamista edellyttävät, myös muiden johtamista mukanaan pitävät työtehtävät muuttaneiden ammattiteista yhteensä noin 55 %. Kaiken kaikkiaan vastanneista harva oli työskennellyt maataloudessa (4 %,) tai ollut ns. perinteisen duunarin työtehtävissä. Näitä työtehtäviä löytyy muiden työntekijöiden ryhmästä, prosessi- ja kuljetustyöntekijöistä sekä rakennus, korjaus ja valmistustyön tehtävistä, joita vastanneista oli 8,1 %. Vastauksista piiryy esille se, että kyselyyn vastanneista ovat monet olleet hyvässä ammatillisessa asemassa ollessaan työelämässä mukana. Myös tässä näkyy muuton positiivinen vaikutus samoin kuin koulutustaustan tarkastelussakin. Biggarin (1980. 81 – 82) tutkimuksessa nousi esille se, että muuttomatkan pituus erottelee erilaisia koulutustaustoja ja tulotasoja, joita ammattiasema

heijasta, sillä tavoin, että lähempää muuttaneilla on matalampi koulutus ja tulotaso kuin pitemmän matkan muuttaneilla.

6.1.5 Muuttokerrat ja asumisaika edellisessä asunnossa

Yhtenä taustamuuttujana tiedusteltiin muuttajilta muuttokertoja viimeinen muutto mukaan lukien. Lähtökohtaisesti voi olettaa, että useamman kerran elämässään muuttaneelle liikkeelle lähtö on helpompaa kuin sille, joka on pitkän elämänsä aikana tehnyt vain muutaman muuton. Tästä lähtökohdasta käsin muuttaneet jaettiin muuttokertojensa mukaan luokkiin, jossa tulee esille vain muutaman kerran elämässään muuttaneet ja ne, joilla on useita muuttoja takanaan. Luokittelu ei ole tasavälinen.

Yli kymmentä muuttokertaa katsottiin useasti muuttaneiden ryhmäksi, tähän ryhmään kuului vajaa kolmannes (30,0 %) vastanneista (taulukko 5). Ryhmässä oli mukana 11 sellaista, jotka olivat muuttaneet yli 20 kertaa, enimmillään 28 kertaa siihenastisen elämänsä aikana. Ne vastaajat, joilla oli useita muuttoja, kertoivat kuitenkin olevan vaikea muistaa tarkasti kaikkia muuttoja etenkin, jos osa niistä oli sodan aiheuttamia, tai useita muuttoja oli tapahtunut lapsuudessa. Vain muutaman muuton oli elämässään kokenut 8 henkilöä, tähän joukkoon kuului yksi, joka oli muuttanut vain tämän ainoan kerran. Lähes kaikilla (96 %) oli kuitenkin kokemusta useammasta kuin yhdestä tai kahdesta muutosta elämänsä aikana, vaikka kaikkia ei voi pitää muuton konkareina, sillä enintään viisi muuttoa oli tehnyt noin 26 % vastanneista. Näin ollen muuttaneissa oli vähän niitä, joilla oli takanaan vain 1–2 muuttoa. Tulos mietityttää verrattuna Heikkilän ym. (2002, 68) tuloksiin, jotka koskivat 18–70 -vuotiaita suomalaisia. Heidän tutkimuksessaan 72 % tutkittavista oli muuttanut edes kerran elämässään, kun tässä tutkimuksessa ei ollut yhtään sellaista, joka ei olisi muuttanut vähintään tuon kerran ja enintään kaksi kertaa muuttaneitakin oli vain 4 %. On kuitenkin huomattava, että Heikkilän ym. aineistossa oli mukana myös suhteellisen nuoria ikäluokkia. Samassa tutkimuksessa kaupungeissa oli muutettu keskimäärin 2,5 kertaa ja kaupungin läheisellä maaseudulla 2,8 kertaa ja harvimmin maaseudulla 2,1 kertaa. Tämän tutkimuksen iäkkäillä oli näihin verrattuna takanaan melko paljon muuttoja, keskimäärin 9,5 muuttoa ja mediaani asettuu kahdeksaan muuttokertaan. Voinee sanoa, että tutkitut iäkkäät muuttajat olivat jokseenkin kokeneita muuttajia.

TAULUKKO 5. Muuttokerrat (f).

MUUTTOKERTOJA	LUKUMÄÄRÄT
1 - 2	4
3 - 5	22
6 - 10	42
11 - 15	16
Useammin kuin 15 kertaa	14
Ei vastausta	1
YHTEENSÄ	99

Asumisaika edellisessä asunnossa antaa kuvaa siitä, kuinka sitoutuneita asuinpaikkaan oli oltu. Pitkään samassa paikassa asuneen saattoi olla vaikeampi irrottautua edellisestä asuinpaikasta, ja pitkä asumisaika mahdollisti myös sosiaalisten suhteiden rakentumisen tuolla asuinalueella. Vaihtelu oli suurta asumisaikojen pituudessa ja ne jakautuivat aika tasaisesti eri luokkiin, myös lyhyitä asumisaikoja oli. Keskimäärin edellisessä asunnossa oli asuttu 19 vuotta (taulukko 6). Mediaani on hieman tätä vähemmän, 16 vuotta, mutta moodi on vain 2, kun aineistoa ei tarkasteltu luokiteltuna vaan vuosittaisena asumisaikana. Alle viisi vuotta edellisessä asunnossaan olikin asunut 22 % vastanneista ja alle kymmenen vuotta 38,4 %. Tämä oli suurin kymmenvuotisluokka. Pitkiä, yli 30 vuotta kestäneitä asumisuria oli noin 28 % muuttaneista. Valtaosa lyhyen ajan edellisessä asunnossa asuneista oli iältään vastanneiden nuorimmasta päästä, mutta mitään selviä piirteitä iän mukaan ei kuitenkaan löydy. Muuttaneissa oli kuitenkin monta sellaista, joka ei ollut asunut kauan edellisessä asunnossaan ja oli näin vailla pitkiä kiinnikkeitä edelliseen asuntoonsa.

TAULUKKO 6. Asumisaika edellisessä asunnossa (f).

ASUMISAIKA EDELLISESSÄ ASUNNOSSA	LUKUMÄÄRÄ
1 - 2 -vuotta	11
3 - 4 vuotta	11
5 – 9 -vuotta	16
10 – 19 vuotta	16
20 – 29 vuotta	17
30 – 39 vuotta	15
40 – 49 vuotta	8
50 vuotta tai enemmän	5
YHTEENSÄ	99

6.1.6 Uudelleen muutot Kouvolaan muuton jälkeen

Kysymys siitä, onko iäkäs muuttaja muuttanut uudelleen Kouvolaan muuttamisensa jälkeen ennen kyselyyn vastaamista, esitettiin testaamaan muuton onnistuneisuutta sekä tuomaan esille muuttoherkkyyttä. Osoittautui, että uudelleen muuton oli tehnyt suhteellisen lyhyestä Kouvolaassa asumisen ajasta huolimatta 14 % vastanneista, ja näistä neljä oli ennättänyt muuttaa useamman kuin yhden kerran. Kysymys, miksi oli päädytty uuteen muuttoon, vie käsillä olevan tutkimuksen tutkimusongelmien ääreen. Koska muutto oli kuitenkin tapahtunut Kouvolan sisällä, käsiteltiin uudelleen muuton syy taustamuuttujissa aineistolähtöisesti. Uudelleen muuton syyt jakautuivat asuntoon ja asumiseen liittyviin syihin, palveluihin sekä sosiaalisiin suhteisiin ja muuton syyn korjaaminen oli onnistunut uudessa asuinkunnassa. Osa luonnehtii pakollisuus ja osaan liittyy mukaan terveys. Koska vastauksia ei lukumääräisesti ole monta, pyritään uudelleenmuuton syyt tarkastelemaan yleisellä tasolla tuomatta esille tarkkoja lukumääriä. Samalta vastaajalta saattoi tulla useampia syitä, varsinkin kun muuttoa oli tapahtunut useampia ja saman syyn saattoi esittää useampi vastaaja, kuten oli avioerojen kohdalla. Osaan syistä saatiin vain yksi vastaus.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvät muuton syyt Kouvolaan muuton jälkeen liittyivät siviilisäädyn muutokseen, avioeroon. Ero oli tapahtunut Kouvolaan muuton jälkeen. Muita sosiaalisiin suhteisiin liittyviä syitä ei esitetty. Palveluihin liittyvät syyt koskivat sitä, että ensimmäinen muutto ei vienyt riittävän lähelle haluttuja palveluita ja uudella muutolla tämä voitiin varmistaa. Asumiseen liittyvät syyt olivat tyypillisin uuden muuton syy ja ne olivat moninaisia. Asumissyiden vuoksi muuttaneista löytyivät pakkomuuton piirteitä sisällään pitäneet muutot. Pakolliseen muuttoon johti vuokrasuhteen päättyminen sekä homeen löytyminen asunnosta. Näistä homekysymys oli samalla terveyssyy. Muita asumiseen liittyviä syitä olivat asumisen laatuun liittyvät syyt, kuten viihtymättömyys kyseisessä asunnossa tai asumisen muodossa, halu isompaan tai uudempaan asuntoon ja vuokra-asunnosta omistusasuntoon siirtyminen. Asunnon valinta oli saattanut epäonnistua paitsi viihtymättömyyden ja asumisen muodon vuoksi, myös asunnon varustetason tai muiden ominaisuuksien vuoksi, esimerkiksi ei osattu ottaa huomioon portaita ja omaa kuntoa portaissa kulkemisessa. Näin asumisen uudelleen järjestely oli tarpeellista, jotta jokapäiväinen selviytyminen olisi ollut mahdollista. Uudelleen muuton syistä löytyi myös suunnitelmallinen strateginen motiivi, jolloin ensin oli muutettu vapaiden markkinoiden asuntoon, jotta kaupungin asukkaana olisi mahdollisuus myöhemmin siirtyä palveluasuntoihin. Uudelleenmuuton syistä välittyi asumisen suuri merkitys iäkkäiden muuttojen taustalla sekä halu ja kyky järjestellä omaa

asumistaan. Syntyi myös vaikutelma, että kun oli tehty yksi muutto, ei kynnys lyhyellä ajalla uuteen muuttoon ollut vaikea. Se, että uuteen muuttoon oli ryhdytty, saattaa kertoa hyvästä toimintakyvystä.

6.1.7 Aiemman asuinpaikan luonne

Vastaajilta tiedusteltiin sitä, minkälainen heidän aiempi asuinpaikkansa oli ollut ennen muuttoa Kouvolaan. Kysymyksellä haluttiin kartoittaa sitä, suuntautui muutto palveluita vailla olevasta ympäristöstä palveluiden lähelle. Samalla selvisi entisen ja nykyisen asuinpaikan luonteen samankaltaisuus tai erilaisuus. Lisäksi kiinnosti, kuinka moni muutti kaupunkikeskustasta toiseen. Oheinen taulukko 7 tiivistää saatujen vastausten jakaumaa aiemmasta asuinpaikasta. Vertailuksi tietoa Kouvolaan: Kouvolaan kaupunki oli vuosina 2006–2008 tiiviisti rakennettu 45 km² kokonaisuus (Maanmittauslaitos 2002), jossa välimatkat olivat suhteellisen lyhyet ja palvelut lähellä lähes pyöreän kaupunkialueen keskellä. Lähiöt sijaitsivat 1,5–2 km keskustasta, ja niissä oli ainakin päivittäistavarakauppa saatavilla. Omakotialueilta matkaa lähimpään kauppaan ja palveluihin saattoi kertyä tätä enemmän. Kouvola oli yksi Suomen tiiviimmin asutuista kunnista pienen pinta-alansa vuoksi (688 asukasta/ km², vrt. Kuntaliitto 2010). Sen keskusalueelta löytyi tarvittavat palvelut kävelyetäisyydeltä eikä suuria korkeuseroja juurikaan ollut.

TAULUKKO 7. Aiemman asuinpaikan luonne (n= 99)

AIEMMAN ASUINPAIKAN LUONNE	YHTEENSÄ (%)
Syrjäinen maaseutu, ei palveluita	5,1
Maalaiskylä, vähän palveluita	14,0
Taajama, riittävät palvelut	25,3
Kaupungin lähiö, päivittäispalvelut	24,2
Kaupungin keskusta, runsaat palvelut	22,2
Muu	4,0
Ei vastaa	5,1
KAIKKI YHTEENSÄ	100 %

Saadut vastaukset hajaantuivat niin, ettei ollut tyypillistä lähtöaluetta. Maaseudulta, jossa ei palveluita ollut, muutti vähiten (5 %) muuttajista. 19 %:n saattoi katsoa muuttaneen pois ympäristöstä, jossa palveluita ei ollut tai oli hyvin vähän, kun taas yli 70 % oli asunut vähintään päivittäispalveluiden lähellä ja 22 % lähti liikkeelle kaupungin keskustasta. Kaupunkien välistä muuttoa oli ollut 46 % ja kaupungin

ja maaseudun välistä muuttoa 44 %. Valtaosa muutti näin ollen ympäristöstä, jossa oli saatavilla ainakin päivittäiset tarpeet tyydyttävät palvelut, ja taustatietojen perusteella saattoi olettaa, etteivät muutoissa korostuisi palveluiden vuoksi liikkuminen, niitä kuitenkin olisi jonkin verran. Kun ristiintaulukoitiin lähtöalue ja aiemman asuinpaikan luonne (liitetaulukko 4), osoittautui, että muualta Suomesta Kouvolaan muuttaneet olivat tyypillisesti (66,7 %) lähtöisin kaupunkien keskusalueilta tai niiden lähiöistä. Kouvolan seutukunnasta muuttaneista vain muutama (6,4 %) oli lähtöisin kaupungin keskusalueelta ja tyypillisimmin oli lähdetty (61,7 %) maalaiskylästä tai taajamasta.

6.2 Iäkkään muuttajan sosiaaliset verkostot ennen ja jälkeen muuton

Iäkkään muuttoa edeltänyt sosiaalinen verkosto pyrittiin kartoittamaan usealla erillisellä sosiaaliseen verkostoon liittyvällä kysymyksellä, joista monet olivat avoimia kysymyksiä. Kysyttiin muun muassa sitä, kenen kanssa asuttiin ja keitä läheisimpään sosiaaliseen verkostoon kuului. Tavoitteena oli saada esille jokaisen vastaajan egokeskeinen suhdeverkko. Tavoitteena ei kuitenkaan ollut rakentaa kuvaa iäkkään kokonaisverkostosta, vaan tietoa haluttiin siitä sosiaalisen verkoston osasta, joka oli iäkkäälle läheisin ja todennäköisimmin tarjosi hänelle tarvittavan tuen ja avun olipa se sitten henkistä tukea, ystävyyttä tai konkreettista apua. Vain lapsista ja lapsenlapsista kysyttiin kattavaa kuvaa. Ajatuksena ja etukäteisoletuksena teoriaan nojaten oli, että sosiaalisen verkoston antama tuki voi saada iäkkään muuttamaan. Samoin sosiaalisen verkoston sijainnilla uskottiin olevan merkitystä iäkkään muutolle niin, että sosiaalinen verkosto toimii joko työntävänä tai vetävänä elementtinä iäkkään muuttoprosessin kokonaisuudessa. Tämän lisäksi verkoston oletettiin ottavan osaa iäkkään henkilön muuttopäätöksen tekoon sekä itse muuttotapahtumaan. Seuraavassa ei käsitellä samassa taloudessa asuvan verkoston muutosta, se tarkastellaan myöhemmin muuton jälkeisenä verkoston rakentumisen tilanteena.

6.2.1 Samassa taloudessa asuvat

Osoittautui, että lähes kaikki (95 %) muuttaneista asui joko yhdessä puolisonsa kanssa (51 %) tai sitten yksin (43 %) (taulukko 8). Muita mahdollisia asumisen järjestelyjä oli 5 %. Jos muuttaja ilmoitti asuneensa avopuolisonsa kanssa, tämä katsottiin puolison kanssa elämiseksi. Avopuolison kanssa eläminen oli marginaalista. Vain 3 % ilmoitti asuneensa ennen muuttoa lastensa kanssa ja muutama oli asunut äitinsä kanssa. Miesten ja naisten välillä näkyi asumisessa muiden kanssa luonnollisesti sama ero kuin siviilisäätyjen kohdalla, naiset asuivat ennen muuttoaan miehiä selvästi useammin yksin (miehet 18 %, naiset 60 %), kun taas miehet olivat tyypillisesti eläneet kahdestaan puolisonsa kanssa (miehet 80 %, naiset 60 %).

naiset 33 %). Kukaan miehistä ei kertonut asuneensa lastensa kanssa, kaikki lastensa kanssa asuneet olivat naisia.

TAULUKKO 8. Kenen kanssa vastaaja asui ennen muuttoaan (%).

KENEN KANSSA ASUI ENNEN MUUTTOA	SUKUPUOLI		KAIKKI YHTEENSÄ n = 99
	Mies % n = 39	Nainen % n = 60	
Yksin	17,9	60	43,3
Puolison kanssa	79,5	33,3	51,5
Lasten kanssa	0	5	3
Jonkun muun kanssa	2,6	1,7	2
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100

6.2.1.1 Yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukset ennen muuttoa

Yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemuksia tiedusteltiin viisiportaisella kysymyksellä. Yksinäisyyttä joko usein tai toisinaan kertoi kokeneensa 27 % vastanneista, näistä 6 % kertoi olleensa usein yksinäinen. 37 % ei kokenut koskaan yksinäisyyttä. Näin ollen edes joskus yksinäisyyttä ennen muuttoaan koki 54 % vastanneista. Turvattomuuden kokemuksia oli vähemmän kuin yksinäisyyden kokemuksia. Turvattomuutta edes toisinaan kokeneita oli 15 % vastanneista, joista 2 % viesti kokeneensa itsensä turvattomaksi. Turvattomuuden tunnetta kielsi kokeneensa 57 % vastanneista.

Yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukset olivat odotusten mukaisesti yleisempiä yksin asuvien keskuudessa kuin parisuhteessa tai jonkun muun kanssa asuvien. Yksin asuvista usein tai toisinaan yksinäisyyden tunteita kertoi kokeneensa 44 %, kun puolison kanssa eläneistä yksinäisyyttä koki ainakin toisinaan 14 % (liitetaulukko 5). Samaa kuvaa heidän määränsä, jotka eivät kertoneet kokeneensa lainkaan yksinäisyyttä, näistä yksin asui 16 %, puolison kanssa 78 % ja 5 % jonkun muun kanssa. Vastaukset kertovat, että yksinäisyyttä ja turvattomuutta oli koettu myös parisuhteessa sekä elettäessä omien lasten kanssa. Sen sijaan oman vanhempansa kanssa eläneet eivät kertoneet yksinäisyydestä tai turvattomuuden tunteesta. Sukupuolittaisessa tarkastelussa naiset kokivat kokonaisuudessaan enemmän yksinäisyyttä, sillä miehistä toisinaan tai usein yksinäisyyttä koki 23,1 % ja naisista 30 % ja päinvastoin harvoin tai ei koskaan yksinäisyyttä koki miehistä 69,2 % ja naisista 60,0 %. Miehet olivat hieman

useammin epävarmoja yksinäisyyden kokemuksistaan ja usein itsensä yksinäiseksi kokevia miehiä (7,7 %) oli hivenen enemmän kuin naisia (5 %). Miesten tulos oli sikäli mielenkiintoinen, että 51,3 % kielsi koskaan kokeneensa yksinäisyyttä naisten vastaavan osuuden ollessa 28,3 %, kun harvoin kohdatuista yksinäisyyden kokemuksista naiset viestivät miehiä useammin. Miehistä oli siten enemmän sekä usein yksinäisiä että ei koskaan yksinäisiä ja naisissa taas harvoin ja toisinaan yksinäisyyttä kokevia.

6.2.2 Muun kuin samassa taloudessa asuvan sosiaalisen verkoston sijainti ennen muuttoa ja muuton jälkeen

Vastaajia pyydettiin kertomaan vapaasti siitä, missä heidän keskeisin ja läheisin, muu kuin samassa taloudessa asuva, sosiaalinen verkostonsa sijaitsi ennen muuttoa. Ensin tarkasteltiin verkoston sijaintia lähellä tai kaukana olevan sosiaalisen verkoston näkökulmasta jakamalla alueet kuntaan jossa asutaan, seutukuntaan jossa kunta sijaitsee sekä muuhun Suomeen ja ulkomaihin. Analyysin tueksi kullekin vastaajalle rakennettiin oma henkilökohtainen maantieteellinen verkostokarttansa Naapilan (1992, 18) esittämää mallia muokaten (malli liitteessä 2). Kartassa huomioitiin myös samassa taloudessa asuvat. Kartat jäivät puhtaasti analyysin tukivälineiksi, eikä niitä sisällytetä tähän raporttiin. Taulukot eivät kerro lasten lukumäärää sijaintikunnissa ja seutukunnissa, vaan sen, missä oli edes yksi verkoston jäsen. Tarkasteluun otettiin tilanne ennen muuttoa, sekä katsottiin millä tavoin verkoston sijainti muuttui muuton myötä suhteessa muuttajaan. Tilastollisen tarkastelun lisäksi analysoitiin henkilökohtaisia matriiseja laadullisesti. Tekstissä turhan pitkien toistojen välttämiseksi puhutaan muualta muuttaneista tarkoittaen sekä muualta Suomesta että ulkomailta muuttaneita. Jos halutaan viitata pelkästään ulkomailta muuttaneisiin, se kerrotaan asiayhteydessä.

6.2.2.1 . Lasten asuminen ennen ja jälkeen muuton

Ystävien jälkeen seuraavaksi tyypillisimmin iäkäs muuttaja asui omien lastensa lähellä ennen muuttoa (liitetaulukko 6), 26,3 % kertoi asuneensa lastensa kanssa samassa kunnassa. Jos mukaan otetaan samalla seutukunnalla asuvat, niin lähietäisyydellä lapsistaan asui ennen muuttoa 47,5 % vastanneista. Kouvola seudulla muuttaneet asuivat useammin lastensa lähellä jo ennen muuttoa kuin muualta muuttaneet (ks. taulukko 9), sillä muualta muuttaneilla oli selvästi vähemmän lapsia samassa seutukunnassa. Kouvola seudulla muuttaneista 68,1 %:n ja muualta muuttaneista 28,8 %:n lapset asuivat vähintään samassa seutukunnassa. Suhde tulee vielä selkeämmin esille sitä kautta, että muualta muuttaneista 71,2 %:lla ei ollut lainkaan lapsia samalla seudulla kuin missä he itse asuivat, ja Kouvola

seudulla muuttaneiden vastaava luku oli 31,9 %. Kouvolassa ennen muuttoa asui muualta muuttaneiden lapsia 30,8 %:lla, Kouvolan seudulta muuttaneilla oli tätä hieman useammin lapsia Kouvolassa (40,4 %). Ainoastaan Kouvolassa tai Kouvolan seudulla lapsia oli muualta muuttaneista 13,5 %:lla ja Kouvolan seudulta muuttaneista 27,7 %:lla. Lapsia oli siten paljon muualla Suomessa ja ulkomailla ja nämä voidaan nähdä vaihtoehtoisina muuttokohteina silloin, jos iäkäs olisi halunnut asumaan lähemmäs lapsiaan.

Minne muualle iäkäs olisi voinut päätyä, jos hän olisi halunnut lastensa luo lasten asuessa jossakin muualla? Lapsia vain muualla kuin lähtökunnassa tai sen seutukunnassa, tai Kouvolassa tai sen seutukunnassa, oli muualta muuttaneista 32,7 %:lla ja Kouvolan seudulta muuttaneista 21,3 %:lla. Näistä vain muualla asuvista lapsista kahdeksan kymmenestä asui pääkaupunkiseudulla. Lisäksi 6 %:lla oli lapsia vain ulkomailla, nämä olivat pääosin muualta Kouvolaan muuttaneiden lapsia. Muita vaihtoehtoisia muuttokohteita muualta muuttaneille olisi löytynyt Pirkanmaalta, Etelä-Karjalasta ja Keski-Suomesta pääosin pienemmiltä paikkakunnilta sekä Tampereelta. Kouvolan seudulta muuttaneilla muita vaihtoehtoisia muuttokohteita ei juuri ollut, he olisivat päätyneet pääkaupunkiseudun lisäksi Lahteen ja Lappeenrantaan tai sen seudulle.

Jos tarkastellaan mahdollisia muuttokohteita kaikkien niiden osalta, joilla lapsia oli muualla Suomessa ja ulkomailla, ei vain niiden osalta, joilla ei muuta vaihtoehtoa olisi ollut, suurin osa Kouvolan seudulla muuttaneiden lapsista (64,3 %) asui Helsingissä ja Helsingin seudulla. Tämän lisäksi lapsia asui suurissa kaupungeissa Tampereella, Lahdessa, Joensuussa, Oulussa ja hieman pienemmissä kaupungeissa, kuten Lappeenrannassa, Mikkelissä ja Kotkassa, mistä lapsia löytyi 30 %:lta. Loput Kouvolan seudulta muuttaneiden muualla asuneet lapset löytyivät pienemmissä kaupungeissa ja kunnissa Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Päijät-Hämeessä, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Savossa, joissa lapsia oli reilulla 16 %:lla. Kouvolan seudulta muuttaneilla oli ulkomailla vähemmän lapsia kuin muualta Suomesta muuttaneilla suhteen ollessa yhden suhde viiteen. Muualta muuttaneiden muualla asuvista lapsista 76,9 % löytyi pääkaupungista tai pääkaupunkiseudulta ja useimmille tämä oli ainoa vaihtoehtoinen muuttokohde, jos tähtäimessä olisi ollut muutto lähemmäs lapsia. Tämän lisäksi muutamilta löytyi lapsia Tampereelta, Lahdesta, Oulusta, Uudestakaupungista ja Kajaanista. Tämän lisäksi lapsia oli pienemmillä paikkakunnilla Hämeenlinnan seutukunnassa, Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla.

TAULUKKO 9. Lasten asuinalueet ennen muuttoa (%)

LASTEN ASUINALUEET ENNEN MUUTTOA	Muualta muuttanut n = 52	Kouvolan seutukunnasta muuttanut n = 47
Lapsia lähtökunnassa	21,2	31,9
Lapsia seutukunnassa ei lähtökunnassa	7,7	36,2
Lapsia lähtökunnassa tai seutukunnassa	28,8	68,1
Lapsia ei lähtökunnassa tai seutukunnassa	71,2	31,9
Lapsia lähtökunnan tai seutukunnan ulkopuolella*)	82,7	59,6
Lapsia vain muualla kuin lähtökunnassa tai seutukunnassa	59,6	21,3
Ei lapsia lainkaan	9,6	10,6
Lapsia Kouvolassa	30,8	40,4
Lapsia vain Kouvolan seutukunnassa ei Kouvolassa **)	9,6	10,6
Lapsia vain Kouvolassa tai Kouvolan seutukunnassa	13,5	27,7
Ei lapsia Kouvolan seutukunnassa tai Kouvolassa ***)	59,6	31,9
Lapsia vain muualla kuin lähtökunnassa, sen seutukunnassa tai Kouvolassa tai sen seutukunnassa	32,7	21,3
Ei vastannut	1,9	0

*) Tarkastelun ala on erilainen muualta muuttaneille kuin Kouvolan seudulta muuttaneille, joille Kouvola ja Kouvolan seutu eivät ole vaihtoehtoja.

**) Tilanne on erilainen Kouvolan seudulla muuttaneille ja muualta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilta ei lasketa mukaan myöskään lähtökunnassa asuneita lapsia.

***) Kysymys on erilaisessa suhteessa muualta muuttaneille ja Kouvolan seudulta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilla tieto kirjautuu taulukossa kahteen kertaan.

Muuton jälkeen kokonaisaineiston tarkastelusta (ks. liitetaulukko 6 ja liitetaulukko 7) selvisi, että useampi iäkäs muuttaja asui lähempänä lapsiaan kuin ennen muuttoa. Muutokset eivät olleet suuria, mutta hieman useampi muualta muuttanut asui lähempänä lapsiaan kuin Kouvolan seudulta muuttaneista. Kouvolan seudulta muuttaneilla muutos kutisti etäisyyttä lapsiin hieman, sillä samassa seutukunnassa asuminen oli vähentynyt saman verran kuin samassa kunnassa asuminen oli lisääntynyt. Muut muutokset kuin samassa kunnassa asuminen olivat vähäisempiä, mutta suunta kaikissa niissä oli kohti samassa kunnassa asumista lasten kanssa, sillä muualta muuttaneilla väheni hieman muualla Suomessa asuvien lasten määrä.

6.2.2.2 Lastenlasten asuminen ennen ja jälkeen muuton

Kyselyyn vastaajat eivät kertoneet aina kovinkaan tarkasti siitä, missä lastenlapset asuivat, joten heidän tarkastelunsa ei ole yhtä kuvaavaa kuin lasten tai muun sosiaalisen verkoston asumisen tarkastelu.

Muuttoa ennen 23,2 %:lla oli lapsenlapsia samassa kunnassa ja 28,3 % samassa seutukunnassa, kuin missä iäkäs itse asui (ks. liitetaulukko 6). Valtaosaltaan lapsenlapset asuivat etäämmällä isovanhemmistaan, osa ulkomailla. Kun tarkastellaan erikseen muualta muuttaneita ja Kouvolan seudulla muuttaneita, niin Kouvolan seudulla asuneilla lapsenlapset olivat useammin lähellä kuin muualta muuttaneilla (ks. liitetaulukko 7). Suurin ero oli samassa seutukunnassa asuneissa lapsenlapsissa, joita muualla muuttaneilla oli 7,7 %:lla ja Kouvolan seudulla asuneilla 51,1 %:lla. Kouvolan seudulla asuttiin monessa tapauksessa jo valmiiksi lastenlasten lähellä, 66 % lapsenlapsia asui joko samassa kunnassa tai sen seutukunnassa, missä iäkäs itse asui ennen muuttoaan. Tätä korostaa se, että Kouvolan seudulla muuttaneilla oli myös vähemmän lapsenlapsia muualla Suomessa, eikä ulkomailla yhtään. Jos heillä oli halu asua lähempänä lapsenlapsiaan, se ei välttämättä vaatinut pitkää muuttomatkaa.

Kun tarkastelukulmaksi otetaan tulokunta, oli Kouvolan seudulla muuttaneilla lapsenlapsia Kouvolassa 40,4 %:lla, kun muualta muuttaneilla näin oli 23,1 %:lla (ks. taulukko 10). Ja ainakaan 65,4 % muualta muuttaneista ei muuttanut Kouvolaan lastenlasten vuoksi, sillä heillä ei ollut Kouvolassa tai Kouvolan seutukunnassa lapsenlapsia. Tyystin muualla kuin lähtökunnassa tai sen seudulla tai tuloalueella ja sen seudulla kaikki lapsenlapset oli 25 %:lla muualta muuttaneista ja 19,1 %:lla Kouvolan seudulla muuttaneista. Muualla asuneiden lastenlasten tarkastelu paljasti sen, että lapsenlapset asuivat usein samoissa paikoissa kuin vanhempansakin. Niiden 20 muualta Kouvolaan muuttaneen vastaajan, jotka kertoivat muualla asuvien lastenlastensa asuinpaikan, 18 asui samassa paikassa kuin vanhempansakin. Vastaavasti Kouvolan seutukunnassa muuttaneiden muualla asuvista lapsenlapsista 17/23 asui samalla paikkakunnalla kuin vanhempansakin.

TAULUKKO 10. Lastenlasten asuinalueet ennen muuttoa (%).

LAPSENLASTEN ASUINALUEET ENNEN MUUTTOA	Muualta muuttanut n = 52	Kouvolan seutukunnasta muuttanut n = 47
Lapsenlapsia lähtökunnassa	21,2	25,5
Lapsenlapsia seutukunnassa ei lähtökunnassa	5,8	38,3
Lapsenlapsia lähtökunnassa tai seutukunnassa	26,9	66,0
Lapsenlapsia ei lähtökunnassa tai seutukunnassa	73,1	34,0
Lapsenlapsia lähtökunnan tai seutukunnan ulkopuolella *)	71,2	55,3
Lapsenlapsia vain muualla kuin lähtökunnassa tai seutukunnassa	51,9	19,1
Ei lapsenlapsia lainkaan	19,2	12,8
Lapsenlapsia Kouvolassa	23,1	40,4
Lapsenlapsia vain Kouvolan seutukunnassa ei Kouvolassa **)	11,5	25,5
Lapsenlapsia vain Kouvolassa tai Kouvolan seutukunnassa	13,5	27,7
Ei lapsenlapsia Kouvolan seutukunnassa tai Kouvolassa ***)	65,4	34,0
Lapsenlapsia vain muualla kuin lähtökunnassa, sen seutukunnassa tai Kouvolassa tai sen seutukunnassa	25,0	19,1
Ei vastannut kysymyksiin	1,9	2,1

*) Tarkastelun ala on erilainen muualta muuttaneille kuin Kouvolan seudulta muuttaneille, joille Kouvola ja Kouvolan seutu eivät ole vaihtoehtoja.

**) Tilanne on erilainen Kouvolan seudulla muuttaneille ja muualta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilta ei lasketa mukaan myöskään lähtökunnassa asuneita lapsia.

***) Kysymys on erilaisessa suhteessa muualta muuttaneille ja Kouvolan seudulta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilla tieto kirjautuu taulukossa kahteen kertaan.

Muuton myötä lastenlasten lähellä asuminen lisääntyi niin, että muuton jälkeen iäkäs ja lapsenlapset asuivat samassa kunnassa 30 tapauksessa 23 sijaan, mikä tilanne oli ennen muuttoa (ks. liitetaulukko 6 ja liitetaulukko 7). Kun eriytetään muualta muuttaneiden ja Kouvolan seudulta muuttaneiden tarkastelu, eivät muutokset kuumassakaan ryhmässä olleet kovin suuria, mutta Kouvolan seudulla asuvat olivat muuttaneet entistäkin lähemmäs lastenlapsiaan, samaan aikaan lastenlasten seutukunnalla asuminen väheni. Samantapaista hienoista muutosta tapahtui muualta muuttaneidenkin keskuudessa, nyt entistä useampi asui joko samassa kunnassa mutta ainakin samassa seutukunnassa kuin lapsenlapsensa. Asuminen samassa kunnassa lisääntyi enemmän Kouvolan seudulta muuttaneiden keskuudessa kuin muualta maasta muuttaneilla. Kouvolan seudulla muuttaneilla kuitenkin samassa seutukunnassa asuminen väheni hieman, kun taas muualta muuttaneilla se lisääntyi hieman. Samassa seutukunnassa

asumisen väheneminen Kouvolan seudulla muuttaneilla selittyy sillä, että muutettiin samaan kuntaan asumaan, eikä asuttu enää pelkästään samalla seudulla. Ennen muuttoa muualta muuttaneilla oli selvästi vähemmän lapsenlapsia samassa seutukunnassa kuin Kouvolan seudulla muuttaneilla. Etenkin muualta muuttaneiden lapsenlapsia asui paljon muualla Suomessa kuin iäkkään itsensä lähellä (37,4 %), eikä tämä suhde juurikaan muuttunut muuton myötä.

6.2.2.3 Ystävien asuminen ennen ja jälkeen muuton

Ennen muuttoa Kouvolaan muuttoa harkitsevista tutkittavista tasan puolella oli ystäviä samassa asuinkunnassa kuin missä he itse asuivat, ja nämä ystävät olivat lähes yhtä tyypillisiä sekä kaukaa että läheltä muuttaneilla. Tosin suhteellisen tarkastelun kautta oli Kouvolan seutukunnassa muuttaneilla 55,3 %:lla ystäviä lähtökunnassaan, kun muualta muuttaneilla vastaava luku oli 46,2 % (taulukko 11). Jos katsotaan, onko ystäviä myös seutukunnassa, tällöin Kouvolan seutukunnasta muuttaneilla oli selvästi enemmän ystäviä oman asuinkuntansa ulkopuolella, mutta kuitenkin suhteellisen lähellä. Kaiken kaikkiaan Kouvolan seudulta muuttaneilla näyttää olleen enemmän ystäviä lähtökunnassaan ja sen seutukunnassa (78,7 %), kuin muualta muuttaneilla (51,9 %) ja muualta muuttaneilla lähellä asuvat ystävät keskittyivät etenkin asuinkuntaan. Mielenkiintoista oli myös se, että muualta muuttaneilla oli selvästi enemmän ystäviä muualla Suomessa tai peräti ulkomailla (yhteensä 69,2 %) kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla (21,3 %), joiden ystäväverkosto näytti suurelta osin rakentuneen Kouvolan seudulle.

Jos tarkastellaan nimenomaan Kouvolaan asuvia ystäviä, niin näitäkin oli Kouvolan seudulta muuttaneilla enemmän (59,6 %) kuin muualta muuttaneilla (34,6 %). Tämä tulos oli odotuksen mukainen, mutta se ei ollut, että Kouvolan seudulta muuttaneilla oli hivenen enemmän ystäviä Kouvolaan (59,6 %) kuin lähtökunnassaan (55,3 %) ennen muuttoa. Läheltä ja kaukaa muuttaneiden erilaista ystäväverkoston sijaintia tuo esille vielä se, kuinka monella oli ystäviä vain muualla kuin lähtökunnassaan tai sen seutukunnassa. Muualta muuttaneilla ystäväverkostosta 38,5 % oli jossakin muualla, kun Kouvolan seudulta muuttaneista näin oli 4,3 %, eli ainoastaan muutamalla henkilöllä. On huomattavaa, että näistä etäällä asuvista ystävästä muualta muuttaneilla monen muualla asuvat ystävät asuivat Kouvolaan, sillä vain 7,7 %:lla heidän ystävänsä asuivat muualla kuin lähtöalueella tai Kouvolan alueella. Ja muualta muuttaneissa oli 23,1 % heitä, joiden mukaan heidän kaikki ystävänsä asuivat ainoastaan Kouvolaan tai Kouvolan seudulla. Kouvolan seudulta muuttaneista 61,7 %:lla kaikki ystävät asuivat Kouvolaan tai Kouvolan seudulla.

TAULUKKO 11. Ystävien asuinalueet ennen muuttoa (%).

YSTÄVIEN ASUINALUEET ENNEN MUUTTOA	Muualta muuttanut n = 52	Kouvolan seutukunnasta muuttanut n = 47
Ystäviä lähtökunnassa	46,2	55,3
Ystäviä seutukunnassa ei lähtökunnassa	5,8	23,4
Ystäviä lähtökunnassa tai seutukunnassa	51,9	78,7
Ystäviä ei lähtökunnassa tai seutukunnassa	48,1	21,3
Ystäviä lähtökunnan tai seutukunnan ulkopuolella *)	69,2	21,3
Ystäviä vain muualla kuin lähtökunnassa tai seutukunnassa	38,5	4,3
Ei ystäviä lainkaan	1,9	6,4
Ystäviä Kouvolassa	34,6	59,6
Ystäviä vain Kouvolan seutukunnassa ei Kouvolassa **)	9,6	0
Ystäviä vain Kouvolassa tai Kouvolan seutukunnassa	23,1	61,7
Ei ystäviä Kouvolan seutukunnassa tai Kouvolassa ***)	55,8	21,3
Ystäviä vain muualla kuin lähtökunnassa, sen seutukunnassa tai Kouvolassa tai sen seutukunnassa	7,7	4,3
Ei vastaa kysymykseen	7,7	10,6

*) Tarkastelun ala on erilainen muualta muuttaneille kuin Kouvolan seudulta muuttaneille, joille Kouvola ja Kouvolan seutu eivät ole vaihtoehtoja

**) Tilanne on erilainen Kouvolan seudulla muuttaneille ja muualta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilta ei lasketa mukaan myöskään lähtökunnassa asuneita lapsia.

***) Kysymys on erilaisessa suhteessa muualta muuttaneille ja Kouvolan seudulta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilla tieto kirjautuu taulukossa kahteen kertaan.

Missä muualla, paitsi Kouvolassa tai sen seudulla tai lähtökunnassa ja sen seudulla ystäviä sitten oli? Seuraavassa ei moodiluokkaa lukuun ottamatta oteta kantaa lukumääriin. Ystävien sijoittumista kuvaa hyvin muualta muuttaneiden moodiluokka, joka oli ympäri Suomea. Heidän ystäviään löytyi pääosin eteläisen Suomen alueelta, kuten Helsingistä, Turusta, Porvoosta, Hämeenlinnasta, Riihimäeltä, Imatralla, Lappeenrannasta, Vääksystä ja Orimattilasta sekä hieman ylempää Suomesta: Puumalasta, Tampereelta, Mikkelistä, Jyväskylästä, Seinäjoelta ja Joensuusta. Pohjoisin ystävän asuinpaikka oli Oulussa. Kouvolan seudulta muuttaneiden ystäväverkosto löytyi pääosin lähempää ja sitä oli vähemmän muualla kuin omalla kotiseudulla. Mainituksi tulivat Kotka, Hamina, Lahti, Imatra ja Mikkeli. Paljon

muualla ystäviä ei olekaan, kauimmaisat löytyvät Pieksämäeltä, Jyväskylästä, Länsi-Suomesta, Hämeenlinnasta ja Pääkaupunkiseudulta.

Muuton jälkeen koko aineiston tarkastellussa näkyikin se, että Kouvolan seudulta muuttaneilla tapahtui suhteellisen vähän muutoksia ystäväverkoston sijainnissa, hieman useampi asui kuitenkin samassa kunnassa ystäviensä kanssa kuin ennen muuttoa. Todennäköisesti lähellä asuvat ystävät olivat kuitenkin vaihtuneet, heillä oli niin paljon ystäviä Kouvolan seudulla. Muualta muuttaneilla oli kokonaisaineistossa hieman suurempia muutoksia. Samassa kunnassa asuminen ystävien kanssa oli vähentynyt, muutos 13,5 %, ja yhä useamman ystävät asuivat muualla Suomessa. Tämä tarkoittaa sitä, että lähtöpaikkakunnalle oli jäänyt enemmän ystäviä kuin mitä aiemmin etäällä asuvien ystävien lähelle oli päädytty muuton myötä. Muualta muuttaneet asuivat muuttonsa jälkeen kuitenkin useammin samassa seutukunnassa ystäviensä kanssa kuin ennen muuttoa, vastaavaa muutosta ei näy Kouvolan seudulla muuttaneiden ystäväkartassa.

6.2.2.4 Suvun asuminen ennen ja jälkeen muuton

Suurin osa iäkkäistä asui ennen muuttoa suhteellisen etäällä itselleen läheisistä muista sukunsa jäsenistä kuin lapsistaan ja lapsenlapsistaan. Kun tässä puhutaan suvusta, ei tarkoiteta omaa jälkikasvua. Muuttaneista 62,6 %:lla suku asui muualla Suomessa, ja noin 10 %:lla ulkomailla (ks. liitetaulukko 6). Samasta kunnasta sukulaisiaan löysi reilu 16 % vastanneista. Lähellä asuvien sukulaisten määrää lisäsi samassa seutukunnassa asuneet sukulaiset, joita oli 22,2 %:lla vastanneista. Sukulaisten lähellä asuminen poikkeaa jonkin verran läheltä ja kaukaa Kouvolaan muuttaneiden ryhmien välillä (taulukko 12). Muualla Suomessa asuneilla vain muutamalla oli muuta sukua samassa kunnassa missä he itse asuivat, eikä samassa seutukunnassakaan ollut sukua kuin 13,5 %:lla. Jonkin verran enemmän sukua lähellä oli Kouvolan seudulla muuttaneilla, sillä 25,5 %:lla sukua oli samassa kunnassa ja samassa seutukunnassa 28,8 %:lla, mikä nostaa lähellä olevan suvun osuudeksi 42,6 %. Kummankin ryhmän suku asui kuitenkin suurimmalta osaltaan muualla Suomessa, Kouvolan seudulta muuttaneista 57,4 %:lla ja muualta muuttaneista 80,8 %:lla ei ollut sukua lähtökunnassaan tai sen seutukunnassa.

TAULUKKO 12. Suvun asuinalueet ennen muuttoa (%).

SUVUN ASUINALUEET ENNEN MUUTTOA	Muualta muuttanut n = 52	Kouvolan seutukunnasta muuttanut n = 47
Sukua lähtökunnassa	7,8	25,5
Sukua seutukunnassa ei lähtökunnassa	13,5	17,0
Sukua lähtökunnassa tai seutukunnassa	19,2	42,6
Sukua ei lähtökunnassa tai seutukunnassa	80,8	57,4
Sukua lähtökunnan tai seutukunnan ulkopuolella *)	71,2	63,8
Sukua vain muualla kuin lähtökunnassa tai seutukunnassa	59,6	44,7
Ei sukua lainkaan	1,9	0
Sukua Kouvolassa	32,7	19,1
Sukua Kouvolan seutukunnassa, ei Kouvolassa **)	5,8	10,6
Sukua vain Kouvolassa tai Kouvolan seutukunnassa	17,3	21,3
Ei sukua Kouvolan seutukunnassa tai Kouvolassa ***)	61,5	57,4
Sukua vain muualla kuin lähtökunnassa, sen seutukunnassa tai Kouvolassa tai sen seutukunnassa	23,1	44,7
Ei kerro suvustaan	17,3	12,8

*) Tarkastelun ala on erilainen muualta muuttaneille kuin Kouvolan seudulta muuttaneille, joille Kouvola ja Kouvolan seutu eivät ole vaihtoehtoja.

**) Tilanne on erilainen Kouvolan seudulla muuttaneille ja muualta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilta ei lasketa mukaan myöskään lähtökunnassa asuneita lapsia.

***)) Kysymys on erilaisessa suhteessa muualta muuttaneille ja Kouvolan seudulta muuttaneille. Kouvolan seudulta muuttaneilla tieto kirjautuu taulukossa kahteen kertaan.

Missä muualla asuva suku asui? Muualta muuttaneilla sukua löytyi 13,5 %:lla ulkomailta, ja joiltakin ainoastaan sieltä. Muutoin suvut hajosivat eri puolille maata, tyypillisimmin sukua löytyi Helsingin seudulta, muualta muuttaneilta noin 17,2 %:ta ja Kouvolan seudulla muuttaneilta 29,8 %:ta. Myös suurissa kaupungeissa Turussa, Tampereella, Jyväskylässä, Oulussa, Kuopiossa ja Lahdessa oli sukua, muualta muuttaneilla. Kouvolan seudulta muuttaneilla korostui suurista kaupungeista Lahti, jossa sukua oli 12,8 %:lla, eivätkä muut suuret kaupungit nousseet vastaavasti esille, muutamia mainintoja saivat Tampere, Jyväskylä, Kuopio ja Turku. Tämän lisäksi Kouvolan seudulla muuttaneet toivat esille keskisuuria ja pienempiä kaupunkeja: Mikkeli ja Hämeenlinna, Lappeenranta, Kajaani, Iisalmi sekä Raisio. Kotka sai useamman maininnan Kouvolan seudulta muuttaneiden keskuudessa. Tämän lisäksi lähellä Kouvola olevat pienemmät kaupungit, kuten Hamina, Heinola ja Loviisa mainittiin. Muualta

Kouvolaan muuttaneetkin toivat esille keskisuuria ja pienempiä kaupunkeja minkään niistä nousematta toisensa edelle, kuten Vaasa, Hämeenlinna, Porvoo, Lappeenranta ja Imatra, Mikkeli, Kotka, Salo, Rauma, Kemi ja Pietarsaari.

Muualta muuttaneet mainitsivat harvoin maalaiskuntaa läheisen sukulaisensa asuinpaikaksi, heistä tällaisen toi esille noin 6 % vastanneista, sen sijaan he viittasivat Savoon ja sekä Pohjois-Karjalaan. Kouvolan seudulta muuttaneilla oli enemmän mainintoja maaseutukunnista. Näitä kuntia löytyi useasta seutukunnasta: Lahden, Porvoon, Mikkelin, Pieksämäen, Sisä-Savon, Turun, Vakka-Suomen ja Porin seutukunnista sekä Pirkanmaalta ja Jyväskylän seudulta. Muutama viittaus suuntautui Pohjois-Karjalaan, Pohjois-Pohjanmaahan ja Länsi-Suomeen. Suvun asuinpaikkana pääkaupunkiseutu ja pääkaupunki eivät saaneet yhtä vahvaa asemaa kuin lasten kohdalla sai, mutta moodiluokan pääkaupunkiseutu muodosti myös suvun osalta. Suvun ja lasten vertailun kautta tullee esille vuosikymmeniä jatkuneen muuttoliikkeen piirteitä.

Suvun tarkempi tarkastelu (taulukko 12) toi esille, että tuloalueella Kouvolassa oli muualta muuttaneilla sukua 32,7 %:lla ja Kouvolan seudulta muuttaneilla 19,7 %:lla. Osalla sukua oli vain Kouvolan seudulla, näin oli hieman useammin Kouvolan seudulta muuttaneiden kohdalla (21,3 %) kuin muualta muuttaneiden kohdalla (17,3 %). Kun tarkastellaan heitä, joilla suku oli tyystin muualla kuin lähtökunnassa ja sen seudulla tai sitten Kouvolassa ja sen seudulla, niin Kouvolan seutukunnan muuttajilla oli selvästi useammin (44,7 %) kuin muualta muuttaneilla (23,1 %) suku kokonaan muualla kuin siellä missä he itse ennen muuttoaan asuivat. Silti Kouvolan seudulla muuttaneilla oli useammin sukua Kouvolan seudulla tai Kouvolassa kuin muualta muuttaneilla.

Muuton myötä kokonaisaineistossa muutokset suvun sijainnissa toivat esille sen, että 10 % muuttaneista asui muuton jälkeen lähempänä sukuaan kuin ennen sitä. Tämä oli yksittäisistä sosiaalisen verkoston muutoksista kaikkein suurin. Iäkkäät muuttivat lähemmäs sukuaan. Etenkin muualta muuttaneet asuivat muuton jälkeen sukunsa lähellä useammin kuin ennen sitä. Itse asiassa Kouvolan seudulta muuttaneilla samassa kunnassa asuminen väheni hiukan samalla kun samassa seutukunnassa asuminen lisääntyi. Myös muualta muuttaneilla samassa seutukunnassa asuminen lisääntyi hiukan, ja samalla suku muualla Suomessa väheni.

6.2.2.5 Suhde naapureihin ennen muuttoa

Suhde naapureihin vaihteli huonosta suhteesta ystävyyteen ja erinomaisiin tyydyttäviin runsaasti vuorovaikutusta sisältäneisiin suhteisiin. Vastaajista 6 % kertoi, ettei ollut tekemisissä naapureidensa kanssa lainkaan tai tuskin tunsu naapureitaan, mutta varsinaisesta huonosta suhteesta kertoi vain muutama vastaaja (ks. liitetaulukko 8). Huono suhde oli tyypillisesti vain osaan naapureista ja samaan aikaan oli ollut hyviä tai asiallisia suhteita toisten naapureiden kanssa. Olemattomista suhteista tai edes jostakin huonosta suhteesta kertoi 10 %. Valtaosa (61,6 %) suhteista mainitaan hyvinä ja asiallisina suhteina tai kuten eräs vastaaja kiteytti: *”Aivan hyvät välit niin kuin kerrostalossa tapaa olla”*. Erinomaisiksi, oikein hyviksi, jopa ystävyyssuhteiksi suhteensa naapurustoon määritteli 25,3 % vastanneista. Tällaista suhdetta kuvaavat seuraavat poiminnat vastauksista:

- *”Hyvä! Talo, jossa asuin oli upea vanha talo. Ihmiset tunsivat toisensa ja apuakin sai tarvittaessa. Mm. talossa asuva lääkäri auttoi tarvittaessa pyytämättä.” (V 50)*
- *”Hyvät, he olivat pahoillaan kun kerroin, että aiomme mieheni kanssa muuttaa.” (V 74)*
- *”Hyvät, sain apua, kun tarvitsin naapurin lapset kävivät lähes katsomassa ”mummia.” (V 17)*
- *”Ihan hyvät suhteet. Käyn joskus heidän luonaan kylässä, kun käyn Lähtökunnassa tyttäreni luona.” (V 4)*

6.2.3 Sosiaalisen tuen tarve ennen muuttoa ja keneltä tukea saatiin

Kun vastaajilta tiedusteltiin, miltä sosiaalisen verkoston osalta he saivat tukea tai apua omaan elämäänsä, ja kuinka merkittävä saatu tuki oli, saatiin vastaukseksi, että vähiten tukea saatiin muulta suvulta. Noin 65 % ei saanut lainkaan suvultaan apua ja tukea, ja runsaasti tai melko paljon tukea tai apua heiltä sai 5 % (taulukko 13). Suvulta saatu tuki oli pääasiassa tilapäisluontoista henkistä tukea kuten hyväksyntää, kannustusta ja ymmärrystä sekä seuraa ja neuvoja. Tukena mainittiin myös kyläily. Henkisestä tuesta, tietoavusta ja kyläilystä kertoi 13 %. Kerrottiin myös, että joskus oli saatu apua remontissa ja talkoissa. Muuta konkreettisempaa apua kuten kyytiapua, talkooapua, kauppa-apua, jopa rahallista apua luonnehtii satunnaisuus ja se, etteivät ne sitoneet kovin paljon antajaansa. Tällaista apua kertoi saaneensa 10 % vastanneista. Vain harvasta vastauksesta henki pysyvemmän avun luonne. Osa ymmärsi vastauksen koskettaneen muuttotapahtumaa ja kertoi saaneensa siinä apua suvultaan sekä toivat esille, että sukulaisia kävi viikoittain katsomassa kuinka asiat etenevät, tätä tarkistamista oli ollut myös

ennen muuttoa joidenkin kohdalla. Kaikki eivät tuoneet esille saamansa tuen luonnetta esitettyyn avoimeen kysymykseen, kysymys antaa kuitenkin kuvaa siitä, miten suku oli mukana auttamassa ja tukemassa iäkästä tulevaa muuttajaa.

TAULUKKO 13. Saadun avun ja tuen määrä ja tuen ja avun antajat (%)

SAADUN AVUN JA TUEN MÄÄRÄ	TUEN JA AVUN ANTAJAT (N = 99)				
	Lapsilta	Lapsen-lapsilta	Naapureilta	Ystäviltä	Muulta suvulta
Ei apua ja tukea	29	57	55	49	65
Sai joskus apua ja tukea	23	16	32	35	22
Sai melko paljon apua ja tukea	17	2	5	6	3
Sai runsaasti apua ja tukea	17	5	3	4	2
Ei verkoston osaa tai ei vastaa	13	19	4	5	7
YHTEENSÄ	99	99	99	99	99

Myös naapureiden ja ystävien tuki painottui tilapäiseen tukeen, jota ystäviltä sai noin 35 % vastanneista ja naapureilta 32 %. Runsaasti apua näiltä verkoston osilta sai vain muutama (3–4 %) prosentti. Sukuun verrattuna naapureilta saatu apu ja tuki oli monimuotoisempaa käytännön elämää tukevaa apua. Henkisestä tuesta, ystävydestä ja seurasta kertoi 9 % vastanneista. Selvästi useammin kuin sukulaiset, naapurit olivat auttaneet niinä hetkinä, kun omat taidot, mahdollisuudet, jaksaminen, työvälineet ja osaaminen olivat joutuneet koetteelle. 15 % kertoi saaneensa apua muun muassa lampun vaihdossa, loimien laitossa, pesukoneen korjaamisessa, auton ostossa, polkupyörän huollossa ynnä muissa pienissä kodin laitteiden huolloissa ja teknisissä ongelmissa sekä pienissä kodin korjaamista vaativissa tehtävissä. Naapurit olivat avanneet oven, kun avaimet olivat unohtuneet ja valvoneet taloa, kastelleet kukkia ja tyhjentäneet postilaatikon vastaajan itsensä oltua poissa. Näitä auttamisia luonnehti satunnaisuus mutta tarpeellisuus ja läsnäolo. Ne kertoivat myös toimivista naapurisuhteista, joita toivat vielä selvemmin esille palvelut, jotka mahdollistivat iäkkään liikkumista sekä kotitöissä auttaminen. Kuljetuspalveluita ja asiointiapua sekä neuvoja oli saanut 10 %, oli haettu lääkkeitä, käytetty kaupassa, lääkärissä ja

virastoissa. Lumitöihin ja pihatöihin oli saanut apua 7 %. Esille tuli lisäksi kotiaavun saanti, surun aikainen monimuotoinen apu sekä muuttamisessa ja loppusiivouksessa auttaminen.

Ystävien apu oli naapureiden apua hieman yleisempää. Ystäviltään apua ja tukea kertoi saaneensa reilu 45 % vastanneista. Tyypiltään apu ja tuki muistutti naapureilta saatua apua ja tukea. Eri tavoin saatua henkistä tukea kertoi ystäviltään saaneensa 18 %. Tämä henkinen tuki kerrottiin kuitenkin eri sanoin kuin naapureilta saatu. Kerrottiin tukemisesta, voimien antamisesta, kannustuksesta, lähellä olemisesta, myötäelämisestä ja mukana elämisestä seuran, kuuntelun ja henkisen tuen rinnalla. Se oli myös sitä, että oltiin kaverina matkoilla ja lenkkikaverina lenkkipoluilla. Konkreettisempi apu ja tuki oli osin samanlaista kuin naapuriapukin, mutta siinä oli sisällä huolenpitoa. Oli autettu asunnon etsinnässä, oli pesty parvekkeen ikkunoita, pilkottu polttopuita, tehty lumitöitä, pidetty huolta sairaana, tutustutettu vanhusten järjestöihin, oltu mukana mökkiremonteissa ja huollettu kiinteistöä. Tämän tyyppistä apua kertoi saaneensa 15 % vastanneista. Lisäksi oli saatu kuljetusapua ja asiointiapua sekä tietoa (11 %). Niin tässä kuin muissakin muuttoa edeltävän tilanteen tukea ja apua kysyneissä kysymyksissä, osa oli pohtinut asiaa vain muuton kannalta, ja muuttoon liittyen sekä henkistä että konkreettista tukea kertoi saaneensa ystäviltään 8 %. Jos tarkastelukulmaksi otetaan tuen tarpeellisuus (taulukko 14), sai iäkkään sosiaalisen verkoston muodostamat eri ryhmät vahvistusta erilaiselle tukijan ja auttajan rooleilleen. Vähiten tärkeäksi koettiin ystävien (80,0 %), suvun (79,6 %) ja lastenlasten (79,5 %) apu ja tuki, joskaan ero ei ollut suuri naapureihin (73,7 %).

TAULUKKO 14. Saadun avun ja tuen välttämättömyys eri avunantajaryhmissä. (%)

AVUN VÄLTÄMÄTTÖMYYS	SOSIAALISEN VERKOSTON OSA *)				
	Lapset n = 89	Lapsenlapset n = 83	Naapurit n = 99	Ystävät n = 95	Suku n = 98
Ei ollut välttämätöntä	53,9	79,5	73,7	80,0	79,6
Tarpeellista ei välttämätöntä	22,5	12,0	18,2	8,4	8,2
Usein tarpeellista joskus välttämätöntä	11,2	3,6	3,0	7,4	4,1
Ehdottoman välttämätöntä	9,0	1,2	1,0	3,2	1,0
Ei vastausta	3,4	3,6	4,0	5,3	8,2
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

*) Lapsia ei ollut 10:llä, lapsenlapsia 16:ta, ystäviä neljällä ja sukua yhdellä, poistettu lukumäärästä.

Naapuriapu oli valtaosaltaan ei-välttämätöntä ja vain 18 % koki sen edes joskus tarpeelliseksi. Naapuriapua saatiin siis satunnaisesti, joskus tarpeeseen, mutta välttämätöntä se ei ollut. Myös ystävien apua leimasi välttämättömyyden puute. Ystäviltä saatiin kuitenkin hieman naapureita enemmän apua ja tukea, ja hieman useammin se oli välttämätöntä. Edes joskus välttämättömäksi ystäviensä avun ja tuen koki noin 10 % ja suurin piirtein saman verran vastaajista koki saaneensa apua ja tukea ystäviltään melko paljon tai paljon. Runsasta tukea ystäviltään sai muutama vastaaja, ja aineistosta löytyi myös runsaasti ehdottoman välttämätöntä tukea saanut. Kuitenkin ystävien tuki oli tyypiltään valtaosaltaan tilapäistä, joskus saatua (15,8 %) ja ei välttämätöntä, joskin tarpeen. Suvulta saatu tuki muistutti ystäviltä saatua tukea välttämättömyyden tasoltaan, mutta suvulta saatiin hivenen vähemmän ehdottoman välttämätöntä apua, jota kumpikin antoi erittäin vähän. Kolmesta ryhmästä suvusta, ystäivistä ja naapureista tärkeimmäksi auttajaksi nousivat naapurit tilapäisemmän avunantajana.

Lähimmästä sosiaalisesta verkostosta tärkeimmät auttajat olivat omat lapset, ja heidän antamaansa apua ja tukea myös pidettiin tarpeellisimpana ja välttämättöminä. Hieman yli puolet (53,9 %) muuttaneista arvioi, ettei tarvinnut lastensa apua tai tukea selvitäkseen omasta arjestaan (taulukko 15). Tarvittu apu lapsilta oli ehdottoman välttämätöntä 9,0 %:lle tutkituista. Jos mukaan lasketaan ne, jotka arvioivat tuen usein tarpeelliseksi, mutta ei aina välttämättömäksi, voi arvioida pysyvemmän tai ajoittain tarpeellisen tuen tarpeen olleen aineistossa noin 20 %. Tilapäisemmän avun tarve lapsilta kosketi reilua 22 % vastaajista.

TAULUKKO 15. Lapsilta saadun tuen ja avun tarve ja saadun tuen ja avun kohtaaminen (f).

SAADUN AVUN JA TUEN MÄÄRÄ	SAADUN AVUN JA TUEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS						Kaikki yhteensä
	Ei vastaa	Ei ollut	Joskus tarpeen ei välttämätön	Usein tarpeen joskus välttämätön	Välttämätön	Ei lapsia	
Ei vastaa	3						3
Ei		29					29
Joskus		11	9	3			23
Melko paljon		5	8	3	1		17
Runsaasti		3	3	4	7		17
Ei lapsia						10	10
Kaikki yhteensä	3	48	20	10	8	10	99

Tuen saanti ennen muuttoa vaihteli, eikä tuki aina näyttänyt lasten puolelta olleen oikeassa mittasuhteessa tarpeeseen, sillä melko paljon tai runsaasti tukea sai 8 % vastanneista vaikka ei kokenut tukea tarvitsevana. Niistä vastaajista, joilla oli lapsia, tukea ja apua runsaasti tai melko paljon sai 38 % ja tilapäisempää apuakin sai noin 26 %, apu ei kuitenkaan ollut aina välttämätöntä. Vaille lastensa tukea ja apua kertoi jääneensä kolmannes niistä vastaajista, joilla lapsia oli, he eivät myöskään kokeneet apua tai tukea tarvinneensa. Kukaan ei kertonut tarvinneensa apua, mitä ei saanut. Tosin 3 % ilmoittaa lapsilta saadun tuen ja avun olleen usein tarpeellista ja välttämätöntä samaan aikaan kun apua saatiin joskus.

Ne jotka kertoivat, etteivät välttämättä tarvinneet lastensa apua ja tukea, olivat saaneet lapsiltaan lähinnä tilapäistä ja tilapäiseen tarpeeseen liittyvää apua, kuten kuljetuspalveluita, kaupassa käyntiä, postin noutoa, asiointiapua, kukkien kastelua, ATK-tukea, tavaroiden siirtoa, puiden pilkkomista ja liiteriin siirtoa, tilapäistä puutarhanhoitoa ja remontissa mukana oloa. Muutama kertoi henkisen tuen saannista ja yhteisistä lomamatkailusta ja kesämökillä olost. Ajoittaisesti oli saatu apua kuljetuksissa sairaalaan, kodin siivouksessa, ikkunoiden pesussa, ”miesten töissä” ja pihanhoidossa sekä muuttoapua.

Melko paljon tukea saaneiden ryhmässä oli heitä, jotka eivät kokeneet lapsilta saamaansa apua ja tukea välttämättömäksi. Näissä vastauksissa kerrottiin sosiaalisesta kanssakäymisestä ja lähellä olost sekä seurustelusta. Tämä kertonee vilkkaasta vuorovaikutuksesta. Toinen kokonaisuus olivat muuttoapu ja muuttoon kannustaminen ja muuton hyväksyminen. Mukana oli myös pysyvämmän tuen muotoja, jotka tulevat tarpeeseen vaikeivät välttämättömiä olleetkaan, kuten aterioiden tarjoamista suhteellisen säännöllisesti, siivouksen tekoa ja kauppa-asioiden hoitoa.

Runsaasti lapsiltaan apua sai, kuten todettua, myös sellaiset iäkkäät, jotka kokivat, etteivät välttämättä apua tarvinneet. Kerrottiin, että lapset vierailivat usein ja tekivät ”*monenmoista*” hyödyllistä ja sillä hetkellä tarpeellista, myös henkisestä avusta kerrottiin sekä muuttoavusta. Samanlaisia piirteitä oli lasten avussa ja tuessa silloinkin, kun iäkäs arvioi tuen toisinaan välttämättömäksi, etenkin muuttoapu tuotiin tässä esille. Kun mennään runsaasti apua saaneisiin, jotka kokivat lapsiltaan saamansa avun ehdottoman välttämättömäksi, tulee mukaan samoissa vastauksissa pitkiä listoja saadusta avusta ja tuesta tai se kuitattiin toteamalla: ” *Kaikenlaista*”. Tuen ja avun muotoina mainittiin kaupassa käynnit, pankkiasiointi, kodinhoito, siivoukset, pyykinpesu, ruoanlaitto, saunotus, pihatyöt ja remontit. Nämä viestivät pysyvämmästä tuen tarpeesta kuin aiemmin käsitellyissä ryhmissä. Koska tässä kohdassa muutama toi esille muutossa saamansa sekä henkisen että fyysisen avun, voi ajatella muuton olleen joillekin rankka kokemus. Kun muutosta puhutaan, ei kerrottu muusta mahdollisesta tuen tarpeesta. Saatu välttämätön apu, vaikka se olisi ollut runsastakin, ei välttämättä kerro iäkkään toimintakyvyn

heikkenemisestä, sillä tässä kohdassa tuli esille iäkkään kiinteistöstä huolehtiminen pitkällä aikavälillä iäkkään itsensä oltua jossakin muualla tai lapsen asuessa lähempänä tuota kiinteistöä.

Lapsenlapset olivat iäkkään auttajina ja tukijoina jokseenkin yhtä merkittäviä kuin muukin suku, heidän roolinsa näyttäytyi pienten palvelusten tekijöinä. Aineistossa oli muutama sellainen, joka kertoi saaneensa runsaasti apua ja tukea lapsiltaan. Kun tarkastellaan tuen laatua, ei se edes välttämättömäksi koettuna ollut toistuvaa ja pysyväisluonteista, vaan enemmänkin henkistä tukea, muuttoapua tai olemassaoloa yhdessä. On pidettävä mielessä se, että osalla lapsenlapset olivat vielä pieniä ja enemmänkin ilon tuojia ja autettavia kuin itse auttajia, ja kanssakäyminen lastenlasten kanssa olin normaalia nuorempien sukulaisten kanssa toimimista. Kolmessatoista vastauksessa korostettiin juuri lasten nuoruutta, ja tuotiin esille sitä, ettei heistä vielä ollut auttajaksi. Osa kertoi lastenlasten asuvan kaukana tai peräti ulkomailla, joten heillä ei ollut mahdollisuutta auttaa. Myös tilapäisen tuen antajana naapurit olivat lapsenlapsia tärkeämpiä. Jos lapsenlapsilta oli saatu apua tai tukea se oli luonteeltaan yhdessäolon synnyttämiä, tätä kuvaavat seuraavat avoimista vastauksista poimitut lainaukset:

- *”Kävivät kaupassa ja postissa. Lenkkikavereina.” (V84)*
- *”Kesämökillä jaoimme työt. Joskus kyllä tuntui, että minä autoin enemmän heitä, kuin he minua.” (V41)*
- *”Huomioivat olemassaoloni, soittelivat ja lomilla viihtyivät luonani.” (V44)*
- *”Siivousapu lapsenlapselta 2 krt/kk, lastenlasten seura, mökkikäynnit heidän kanssaan ja ulkomaanmatkat (virkistys), siivousapua, auttoi renkaiden vaihdossa, peliseuraa, ulkoiluseuraa.” (89V)*
- *”Pientä piha- ja puutarha-apua sekä polttopuiden siirtoa puuliiteriin.” (V68)*

6.2.3.1. Saadun tuen tarkastelu iän, sukupuolen ja siviilisäädyn sekä lähtökunnan mukaan

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna kaikki välttämätön tuen tarve osui naisille, naisista 13,3 % kertoi tarvitsevänsä välttämättä lastensa apua ja tukea (taulukko 16). Naisista usein tai välttämättä tukea tarvitsi ennen muuttoaan 25 % miesten vastaavan osuuden oltua 7,7 %. Miehistä 71,8 % ilmoitti, ettei tarvinnut tukea lapsiltaan, kun naisten vastaava osuus oli 33,3 %. Tässä tarkastelussa on otettava huomioon se, että miehet elivät naisia selvästi useammin parisuhteessa. Miehistä parisuhteessa eli 71,8 % naisten vastaavan osuuden oltua 31,7 %, naisista leskiä oli 46,7 % ja miehistä 7,7 %. Miehistä saman

verran kuin oli naimisissa ilmoitti, ettei tarvitse apua tai tukea. Naisista taas useampi kuin oli naimisissa ilmoitti, ettei tarvitse tukea. Ja vaikka miesleskiä oli yhtä paljon kuin miehiä, jotka viestivät tarvitsevänsä usein apua ja tukea, ei sen tarvitse merkitä, että kaikki mieslesket olisivat valinneet saman vaihtoehdon tuen tarpeeseensa.

Kun ristiintaulukoitiin siviilisäätö lapsilta saadun tuen tarpeen kanssa (ks. liitetaulukko 9), havaittiin, että välttämätön tuki meni pääosin leskille. Naimisissa olevista 82,6 % ilmoitti, ettei tarvinnut tukea tai tarvitsi sitä vain tilapäisesti ja leskistä 54,9 % oli samaa mieltä. Näin olleen lesketkään eivät olleet jatkuvasti tarvitsemassa apua tai tukea itselleen, vaikkakin he tarvitsivat eniten apua ja tukea lapsiltaan, vähintään usein tarpeeseen, ja joko joskus tai usein välttämätöntä apua ja tukea heistä sai 32,3 %, kun naimisissa olevista näin ilmoitti 8,7 %.

TAULUKKO 16. Lapsilta tarvittu avun ja tuen välttämättömyys sukupuolittain tarkasteltuna
(n = 99)

AVUN JA TUEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS	SUKUPUOLI %	
	Mies	Nainen
Ei vastannut		5
Ei tarvinnut	71,8	33,3
Joskus tarpeen ei välttämätön	17,9	21,7
Usein tarpeen joskus välttämätön	7,7	11,7
Välttämätön		13,3
Ei verkoston osaa	2,6	15
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100

Erot Kouvolan seutukunnasta muuttaneiden ja muualta muuttaneiden välillä lapsilta saadun tuen tarpeen välttämättömyydessä eivät paljon eronneet toisistaan (ks. liitetaulukko 11). Kummassakin ryhmässä lähes puolet, muualta muuttaneista yli puolet ja Kouvolan seudulta muuttaneista alle puolet, koki etteivät tarvitse apua ja tukea. Hieman useampi Kouvolan seudulta muuttanut oli vakiintuneemman tuen tarpeessa kuin muualta Suomesta tai ulkomailta muuttaneet, ja Kouvolan seudulta muuttaneilla usein tai välttämättömästi tukea tarvitsi 23,4 % ja satunnaisen tuen tarve jäi tätä vähäisemmäksi (17 %). Muualta Suomesta muuttaneista 12, % katsoi tarvitsevänsä usein tai välttämättömästi apua ja tukea, kun tilapäisemmän tuen tarve oli 20,8 %.

TAULUKKO 17. Muuttoikä ja lapsilta saadun avun ja tuen tarve (%).

AVUN JA TUEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS	MUUTTOIKÄ %				
	- 69	70 -74	75 - 79	80 - 84	85 -
Ei vastannut		3,8	11,1		
Ei tarvinnut	57,8	53,8	27,8	50,0	
Joskus tarpeen ei välttämätön	17,8	11,5	27,8	33,3	50,0
Usein tarpeen joskus välttämätön	8,9	15,4	11,1		
Välttämätön	6,7	3,8	11,1		50,0
Ei verkoston osaa	8,9	11,5	11,1	16,6	
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

Ikä ei välttämättä lisännyt avun ja tuen tarvetta ennen muuttoa, esim. 80–84 -vuotiaista kukaan ei kokenut tarvitsewansa muuta kuin väliaikaista tukea, vähäinen tuentarve ja se, ettei tukea tarvittu lainkaan, muodostivat lähes kaiken tuen tarpeen 80–84 -vuotiaiden ryhmässä (taulukko 17). Toisaalta vain 85 ikävuotta vanhemmat kertoivat tarvitsewansa vähintään joskus apua ja tukea lapsiltaan. 75–79 -vuotiaiden ryhmä oli ainoa, jossa edes jonkinlainen tuen tarve oli suurempaa kuin tuen tarvitsemattomuus, heistäkin 27,8 % ilmoitti, ettei tarvitse tukea. Lukuun ottamatta 80–84 -vuotiaiden ryhmää tuen tarvitsemattomuus väheni iän kasvaessa, 80–84 -vuotiaiden ryhmä oli kuitenkin niin pieni, että siihen saattoi vaikuttaa suuresti sattuma. Jos laskettiin yhteen usein tai välttämättömästi tukea tarvitsevat voitiin todeta pysyvemmän tuen tarpeen lisääntyneen iän karttuessa. Vaikka näin pienellä aineistolla tätä ei voi todistaa ehdottoman oikeaksi tulokseksi, niin nuorimmasta ikäryhmästä 15,6 % viesti pysyvimmästä tuen tarpeesta, 70–74 -vuotiaista näin kertoi 19,2 % ja seuraavaksi vanhimma ryhmästä 22,2. Tätä trendiä tuki lisäksi heidän osuuksiensa muutos, jotka eivät tukea tarvitse lainkaan.

6.2.4 Yhteiskunnalta, yksityiseltä taholta tai järjestöiltä saatu apu ja tuki

Jos iäkkään ihmisen toimintakyky heikkenee, voi olla tarpeen tukeutua yhteiskunnan tai järjestöjen antamaan tukeen, varsinkin jos oma sosiaalinen verkosto on ohut. Apua voi ostaa myös yksityiseltä sektorilta. Kun kyselyyn vastaajilta tiedusteltiin lähiverkoston ulkopuolisesta avusta ja tuesta, ilmoitti 76 % selviävänsä ilman sitä (ks. liitetaulukko 12). Suhdetta ulkopuolisen apuun kuvastaa seuraava lainaus saadusta vastauksesta: ”En saanut apua, enkä tarvinnut”. Tämän lisäksi 10 % ei katsonut tarpeelliseksi

vastata kysymykseen, mikä voi olla viite siitä, ettei kysymys koskettanut heitä. Loput 13 %, selvä vähemmistö, oli turvautunut yhteiskunnan, yhteisöjen tai yksityisen sektorin apuun. Niistäkään, jotka saivat tukea lähipiirinsä ulkopuolelta, kaikkien tuki ei ollut pysyväisluontoista ja saattoi liittyä itse muuttotapahtumaan, kuten apuun asunnon etsinnässä tai muuttorahan saamiseen kunnalta tai sitten se oli vähäisempää apua, kuten jalkojenhoitoa. Pitempiaikainen saatu apu oli yleisimmin siivousapua, jota oli saatu sekä kunnalta, yksityiseltä taholta että järjestöltä. Oli saatu myös kauppa-apua, kodinhoitoa, palveluseteleitä ja lääkehuoltoa kunnalta sekä järjestöltä pihanhoitoapua. Pysyvemmän avun osuus oli 8 %, ja useammantyyppisen avunsaanti yhdellä henkilöllä oli marginaalista. Ulkopuolisen tuen saannin tarvetta muuttaneiden parissa heijastaa lisäksi se, että kun ristiintaulukoitiin saatu lähiverkoston ulkopuolinen tuki kysymyksen kanssa, joka koski terveyden vaikutusta muuttoon, vajaa kolmannes (n. 31 %) kertoi terveydentilansa vaikuttaneen muuttoonsa (ks. liitetaulukko 15). Lähiverkoston ulkopuolisen tuen saajissa oli suhteellisesti yhtä paljon miesten kuin naistenkin ryhmässä (ks. liitetaulukko 13), kummassakin noin 13 %. Siviilisäädyyttäin tarkasteltuna leskistä 25,8 % oli hankkinut edes jonkinlaista apua ja tukea, ja tämä oli suurin prosenttiosuus, seuraavaksi eniten tukea saivat eronneet (n. 15 %) ja lesket (n. 12 %), taas kun naimisissa tai parisuhteessa olevista sitä oli saanut reilu 4 % (ks. liitetaulukko 14). Yhteiskunnan ja yhteisöjen tukea saaneista yli puolet (61,5 %) koki, että terveydellä oli merkitystä muutolle, prosenttiosuus on kuitenkin laskettu pienestä aineistosta.

6.2.5 Iäkäs itse auttajana ja tukijana

Muuttajilta tiedusteltiin vielä sitä, olivatko he itse tuen antajia jollekin henkilölle. Tämä tuki voi olla muuttoa ehkäisevä, mutta myös muuttoon kannustava tekijä, esimerkiksi jos autettava on etäällä, voi olla järkevää muuttaa lähemmäksi autettavaansa. 56 % kertoi, ettei ollut merkittävä avunantaja kenellekään itselle läheiselle ihmiselle. Satunnaisesti apuaan ja tukeaan antoi 16 % (liitetaulu 17). 18 % kertoi auttaneensa jotakin läheistään joko säännöllisesti (8 %) tai olleensa suhteellisen tärkeässä auttajan roolissa (10 %).

Autettavina olivat etenkin omat lapset, pääasiassa satunnaisesti autettuna, mutta 4 % auttoi heitä säännöllisesti tai melko säännöllisesti. Muita säännöllisesti autettuja olivat omat tai puolison vanhemmat sekä oma puoliso, kumpaakin auttoi säännöllisesti 3 % vastanneista. Melko tärkeitä auttajia oltiin paitsi lapsille ja omille vanhemmille, myös omalle sisarukselle, ystävälle ja naapurille. Muutama vastaaja toimi yleishyödyllisessä yhdistyksessä melko tärkeänä auttajana. Yleishyödyllisenä apuna oli oltu mm. SPR:ssä ja lähimmäispalvelussa tai käyty viihdyttämässä vanhainkodin asukkaista tai sairaalan potilaita.

Kaikki mainittu yleishyödyllinen apu suuntautui vanhuksille. Kaiken kaikkiaan yleishyödyllistä tukeaan ja apuaan antoi 5 % vastanneista, jotkut satunnaisesti, jotkut melko säännöllisesti.

Satunnaisen tuen piirissä olivat kaikki muut sosiaalisen verkoston ryhmät paitsi oma puoliso tai oma tai puolison vanhempi. Tämä voi kertoa näiden ryhmien tuen välttämättömyydestä. Omat vanhemmat olivat jo huomattavan iäkkäitä ja avun tarve saattoi olla suurta ja auttaminen kokonaisvaltaista. Muutama vastaaja toikin esille pitkäaikaisen, sitovan hoitosuhteen omaan läheiseensä. Osa näistä auttamissuhteista oli jo katkennut, mutta ne tuotiin tässä esille. Apu oli ollut monimuotoista, kuten seuraava lainaus vastaajan tekstistä kertoo: ” Äitiäni autoin pesuissa, pyykissä, ruoanlaitossa, siivouksessa ym.”. Vaativaa apua oli saatettu antaa myös naapurille tai tuttavalle, mutta naapuriapu ja ystäväapu oli myös autolla yhdessä kaupassa käyntiä ja asiointiapua tai satunnaista siivousapua. Lapsille suunnattu apu taas oli lastenkaitsentaa, joillakin satunnaista ja joillakin säännöllisempää.

6.2.6 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan sekä muihin tutkimustuloksiin

Seuraavassa tehdään yhteenvetoa tutkittujen iäkkäiden muuttajien sosiaalisesta verkostosta ja sosiaalisesta tuesta. Saatuja tutkimustuloksia verrataan kotimaisiin vastaaviin tutkimustuloksiin sekä pohditaan niitä muuttamisen ja teoreettisen taustan kannalta. Vastaava yhteenveto on tulososassa jokaisen pääotsikon jälkeen.

6.2.6.1 Sosiaalinen lähiverkosto ennen muuttoa

Naiset olivat tyypillisemmin ennen muuttoaan yksin asuneita (60 %), miehet taas parisuhteessa (79,5 %). Asumiskumppanina oma puoliso oli 51,5 %:lla. Joko parisuhteessa tai yksin asuneita kyselyyn vastanneista oli 95 %, näistä yksin asuvia oli 43 %. Kouvolaan muuttaneissa iäkkäissä oli vähän muiden kuin oman puolisonsa kanssa asuneita henkilöitä. Muuttajista 5 % kertoi asuneensa jonkun muun kanssa, lähinnä oman lapsensa kanssa. Tulos vastaa hyvin Lehdon ym. (1997, 10–11) kymmentä vuotta aiemmin keräämiä tutkimustietoja yli 75-vuotiaista. Tuossa tutkimuksessa 90 % tutkituista asui joko yksin tai puolisonsa kanssa, ja jos asuttiin jonkun muun kanssa, se oli tyypillisesti oma lapsi. Melkkaan ym. (1997, 6) tutkimuksessa yli 60 vuotta täyttäneistä 41 % asui yksin ja 49 % puolison kanssa. Kummatkaan vertailutiedot eivät ole suoraan sovellettavissa tähän tutkimukseen ikäluokkien erilaisuuden vuoksi, mutta tulokset ovat samansuuntaisia. Yksinasuminen taas todettiin Nihtilän ym.

tutkimuksessa (2004, 139) olevan yli 75-vuotiaille naisille tyypillisempää kuin miehille, tätä nuoremmassa ikäluokassa oli tyypillisempää asua parisuhteessa. Samassa tutkimuksessa todettiin, että miesten ja naisten asumistavat poikkesivat huomattavasti toisistaan niin, että miehet asuivat useammin parisuhteessa ja naiset yksin. Käsillä olevassa tutkimuksessa koko yli 65-vuotiaiden ikäryhmässä naisista 60 % asui yksin, kun Nihtilän ym. tutkimuksen mukaan vuonna 2000 yli 75-vuotiaista yksin asui 56 % ja tätä nuoremmassa ikäluokassa yksinasuminen oli vähentynyt vuodesta 1970. Kuinka paljon vajaa vuosikymmen lisäsi yksinasumista yli 65-vuotiailla naisilla ei tässä selvinnyt, mutta näyttäisi siltä, että aineistossa oli joko hieman ylliedustettuna yksin asuvat naiset tai siten tulos sai vahvistusta aiemmista tutkimuksista, ainakin se oli samansuuntainen kuin näissä.

Ennen muuttoa kyselyyn vastanneista 27,3 % kertoi kokeneensa itsensä vähintään toisinaan yksinäiseksi ja näistä usein yksinäisyyttä koki 7,1 %. Yksinäisyyttä ja turvattomuutta koettiin enemmän yksin elettäessä kuin muiden kanssa elettäessä, yksin eläneistä 16 % kertoi, ettei koe koskaan yksinäisyyttä. Yksinäisyyttä koettiin kuitenkin myös parisuhteessa ja muiden kanssa asuttaessa. Naiset kertoivat jonkin verran useammin kokeneensa yksinäisyyttä kuin miehet, mutta miehissä oli enemmän itsensä usein yksinäiseksi kokevia ja samoin ei koskaan yksinäiseksi kokevia kuin naisissa. Myös Hinkkan ym. tutkimuksessa (2004, 73) naiset kokivat useammin yksinäisyyttä kuin miehet. Lyyran ym. (2006, 112) 65–69 -vuotiaita koskevassa tutkimuksessa naimisissa olleet eivät kokeneet paljon yksinäisyyttä ja tämä tukee tässä tutkimuksessa saatua tulosta yksin eläneiden useammin koetusta yksinäisyydestä. Käsillä olevassa tutkimuksessa usein koettu yksinäisyyden määrä ei ollut mitenkään erityisen suurta verrattuna esimerkiksi Lehdon ym. (1997, 14) tuloksiin yli 75-vuotiaista, joista usein yksinäisiä oli 7 % sekä Hinkkan ym. (2004, 73) tutkimuksessa, jonka mukaan joka kymmenes yli 65-vuotias koki yksinäisyyttä usein tai jatkuvasti.

Ennen iäkkään muuttoa 26,3 % asui samassa kunnassa kuin joku tai jotkut lapsensa ja samassa seutukunnassa asuvat lapset lisäsivät lähellä asuvien lasten lukumäärän 47,5 %:iin. Muualta Kouvolaan muuttaneilla oli lähtökunnassaan ja etenkin sen seutukunnassa vähemmän lapsia kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla. Muualta muuttaneista 71,2 %:lla ei ollut lapsia lähellä tai lähialueilla, kun taas Kouvolan seudulta muuttaneilla vastaava tilanne oli 31,9 %:lla. Kouvolassa lapsia oli muualta muuttaneilla 30,8 %:lla ja Kouvolan seudulta muuttaneilla 40,4 %:lla. Muualla kuin muuttajan lähtöseudulla tai Kouvolan alueella asuvat lapset asuivat suurimmalta osalta pääkaupungissa tai pääkaupunkiseudulla. Kouvolan seudulla muuttaneiden lapsia löytyi pääkaupunkiseudulta 64,3 % ja muualta Suomesta muuttaneilta 76,9 %, lisäksi osa lapsista asui ulkomailla. Muulta muuttaneilla oli useammin lapsia ulkomailla kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla. Muuton myötä lasten kanssa samassa kunnassa asuminen lisääntyi

hieman, ja enemmän muualta Suomesta kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla. Muualta muuttaneet hakeutuivat selkeämmin lähemmäs lapsiaan, ja ero lasten lähellä asumisesta kapeni kahden ryhmän välillä. Tästä huolimatta yhä muuton jälkeenkin muualta muuttaneet asuivat Kouvolan seudulla muuttaneita harvemmin lastensa lähellä. Vertailuaineistoa lähellä ja kaukana asumiseen oli vähän käytössä, mutta Vuorisen tutkimuksessa (2009, 126), jossa tutkittiin ikääntymistä maalaiskylässä, joka toisella iäkkäällä oli lapsi tai lapsia samassa kunnassa kuin missä he itse asuivat. Tämä oli lähempänä Kouvolan seudulta muuttaneiden tilannetta, vaikka vain maalaiskylästä muuttaneista ei ollutkaan kyse Kouvolan kohdalla, niin näyttäisi siltä, että mitä maalaisempaan ympäristöön mennään, niin sitä todennäköisemmin lähellä asuu edes joku lapsista. Jyrkämän tutkimuksessa (1995, 126), jossa haastateltiin 55–74 -vuotiaita ikääntyviä, kysyttiin missä lähin lapsi asui. Vastaukset vaihtelivat kunnittain, mutta keskimäärin 77,8 %:lla ikääntyvistä lapsi asui samassa kunnassa, joko samassa asunnossa, lähinaapurissa tai sitten kunnan alueella. Eniten lapsia samassa kunnassa oli taivalkoskelaisilla (84 %) ja vähiten Parikkalassa 68 %), kaupunkikunnat jäivät näiden väliin. Jyrkämän aineisto on kerätty vuonna 1988, eikä sitä voi kunnolla verrata tämän tutkimuksen aineistoon ikänsä vuoksi, mutta Jyrkämän tuloksiin nähden tämän tutkimuksen iäkkäät asuivat etäällä omista lapsistaan, etenkin kauempaa muuttaneet. Jyrkämän tuloksiin verrattuna tulokset muistuttivat Kouvolan seudulta muuttaneiden tilannetta, mutta siitä huolimatta lasten samassa kunnassa asuminen oli muuttajien kohdalla vähäisempää kuin aiemmassa tutkimuksessa. Muualta muuttaneiden kohdalla tilannekuva oli oletettavasti aito, mutta Kouvolan seudulla muuttaneiden kodalla tilanne oli toisenlainen ja kertonee enemmänkin Kouvolan seudun luonteesta kuin siitä, että lapset eivät asuneet samassa kunnassa. Lapsia asui kuitenkin paljon seutukunnassa ja yhdessä kunnassa asuvien kanssa tulokset olivat vertailtavissa Jyrkämän tuloksiin. Kunnat ovat Kouvolan seudulla pieniä ja etäisyydet lyhyitä Kouvolan ollessa keskellä, joten todennäköisesti alueella asujien silmin asuminen naapurikunnan puolella ei ollut valtavan kaukana. Koska kauempaa muuttaneilla oli vähemmän lapsia sekä lähtökunnassaan että sen lähialueilla kuin Kouvolaassa muuttaneilla, syntyi myös kuva, jonka mukaan Kouvolan seudulla muuttaneet olivat olleet juurtuneempia alueeseen ja sen verkostoon ja kenties pitempään alueella asuneita kuin muualta Suomesta muuttaneet.

Koska sosiaalisen verkoston kaukana tai lähellä asumisesta muuton yhteydessä oli vaikea löytää suomalaista vertailevaa tutkimustietoa, tyydyttiin seuraavassa kertomaan tämän tutkimuksen keskeisiä tuloksia iäkkään muusta sosiaalisesta verkostosta kuin lapsista. Kouvolan seudulta muuttaneilla oli myös lapsenlapsia enemmän joko lähtökunnassa tai sen seutukunnassa kuin muualta muuttaneilla. Muualta muuttaneilla oli vähän lapsenlapsia etenkin lähtökunnan seutukunnassa, enemmän lapsenlapsia löytyi lähtökunnasta. Kouvolan seudulta muuttaneilla lapsenlapsia Kouvolan seudulla Kouvola mukaan lukien

oli 66 %:lla, muualta muuttaneilla 34,6 %:lla. Monella oli vielä sen verran pieniä lapsenlapsia, että he asuivat siellä missä vanhempansakin. Muutto lisäsi lastenlasten lähellä asumista hieman, enemmän kuitenkin Kouvolan seudulla muuttaneilla. Muualta muuttaneilla asui muuton jälkeenkin paljon lapsia muualla kuin iäkkään itsensä lähellä (37,4 %).

Kouvolan seudulta muuttaneilla oli ennen muuttoaan ystäviä lähellään useammin, joko samassa kunnassa tai sen seutukunnassa (78,7 %) kuin muualta muuttaneilla (51,9 %). Kuten lapset ja lapsenlapsetkin, muualta muuttaneilla ystävät olivat lähtökunnassa, ei sen seutukunnassa. Kouvolassa ystäviä oli ennen muuttoja muualta muuttaneilla vähemmän (34,6 %) kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla (58,6 %). Ystäviä ajatellen, Kouvolan seudulla muuttaneilla oli sekä ennen että jälkeen muuton ystäviä enemmän lähellään, kuin muualta Suomesta muuttaneilla ja tästä syystä Kouvolan seudulta muuttaneiden ystäväverkosto muuttui vähemmän, vaikka lähellä asuminen oli lisääntynyt hieman. Muualta muuttaneet olivatkin päätyneet muuton jälkeen yhä etäämmälle ystävistään.

Sukua ei ollut kummallakaan ryhmällä kovin paljon (16 %) lähtökunnassaan ennen muuttoja. Kouvolan seudulla muuttaneilla oli kuitenkin sukua useammin sekä lähtökunnassa (25,5 %) että sen lähikunnissa (31,9 %) ja näin heillä oli lähellään enemmän sukulaisverkostoa. Mutta sukua asui paljon muualla Suomessa kummallakin ryhmällä, hieman useammin muualta muuttaneilla. Yksittäisistä alueista eniten sukua oli pääkaupunkiseudulla, Kouvolan seudulta muuttaneille useammin kuin muualta muuttaneilla. Kouvolan seudulta muuttaneet nostivat esille useammin maalaiskuntia sukunsa asuinpaikkana kuin muualta muuttaneet. Kouvolassa sukua oli muualta muuttaneilla useammin (32,7 %) kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla (19,7 %). Muuton myötä etenkin muualta muuttaneiden suvun lähellä asuminen lisääntyi, ja tämä muutos oli suurin sosiaalisen verkoston muutoksista.

Suvun ja lasten asuinpaikkojen tarkastelu heijastaa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja niihin liittyvää muuttoliikettä. Tätä kuvaa vahvistaa iäkkäiden koulutustaustan tarkastelu, jonka mukaan muualta Suomesta muuttaneet olivat koulutetumpia kuin Kouvolan seudulta muuttaneet. Muualta muuttaneet olivat irrottautuneet todennäköisesti koulutuksensa tai työnsä vuoksi sosiaalisista siteistään ja paikkasidoksistaan useammin kuin Kouvolan seudulta muuttaneet. He olivat todennäköisesti tottuneempia muuttamaan omaa elämää parantaakseen pitempiäkin matkoja. Kouvolan seudulla muuttaneet taas olivat todennäköisesti jääneet kasvuseudulleen tai muuttaneet muualta Kouvolan seudulle aikuistuttuaan. Heidän paikkasidoksensa oli oletettavasti vahvempi ja myös sosiaalinen verkosto oli vankempi. Eläkkeelle jäätyä muualta muuttaneet taas olivat palanneet takaisin juurilleen ja suvun lähelle, koska sekä suvun ja lastenkin lähellä asuminen lisääntyi. Näitä muutoksia heijastaa

sosiaalisen verkoston sijainti ennen muuttoa, joka muualta muuttaneilla oli tiiviimmin lähtökunnassa tai muualla Suomessa ja ulkomailla. Kouvolan seudulta muuttaneilla suku oli pienemmällä ja samalla laajemmalla alueella, sosiaalista verkostoa löytyi paitsi lähtökunnasta myös seutukunnasta. Kummankin ryhmän lapsista iso osa asui pääkaupunkiseudulla. Tämä taas kertoo yhä meneillään olevaa väestön keskittymiskehitystä, ja erityisesti pääkaupunkiseudun kasvua. (ks. tarkemmin esim. Myrskylä 2006.)

6.2.6.2 Sosiaalisen verkoston avun ja tuen tarve ennen muuttoa

Iäkkäiden sosiaalisen tuen ja avun tarvetta tiedusteltiin kunkin verkoston osan kohdalta erikseen. Muulta verkostolta kuin omilta lapsiltaan välttämätöntä apua ja tukea sai muutama henkilö, korkeimmillaan se kohosi ystävien kohdalla 3,2 %:iin. Jos mukaan luetaan usein tarpeellinen tuki, niin ystävilta saatu omaa selviytymistä tukeva tuen määrä nousee 10,6 %. Muilta kuin lapsilta tarvittiin vielä tätä vähemmän apua ja tukea. Seuraavassa yhteenvedossa tarkastellaan etenkin lapsilta saatua apua ja tukea. 48,5 % kertoi, ettei tarvitse lapsiltaan apua tai tukea, ja vain satunnaisesti sitä tarvitsi 20 %. Näin ollen tuen tarve ei ollut voimakasta, ja välttämättömän tuen tarve kutistui noin 8 %:iin. Usein tarpeelliseksi ja joskus välttämättömäksi avun ja tuen koki 10 %. Tuen tarve oli hieman suurempaa Kouvolan seudulta muuttaneilla kuin kauempaa muuttaneilla. Noron ym. tutkimuksessa (2000, 41) kysyttiin yli 64 - vuotiailta kotonaan asuvilta iäkkäiltä heidän tuen tarpeestaan. Tutkimuksessa 33 % kertoi, että heillä oli päivittäisissä toimissaan sellaisia vaikeuksia, että he tarvitsevat apua ja myös saavat sitä, ja lisäksi 6 % tarvitsi apua, mutta ei saanut sitä. Tähän tuloksen verrattuna tämän tutkimuksen iäkkäät muuttajat olivat toimintakykyisempiä kuin väestö keskimäärin. Se että Kouvolan seudulta muuttaneilla oli useammin avun ja tuen tarvetta kertonee siitä, että Kouvolan seudulta muuttaneiden ja muualta muuttaneiden muutoilla oli erilaisia tarkoituksia, ja Kouvolan seudun muutoissa on mukana enemmän heitä, jotka lähtivät liikkeelle nimenomaan hakeutuakseen ympäristöön, joka paremmin sopi heidän toimintakyvylleen tai lähemmäs sosiaalista verkostoaan saadakseen tarvitsemaansa apua ja tukea.

Vähiten tukea saatiin suvulta (65 % ei saanut) ja eniten lapsilta (29 % ei saanut). Saatu tuen luonne vaihteli sen mukaan, mikä verkoston osa sitä antoi. Suvun tuki oli väliaikaista ja satunnaista pitäen sisällään kyläilyn ja henkisen tuen. Myös naapureiden ja ystävien tuki oli pääosin tilapäistä ja vähän sitovaa luonteeltaan, mutta toisistaan eroavaa. Naapurit ja ystävät olivat merkittävämpiä avun ja tuen antajia kuin muuttajan suku. Naapureilta tilapäistä apua ja tukea sai noin 32 % muuttaneista ja ystävilta 35 %. Ystävilta saatiin hieman useammin runsaammin ja sitovampaa apua ja tukea. Naapureiden apuun turvauduttiin, kun itse ei osattu tai kyetty, ja apua tarvittiin tässä ja nyt, kuten lampun vaihdossa tai

polkupyörän kumin vaihtamisessa. Naapureilta oli saatu myös kyytiapua ja apua pihatöissä. Tämän tyyppisen avun antajana naapurit olivat tärkeitä iäkkään selviytymisen kannalta. Valtaosalla muuttajista oli hyvät suhteet naapureihinsa ennen muuttoaan, vain harva viesti toimimattomista suhteista. Ystävien avussa esiin nousi henkinen tukeminen sekä läsnä ja seurana olo. Tämän lisäksi ystävät olivat tarjonneet hoiva-apua, kuten sairaana ollessa ja hoidettu pihaa ja taloustöitä. Mutta valtaosaltaan ystävienkin tuki oli satunnaista ja tilapäistä, sitovampaa tukea oli tarjonnut noin 10 %. Tuen tarpeellisuutta kysyttäessä sen enempää ystävien, naapureiden kuin suvunkaan apua ei voi muuttoa ajatellen pitää merkittävänä muuttoon työntävänä selittäjänä. Ystävien ja naapureiden apu ja tuki ovat voineet toimia muuttoa ehkäisevinä seikkoina. Lehdon ym. (1997, 17–20) arvioitiin avun antajien tärkeysjärjestystä. Ystävät ja tuttavat nousivat tärkeimmiksi auttajiksi heti omien lasten, lastenlasten, puolison ja virallisen avun jälkeen ensisijaisen avun antajina. Erittäin tärkeitä he olivat toissijaisina ja kolmanneksi merkittävimpinä auttajina. Muut omaiset olivat Lehdon ym. tutkimuksessa merkittävämpiä auttajia kuin naapurit, ja naapurit nousivat merkittävälle sijalle ohi muun lähiverkoston vasta kolmanneksi tärkeimpänä auttajana. Lehdon tulokset tukevat tämän tutkimuksen havaintoja ystävien tärkeämmästä merkityksestä auttajina ja myös naapureiden auttajan roolia kolmanneksi tärkeimpänä auttajana. Mutta suvun merkitys vaikuttaa vähäisemmältä kuin Lehdon tutkimuksessa.

Lähin sosiaalisen verkoston osa, eli lapset, tarjosivat eniten tukea kyselyyn vastaajille ennen muuttoa. Tämä tulos vastaa monen muun tutkimuksen havaintoja, esim. Forss ym. (1995), Lehto ym. (1997) ja Andersson (2007). Hieman yli puolet, eli 53,9 % kertoi, ettei tarvinnut lastensa apua tai tukea. Lapsenlapsilta saatu apu ja tuki sen sijaan oli yhtä vähäistä kuin suvultakin saatu, ja painottui tilapäiseen ja satunnaiseen apuun, joilla ei iäkkään itsenäisen selviytymisen kannalta ollut suurta merkitystä, eikä tämä apu ja tuki selitä muuttoon päättymistä. Sen sijaan omilta lapsilta saadun avun ja tuen arveli 9 % olleen välttämätöntä itselleen. Välttämätön apukin oli vain muutamassa tapauksessa luonteeltaan sellaista, että sillä oli tärkeä merkitystä iäkkään itsenäiselle selviytymiselle, ja välttämätön apukin saattoi olla luonteeltaan tilapäistä. Avun muotoja olivat muun muassa muuttoapu, mutta myös pyykinpesua, pihatyötä ja siivousta tai ateria-apua. Vain muutama sai lapsiltaan monipuolista ja monimuotoista apua ja tukea. Lapset antoivat vanhemmilleen myös tilapäisempää apua ja tukea. Saatu apu ja tuki kohtasivat melko hyvin toisensa ennen muuttoa. Avun ja tuen tarvitsijoissa oli enemmän naisia kuin miehiä, naisissa oli myös enemmän yksin asuvia muuttoa ennen. Välttämätön tuki ja apu kohdistuikin enimmäkseen leskiin. Kun tuen tarvetta tarkasteltiin lähtöalueen mukaan, havaittiin, että Kouvolan seudulta muuttaneissa oli hieman enemmän tukea tarvitsevia kuin kauempaa muuttaneissa. Iällä ei havaittu olevan voimakasta yhteyttä tuen ja avun välttämättömyyteen sillä nuorimaat ikäryhmät tarvitsivat useammin välttämättä apua tai tukea, kuin vanhemmat ikäryhmät. Tuen tarve kuitenkin

lisääntyi jonkin verran mentäessä vanhempiin ikäryhmiin. Forssin ym. (1995, 61) tutkimuksessa yli 75-vuotiaista iäkkäistä 52 % sai apunsa omilta lapsiltaan (ei eritelty lapsenlapsia). Forssin ym. tutkimuksessa naiset ja miehet saivat lapsiltaan apua lähes yhtä paljon naisten saadessa vain hivenen enemmän. Tähän tutkimuksen verrattuna tuen tarve tutkituilla muuttajilla oli vähäisempää, välttämättömäksi avun arvioi 9 % ja yhteensä 18 % se oli jollakin tavoin välttämätöntä. Avun tarkempi tarkastelu tuo vielä paremmin esille sen, ettei tuki ollut kuin muutamalla todellakin jokapäiväisen arjen selviytymistä tukevaa. Muuttoja ajatellen muuttajat vastaavat näin ollen ensimmäisen ja toisen tyypin muuttoja (ks. Litwak et al. 1987, 266 -268), painopisteen ollessa ensimmäisessä tyypissä, jolloin on vielä hyvä toimintakyky. Osa muuttajista oli kuitenkin toisen tyypin muuttajia, joilla oli jo kohtuullisia vaikeuksia omassa toimintakyvyssään tai sairauksia ja siten tuen tarvetta. Kouvolan seudulta muuttaneissa oli enemmän heitä, joilla oli välttämätöntä avun ja tuen tarvetta, joten Kouvolan seudulta muuttaneissa oli jonkin verran enemmän toisen tyypin muuttajia. Tämä vastaa myös Wisemanin (1980, 149–151) pitkän ja lyhyen matkan muuttojen tyypittelyä, jolloin pitemmän matkan muuttajissa osa on heitä, jotka muuttavat lähemmäs sukuaan ja etenkin lapsiaan saadakseen apua, avuntarpeen ollessa enemmänkin piilossa olevaa. Lyhyen matkan muutoissa taas on niitä, joissa on selkeää avun tarvetta, terveydellisiä ongelmia ja usein leskeyttä.

Kyselyyn vastanneiden kunto oli kuitenkin suhteellisen hyvä, tästä kertoi paitsi sosiaaliselta verkostolta tarvittun tuen ja avun vähäisyys myös se, että vain harva vastanneista sai apua yhteiskunnalta, yksityiseltä sektorilta tai järjestöiltä. Vastanneista 76 % kertoi, ettei tarvitse lähimmän sosiaalisen verkostonsa ulkopuolista apua ja tukea. Vain 13 % oli turvautunut lähiverkoston ulkopuoliseen apuun. Tämäkään tuki ei ollut aina välttämätöntä itsenäiselle selviytymiselle, ja osa tästä tuesta ja avusta oli kohdistunut tässä tutkittuun muuttoon. Pysyvemmän avun tarve oli 8 %, pitäen sisällään muun muassa lääkehuoltoa, kodinhoidon apua ja palveluseleitä, mutta vain harvalla saatu apu ja tuki oli monimuotoista. Osalla pysyvämpää apua saaneista terveydentilalla oli ollut vaikutusta muuttoon. Sukupuolella ei ollut merkitystä lähiverkoston ulkopuolisen avun saantiin, yksin asuminen kuitenkin lisäsi ulkopuolisen avun tarvetta. Yhteiskunnalta ja yhteisöiltä saatu tuki näytti motivoivan osan muuttoa, mutta vastauksia oli niin vähän, ettei niiden perusteella voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä. Forssin ym. (1995) tutkimuksessa 23 %, miehistä 33 % ja naisista 36 %, tarvitsi ja sai kotipalvelun apua. Noron ym. (2000, 42) tutkimuksessa kotona asuvista 65-vuotiaista kotisairaanhoidon apua sai 10 % kaikista tutkituista ja kotiapua 5 %. Noron ym. tulokset vastaavat Forssin ym. tuloksia paremmin nyt tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia, mutta siitä huolimatta käsillä olevan tutkimuksen avun tarve jää vähäisemmäksi ulkopuoliseksi avuksi.

Ennen muuttoa iäkkäistä 56 % ei ollut kenenkään merkittävä auttaja tai tukija, merkittävää tai suhteellisen merkittävää apuaan antoi 18 %. Tyypillisesti autettiin omia lapsia, mutta myös omia tai puolison vanhempia, muutama auttoi omaa sisarustaan, ystäväänsä tai naapuriaan. 5 % toimi auttajana yleishyödyllisessä yhdistyksessä. Jos autettiin omaa puolisoa tai omia vanhempia, tuki oli aina merkittävää. Muuton kannalta tarkasteltuna tarjottu apu oli todennäköisesti motivoinut joidenkin muuttoa. Forssin ym. (1995, 75) tutkimuksessa tehtiin lähes samansisältöinen kysymys jokseenkin säännöllisestä avunantamisesta jollekin/joillekin sosiaalisen verkoston jäsenille. Eläkeikäisistä 57 % kertoi auttaneensa jotakin sosiaalisen verkostonsa osaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Käsillä olevassa tutkimuksessa sosiaalisen verkoston auttaminen oli vähäisempää.

6.3 Muuttopäätösten ketju ja sosiaalinen verkosto

Seuraavassa tarkastellaan ensin lyhyesti iäkkään muuttoon vaikuttavia tekijöitä, niiden sisällä on myös sosiaalisia syitä. Nämä kysymykset olivat osana taustamuuttujia kysymyslomakkeessa. Pääosa tarkastelusta koskee sosiaalisten syiden vaikutusta iäkkään muutolle muuttopäätöksen teossa, muuttokohteen valinnassa ja asunnon valinnassa. Samassa yhteydessä tulevat esille myös muut valintoihin vaikuttaneet tekijät.

6.3.1 Muuttoon vaikuttavien syiden tarkastelu

Sosiaalisen verkoston merkityksen arvioimiseksi iäkkään muuttoon vaikuttavana syytekijänä pidettiin tärkeänä tuoda rinnalle muita iäkkään muuttoon yleensä vaikuttavia tekijöitä. Näitä olivat asuntoon ja asuinpaikkaan liittyvät tekijät, terveyteen liittyvät tekijät, itsestä ja ympäristöstä huolehtimiseen liittyvät tekijät sekä sosiaaliseen verkostoon ja harrastuksiin liittyvät tekijät. Vastaajat saivat arvioida neliportaisella asteikolla vaikutusta tai kertoa, etteivät osaa arvioida vaikutusta.

Moni koki vaikeaksi arvioida muuton syyhyn vaikuttavia yksittäisiä tekijöitä. Erittäin hankalaksi koettiin autottomuuden pohtiminen, sekä vuokra- ja työsuhdeasunnon vaikutus muuttoon, ja yllättäen myös puolison terveyden koki moni vaikeaksi mieltää. Saattaa olla niin, että jos asia ei ole koskettanut vastaajaa itseään, on vastaus sijoitettu luokkaan ”En osaa arvioida”, kun tarkoitettiin, ettei kyseinen seikka vaikuttanut omaan muuttoon. Vastaamattomia kysymystä kohti oli keskimäärin 4,5 vastaajaa, myös näissä saattaa olla niitä, joita kyseinen syytekijä ei ole koskettanut. Taulukoinnissa päädyttiin

laskemaan yhteen kaikki ne vastaukset, joissa syytekijällä oli edes jonkin verran vaikutusta muuttoon, samoin ei osaa arvioida vastausta ja vastaamattomat laskettiin yhteen.

Jokaisella esitetyllä muuton syyllä oli edes jonkin verran vaikutusta vastanneiden muuttopäätökseen (taulukko 18). Odotusten mukaisesti asunnon hallintamuoto ei noussut merkittäväksi muuton syyksi. Vuokra-asuminen vähenee iän kasvaessa, ja vuonna 2008 45 vuotta täyttäneistä suomalaisista vuokralla asui 22 % väestöstä (Tilastokeskus 2010a). Kyselyyn vastanneista vuokra-asuminen oli vaikuttanut 8 %:n ja työsuhdeasuminen 3 %:n muuttamiseen. Vähän muuttoon oli vaikutusta asunnon hissittömyydellä (4 %) sekä sillä, ettei vastaajalla ollut käytössään omaa autoa (7 %). Autottomuuden vaikutuksen arviointi koettiin hankalaksi, joten sillä saattoi olla enemmän vaikutusta kuin tulokseksi saatiin. Eniten muuttoon arvioitiin vaikuttaneen se, että sukulaiset asuivat etäällä vastaajasta, näin koki 46 % vastanneista. Ystävillä ei ollut vastaavaa vaikutusta muuttoon. Myös oma terveys nähtiin muuttoon vaikuttaneena tekijänä (34 %) sekä se, että pihanhoito oli tuntunut raskaalta (30 %). Puolison terveys (23 %) ei ollut yhtä merkittävä selittävä tekijä kuin oma terveys (43 %). Reilu viidennes koki asunnon syrjäisen sijainnin ja palveluiden ja harrastusten etäisyyden sekä asunnon koon olleen muuttoon vaikuttaneita seikkoja. Viidennes koki asumiskustannusten vaikuttaneen. Asunnon kunto ja remontin tarve oli koskettanut alle viidennestä vastaajista. Jos katsotaan sitä, millä tekijöillä myönnettiin olleen paljon vaikutusta muuttoon niin silloin sukulaisten asuminen kaukana (23 %) oli merkittävin muuton motiivi. Seuraavaksi useimmin paljon vaikutusta oli omalla terveydentilalla (13 %) ja pihanhoidon raskaudella (10 %). Kaikkein vähiten vaikutti hissittömyys, jonka vaikutuksen kiisti 79 % vastanneista, vaikutuksen edes jonkinlaiseksi myönsi 4 % ja 2 % myönsi sen vaikutuksen suureksi.

TAULUKKO 18. Iäkkäiden muuttoon vaikuttavien yleisten syytekijöiden vaikutus tutkittavien muuttopäätökseen (f).

MUUTTOON SY	VAIKUTTANUT	Oli vaikutusta	Ei ollut vaikutusta	Ei osaa arvioida tai ei vastaa	Yhteensä
Syrjäinen sijainti		23	63	13	99
Asunnon suuri koko		24	60	15	99
Asunnon kunto		12	71	16	99
Hissittömyys		4	79	16	99
Liikaa portaita		17	69	13	99
Vuokra-asunto		8	72	19	99
Suuret asumiskustannukset		20	64	15	99
Työsuhdeasunto		3	75	21	99
Remontin tarve		16	69	14	99
Ei ollut autoa		7	68	24	99
Pihanhoito raskasta		30	57	12	99
Palvelut kaukana		23	62	14	99
Kodinhoito raskasta		17	71	11	99
Oma terveys		34	51	14	99
Puolison terveys		23	57	19	99
Harrastukset kaukana		21	62	16	99
Sukulaiset kaukana		46	41	12	99
Ei ystäviä lähellä		15	71	13	99

6.3.2 Muuttopäätös tekeminen

Kyselyssä tiedusteltiin sitä, kuka muuttopäätöksen teki ja oliko päätöksenteossa mukana muitakin kuin muuttaja itse. Sosiaalista verkostoa kartoitettaessa tiedusteltiin erikseen verkoston eri osien vaikutusta muuttopäätökseen. Lisäksi kysyttiin sitä, kuinka vapaaehtoiseksi tai pakolliseksi iäkäs itse muuttonsa koki. Muuttopäätöksen tekemisessä oletettiin olevan mukana muuttajan itsensä lisäksi mahdollisesti muuttajan lähipiirin jäseniä, lähinnä puoliso ja lapsia. Pääasiallinen kiinnostus kohdistui siihen, kuinka itsenäisesti muuttopäätös tehtiin.

Yksin muuttopäätöksen kertoi tehneensä reilu 34 % vastaajista (ks. liitetauluko 18). Näistä kaikki eivät ole olleet yksinasujia, vaan lastensa kanssa asuneissa ja jonkun muun kanssa asuneissa oli niitä, jotka ovat päätyneet itsenäisesti muuttopäätökseensä. Tämän lisäksi kaksi vastaajaa kertoi tehneensä

itsenäisesti muuttopäätöksen vastoin puolisonsa tahtoa, näin muuttajan itsensä tekemien muuttopäätösten osuus oli reilu 36 % kaikista muuttopäätöksistä, suurempi osa, noin 63 %, kertoi sosiaalisen verkostonsa olleen mukana päättämässä muutosta.

Yksinasuneista 23,3 % kertoi tehneensä muuttopäätöksen yhteisymmärryksessä läheistensä kanssa, mutta noin 9 % oli enemmän tai vähemmän taipunut muiden tahtoon.¹ Muiden tahtoon taivutetut olivat yksin asuneita. Kaiken kaikkiaan aineistosta löytyi noin 13 % heitä, jotka olivat jääneet ulkopuolelle muuttopäätöksen teosta, ja näistä 2 % viesti pakkomuutosta. Myös parisuhteessa eläneet olivat joutuneet taipumaan muiden tahtoon, painostaja oli ollut puoliso tai lapset. Muuton pakollisuutta ja vapaaehtoisuutta kysyttiin vielä omalla tarkentavalla kysymyksellään, josta oheinen taulukko.

TAULUKKO 19. Muuton pakollisuus ja vapaaehtoisuus muuttajan kokemana (n=99)

MUUTON VAPAAEHTOISUUS JA PAKOLLISUUS	OSUUS VASTANNEISTA (%)
Pakollinen muutto	7,1
Vapaaehtoinen pakko	17,2
Vapaaehtoinen muutto	73,7
Ei vastausta	2,0
YHTEENSÄ	100

Vaihtoehtoa ”en osaa sanoa” ei valinnut kukaan, mutta kaksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Vastanneista valtaosa reilut 73 % katsoi muuton olleen vapaaehtoinen, he halusivat muuttaa. 24 muuttajaa kertoi muuton eriaisteisesta pakollisuudesta, vapaaehtoisesta pakosta tai vaihtoehtottomasta muutosta. Näistä 7 % koki muuton olleen pakollinen, he eivät olisi muuttaneet, jos olisivat voineet toimia oman tahtonsa mukaisesti. Kun ristiintaulukoitiin muuttopäätöksen tekijä ja muuton pakollisuus (ks. liitetaulukko 19), ilmeni että myös itse tehtyyn muuttopäätökseen saattoi päätyä pakotettuna, samoin yhteisymmärryksessä sosiaalisen verkoston kanssa. Lievempää pakkoa muutossaan koki 17 % muuttaneista ja näistä päätöksistä 71 %:ssa sosiaalinen verkosto oli mukana jollakin tavoin. Täysin vapaaehtoisia itse päätettyjä muita pakottamattomia muuttoja aineistossa oli 28 %, kun huomioon otettiin se, miten pakottavaksi muutto oli koettu. Vastaajista noin puolet (49,5 %) oli ollut mukana tekemässä muuttopäätöstä yhdessä sosiaalisen verkostonsa kanssa, tai ainakin suostunut (7,1 %) muuttamaan suostuttelun jälkeen, vaikka aloite ei ollut oma. Sosiaalisen verkoston aloitteellisuus ja

¹ Taulukkoa, joka liittyy yksin ja muiden kanssa asumisen ja muuttopäätöksen teon väliseen yhteyteen, ei esitetä tässä tutkimuseettisistä syistä, sillä useassa luokassa oli vain muutama tai yksi tapaus.

aktiivisuus muuttopäätöksen teossa tuli selkeästi esille 13 % tapahtuneista muutoista, ja sosiaalinen verkosto oli mukana muuttopäätöksessä jollakin tavoin 63 % tapahtuneista muutoista.

Hieman useampi Kouvolan seudulta muuttanut kertoi muuton pakollisuudesta, erot eivät kuitenkaan olleet suuria (taulukko 20). Ulkomailta oli lähdetty vapaaehtoisesti liikkeelle. Sukupuoli nosti miehet useammin pakkomuuttajiksi kuin naiset, mutta jälleen erot olivat pieniä. Iän vaikutus muuton pakollisuuteen jakoi tarkasteltavat luokat niin pieniksi, että näistä voidaan tehdä vain laadullista tarkastelua. Muuton pakollisuus ei lisääntynyt iän kasvaessa, ja kaikkein iäkkäimmätkin olivat muuttaneet vapaaehtoisesti (liitetaulukko 20). Kaikki pakollisiksi muuttonsa kokeneet olivat kahdesta nuoremasta ikäryhmästä ja vapaaehtoista pakkoa löytyi kaikista ikäryhmistä. Voi sanoa, että kaikkein vapaaehtoisimmaksi muuttonsa kokivat 80–85 -vuotiaat. Asumisajalla edellisessä asunnossa ei ollut selkeää yhteyttä muuton pakolliseksi kokemiselle. Yli 40 vuotta samassa paikassa asuneista (n=13) kaksi koki muuton pakolliseksi ja vastaavasti täysin vapaaehtoiseksi 7. Pakolliseksi muuton koki kolme alle 10 vuotta edellisessä asunnossa asuneista. Asumisaika ei siten suoraan johda siihen, että muutto koettaisiin pakolliseksi.

TAULUKKO 20. Lähtöalueen ja sukupuolen vaikutus muuton pakollisuuteen

MUUTON PAKOLLISUUS	LÄHTÖALUE			SUKUPUOLI	
	Kouvolan seutu n = 47	Muu Suomi n = 48	Ulkomaat n = 4	Mies n = 39	Nainen N = 60
Ei vastaa		4,2			3,3
Pakollinen	8,5	6,3		10,3	5,0
Vapaaehtoinen pakko	21,3	14,6		20,5	15,0
Vapaaehtoinen	70,2	75,0	100	69,2	76,7
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

6.3.2.1 Samassa taloudessa asuneiden vaikutus muuttopäätöksen tekoon

Kun tiedusteltiin, oliko asuinkumppanilla mitään vaikutusta iäkkään muuttopäätökselle Kouvolaan, 33 % ilmoitti näin olleen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki parisuhteessa tai jonkun muun kanssa eläneet eivät kokeneet asuinkumppaneillaan olleen vaikutusta heidän muuttoonsa. Puolison vaikutuksen nimeäminen osoittautui yllättävän hankalaksi, vaikka vaikutus myönnettiin suljetussa vastauksessa, eivätkä kaikki osanneet kertoa perimmäistä vaikutusta. Syyt olivat hyvin moninaisia ja useat vaikuttavat tekijät muodostavat vastauksista alle 5 % luokkia, näin ollen tässä ei aineiston pienuuden vuoksi esitetä kuin suurin prosenttiosuus ja sen jälkeen kuvataan avoimen vastauksen tulokset laadullisesti tuoden esille vaikuttavien tekijöiden moninaisuutta.

Suurimman ryhmän puolison vaikutuksesta muuttopäätöksen muodostivat erilaiset terveyteen liittyvät syyt. Yhteensä 12 % nimesi jonkin puolison tai puolison ja omaan terveyteen ja jaksamiseen liittyvän tekijän. Esille tuotiin vanheneminen, liikkumisen hankaluus ja voimien heikkeneminen aiemmin asutussa ympäristössä, kerrottiin puolison sairastumisesta ja omasta uupumisesta hoitajana, oli jouduttu luopumaan asunnosta puolison kuoltua asunnon oltua puolison nimissä tai puoliso oli joutunut laitokseen pysyvään hoitoon ja haluttiin lähemmäs asumaan tai haluttiin luopua entisestä asunnosta. Puolison kuolema itsessään oli myös saanut muuttopäätöksen liikkeelle. Jotkut olivat etsineet parempaa mahdollisuutta olla puolison apuna ja tukena vähentämällä pihan- ja kodinhoidon tehtäviä muuttamalla helpompiin oloihin tai lähemmäs lapsia. Puolison uupuminen yksin taloudenhoidon alla muuttajan omien voimien heikennyttyä oli johtanut pohtimaan asuinpaikkaa. Muuttopäätöksen herääminen ei välttämättä liittynyt suoraan omaan tai puolison jaksamiseen ja terveyteen, vaan puolison tarve päästä hoitamaan omaa lähimmäistään johti muuttopäätöksen tekoon.

Puolison vaikutus muuttopäätöksen syntyyn ei aina liittynyt terveyteen, vaan jotkut olivat löytäneet uuden puolison tai uuden suhteen, joka toi Kouvolaan. Jotkut kertoivat puolison olleet halukkaampi muuttamaan kuin mitä he itse olivat. Tällöin kyseessä oli puolison halu muuttaa lähemmäs lapsiaan, sukuaan tai juuriaan tai jotakin paikkaa, kuten kesämökkiä. Jotkut taas korostivat sitä, että päätös oli yhteinen, muutosta oltiin samaa mieltä, ja haluttiin muuttaa pois korkean kerrostalon ylimmistä kerroksista, tarvittiin pienempi tai suurempi asunto tai sitten elettiin puolison työsuhteasunnossa ja eläkkeelle jäänti pakotti muuttamaan asunnosta pois. Jotkut taas olivat mieltyneet Kouvolaan, oli aloite sitten kummalla tahansa, niin haluttiin muuttaa yhteisellä päätöksellä.

6.3.2.2 Lasten ja lastenlasten vaikutus muuttopäätöksen tekoon

Verkoston kartoittamisen yhteydessä 39 % vastanneista toi esille lasten erityyppistä vaikutusta päätökseen. 10 %:n mukaan aloite muuttoon tuli lapsilta, tämän lisäksi joidenkin kohdalla puoliso ja lapset olivat painostaneet muuttoon. Tavallisempaa kuitenkin oli se, että haluttiin asua lapsia lähempänä (22 %) ja siksi aktivoiduttiin muuttamaan, kuten eräs vastaaja kirjoitti: ”Kyllä, halusin lähemmäksi poikani perhettä”. Lasten vaikutus saattoi olla myös kannustusta ja auttamista esimerkiksi asunnon etsinnässä lasten olematta muutossa aloitteen tekijöitä. Lisäksi oli muita yksilöllisiä lapsiin liittyviä asumisen järjestelyn ja perhedynamiikan alle kuuluvia muuttoon työntäviä seikkoja, joita ei tässä eritellä tutkimuseettisistä syistä.

Myös lapsenlapset saattoivat sysätä ikääntyvän henkilön muuttopäätöksen tekoon. 20 % vastaajista viesti lastenlasten eriasteisesta vaikutuksesta. Jotkut toivat esille sen, että lapsenlapset olivat vielä niin pieniä, ettei heillä voi olla vaikutusta, silti juuri tämä seikka oli saanut osan tekemään päätöksen muuttaa lähemmäs lastenlapsiaan. Tyypillisesti nämä muuttajat auttoivat lastenlasten hoidossa ja olivat joutuneet liikkumaan pitkiä matkoja lastenkaitsentaan, jopa itse autoa ajaen säässä kuin säässä. Toiset taas viestivät tarpeestaan olla lähempänä lapsenlapsiaan. Kun muutettiin lähemmäksi, tavattiin useammin, ja jos tarvittiin, oltiin hoitoapuna. Joskus iäkäs ihminen luopui omasta asunnostaan lapsenlapsensa tai lapsensa hyväksi, näitä vastauksia tuli muutamalta vastaajalta.

6.3.2.3 Muiden sukulaisten, ystävien ja naapureiden vaikutus muuttopäätöksen tekoon

Muun sukulaisverkoston vaikutus oli vähäistä, 8 % kertoi sen vaikuttaneen heidän muuttopäätökseensä. Joidenkin sisarukset olivat pyytäneet asumaan lähelleen, joitakin sisarukset olivat kannustaneet muuttoon, vaikka ei lähelleen. Joillakin suhteet sukuun eivät olleet hyvät ja tämä sai muuttamaan. Näihin muuttoihin kuuluvat myös ne muutot, kun muutettiin lähemmäs omaa vanhempaa auttamaan.

Sukulaisuussuhteiden ulkopuolisesta verkostosta tiedusteltiin naapureiden, ystävien ja tuttavien vaikutusta muuttopäätökseen. Naapuri ja ystävä voi toki olla sukua, sillä osa vastaajista kertoi muun muassa ystävien kohdalla omista sukulaisistaan ja lapsistaan. Tässä ei eritellä sitä, oliko ystävä todellisuudessa sukua vai ei, iäkkäät itse määrittelivät omat ystävänsä ja naapurinsa. Vain 4 % kertoi naapureidensa vaikuttaneen muuttopäätökseensä. Vaikutus oli sekä muuttoon työntävä että sitä estävä. Vastaajat kertoivat naapureidensa olleen pahoillaan muutosta ja siitä, että naapurit olivat hyviä ja heistä

oli ollut vaikea luopua. Toisaalta jotkut halusivat omaa rauhaa ja mahdollisuutta päättää omista asioistaan, mikä ei kaikenlaisissa asumisen muodoissa onnistunut yhtä hyvin.

Ystävien vaikutus (14 %) oli yleisempää kuin naapureiden ja voimakkaampaa kuin muun sukulaisverkoston. Joitakin ystävien asuminen Kouvolassa veti puoleensa, mutta vastauksista henkii se, ettei ystävien koeta olleen mukana itse muuttopäätöksen teossa kuin harvassa tapauksessa, jolloin kyseessä oli yhteinen asumisen järjestely. Kommentit ystävien osasta muuttopäätöksen teossa liittyvät saatuun tukeen jo tehtyyn päätökseen tai sen pohdintaan ja auttaneen näin päätöksentekoa. Tai sitten ystävät olivat olleet jarruttamassa muuttopäätöstä esimerkiksi niin, että lähtöpaikkakunnalla olleet ystävät olivat toivoneet, ettei heidän ystävänsä muuttaisi pois. Toisaalta hyvät ystävät pitivät muuton jälkeenkin yhteyttä ja auttoivat näin päätöksentekoa.

6.3.3 Sosiaalisen verkoston vaikutus iäkkään muuttokohteen valinnassa

Valtaosa vastanneista (73,7 %) kertoi harkinneensa muuttokohteeseen vain Kouvola (taulukko 21). 11 % oli koettanut löytää asunnon entisestä kotikunnastaan ja 13 % oli harkinnut jotakin muutakin muuttokohdetta. Lähtökunnalla, oli se samassa seutukunnassa kuin Kouvola, muualla Suomessa tai ulkomailla, ei näytä olleen suurta vaikutusta siihen, että muuttokohteeksi valikoitui Kouvola.

TAULUKKO 21. Vaihtoehtoiset muuttokohteet (%)

VAIHTOEHTOISET MUUTTOKOhteET	LÄHTÖKUNTA			VAIHTOEHTOISET MUUTTOKOhteET (f)
	Kouvolan Seutu n = 47	Muu suomi n = 48	Ulkomaa n = 4	
Ei vastausta		4,2		2
Vain Kouvola	72,3	75,0	75,0	73
Silloinen kotikunta	17,0	6,3		11
Jokin muu kunta	10,6	14,6	25,0	13
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	99

Muualta muuttaneet näyttävät harkinneen useammin Kouvolaan muuttokohteeseen kuin Kouvolan seutukunnassa muuttaneet, joista 27,6 % oli miettinyt muitakin vaihtoehtoja, pääasiassa omaa

kotikuntaansa. Muualta muuttaneilla oma kotikunta oli harvemmin ollut harkinnassa, mutta Kouvolan ohella oli harkittu muutakin kohdetta (n. 15 %). Ulkomailta muuttaneita oli niin vähän, että heidän perusteellaan on vaikeampi tehdä johtopäätelmiä, mutta näyttäisi siltä, että ulkomailla paluuta kotimaahan pohtinut ei valitse sattumanvaraisesti tuloaluetta, vaan suunnitelmilla oli selkeä kohde.

Mitä muita kilpailevia muuttokohteita muuttajilla oli ollut mielessään? Vastauksia saatiin avoimeen kysymykseen useampia kuin mitä muuttoa muualle harkinneita oli. Kaikki muualle muuttoa harkinneet olivat kuitenkin vastanneet kysymykseen ja tuoneet esille ajatuksiaan muualle muutosta tai ainakin harkinnan kohteet, joita joillakin oli useita. Kouvolan seudulta lähteneet olivat pohtineet lähellä olevia muita paikkakuntia: Imatraa, Mikkeliä, Mäntyharjua, Lappeenrantaa, Kotkaa ja Lahtea. Näistä muuttajista kolmella viidestä ei ollut läheistä sosiaalista verkostoa lähtökunnassaan, samoin kolmella viidestä ei ollut verkostoa Kouvolassa. Mielenkiintoista on se, että kolme näistä viidestä harkitsi muuttoa kuntaan, jossa ei ollut odottamassa läheistä sosiaalista verkostoa. Kukaan ei kuitenkaan ollut vaille sosiaalista verkostoa Suomessa, ja osalla näistä, joiden vaihtoehtoisella tuloalueella ei verkostoa ollut, oli läheistä verkostoa Kouvolassa. Lopuilla Kouvolan seudulta muuttoon lähteneistä oli sosiaalista verkostoa vaihtoehtoisilla tuloalueilla sekä Kouvolan seudulla ja/tai Kouvolassa.

Muualta Suomesta Kouvolaan päätyneet olivat harkinneet muuttoa ainakin Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle, Tampereelle, Riihimäelle, Lahteen, Mikkeliin, Imatralle, Kotkaan, Kuusankoskelle ja Iittiin. Heistä neljällä kahdeksasta ei ollut sosiaalisen verkoston tuomaa sidettä lähtökuntaansa ja kahdella ei ollut verkostoa Kouvolassa, jonne lopulta muuttivat. Yhdellä vastaajalla Kouvolasta löytyi lapsia ja lopuilla kuudella oli ystäviä Kouvolassa. Näissä muuttajissa on heitä, jotka kertovat muuttaneensa ystävien vuoksi. Huomiota herättävää on se, että kuuden lapset, sosiaalisen verkoston keskeisin tuki ja apu, asuivat pääkaupunkiseudulla. Muutama olikin harkinnut muuttoa pääkaupunkiseudulle, mutta tyypillisemmin muu muuttokohde oli sellainen, jossa oli joko ystäviä tai sukua. Muualta Kouvolaan muuttaneissa oli kolme sellaista, jotka kertovat harkinneensa tarkkaa useampaakin muuttokohdetta, seuraavat tekstilainaukset kuvaavat näitä vastauksia:

- ” *Lappeenranta, liian kallis, Helsinki, vielä kalliimpi.* ”(V59)
- ” *Otin huomioon myös muitakin mahdollisia kohteita, joissa olivat kattavat palvelut.* ”(V62)
- ” *Tyttäreni pyysi muuttamaan Helsinkiin, jossa olin asunut muutaman vuoden aiemmin. Enää se ei tuntunut hyvältä ratkaisulta mm. taloudellisten asioiden vuoksi.* ” (V50)

6.3.4 Kouvolan valikoituminen tulopaikkakunnaksi

Mikä sai iäkkään muuttajan valitsemaan nimenomaan Kouvolaan uudeksi asuinpaikakseen, tätä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä, johon saatiin vastaus 95 %:ta vastanneista. Valtaosa kiteytti syyn muutamaa lauseeseen. Kouvola puoltavia syitä saattoi samasta vastauksesta löytyä useampia jopa samaan aihepiiriin liittyen. Vastausten käsittely tehtiin laadullisen menetelmän keinoin aineistolähtöisesti ensin koodaamalla vastaukset ja siitä koodien perusteella luokittelemalla, tästä syntyi samalla myös tilastollinen luokitus, jolloin yhdistyi laadullinen ja määrällinen aineiston käsittely. Kouvola valikoitui asuinpaikaksi monesta erityyppisestä syystä. Vastaukset ryhmittyivät seuraaviin luokkiin: sosiaaliseen verkostoon, asuinpaikkaan, palveluihin, liikkumisen ja harrastuksiin, asuntoon sekä terveyteen liittyvät syyt. Kunkin teemallisen luokan sisällä oli erilaisia osateemoja.

6.3.4.1 Sosiaalinen verkosto Kouvolan vetotekijänä

Avoimissa vastauksissa reilu 36 % kertoi jonkin sosiaaliseen verkostoon liittyvän syyn vaikuttaneen siihen, että valitsivat Kouvolan asuinpaikakseen. Usein nimettiin kenen vuoksi muutettiin tarkentamatta muuta motiivia tämän taustalla, oliko se vain halu asua lähellä jotakin itselle läheistä, vai oltiinko avuntarpeessa tai kenties sen antajina. Osa kuitenkin selvitti perimmäisen motiivin selkeästi ja teksteihin suhtaudutaan tässä sellaisina kuin ne oli annettu. Lukumäärät laajojen teemakokonaisuuksien prosentteja lukuun ottamatta eivät siten ole kuin suuntaa antavia ja kertovat enemmänkin motiivien kirjosta ja painottumisesta.

Sosiaaliseen verkostoon liittyvä tyypillinen Kouvolaan tuonut muuton motiivi oli lapset ja mahdolliset lapsenlapset. 17 % vastanneista toi esille tämän motiivin. Lapset tai lapsenlapset eivät välttämättä asuneet Kouvolan kaupungissa, vaan jossakin lähikunnassa tai peräti pääkaupunkiseudulla, jota lähemmäs oli muutettu. Puhtaasti lasten lähellä asumiseen liittyviä syitä toi esille 7 % vastanneista, mutta usein syy kietoutui yhdessä lasten lähellä asumisen kanssa muihin Kouvola puoltaviin syihin, kuten sijaintiin, liikenneyhteyksiin, palveluihin, muuhun sosiaaliseen verkostoon tai kaupungin tuttuuteen. Esille tuli lisäksi se, ettei päätöstä aina tehty itse, vaan ikään kuin joudutaan jonnekin muiden (lähinnä lasten) päätösten seurauksena.

Muut sosiaaliseen verkostoon liittyvät syyt kukin koskettivat 4–6 % vastanneista, näitä olivat suvun läheisyys, halu muuttaa ystävien ja tuttavien lähelle, parisuhde sekä hoitomotiivit. Parisuhteeseen

liittyvät motiivit liittyivät uuden parisuhteen solmimiseen. Hoitomotiivit puolestaan jakautuivat useampaan ryhmään, kuten omien tai puolison vanhempien, etenkin äidin tai anopin hoitoon. Oli muutettu myös siksi, että haluttiin auttaa omia lapsia lastenlasten hoidossa. Apua tarvitessaan iäkkäät henkilöt eivät näin ollen lähde välttämättä itse liikkeelle, vaan auttaja muuttaa lähemmäs. Kun oli kyse yleisen eläkeiän saavuttaneista auttajista, työ ei ollut enää välttämättä sitomassa tiettyyn paikkaan. Ja näyttäisi siltä, että jos paikkakunnalle sitoi jo jokin mukin tekijä, kuten kesämökin sijainti tai se, että oli itse asuttu joskus paikkakunnalla, auttajan muutto helpottui. Hoitomotiivin ja avun tarpeen ohjaamissa muuttokohteiden valinnoissa oli vain yksi sellainen, joka selkeästi kertoi muuttaneensa lähelle itseään auttanutta lastaan. Sukuun liittyvät motiivit tulivat esille 6 % vastauksissa, muutamalla vastaajalla koko suku asui Kouvolassa tai seudulla, ja oli haluttu muuttaa heidän keskelle. Ystäviin liittyvät syyt olivat vastaavanlaisia kuin sukuun liittyvät syyt, ja kietoutuvat tyypillisesti aiempiin yhteyksiin Kouvolaan ja paluumuuttoon tai siihen, missä tosiasiallinen elämänpiiri sijaitsi.

Sosiaalisen verkoston merkitystä muuttopäätökseen tiedusteltiin vielä omalla tarkentavalla kysymyksellä, vaikuttiko joku Kouvolassa asuva itselle tärkeä henkilö muuttoon nimenomaan Kouvolaan (taulukko 22). Huomio kiinnittyy siihen, että vaikka edeltävässä avoimessa kysymyksessä sosiaalinen verkosto tuotiin Kouvolaan muuton motiivina esille 36 %:ssa vastauksista, niin tarkentava kysymys nostaa verkoston vaikutuksen ainakin 47 %, kun huomioon otetaan ne, jotka vastasivat verkostolla olleen joko erittäin suuri (28 %) tai melko suuri vaikutus (19 %). Täysin ilman sosiaalisen verkoston vaikutusta asettumiseen Kouvolaan kertoo muuttaneensa 33 %, tässä luvussa olivat myös ne, jotka eivät vastanneet kysymykseen.

TAULUKKO 22. Läheisen Kouvolassa asuneen henkilön vaikutus Kouvolan valikoitumiseen muuttokohteeksi (n=99).

LÄHEISEN HENKILÖN VAIKUTUS KOUVOLAN VALIKOITUMISEEN TULOALUEEKSI	YHTEENSÄ %
Ei vastausta	2,0
Ei lainkaan	31,3
Ei kovin paljon	15,2
Vaikea arvioida	4,0
Melko paljon	19,2
Kyllä, erittäin paljon	28,3
KAIKKI YHTEENSÄ	100

Tarkentavassa kysymyksessä annettiin mahdollisuus kertoa vapaasti, kenen nimenomaisen henkilön tai henkilöiden vaikutus oli ollut merkittävä. Tähän kysymykseen vastasi 59,6 % vastanneista, joten kaikki, joiden tuloalueen valintaan verkosto vaikutti, eivät vastanneet kysymyksen, näin ollen esitetyt prosentit eivät kuvaa koko otosta. Lisäksi muutama heistä, jotka kertoivat, ettei sosiaalisella verkostolla ollut vaikutusta, nimesivät kuitenkin jonkun, jolla oli vaikutusta, ja tämä oli oma lapsi (ks. liitetaulukko 21). Lapsilla oli odotetusti vaikutusta myös niiden mielestä, joiden päätökseen verkosto ylipäänsä vaikutti. Lasten vaikutus tässä arvioitiin korkeammaksi kuin Kouvolan valikoitumisen motiiveja laajemmin pohtivassa kysymyksessä, eli 28 % kertoo lasten vaikuttaneen edes jonkin verran. Suku yksin vaikutti 11 % ja yhdessä muun verkoston kanssa lisäksi 7 % päätöksiin muuttaa Kouvolaan. Näin ollen suku oli vaikuttavana tekijänä 18 % muuttopäätökseen Kouvolaan. Vaikuttava suvun osaa saattoi olla omat vanhemmat yksin. Seuraavaksi eniten muuttopäätöksiin vaikuttivat ystävät (6 %) joko yksin tai yhdessä muun verkoston kanssa. Ystävät saattoivat olla ainoa sosiaalisen verkoston ryhmä, jolla oli vaikutusta muuttopäätöksen. Lapsenlapsilla yksinään oli yhtä usein vaikutusta muuttoon, kuin naapureillakin (4 %), mutta lasten osuutta nostaa hivenen vaikutus yhdessä muun verkoston kanssa. Puolison vaikutus muuttopäätökseen Kouvolaan oli myös 4 %, lisäksi osana muuta verkostoa mainitaan tuttavat (3 %).

6.3.4.2 Vetotekijänä Kouvola kaupunkina ja paikkana

Asuinpaikkaan liittyviä motiiveja Kouvolan valinnan puolesta toi avoimissa vastauksissa esille 33% vastanneista. Tähän ryhmään kuuluvat paluumuutot, viehtymys Kouvolaan, läheisyys ja tuttuus. Tyypillisimmin joko palattiin synnyinseudulle, tai muutettiin takaisin, kun välillä oli asuttu jossakin muualla. Erottelen nämä kaksi paluumuuton tyyppiä toisistaan varsinaiseksi paluumuutoksi ja takaisinmuutoksi, yhteensä 23 % muuttaneista esitti tämän motiivin muuttaa Kouvolaan. Paluumuuttajat tulivat lapsuuden ja nuoruuden maisemiinsa, jotkut olivat asuneet pitkälle aikuisuuteen Kouvolassa tai asuneet Kouvolanseudulla ennen muuttoaan muualle. Heistä osa nimittikin itseään paluumuuttajaksi. Jotkut paluumuuttajat toivat esille kaupungin tuttuuden ja kodintunnon lisäksi alueella olleet sukulaiset, lapset, ystävät ja kesäpaikan. Takaisin muuttajat taas kertoivat tehneensä joskus työtä Kouvolassa ja tutustuneen tätä kautta kaupunkiin, tai he olivat tulleet kaupungin kanssa tutuksi puolisonsa kautta, joka aikanaan toi kaupunkiin asumaan. Näissä tapauksissa tuttuus ja itse kaupungista pitäminen näytti tuoneen takaisin Kouvolaan, jotkut mainitsivat alueella olleet tutut ja ystävät sekä asumisen lähempänä lapsia lisäsyiksi muuttaa takaisin. Joillakin oli poissaolon ajan säilynyt asunto Kouvolassa, mikä helpotti takaisin paluuta.

Ilman paluu- tai takaisinmuuttoakin tuotiin Kouvolan tulokunnaksi valikoitumisen motiiviksi tuttuus ja mieltymys kaupunkiin. Nimenomaan Kouvolaan oli haluttu viettämään eläkepäiviä. Kaupunkia mainitaan hyväksi paikaksi, keskusta oli heidän mukaansa pieni, sijainti keskeinen ja palvelut iäkkään näkökulmasta hyvät ja liikenteelliset yhteydet hyvät. Osalle kunta oli entisen asuinkunnan naapurissa, ja sitä kautta tuttu, ja kun löytyi sopiva asunto, oli muutto selvä. Kaupunki oli voinut tulla tutuksi myös omien lasten asuttua kaupungissa. Läheisyys, tuttuus ja miellyttävyys ensisijaisen muuton motiivina Kouvolaan tulee esille 10 %:ssa vastauksista.

6.3.4.3 Palvelut, harrastukset ja liikenneyhteydet Kouvolan vetotekijänä

Tämä valikoitumisen motiivi oli kolmanneksi tyypillisin avoimissa vastauksissa, sen mainitsi 18 % vastanneista, ja motiivi kietoutui osittain sosiaalisiin suhteisiin sekä asuinpaikkaan liittyviin motiiveihin. Paljon kertoo seuraava virke, joka löytyi yhdestä vastauspaperista: ”Muutettiin keskustaan, jotta palvelut on lähellä.” Palveluita muuton motiivina toi esille kauempaakin muuttaneet, Kouvolan palvelut koettiin iäkkään näkökulmista hyviksi ja kattaviksi, ne olivat kasaantuneet lyhyelle etäisyydelle toinen toisistaan ja ne oli helppo saavuttaa kävellen, ainakin jos oli varaa hankkia asunto keskustasta. Nimenomaan käytettiin sanoja palvelut lähellä ja asiointimatkat lyhyitä 9 %:ssa vastauksista. Myös harrastuksiin liikkuminen oli joidenkin muuton motiivina, harrastuksiin pääseminen oli helpottunut. Harrastusmahdollisuuksia pidettiin lisäksi hyvinä. Harrastuksiin taas kietoutui ystävien tapaaminen.

Liikenneyhteydet ja niihin kietoutuvat välimatkat oli kolmas tähän motiiviryhmään kuulunut Kouvolaan vetotekijä kun katsotaan kaupungista ulospäin. Paikka koettiin keskeiseksi, josta pääsi hyvin junalla liikkumaan esimerkiksi lasten luo pääkaupunkiseudulle muuttamatta itse sinne. Junalipun hintaa mainittiin halvaksi ja yhteydet hyviksi. Liikkumisen helppous kietoutui muutenkin sosiaaliseen verkostoon. Muutama vastaaja toi esille sen, että nyt kesä mökki oli selkeästi lähempänä, sinne oli helppo kulkea samalla kun pystyi hoitamaan omaa läheistään tai pääsi tapaamaan sukulaisiaan.

6.3.4.4 Asunto vetotekijänä Kouvolan sekä terveyteen liittyvät syyt

16 % nosti asuntoon liittyviä syitä esille motiivikseen muuttaa Kouvolaan. Nämä motiivit olivat hyvin monenlaisia ja osaa niistä on jo käsitelty liittyneenä muihin muuton motiivitekijöihin. Muutamalla oli asunto jo ennestään Kouvolassa. Useimmin asuntoon liittyväksi vetotekijäksi nostettiin esille asuntojen edulliset neliöhinnat Kouvolassa. Kuten eräs vastaaja kirjoitti: ”Asunnot huomattavasti halvemmat kuin

muilla mahdollisilla paikkakunnilla.” Kouvolasta todellakin sai asunnon edullisesti, verrattuna muuhun Suomeen Kouvolassa oli halpaa asua. Esimerkiksi Tilastokeskuksen vuotta 2006 koskevien tietojen mukaan Kouvolassa vanhan kerrostaloneliön hinta oli 1054 euroa, koko maassa neliöhinta oli 1843 euroa, pääkaupunkiseudulla 2754 euroa ja Vantaalta asunnon sai 1841 euron neliöhintaa. Kouvolaa halvemmalla vanhan kerrostaloasunnon sai Tilastokeskuksen tilastossa vain Kokkolasta (956 €). Alueellinen tarkastelu toi kuitenkin tätä halvempia hintoja. Jos vain asunnon hinta olisi ollut tärkeää, vaikkapa Lapissa asuntojen keskihinta oli 976 euroa. (Tilastokeskus 2006.) Asunnon hinta voi siten olla merkittävä tekijä eläkkeellään toimeentulevan ihmisen näkökulmasta katsottuna. Muita motiivitekijöitä olivat asunnon mieluisuus, hyvä sijainti, hyvä koko ja tilat, hissi, asunto oli uusi, ei tarvinnut tehdä suurta remonttia ja sai vuokra-asunnon läheltä edellistä asuinkuntaa. Ne, jotka toivat asuntoon liittyvän motiivin muuttokohteen valinnan taustalle, nostivat harvoin muita syitä rinnalle lukuun ottamatta sitä, että asuttiin riittävän lähellä edellistä asuinkuntaa. Joillakin lapset asuivat edellisen asuinpaikan lähellä, mikä koettiin tärkeäksi, tai lähellä nykyistä itselle edullista asuntoa. Terveydelliset seikat kuitenkin liitettiin asuntoon ja sen sijaintiin, eivätkä terveyteen liittyvät seikat tulleet kenenkään kohdalla esille yksinomaisen vetotekijänä tuloalueelle. Asuntoon liittymisen lisäksi terveyteen liittyväksi syyksi voi mainita sen, että oltiin tyytyväisiä siitä, että asunto oli löytynyt terveyskeskuksen läheltä. Terveysteen liittyviä syitä mainitsi vain muutama vastaaja. Omaksi motiivikseen on nostettava vielä se, että otokseen oli tullut mukaan pari palkkatyötä tekevä vastaaja. He mainitsivat työn tekemisen paikan, olipa se työpaikka tai asunnon ominaisuus, yhdeksi muuton motiivikseen.

6.3.5 Sosiaalinen verkosto ja asunnon etsintä

Taulukko 23 kertoo iäkkäiden arvioista siitä, kuinka paljon sosiaalisen verkoston kullakin osalla oli vaikutusta heidän asunnon valinnalleen. Taulukon luennassa on otettava huomioon, ettei 10 %:lla ollut lapsia ja 16 %:lla ei ollut lapsenlapsia, parisuhteessa eli 47,5 % vastanneista, eikä 4 % ollut omien sanojensa mukaan ystäviä ja yksi kertoi, ettei hänellä ollut sukua. Vastausvaihtoehdoissa ei ollut mahdollisuutta vastata, ettei tätä verkoston osaa ollut lainkaan, ja silloin oli jätetty vastaamatta tai vastattu, kuten tarkoitus oli, ei vaikutusta. Puolison vaikuttamattomuus kutistuu tätä kautta 3 %:iin asunnon valinnassa. Puolisolla samassa taloudessa asuvana oli eniten vaikutusta asunnon valintaan, mitä voi lähtökohtaisesti pitää terveenä tuloksena. Se, että puolisolilla katsottiin olleen jonkin verran vaikutusta ja toisaalta osan mielestä puoliso teki todellisuudessa asunnon valinnan yksin, saattavat osin olla vastinparit, jos vastaukset tulivat samalta pariskunnalta. Puolisoiden valinnoista voidaan kuitenkin todeta, että parisuhteessa (11 % vastauksista) toinen osapuoli oli toisinaan passiivisempi.

TAULUKKO 23. Sosiaalisen verkoston vaikutus asunnon valintaan (%).

VERKOSTON OSA	SOSIAALISEN VERKOSTON VAIKUTUS ASUNNON VALINTAAN					YHTEENSÄ
	Ei vaikutusta	Jonkin verran vaikutusta	Paljon vaikutusta	Teki valinnan	Ei vastausta	
Puoliso	28,3	7,1	38,4	4,0	22,2	100
Lapset	50,5	16,2	23,2	5,1	5,1	100
Lastenlapset	72,7	7,1	11,1	0	9,1	100
Sukulaiset	85,9	6,1	6,1	1,0	1,0	100
Naapurit	90,9	3,0	1,0	2,0	3,0	100
Ystävät	79,8	10,1	3,0	4,0	3,0	100
Tuttavat	84,8	6,1	1,0	4,0	4,0	100
Muut	88,9	2,0	3,0	1,0	5,1	100

Lapset taas vaikuttivat 44,6 % tapahtuneista asunnonvalinnoista, ja 5 %:ssa muutoista he valitsivat asunnon vanhemmilleen. Kun huomioon otettiin kymmenen lapsetonta, nousi lasten vaikutuksen noin puoleen asunnon valinnoista niillä, joilla lapsia oli. Lastenlasten vaikutus oli selkeästi vähäisempää, mutta jonkin verran tai paljon vaikutusta sillä kertoi olevan 18 % vastanneista (21,7 %, jos lasketaan pois ne, joilla ei ole lapsenlapsia). Naapureilla oli vähäisin vaikutus asunnon valintaan. Tyystin vailla vaikutusta he eivät kuitenkaan olleet, sillä 6 %:iin asunnon valinnoista he vaikuttivat jollakin tavoin, jopa tekivät asunnon valinnan. Myös tuttavilla oli ollut vaikutusta, 4 % kertoi tuttavan valinneen asunnon. Asunnon valintaan voi siten vaikuttaa sosiaalinen verkosto laajastikin, mutta muuttaja itse tai puolison kanssa olivat aktiivisimpia ja lapset olivat myös vahvasti mukana valitsemassa sopivaa asuntoa. Siviilisäädyyttäin tarkasteltuna ei noussut esille voimakkaita eroja muiden kuin lasten ja puolison tai lastenlasten. Esimerkiksi asunnon viimekätinen valitsija saattoi yhtä hyvin olla ystävä niin avioliitossa olevan asunnon valinnassa kuin leskellä tai eronneellakin. Prosenttiosuuksien laskenta ei ollut mielekästä luokkien muodostuessa pieniksi ja monessa kohtaa tyhjiksi, ettei näillä ollut selitysvoimaa. Sitä, mistä tieto asunnosta saatiin, kysyttiin avoimella kysymyksellä. Vastaukset olivat valtaosaltaan erittäin lyhyitä, yhden sanan mittaisia, kuten lehti-ilmoitus tai netti, eikä tässä välttämättä ilmoitettu, kuka löydön teki. Taulukkoon 24 on kerätty annetut vastaukset eriteltynä. Vastanneista viisi ei kertonut, mistä tieto asunnosta oli saatu.

TAULUKKO 24. Mistä tieto asunnosta saatiin (n =99).

TIETO ASUNNOSTA	FREKVENSSIT
Sosiaalinen verkosto	29
Tyttäreltä	13
Pojalta	1
Vävyiltä	4
Siskolta	2
Ystäviltä	4
Joltakin viranomaiselta	2
Puolison/uuden puolison asunto	3
Muut	63
Lehdestä	22
Netistä	18
Asunnon välittäjältä	23
Omisti asunnon ennestään	2
Ei vastausta	5
YHTEENSÄ	99

Asuntoa etsittiin tyypillisesti sanomalehdestä ja netistä tai tieto asunnosta saatiin asunnonvälittäjältä. Asunnon välittäjinä mainittiin yleisen välittäjän lisäksi ASO-toimisto, vuokratoimisto ja kaupungin asunnonvälitys. Vastauksista ei selviä, saatiinko tieto asunnosta menemällä juttelemaan välittäjän kanssa, vai oliko välittäjältäkin saatu tieto saatu vaikka lehdestä. Näin ollen vastausten erittely ei kertonut selkeästi alkuperäistä tietolähdettä. Nämä kenen tahansa kohdalla asunnon välitykseen ja asunnon etsintään liittyvät asuntoja välittävät tahot kattoivat yli 60 % (n = 63) annetuista vastauksista. Läheisempi sosiaalinen verkosto osallistui asunnon löytymiseen hieman alle 30 % tapauksista, ja tyttären osoittautuvat poikia aktiivisimmiksi vanhempinsa asunnon etsijöiksi. Tätä kuvaa vahvisti vielä se, että vävyt olivat olleet muutamassa tapauksessa sopivan asunnon löytäjiä. Joissakin tapauksissa asunnon aktiivinen etsijä oli oma lapsi, ei muuttaja itse. Muu sosiaalinen verkosto osallistui asunnon etsintään satunnaisesti. Tuttavat, miniät ja lapsenlapset eivät näkyneet lainkaan asunnon etsinnässä. Viitteitä siitä, että asunto oli löytynyt netistä lasten kautta, saatiin muutamasta vastauksesta, eikä netti näyttäytynyt tämän tutkimuksen vastausten perusteella iäkkäillekään vieraalta välineeltä. Iäkkäät itse etsivät tietoa asunnoista netistä. Kun tieto asunnosta oli saatu, lapset saattoivat toimia tämän jälkeen asunnon esitarkastajana ja tätä kautta verkosto tuli mukaan asunnon valintaan, vaikka alkuperäinen tieto asunnosta saatiin lehdestä tai netistä. Seuraavat lyhyet vastaukset kertovat asunnon löytymisen dynamiikasta silloin, kun sosiaalinen verkosto oli mukana asunnon etsinnässä:

- ”Internetin kautta. Tyttäreni kävi katsomassa paikan päällä.” (V72)
- ”Internetistä, tytär huomasi ja soitti minulle.” (V29)
- ”Sisareni näki ilmoituksen rakennettavasta talosta lähellä keskustaa” (V21)
- ”Tyttäreni ehdotti asuntoa ja minä suostuin ” (V17)
- ”Tyttäreltä, lapset ottivat etukäteen selville erilaisia vaihtoehtoja.” (V12)
- ”Vävy etsi netistä ja teki esivalinnan muutaman talon välillä, joista itse valittiin.” (V3)

Kaikista annetuista 94 vastauksesta piirtyi kuva, jonka mukaan iäkkäät muuttajat olivat itse aktiivisia asunnon etsijöitä ja asunnon valitsijoita. Sosiaalinen verkosto voi olla apuna valinnassa, mutta harvoin lopullisen päätöksen tekijänä.

6.3.6 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan ja muihin tutkimustuloksiin

Iäkkään muuttoon vaikuttavia muita kuin sosiaaliasia syitä tarkasteltiin lyhyesti kyselyn alussa. Jokaisella esitetyllä syytekijällä oli ainakin vähän vaikutusta iäkkäiden muutolle. Eniten muuttoon vaikuttaneeksi seikaksi nousi se, että sukulaiset asuivat etäällä, tämän mainitsi 46 % vastanneista. Seuraavaksi eniten muuttoon vaikutti oman terveyden heikkeneminen (34 %) ja tämän mukanaan tuonut jaksamisen ja toimintakyvyn huonontuminen oman talouden ja talonpidon hoidossa. Muita merkittävimpiä muuttoon vaikuttaneita seikkoja olivat asunnon suuri koko, syrjäinen sijainti, palveluiden ja harrastusten etäisyys, puolison terveys ja suuret asumiskustannukset. Myös Kukkamäen (2008, 34–35) tutkimuksessa sosiaaliset syyt nousivat voimakkaimmin esille muuton motiivina ja tukevat näin tässä saatua tutkimustulosta. Muutoin muuton syyt kietoutuivat omaan jaksamiseen ja toimintakykyyn ja vastaavat näin teoriaa iäkkäiden muuton vaiheittaisuudesta (ks. Litwak et al. 1987, 267), jolloin ensimmäistä muuttoa motivoivat useat erilaiset syyt, kuten ystävyysverkostojen ylläpito ja halu muuttaa pois suurista keskuksista pienempiin kaupunkeihin syyn olematta vielä omassa toimintakyvyssä. Toista muuttoa taas motivoi oman toimintakyvyn heikkeneminen, kodinhoidon vaikeus ja tällöin muuttoa voi motivoida hakeutuminen lähemmäs itseä auttavaa sosiaalista verkostoa.

Muuttopäätöksen kertoi tehneensä itse noin 36 % vastanneista ja vastaavasti sosiaalinen verkosto osallistui 63 % muuttopäätöksen tekoon. Muiden tahdon mukaisen muuton kertoi tehneensä 9 % vastanneista. Pääosin muuttopäätös tehtiin kuitenkin joko itse tai yhteisymmärryksessä sosiaalisen verkoston kanssa (82,8 %). Yksinasuminen lisäsi riskiä muuttaa muiden tahdon mukaisesti. Eniten muuttopäätöksiin vaikuttivat lapset (39 %). Johtopäätelmänä voidaan esittää, että sosiaalinen verkosto

on usein mukana iäkkään muuttopäätöksen teossa jollakin tavoin. Yli 65-vuotiaissa on kuitenkin iso joukko heitä, jotka tekivät muuttopäätöksensä itse.

Muutto koettiin valtaosaltaan (73,7 %) vapaaehtoiseksi ja pakkomuuton luonteen sai 7 % muutoista, tämän lisäksi oli eriasteista pakonluonteisuutta. Pakkomuutto ei välttämättä liity sosiaaliseen verkostoon, vaikka pakkomuutoista valtaosassa se olikin ollut osallisena muuttopäätöksiin (71 %). Täysin vapaaehtoisia ja itsenäisesti päätettyjä muuttoja oli noin 28 %. Sosiaalinen verkosto voi olla muuttopäätöksen aktiivinen ja aloitteellinen osapuoli (n.13 %) tai sitten osallisena muutoin muuttopäätöksen teossa (n. 63 %). Aineistosta selvisi, että Kouvolan seudulta muuttaneissa oli jonkin verran enemmän heitä, joiden muutossa oli pakollisuutta, sen sijaan ulkomailta oli muutettu vapaaehtoisesti. Muuttajan iän lisääntyminen ei vaikuttanut muuton pakollisuuteen, pakolliset muutot löytyivät nuorimmista ikäluokista. Kukkosen (1993, 118) mukaan muuton syy vaikuttaa siihen, miten muutto koetaan. Tällöin ne, jotka osaavat katsoa tulevaisuuden mahdollisuuksiin muuttavat mieluummin ja tavoitehakisemmin kuin ne, jotka lähtevät liikkeelle lähtöalueelta työntävien tekijöiden vuoksi. Tästä näkökulmasta katsoen tässä tutkimuksessa valtaosa muuttajista oli tavoitemuuttajia ja muuttivat vapaaehtoisesti. He katsoivat tuloalueen vetäviä tekijöitä. Mutta iäkkään muuton saattoi muuttaa pakkomuutoksi sosiaalinen verkosto lähtöalueen työntävien tekijöiden ohella. Aloite muuttoon oli tullut jostakin muualta ja näin se toimi poistyyöntävänä seikkana ja teki muutosta pakonomaisen. Sosiaalisen verkoston vaikutus iäkkään muuttopäätökseen voi olla tämän tutkimuksen mukaan myös muuttoa kannustava ja tukeva ja toimia tuloalueella vetotekijänä. Se, että Kouvolan seudulta muutettiin enemmän pakkomuuttoja vastaa Wisemanin (1980, 151) näkemystä siitä, että läheltä muutetaan enemmän pakkomuuttoja kuin pitemmän matkan muutoista.

Puolison vaikutus muuttoon oli monimuotoista, eikä selkeää yhtä nimittäjää löytynyt. Puolison vaikutus välittyi tyypillisesti terveyden kautta, syy saattoi olla joko oma terveys tai puolison terveys, kuten omien tai puolison voimien ja toimintakyvyn heikkeneminen, puolison joutuminen laitoshoidon, oma uupuminen puolison ja talon hoidossa tai halu hoitaa puolisoa paremmin toisessa ympäristössä. Oman muotonsa muodostivat syyt, jossa puolison vaikutus oli välillinen ja hoidettava hänen sukulaisensa. Terveystä riippumattomia puolison vaikutuksia olivat uudet parisuhteet, asumismuuttoon liittyvät syyt tai puolison halu muuttaa. Puolisoa (33 %) useammin lapsilla nähtiin olleen vaikutusta muuttopäätöksen tekoon (39 %). Suurimmat ryhmät muodostivat se, että haluttiin asua lähempänä lapsia (22 %) ja aloite muutosta oli tullut lapsilta (10 %). Lastenlasten vaikutus oli vähäisempää, 20 % kertoi lastenlasten vaikuttaneen muuttopäätökseensä. Monella oli vielä pieniä autettavia lapsenlapsia, mutta tyypillisesti haluttiin asua lähempänä lapsenlapsia, jotta voitiin auttaa heidän hoidossaan ja tavata heitä useammin.

Muiden sukulaisten vaikutus oli vain 8 %, ja nämä kattoivat sisarusten ja oman vanhemman lähelle muutot sekä huonot sukulaissuhteet. Naapureiden vaikutus muuttoon oli vielä vähäisempää kuin sukulaisten vaikutus (4 %), sen sijaan ystävien vaikutus oli sukua ja naapureita suurempaa (14 %). Osaa näistä muuttajista motivoi halu muuttaa lähemmäs ystäviään. Kukkamäen (2008, 35–36) tutkimuksessa sosiaalisia syitä muutolle olivat avioerot, halu asua lähempänä lapsia, lapsenlapsia tai puolisoaan, halu löytää itselleen seuraa sekä halu säästää läheisiä huolelta. Huolen säästömuutoissa oli myös heitä, jotka muuttivat lasten pyynnöstä. Toisin kuin Kukkamäen tutkimuksessa käsillä olevassa tutkimuksessa ei seuran etsintä noussut iäkkäiden vastauksista esille, ei edes ystävien vaikutusta muuttopäätökseen tiedusteltaessa tai vapaassa sanassa. Ehkä syynä on se, että muuttajissa oli vain 5 % syrjäiseltä maaseudulta muuttaneita, tästä huolimatta oli useita, joilla ei ollut läheistä sosiaalista verkostoa lähtökunnassaan, moni näistä kunnista oli kuitenkin kaupunkikuntia ja lähellä saattoi olla puoliso.

Kouvola oli ollut valtaosalle (73,7 %) muuttajista ainoa muuttokohde, jota he olivat harkinneet muuttokohteekseen. 11 % oli koettanut löytää asuntoa myös lähtökunnastaan, näistä useampi oli Kouvolan seutukunnassa muuttanut kuin muualta Suomesta muuttanut. Muualta muuttaneilla muuton kohde oli selkeämmin Kouvola. 13 % oli harkinnut jotakin muuta kohdetta. Kouvolan seudulta muuttaneet olivat harkinneet kohteita Kouvolan lähialueilta. Näissä muuttajissa oli myös heitä, joilla ei ollut sosiaalista verkostoa Kouvolaan eikä myöskään mahdollisella muulla tuloalueella. Muualta muuttaneiden vaihtoehtoisia muuttokohteita oli Kouvolan lähiympäristössä olevissa kaupungeissa, pääkaupunkiseudulla sekä Tampereella. Heissäkin oli sellaisia muuttajia, joilla ei ollut sosiaalista verkostoa lähtökunnassaan tai Kouvolaan. Näissä muuttajissa oli sellaisia, jotka muuttivat ystävien vuoksi, ja monesti vaihtoehtoisissa muuttokohteissa oli joko ystäviä tai sukua. Muuttokohteen valinnoissa oli myös käytetty tarkkaa harkintaa ja eri kuntien vertailua keskenään. Kouvolan valikoituminen muuttokohteeksi selittyi sosiaaliseen verkostoon, palveluihin, liikkumiseen ja harrastuksiin, asuntoon ja asuinpaikkaan sekä terveyteen liittyvillä syillä. Syyt olivat yksilöllisiä mutta eivät äärettömiä ja vastaavat melko hyvin Wisemanin (1980, 147) muuttoa motivoivia faktoreita. Sosiaalisia syitä oli halu asua lähempänä lapsia ja lapsenlapsia usein kietoutuneena muihin muuttoa puoltaviin syihin. Joskus lapset olivat olleet muuton päättäjiä. Osa muutti suvun tai ystävien tai tuttavien lähelle, näihin muuttoihin sisältyi paluumuuttoja. Osa halusi auttaa lapsiaan lastenhoidossa tai oman vanhemman tai puolison vanhemman hoidossa, joku tarvitsi itselleen apua lapsiltaan. Sosiaalisella verkostolla oli selkeästi vaikutusta muuttopäätöksiin, sillä 31,3 % kertoo, ettei kukaan Kouvolaan asunut itselle tärkeä henkilö vaikuttanut Kouvolan valikoitumiseen kohteeksi mitenkään, ja paljon tai melko paljon verkostolla oli vaikutusta 47 %:n muuttopäätöksiin. Eniten vaikuttivat lapset (28 %), seuraavaksi eniten suku (18 %) ja kolmanneksi eniten ystävät (6 %). Edellä olevat prosenttiosuudet eivät kuvaa kokonaisaineiston prosentteja, kaikki eivät vastanneet kysymykseen. Tuloksena voi sanoa, että sosiaalinen verkosto on usein kietoutuneena

iäkkään muuttokohteen valintaan, tyypillisesti halutaan asua lähellä jotakin sosiaalisen verkoston osaa. Muuttokohde valitaan suurimmassa osassa muuttoja sieltä, missä on itselle läheistä sosiaalista verkostoa.

Kouvola kaupunkina ja paikkana veti puoleensa 33 %:a muuttaneista. Syitä olivat paluumuutot, tuttuus, Kouvolan läheisyys ja mieltymys kaupunkiin. Paluumuuttoja aineistossa oli 23 %. Palvelut, harrastukset ja hyvät liikenneyhteydet puolsivat muuttoja Kouvolaan 18 %:n mielestä. Kouvola näyttäytyi ennen muuttoja muuttokohdetta valittaessa hyvien palveluiden ja lyhyiden etäisyyksien kaupunkina. Kouvolaan katsottiin olevan hyvät harrastusmahdollisuudet ja sijainti keskeinen. Hyvät rautatieyhteydet pääkaupunkiseudulle olivat osalle tärkeitä, lapsia asui pääkaupunkiseudulla. Asuntoon liittyvät syyt puolsivat Kouvolaan muuttoja 16 % mielestä. Osalla oli asunto Kouvolaan valmiina, mutta etenkin asuntojen hinnat mainittiin syiksi. Tämän lisäksi asunto saattoi olla mieluisa, sijaita hyvällä paikalla, olla sopivan kokoinen ja sopivasti varustettu. Joillekin oli löytynyt sopiva asunto tehdä työtä. Asuntoon liittyvät syyt esiintyivät usein yksinään muuttoja puoltavina seikkoina. Terveysteen liittyneet syyt eivät nousseet esille omana muuttokohteen valintaan vaikuttaneena seikkana ja olivat muutoinkin harvinaisia. Myös Kukkamäen tutkimuksessa (2008, 37) osa muutti saadakseen helpommin palveluita ja tämä vastaa tässä saatuja tuloksia. Palvelumuutot ovat myös Wisemanin (1980, 147, 149–152) mukaan yksi muuttoja motivoiva tekijä. Palveluiden vuoksi tapahtuvat muutot motivoivat etenkin pitkän matkan muuttajia. Tämän lisäksi Wisemanin mukaan elinkustannukset motivoivat iäkkäiden muuttoja ja myös Kouvolaan suuntautuneissa muutoissa oli heitä, jotka hakivat sekä sopivia palveluita että halpoja ja itseään miellyttäviä asuntoja. Wisemanin mukaan etenkin lyhyen matkan muutoissa on niitä, jotka tavoittelevat parempaa asuinympäristöä ja asuntoa. Paluumuutot taas liittyvät pitemmän matkan muuttoihin, joita Wisemanin vanhassa aineistossa oli viidennes, tämä taas vasta aika hyvin tässä tutkimuksessa saatua tulosta. Paluumuuttoja on Wisemanin mukaan vaikea erottaa kahdesta muusta pitkän matkan muuttojen motiivipohjasta, eli palveluiden vuoksi muuttaneista ja avun vuoksi muuttaneista.

Asunnon valinnassa puolisoilla oli odotetusti eniten vaikutusta niiden kohdalla, joilla puoliso oli, vain harva ilmoitti, ettei puoliso ollut mukana valitsemassa asuntoa, joskin toisinaan puoliso oli passiivisempi (11 %) asunnon valinnassa. Muutoin siviilisäädylä ei ollut merkittävää vaikutusta asunnon valintaan. Puolison jälkeen seuraavaksi eniten asunnon valintaan vaikuttivat lapset (44,6 %), joskus tehden varsinaisen valinnan. Seuraavaksi eniten vaikuttivat lapsenlapset (21,7 %). Vähiten vaikutusta oli odotetusti naapureilla (6 %) ja tuttavilla (4 %). Asunnon etsinnässä sosiaalisella verkostolla ei kyselyn perusteella ollut vahvaa merkitystä, valtaosa (63,6 %) kertoi saaneensa tiedon sanomalehdestä, netistä tai asunnon välittäjältä, jota viimeistä voidaan haluttaessa pitää osana sosiaalista verkostoa. Täysin selväksi kyselyssä ei tullut se, kuka löydön lehdestä teki, mutta aina se ei ole ollut kyselyyn vastaaja itse.

Sosiaalisesta verkostosta asunnon löytäjänä esille nousivat tyttäret (13 %), muu verkosto sai hajamainintoja. Kaiken kaikkiaan iäkkäät muuttajat olivat itse olleet aktiivisia asunnon etsijöitä ja valitsijoita, satunnaisesti sen saattoi löytää joku muukin verkoston jäsen. Asunnon tarkastajina ja etsinnässä avustajana sosiaalinen verkosto sai merkitystä, etenkin tyttäret.

6.4 Sosiaalinen verkosto ja iäkkään muuttotapahtuma

Kun päätös muutosta on tehty, asuinpaikka ja asunto on valittu, ryhdytään itse muuttotapahtumaan, jonka osina tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, kuinka sosiaalinen verkosto oli mukana tavaroiden pakkaamisessa ja siirrossa sekä tavaroiden purussa. Tarkastelu on laadullista, vain suurimpia prosenttilukuja esitetään.

6.4.1 Tavaroiden pakkaaminen ja sosiaalinen verkosto

Tavaroiden pakkaaminen ei onnistu ilman ihmisvoimaa, joten se on tehtävä itse, tai sitten on pyydettävä mukaan sosiaalisen verkoston jäseniä tai ammattilaisia auttamaan pakkaamisessa. Kyselyssä tiedusteltiin tavaroiden pakkaamisesta sitä, ketkä olivat osallisina pakkaamisessa. Oheinen taulukko 25 avaa iäkkään muuttajan pakkaamisen ja sosiaalisen verkoston välistä yhteyttä:

Vastauksista selvisi pakkaamiseen osallistuvien monimuotoisuus, mutta samalla tuli esille muuttajan oma aktiivisuus sekä se, ettei pakkausta pääsyt tekemään kuka tahansa. Kuusikymmentäkaksi (n= 99) vastaajaa ilmoitti selvinneensä aiemman kotinsa purkamisesta ja tavaroiden pakkaamisesta ilman ulkopuolisen sosiaalisen verkostonsa apua, tosin näistä viidessä tapauksessa puoliso oli yksin hoitanut pakkaamisen ilman muuttajan apua. Yhden pakkaajan kyseessä ollessa vain yhdessä tapauksessa pakkauksen hoiti joku muu (tytär)kuin muuttaja itse. Yksin tai kahdestaan jonkun kanssa pakkauksesta selvisi lähes 70 % vastanneista (69,7 %). Kun tarkastelee sitä, mikä verkoston osa pakkaamisessa oli mukana, näyttäytyy pakkaaminen intiimiltä, lähinnä lähimmän perheen ja parhaimpien ystävien yhteisesti organisoimalta tapahtumalta. Pakkaamisen muiden tehtäväksi jätti 14 muuttajaa. Kun pakkaamiseen ei osallistuttu itse tai pakkaamista ei tehnyt puoliso oman talouden sisäisenä tapahtumana, pakkaamisen hoitivat lapset ja heidän perheensä yhtä ystävän tekemää pakkaamista lukuun ottamatta. Näin ollen muuttokuorman valmistamisessa ystävät näyttävät olleen sosiaalisen verkoston se osa, johon voitiin turvautua lasten ohella.

Varsinaista siviilisäädyyttäistä tarkastelua ei tehty tutkimuseettisistä syistä, sillä luokat muodostuivat hajanaisiksi ja pieniksi, mutta vastauslomakkeita järjestelemällä havaittiin, että ystäviin olivat tukeutuneet lähinnä eronneet sekä lesket. Omiin sisariinsa tukeutuneet olivat etenkin naimattomia, leskiä ja eronneita, joista naimattomat olivat turvautuneet myös johonkin muuhun sukulaiseensa. Eronneet saivat apua myös lapsiltaan ja lastenlapsiltaan. Naimisissa olevat olivat hoitaneet pakkaamisen oman talouden sisällä tai turvautuneet lapsiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Myös lesket hoitivat pakkaamisen tyypillisesti itse lasten ja lastenlasten kanssa, muutamalla apuna oli ystävä, sisar tai suurempi talkooryhmä.

Sisällönanalyttisesti tarkasteltuna pakkaaminen näyttäytyi vahvemmin naisten kuin miesten tehtävältä. Sukulaisverkostosta sisaret nousivat mainittuina esille ja lapsista mainittiin tyttäret. Eräs miespuolinen vastaaja kirjoitti, että pakkauksen teki *”vaimo pääasiassa”*. Oletettavaa on, että niissä tapauksissa, joissa mainitaan lapset auttajina, mukana oli myös poikia tyttärien ohella. Vastaukset tähän kysymykseen olivat hyvin lyhyitä annetusta tilasta huolimatta, kuten itse, minä ja vaimo tai minä ja tytär. Seuraavat lainaukset tuovat esille vastausten luonnetta ja sitä, kuinka pakkaamisessa oltiin itse vahvasti muka sekä verkoston läheisen osan mukanaoloa:

- *”Pakkasin itse suurimman osan, mutta sitten sisareni, lankoni ja ystäväni auttoivat loppuvaiheessa” (V21)*
- *”Tein sen itse, koska oli kuukausi aikaa pakata, Muuttopäivänä aamuna oli tyttäreni apuna ja jäi siivoamaan asunnon.” (V8)*
- *”Tyttären perhe auttoi” (V41)*
- *”Minä mieheni kera, myös lapset olivat auttamassa” (V31)*
- *”Itse, ystävät, naapurit, tyttäret” (V83)*
- *”Tyttäret” (V46)*

Miehet eivät siis juurikaan nousseet annetuissa vastauksissa esille nimettyinä, tästä huolimatta miehet eivät olleet poissaolevia pakkaamisesta. Tyypillisesti pakkaamisessa muka ollut mies oli muuttajan puoliso tai tyttären tai siskon mies. Maininnoissa lapset voi olettaa olleen mukana poikia ja lapsenlapsissa olettaisi olleen mukana myös tyttären- ja pojanpoikia (yksi pojanpoika mainitaankin). Lisäksi muuttajissa itsessään oli mukana miehiä. Tästä huolimatta vastauksista välittyi naisten aktiivisempi osuus pakkaamisessa ja etenkin tyttärien rooli. Kun ristiintaulukoitiin pakkaaja muuttajan sukupuolen kanssa, havaittiin että naisista 46,7 % ilmoitti pakanneensa yksin, ja miehistä vastaava osuus

oli 25,6 %, ja kenenkään naisen muuttokuormaa ei pakannut puoliso, sen sijaan miesten muuttokuorman pakkasi 13 %:ssa puoliso yksin.

TAULUKKO 25. Ketkä osallistuivat pakkaamiseen (f).

PAKKAAMISEEN TEKI	FREKVENSSIT (n=99)
Yksi pakkaaja	41
- muuttaja itse	35
- puoliso	5
- tytär	1
Kaksi pakkaajaa	28
- muuttaja ja puoliso	22
- muuttaja ja tytär	2
- muuttaja ja ystävä	1
- muuttaja ja sisko	2
- ystävät	1
Kolme pakkaajaa	9
- muuttaja ja lapset	1
- muuttaja, puoliso ja lapsi	2
- muuttaja, pojanpoika ja ystävä	1
- muuttaja, sisko ja lanko	1
- muuttaja ja ystävät	1
- lapset keskenään	3
Neljä tai useampi pakkaajaa	17
- muuttaja ja lapset	3
- muuttaja ja lapset perheineen	2
- muuttaja, puoliso ja lapset	2
- muuttaja ja sukulaiset	1
- muuttaja ja sisko perheineen	1
- muuttaja, puoliso, puolison sisar miehineen	1
- muuttaja, lapset ja ystävät	1
- muuttaja, lapset ja naapurit	1
- muuttaja, tyttäret, ystävät ja naapurit	1
- puoliso ja lapset	1
- lapset/tytär, vävy ja lapsenlapset	2
- lapset	1
Ei vastausta	4
YHTEENSÄ	99

Muutoin pakkaamisen kautta nousi esille iäkkäälle läheinen sosiaalisen verkoston osa. Silmiinpistävää oli se, että sukulaisverkostosta puuttuivat sisarusten lapset ja veljet, ja ylipäänsä sukulaisverkosto otti vähän osaa iäkkään muuton valmisteluun, jos pois luetaan iäkkään oma jälkikasvu. Mukaan tapahtumaan pääsi muutama ystävä (n = 4) ja kahdessa tapauksessa naapuri. Jotkut iäkkäistä nimesivät omia sisariaan ystävikseen, joten voi olla, että pakkaamiseen osallistuvat sisaret olivat erityisen läheisiä tai heillä oli ollut muuten mahdollisuus vaikka asuinpaikkansa vuoksi osallistua pakkaamiseen.

6.4.2 Muuttokuorman siirto ja sosiaalinen verkosto

Avoimeen kysymykseen siitä, kuka muuttokuorman siirsi, saatiin lyhyitä ja ytimekkäitä vastauksia 96 vastaajalta. Vastaamattomissa oli yksi, joka oli selvästi epähuomiossa hypännyt kyseisen sivun yli, kaksi muuta oli jostakin syystä jättänyt vastauksen antamatta avoimeen kysymykseen. Koska vastaukset eivät olleet seikkaperäisiä, vaan esiin tuotiin yleisesti lapset tai sukulaiset erittelemättä heitä, ei jaottelu lasten sukupuolen mukaan tai muun verkoston eri jäseniin ollut aukoton, eikä tätä viety taulukkoon. Verrattuna tavaroiden pakkaajiin saadut vastaukset toivat kuitenkin esille laajemman verkoston aktivoitumisen kun tavaroita siirrettiin ja miesten vahvemman mukaantulon muuttotapahtumaan. Tämän todentamiseksi analyysissä tehtiin jaottelua miehin ja naisiin siltä osin kuin se oli mahdollista. Tavaroiden siirtäjät muodostuivat kovin monenlaisista kokoonpanoista, eikä jälleen esitetä sukupuolten tarkastelua taulukkomuodossa tutkimuseettisistä syistä. Mutta saatujen vastausten koodaamisen ja järjestelyn jälkeen selvisi, että naiset olivat antaneet tavaroiden siirron miehiä useammin joko muuttofirman hoitoon tai sosiaalisen verkoston tehtäväksi itse osallistumatta tapahtumaan. Naisista yli puolet jättäytyi tavaroiden siirron ulkopuolelle ja miehistä taas yli puolet osallistui itse tavaroiden siirtoon.

Ilman oman talouden ulkopuolista apua tavaroiden siirrosta selvisi 14 muuttajaa, ja näistä kolme kertoi selvinneensä tästä yksin. (ks. liitetaulukko 22) Muutamalla oli apunaan muuttofirma ja 17 jätti tavaroiden siirron puhtaasti muuttoliikkeen tehtäväksi. Näin ollen 35 iäkästä muuttajaa ei vaivannut raskaassa tavaroiden siirrosta sukulaisien ja ystävien verkosto, heille muutto näyttäytyi henkilökohtaisena, itse hallittuna omana asiana. Muuttajista 60 (n=99) oli kuitenkin turvautunut verkostoonsa joko niin, että verkosto hoiti muuton ilman muuttajan omaa apua (35,4 %) tai sitten tavarat siirrettiin suuremman tai pienemmän verkoston avulla (25,3 %). Kahdeksan nimesi tavaroiden siirron talkoilla hoidetuksi sitä tarkemmin erittelemättä tai sitten mukana muutossa oli sosiaalista verkostoa monipuolisesti. Tämän tyyppiset muutot luokiteltiin talkoomuutoiksi. Kolme kertoi talkooporukassa olleen mukana lähisuvun lisäksi ystäviä tai ystävän ystäviä ja kaksi nosti esille omat tai puolison sisaret. Kaiken kaikkiaan talkooporukat olivat moniaineeksisiä ja niissä oli mukana paitsi omia lähiomaisia myös

kaukaisempia suvun jäseniä ja ystäviä tai vähemmän läheisiä henkilöitä, miehiä ja naisia. Näiden muuttajien tavaroiden siirto oli luonteeltaan sosiaalinen tapahtuma.

Seitsemässätoista (17,2 %) tapauksessa muuttoporukka oli suppeampi muuttajan itsensä oltua mukana tavaroiden siirrossa. Mielenkiintoista näissä vastauksissa oli se, että miehet nousivat esille vastauksista selkeästi. Kun muuttaja suoritti tavaroiden siirron itse tai puolisonsa kanssa niin, että siihen osallistui verkostosta joku tai jotkut muut, ei tyttäriä mainittu kertaakaan auttajana. Sen sijaan pojat mainittiin viisi kertaa, ja näiden lisäksi mainittiin vävy(poika) kaksi kertaa, ystävämiehet kerran ja veli sekä sisaren mies kerran. Näiden lisäksi kahdessa tapauksessa lapsina mainitut olivat poikia, sillä muuttajalla ei ollut tyttäriä. Näin ollen 12/17 tapauksesta miehet olivat olleet vahvassa roolissa tavaroiden siirrossa, vaikka unohdettaisiin se, että puoliset voivat olla miehiä kuten muuttajatkin. Seuraavat sitaatit antavat hyvää mielikuvaa vastausten miehisestä korostuksesta:

- *”Minä ja lapset.” (29)*
- *”Itse, poikamme ja muuttofirman mies.” (33)*
- *”Minä ja pojat.” (35)*
- *”Yhdessä puolison kanssa, pojat auttoi raskaimmat pakastin, pesukone ym.” (40)*
- *”Minä ja vävy-poika, vaimo.” (47)*
- *”Minä veljeni kanssa.” (69)*
- *”Poikani, muuttoauto ja itse omalla autolla.” (75)*
- *”Ystävämiesten kanssa itse.” (86)*

Sosiaalisen verkoston hoitoon itse siihen osallistumatta tavaroiden siirron jätti 35 muuttajaa. Laajasti ajatellen myös muuttofirma tekemät muutot voidaan lukea sosiaalisen verkoston tekemiin muuttoihin. Jos näin tehtäisiin, tavaroiden siirto hoitui sosiaalisen verkoston turvin muuttajan tapahtumaan osallistumatta 51,5 % muutoista, eli yli puolessa tapauksista. Kun muuttofirma jätetään pois tavaroiden siirrosta, nousevat esille lapset ja näiden perheiden jäsenet tavaroiden siirtäjinä. 19,2 %:ssa tavaroiden siirron hoitivat lapset ilman perheidensä ulkopuolista apua. Mukana oli lapsenlapsia (kahdeksan mainintaa), vävyjä (seitsemän mainintaa) ja ainakin yksi miniä. Tavaroiden siirron ilman muuttajaa, hänen puolisoaan tai lapsiaan olivat hoitaneet kolmessa tapauksessa ystävät tai tuttavat ja kuudessa tapauksessa muut sukulaiset. Muiden sukulaisten kohdallakin korostui miesten rooli, ainakin kolme veljeä ja veljenpoikaa sekä kaksi sisarenpoikaa mainittiin. Yhtään naista ei mainittu osallistuneen sukulaisten suorittamaan tavaroiden siirtoon. Naiset astuivat esiin miesten rinnalle silloin, kun lapsen

tekivät keskenään tai jonkun avustuksella muuton muuttajan osallistumatta tapahtumaan. Lasten keskenään tekemistä muutoista seitsemässä tapauksesta tavaroiden siirron hoitivat tyttäret puolisoidensa tai perheensä kanssa, lisäksi yksi tytär siirsi tavarat omien tuttavien kanssa (vastaavasti yksi poika hoiti muuton ystäviensä kanssa). Tyttäret mainitaan tämän lisäksi kolmessa tapauksessa, jossa mukana oli myös muuttajan poikia. Pojat ja pojanpojat keskenään siirsivät tavarat selkeästi vain yhdessä tapauksessa ja yhdessä tapauksessa poika teki siirron vaimonsa (miniän) kanssa, kahdessa tapauksessa pojat ja vävy siirsivät tavarat. Viidessä tapauksessa ei selviä sukupuolten jakoa, viittaus oli lapsiin, ja lapsiin saattaa kuulua tällaisessa viittauksessa myös lasten perheet. Kaiken kaikkiaan lasten tekemistä muutoista tyttäret ja pojat olivat tavaroiden siirrosta tasapuolisemmin mukana kuin muissa tavoissa siirtää tavarat, ja painopiste olin tyttärien ja heidän perheidensä puolella. Ohessa saatuja vastauksia:

- *Muuttoauto ja lapset. (V17)*
- *Poika & miniä. (V30)*
- *Tyttären perhe. (V41)*
- *Tyttäret puolisoineen. (V46)*
- *Tytär miehensä ja tyttären poika tyttöystävänsä kanssa. (V83)*
- *Poika ja pojanpoika. (V84)*
- *Vävy, tytär ja tyttären tytär. (V94)*

Jäljelle jää viisi muuton käsittelemättömän tavaroiden siirtäjät. Näissä tapauksissa mukana oli puoliso ja ystäviä omien lasten lisäksi. Ystävät eivät kaiken kaikkiaan nousseet aineistosta vahvasti esille. Huomio kiinnittyy kuitenkin siihen, että niissä tapauksissa, joissa muuttaja itse ei syystä tai toisesta osallistunut tavaroidensa siirtämiseen, voi ystäviltä saada tärkeää apua. Ystävien vähäisestä mainintojen määrästä huolimatta ystävien rooli näyttäytyi toisinaan varsin tärkeänä, sillä ystävät keskenään siirsivät yhden muuttajan tavarat ja yksi oli pakannut tavaransa ystävän kanssa. Ohessa viidestä käsittelemättömästä vastauksesta neljä, miehet korostuivat näissäkin vastauksissa:

- *Poikani poikansa kanssa. Apuna oli pari miespuolista ystävää. (V8)*
- *Lapset, lapsenlapset ja ystävät. (V25)*
- *Muuttofirma, vaimo ja tyttäret miehineen. (V43)*
- *Mieheni ja hänen miespuoliset ystävänsä. (V87)*

6.4.3 Muuttokuorman purkaminen ja sosiaalinen verkosto

Kysymykseen, kuka muuttokuorman purki ja järjesti tavarat uudessa kodissa, saatiin myös selkeitä, yksilöityjä vastauksia. Vain muutama ei nimennyt tarkasti kuka tai kenen kanssa uuden kodin järjesteli. Tavaroiden purku tehtiin 83 %:ssa joko itse, yhdessä puolison kanssa tai sitten mukana oli omia lapsia muun sosiaalisen verkoston osallistumatta tapahtumaan (ks. liitetaulukko 23). Ilman oman talouden ulkopuolista, eli muuttajan itsensä tai puolisonsa apua, kodin järjestelyn hoiti 45 muuttajaa. Saatujen vastausten muoto oli selkeä: itse, minä tai minä ja puoliso rakensin/rakensimme uuden kodin. Aivan kuten vanhan kodin purkukin, myös uuden kodin, ”oman pesän”, järjestely näyttäytyi henkilökohtaisena ja intiiminä tapahtumana, johon osallistui yleensä pieni läheisten ihmisten muodostama ryhmä. Järjestelyssä oltiin itse mukana niin paljon kuin omat voimat antoivat myöten, josta sai viitteitä alla olevista vastausten lainauksista. Puhtaasti oman lähipiirin ulkopuolelle tavaroiden purun ja järjestelyn jätti vain kaksi, joista toisen tavarat järjesti ystävä ja toinen sai virallista apua. Neljäntoista muuttajan muuttokuorman purkivat lapset perheineen muuttajan itsensä tai puolison osallistumatta tapahtumaan. Neljän muuttajan tavaroiden järjestelyyn osallistui monipuolisempi auttajien joukko muuttajan itsensä lisäksi, jossa kahdella oli mukana sisaruksia ja omaa jälkikasvua ja yhdellä sisaren perheen lisäksi ystävä.

Tavaroiden järjestelyyn näytettiin tarvittavan etenkin naisten panosta, sillä tyttärien ja sisarten osuus tuli esille ja veljien ei. Miesten apua tarvittiin painavien esineiden kannossa ja muissa miesten tehtäviksi mielletyissä tehtävissä. Muutossa näyttääkin siis vallitsevan varsin perinteiset sukupuolten tehtäväroolit. Esim. naisten osuuden korostuminen vastauksissa saattaa kieliä siitä, että naiset tekevät kodin järjestämistä miehiä enemmän. Muuttajan oman osuuden korostuminen taas on järkevää tavaroiden löytymistä kannalta sekä kodin henkilökohtaista luonteen vuoksi. Onko kyse siitä, että jonkun muun järjestämä koti ei ehkä tunnu niin omalta kuin itse koottu kokonaisuus? Oheiset lainaukset saaduista vastauksista kuvaavat miesten ja naisten erilaisia rooleja, toisaalta tulee esille muuton raskaus ja avun tarve:

- *Tytär ja vävy laittoivat kaikki paikoilleen, se kävi niin kätevästi. (V2)*
- *Tyttäreni tuli auttamaan. Siivosi tosi likaisen huoneiston. Laittoi verhot jne. (V8)*
- *Minä pojan, miniän ja pojantyttären avittaman. V30)*
- *Lapset purki, tyttären kanssa järjestin. (V37)*
- *Yhdessä puolison kanssa, pojat laittoivat raskaat koneet paikoilleen. (V40)*

- *Tyttären perhe lapsineen kantoi sisälle, itse purin ja järjestin tavarat paikoilleen. (V44)*
- *Lähiomaiset ja minä, kun voimani alkoivat palata. (V50)*
- *Minä ja muuttomiehet purki, vaimo järjesteli. (V55)*
- *Itse sisareni perheen avustamana. (V99)*

Mielenkiinnosta sitä kohtaan, että 16,2 % oli antanut kodin järjestelyt muiden tehtäväksi itsensä tai puolisonsa osallistumatta purkuun, ristiintaulukoitiin taustamuuttujissa ollut terveyden vaikutus muuttoon muuttokuorman purkajan kanssa. Aineistossa oli 17,2 % heitä, joiden muuttoon oma terveys oli vaikuttanut joko melko paljon tai paljon ja vielä 17,2 % myönsi edes jonkinlaisen vaikutuksen. Selvää yhteyttä ei kuitenkaan löytynyt terveyden ja tavaroiden järjestämisen kanssa, sillä ristiintaulukointi paljasti, että sosiaalinen verkosto oli purkanut tavarat muuttajan puolesta toisinaan myös silloin, kun terveydellä ei ollut vaikutusta lainkaan muuttoon. Toisaalta osa heistä, joilla terveys oli vaikuttanut paljon muuttoon, purkivat itse tavaransa. Tästä huolimatta heistä, joiden terveyteen muutto vaikutti paljon, hieman yli puolet ei osallistunut itse tavaroiden purkuun. Näin ollen terveyden tila heikkeneminen lisäsi muiden tehtävää kodin rakentamisessa. Toisaalta vaikka terveys olisi vaikuttanutkin muuttoon, toimintakyvyn ei tarvitse olla niin huono, ettei itse pystyisi järjestämään omaa kotiaan.

6.4.4 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan sekä muihin tutkimustuloksiin

Iäkkään muuttajan tavaroiden pakkaajat osoittautuivat monimuotoiseksi joukoksi, mutta aktiivisin osallistuja oli muuttaja itse. Eikä osallistujiksi näytetty kelpuutettavan aivan ketä tahansa. Muuttaja yksin pakkasi tavarat 35,4 %:ssa muutoista, ja 62,6 %:ssa muutoista pakkaamisesta selvittiin samassa taloudessa asuvien voimin. Muuttaja itse ei osallistunut lainkaan 14,1 %:iin pakkaamisista, tällöin pakkauksen teki yleensä puoliso tai lapset. Pakkaaminen näytti olevan etenkin naisten ja lähimmän sosiaalisen verkoston tehtävä, jos siihen ei itse kyetty ja vaikka kyettiin. Miehistä pakkaamisen hoiti yksin 25,6 % ja naisista 46,7 %. Ystävät, ja joskus naapurit, olivat päässeet muutamassa tapauksessa mukaan pakkaamaan, lähinnä eronneiden ja leskien kanssa, yksi elävät olivat pyytäneet apuun myös omia siskojaan sukulaisverkostostaan. Parisuhteessa elävät hoitivat pakkaamisen joko omin voimin tai lasten ja lastenlasten kanssa. Vain harvoin pakkaamisen hoiti suurempi talkooporukka. Vertailuaineistoa pakkaamisesta oli hyvin vähän saatavilla, mutta Parviaisen (1996, 50) tutkimuksesta tällaista löytyy jonkin verran. Parviaisen tutkimuksessa iäkkäiden kanssa pakkaamisen oli hoitanut joko lapset tai muut

omaiset tai sitten apuna oli kotiapua, jos muuta auttajaa ei ollut. Parviaisen aineisto ei ole oikeanlainen vertailupohja, mutta lähimmät omaiset tässäkin tulevat esille ja tukevat tässä tehtyjä johtopäätelmiä. Vuorinen (2009, 163) kuvaa omassa tutkimuksessaan iäkkäiden pakkaamisen haikeutta, kun on pitkään asuttu samassa paikassa, ja vaikeutta, kun kaikkia tavaroita ei voi viedä mukana pienempään asuntoon.

Tavaroiden siirrossa tarvittiin usein avuksi ulkopuolista apua ja miehet tulivat vahvemmin mukaan muuttoprosessiin. Naiset olivat muutoinkin antaneet tavaroiden siirron miehiä useammin jonkun muun tehtäväksi. 14 % ilmoitti selvinneensä tavaroiden siirrosta ilman oman talouden ulkopuolista apua, muutama aivan yksin, mutta tavaroiden siirtoon pääsi mukaan selvästi laajempi sosiaalisen verkoston osa kuin pakkaamiseen. 17,2 % jätti tehtävän muuttofirman hoitoon. 60,6 % turvautui sosiaalisen verkostonsa apuun, eikä muuttaja itse ollut mukana näistä 35,4 %:ssa. Osan tavarat siirsi talkooporukka (8 %). Keitä talkoissa oli mukana jää epäselväksi, mutta muutoin mainittiin sukulaisia, ystäviä, tuttavien lasten tuttavien ja naapureita. Vaikka vastauksissa miesten osuus nousi esille, olivat naisetkin olleet mukana tavaroiden siirrossa ja varsinkin tyttäret perheineen. Silloin kun muuttajan lapset hoitivat muuton keskenään, oli mukaan ollut myös tyttäriä. Pojat, vävyt sekä veljet ja muut miespuoliset sukulaiset tulivat vahvemmin esille silloin, kun muuttaja oli itse osallistunut tavaroiden siirtoon. Parviaisen tutkimuksessa (1996, 50) jos omaiset eivät hoitaneet iäkkään tavaroiden siirtoa, Vanhainkotiyhdistys järjesti muuttoauton. Tässä yhteydessä Parviainen esitti erään iäkkään oman lausunnon ”Mie vain istuin ja katoin. Ja ne muuttomiehet, ne kantoi kaikki ja mie vain istuin”. Tämän saman kokemuksen muuttokuorman siirron vaivattomuudesta, ehkä haikeudestakin, koki moni käsillä olevan tutkimuksen iäkkäistä muuttajista, eikä muuttoautoa tilannut viranomainen. Parviainen toikin esille, että iäkäs ei välttämättä selviäisi itse muutostaan, jollei saisi apua siihen, ja tätä korostivat hänen haastateltaviansakin. Tärkeää oli siten se, ettei iäkästä muuttajaa jätetty yksin muuttonsa kanssa. Käsillä olevasta tutkimuksesta ei välittynyt muuttokuorman siirrosta jäänyttä pahaa mieltä, joten todennäköisesti apua oli saatu tarvittaessa.

Tavaroiden purussa ja uuden kodin järjestelyssä muuttajan oma rooli nousi jälleen vahvasti esille, sillä 45,5 % kertoi suoriutuneensa siitä joko itse tai puolisonsa kanssa tai sitten puoliso teki sen. Muuttajista 38,4 % selvisi tavaroiden purusta, kun kutsui mukaan lapsiaan, osan näistä puruista tekivät lapset keskenään (14,2 %). Lopuissa puruissa (13,1 %) oli mukana sukulaisia ja kaksi jätti tehtävän jonkin tyystin muun tehtäväksi. Näin ollen uuden asunnon järjestely oli hyvin henkilökohtainen ja intiimi asia, jossa ei ulkopuolista apua juurikaan käytetty. Tavaroiden löytymistä ja sisällä liikkumista ajatellen oli järkevää, että iäkäs itse osallistui kotinsa järjestelyyn, ja tämän tutkimuksen perusteella he halusivat myös toimia näin. Silti 16,2 % oli antanut jonkin sosiaalisen verkostonsa osan hoitaa tavaroiden

paikoilleen järjestelyn, ja tämä saattaa kertoa muuton raskaudesta tai toimintakyvyn heikkoudesta, mutta myös siitä, että raskaiden tavaroiden siirto oli etenkin naisille vaikeaa. Kuten tavaroiden pakkaamisessa, myös uuden kodin rakentamisessa naisten rooli nousi esille uuden kodin järjestelyssä, miehiä tarvittiin etenkin voimaa vaativiin tehtäviin. Muuttotapahtuman läpikäynti nosti yllättäen esille miesten ja naisten erilaiset roolit suhteessa kotiin.

6.5 Sosiaalinen verkosto muuton jälkeen ja tyytyväisyys muuttoon

Kyselylomakkeen loppupuolen kysymyksillä haettiin vastausta siihen, kenen kanssa asutaan verrattuna muuttoa edeltäneeseen tilanteeseen, ja onko tilanne muuttunut. Muuton motiivia ajatellen kiinnosti, asutaanko nyt lähempänä sosiaalisen verkoston keskeisiä jäseniä, ja oltiin tyytyväisempiä yhteydenpitoon sosiaaliseen verkoston muuton jälkeen kuin ennen muuttoa. Muuton onnistumista tarkasteltiin sosiaalisen verkoston uudelleen rakentumisen kautta uudessa ympäristössä sekä uudelleen virinneiden muuttohalujen kautta.

6.5.1 Kenen kanssa tai kenen lähellä iäkäs muuttaja asui muuton jälkeen

Nykyisiä asuinkumppaneita tiedusteltiin seitsenportaisella kysymyksellä, jossa keskityttiin etenkin lasten ja lastenlasten luona asumiseen. Vastaja oli mahdollista tuoda esille muutkin asuinkumppaninsa avoimella vastauksella.

Muuton jälkeen omien lastenlasten kanssa ei asunut kukaan, eikä omien lastenkaan luokse ollut päätynyt asumaan kuin kaksi vastaajaa (taulukko 26). Yksi vastaaja kertoi asuvansa jonkun muun kanssa, ja tämä oli oma vanhempi. Tästä päätellen muuton jälkeen asuttiin joko yksin (47,5 %) tai puolison kanssa (49,5 %), eikä muiden asuinkumppaneiden määrä lisääntynyt muuton seurauksena. Kaikkein suurin muutos tapahtui yksin ja puolison kanssa asumisessa niin, että muuton jälkeen yksinasuminen oli lisääntynyt ja puolison kanssa asuminen oli vähentynyt. Yksin asuminen oli lisääntynyt enemmän kuin puolison kanssa asuminen oli vähentynyt. Yksinasumisen lisääntyminen ei selittynyt yksinomaan leskeytymisen kautta, sillä vastauksista selvisi, että muuton jälkeen tai sen yhteydessä oli voitu erota puolisoista. Toisaalta muutama oli muuttanut uuden puolison luokse muuton yhteydessä. Osa yksinasumisen lisääntymisestä tuli siitä, että muuton jälkeen asuttiin vähemmän lasten ja jonkun muun kanssa kuin ennen muuttoa. Näin ollen eri tekijät selittivät yksinasumisen lisääntymistä, vaikka muutokset kaiken kaikkiaan olivat marginaalisia. Muutokset siinä, kenen kanssa asutaan, olivat näin ollen erittäin vähäisiä,

eikä hakeutuminen esimerkiksi lasten kanssa asumaan ollut merkittävä muuton selittäjä. Eniten lisääntyi yksin asuminen, ja sekin selittyi useammalla erilaisella syyllä.

Lähellä asumiselle ei asetettu kriteereitä, vaan tämä oli iäkkään itsensä kokema läheisyys siitä, oliko lähietäisyydellä tärkeitä sosiaalisen verkoston jäseniä. Osoittautui, että moni asui lähellä useampaakin itselleen läheistä henkilöä (32 %).

TAULUKKO 26. Asuinkumppanit muuttoa ennen ja sen jälkeen (n=99).

ASUINKUMPPANIT	MUUTTOA ENNEN (%)	MUUTON JÄLKEEN (%)	MUUTOS
Yksin	43,4	47,5	+ 4,1
Puolison kanssa	51,5	49,5	- 2
Oman lapsen kanssa	3	2	- 1
Jonkun muun kanssa	2	1	- 1
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	

Saaduista vastauksista ilmeni myös, etteivät kaikki vastaajat muuttaneet lähelle itselleen läheistä sosiaalista verkostoaan, näin ilmoitti 16 % (taulukko 27). Tällöin voi olettaa, että heidän kohdallaan muuton motiivina ei ollut muutto lähelle itselle tärkeää sosiaalisen verkoston osaa. Kun kaksi jätti vastaamatta, niin 81 % asui muuttonsa jälkeen lähellä edes jotakin sosiaalisen verkostonsa tärkeää henkilöä.

TAULUKKO 27. Kenen lähelle muuttaja sijoittui muuton jälkeen (%).

LÄHELLÄ ASUVA SOSIAALISEN VERKOSTON OSA MUUTON JÄLKEEN	MAININTOJA YHTENSÄ (n = 99)
Lapsen tai lasten lähellä	48,5
Lapsenlapsen tai lastenlasten lähellä	25,3
Muun tai muiden sukulaisten lähellä	26,3
Ystävän tai ystävien lähellä	18,2
Tuttavan tai tuttavien lähellä	15,2
<i>Ei ketään läheistä lähellä</i>	<i>16,2</i>

Vastaajissa oli mukana niitä, joiden lapsenlapset olivat vielä pieniä ja asuivat vanhempiensa luona. Näin ollen muutto lasten lähelle tarkoitti samalla muuttoa lastenlasten lähelle. Kaikkien kohdalla tilanne ei ollut näin suuren ikäjakauman takia, mutta lapsenlapsen lähellä asuminen ei tarkoittanut sitä, että olisi

hakeuduttu nimenomaan lastenlasten lähelle. Vain yksi muuttajista ilmoitti asuvansa vain lapsenlapsensa lähellä ja vain jonkin lapsensa lähellä asui 22 %. Kun lastensa lähellä ilmoitti kuitenkin asuvansa 48,5 %, niin silloin lähellä oli yli puolessa tapauksista muitakin läheisiä. Lastensa ja lastenlastensa muodostaman yksikön lähellä asui muuton jälkeen 11 % ja loppuilla 14 %:lla oli lähellään muutakin verkostoa. Lasten lähellä asuminen oli kuitenkin tyypillisintä vaikka 31,3 % kertoo, ettei heidän lähellään asu lapsia tai lapsenlapsia. Muista läheisistä ihmisistä lastenlapsia hivenen tyypillisemmin asuttiin muiden sukulaisten lähellä 26,3 % ja lähellä asui myös ystäviä ja tuttaviam. Vastausvaihtoehdoissa ei ollut puolisoa, mutta muista vastauksista tulee esille se, että jotkut olivat muuttaneet uuden aviopuolison tai avopuolison luokse muuton yhteydessä, ja he eivät näkyneet tässä erittelyssä omana ryhmänään.

6.5.2 Kanssakäyminen sosiaalisen verkoston kanssa muuton jälkeen ja uuden verkoston muodostuminen

Vuorovaikutuksen muotoutumista ja sosiaalisen verkoston rakentumista muuton jälkeen kartoitettiin joukolla väittämiä näistä suhteista. Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan yhteydenpidon riittävyyttä keskeisen sosiaalisen verkostonsa kanssa muuton jälkeen. Vastaava kysymyssarja yhteydenpidon riittävyydestä oli esitetty myös tilanteesta ennen muuttoa ja tässä tehtiin vertailu ennen muuttoa ja muuton jälkeen olleiden suhteiden välillä. Vastamatta tähän kysymykseen jätti noin 15 % vastanneista. Jollei muuttajalla ollut sosiaalista verkostoa Kouvolassa lainkaan hänen muutettuaan Kouvolaan, oli mahdollista, ettei verkosto ollut vielä ennättänyt rakentua kovin tyydyttäväksi kyselyä tehtäessä, sillä osalla vastaajista oli kulunut muutosta ehkä vain reilu vuosi. Siksi on oltava varovainen johtopäätelmien tekemisessä. Tässä keskityttiin etenkin parantuneisiin suhteisiin unohtamatta negatiivisempaakaan kehitystä. Liitetaulukosta 26 löytyy tarkempi erittely tuloksista.

Vastanneista 55,6 % kertoi saaneensa uusia ystäviä muuttonsa jälkeen, samaan aikaan 17,2 % viesti ettei tilanne ollenkaan vastaa todellisuutta. Tätä useampi oli tutustunut uusiin naapureihinsa, 67,7 % kokee tilanteen vastaavan vähintään melko hyvin tätä kehitystä. Uusia tuttaviamkin oli saatu muuton jälkeen, sillä 62,6 % kokee tuttavuuksien kehittyneen. Yli puolet vastaajista koki tapaavansa nyt useammin myös lapsiaan ja lapsenlapsiaan, tosin reilut 16 % koki, että tilanne oli selvästi heikentynyt ja sama määrä totesi, ettei lasten tai lastenlasten tapaaminen kaikilta osin ollut mennyt hyvään suuntaan. Muun suvun tapaaminen ei kehittynyt yhtä hyvään suuntaan, sillä 51,6 % viesti sukulaisten tapaamisen vähentyneen

jonkin verran. Taustalla voi olla useita syitä vastaajan oma ikääntyminen mukaan lukien, eikä tämän muutoksen selittäminen pelkästään muutolla ole mahdollista.

Vaikka uusia ystävyys-suhteita oli solmittu suhteellisen paljon, ei ystävien tapaaminen ollut kehittynyt samalla tavoin hyvään suuntaan, sillä vain 19,2 % kertoi tapaavansa ystäviään nyt selvästi useammin kuin ennen muuttoa, ja vaikka mukaan otettaisiin vastaukset, joissa oli kehitystä hyvään suuntaan edes jossakin määrin, jäi tyytyväisyys ystävien tapaamiseen 42,4 %:iin. Yleisen sosiaalisen kanssakäymisen vilkastuminen jakoi vastaajien mielipiteet lähes tasan sen suhteen, oliko kanssakäyminen kyselyn hetkellä vilkkaampaa kuin ennen muuttoa. Samoin uusien harrastusten kehittyminen oli lähtenyt kahtalaisesti liikkeelle toisen puolen mielestä, sillä 44,4 % koki olleen myönteistä kehitystä ja 46,4 % koki uusien harrastusten jääneen vähemmälle kehittymiselle. 31,3 % oli kuitenkin sitä mieltä, että oli selvästi saanut uusia harrastuksia.

Suhdetta auttajaverkostoon tiedusteltiin sekä itseään auttaneeseen henkilöön että yhteiskunnan apuun nähden. Yhteiskunnan, yksityisen sektori tai yhdistysten apua ennen muuttoa oli saanut 13 % vastanneista. Muuton jälkeistä tilannetta kysyttäessä 74,8 % kertoi, ettei saanut yhteiskunnalta apua sen paremmin tai jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Nyt 17,2 % vastanneita arvioi saavansa muuttoa edeltäneeseen tilanteeseen nähden helpommin yhteiskunnan tarjoamaa apua ja tukea, 8,1 % koki, ettei kehitys aivan ollut mennyt hyvään suuntaan. Onko kyse tuen tarpeen kasvamisesta vai siitä, että tukea todellakin saadaan nyt helpommin, jäi epäselväksi. Kuitenkin osa vastanneista koki saaneensa muuton jälkeen helpommin yhteiskunnan apua ja tukea kuin ennen muuttoa. Ennen muuttoa saatu apu ja tuki oli ollut vaatimatonta useimpien niidenkin kohdalla, jotka apua kertoivat saaneensa. Omaa läheistä auttajaansa lähempänä kertoi asuvansa muuton jälkeen 43,5 %. Kehitys ei tässäkään ollut mennyt vain hyvään suuntaan, sillä 38,4 % kertoi, että tilanne ei ole ollenkaan hyvä ja vielä 10,1 % kertoi, ettei kehitys ollut niin positiivista kuin väite oletti. Niistä, jotka kertoivat terveyden yhdeksi muuttoonsa joko paljon tai melko paljon vaikuttaneeksi seikaksi (muuttaneista 17,2 %), jonkin verran yli puolet (58,8 %) koki kehityksen menneen läheisen auttajan lähellä asumisessa hyvään suuntaan, mutta yli kolmanneksella tilanne ei ollut parantunut.

Yhteydenpidon kehittymistä olemassa olevaan verkostoon tiedusteltiin tarkentavilla kysymyksillä, jotka koskivat lapsia, lapsenlapsia, sukua, naapurustoa, ystäviä ja tuttavvia. Taulukkoon 28 on koottu tiedot tyytyväisyydestä ennen ja jälkeen muuton sekä tapahtunut muutos.

Kanssakäymisen määrä suhteessa toivottuun oli ennen muuttoa hyvällä tasolla, erityisen tyytyväisiä oltiin vuorovaikutukseen lasten ja ystävien kanssa.

TAULUKKO 28. Yhteydenpidon riittävyys sosiaalisen verkoston kanssa ennen ja jälkeen muuton sekä tapahtunut muutos (f).

YHTEYDENPIDON RIITTÄVYYS SOSIAALISEN VERKOSTON KANSSA ENNEN JA JÄLKEEN MUUTON *)		SOSIAALISEN VERKOSTON OSAT (N = 99)					
		Lapset f	Lasten- lapset f	Muu suku f	Ystävät f	Naapurit f	Tuttavat f
Riittämätöntä. Melko riittämätöntä	Ennen	5	14	12	7	12	11
	Jälkeen ±muutos (f)	7 (+2)	11 (-3)	13 (+1)	11 (+4)	22 (+10)	21 (+10)
Ei riittävää eikä riittämätöntä	Ennen	13	6	31	18	25	28
	Jälkeen ±muutos (f)	8 (-5)	10 (+4)	34 (+3)	27 (+9)	32 (+7)	26 (-2)
Melko riittävää. Riittävää	Ennen	67	57	45	65	51	52
	Jälkeen ±muutos (f)	71 (+4)	57 (±0)	41 (-4)	54 (-11)	34 (-17)	45 (-7)
Ei vastausta tai ei ole tätä verkoston osaa	Ennen	14	22	11	9	11	8
	Jälkeen	13	21	11	7	11	7
YHTEENSÄ		99	99	99	99	99	99

*) Taulukossa valkoisella pohjalla on tilanne ennen muuttoa ja vaaleanvihreällä tilanne muuton jälkeen sekä tapahtunut muutos absoluuttisina lukuina sulkeissa esitettynä.

Tyytymättömyyttä kanssakäymiseen viestittiin eniten lapsenlapsiin (14,1 %). Täysin riittävää ja tyydyttävää kanssakäyminen ei kuitenkaan ollut, vaan usea suhtautui kanssakäymiseen neutraalisti tai ei

osannut sitä täysin arvioida, etenkin muun suvun, tuttavien ja naapureiden kanssa tapahtuvaan vuorovaikutuksen suhtauduttiin myös sitä arvioimatta riittäväksi tai riittämättömäksi. Selkeimmin kantaa otettiin vuorovaikutukseen lastenlasten kanssa. Tyytymättömyys vuorovaikutukseen suhteessa muihin ryhmiin nousi vielä selkeämmin esille, jos vastaajista poistettiin ne, joilla ei ollut lapsenlapsia, silloin tyytymättömyys oli n. 17 %. Tosin tyytyväisyyskin kanssakäymiseen lastenlasten kanssa nousi silloin, mutta ei samalle tasolle kuin tyytyväisyys omien lasten kanssa toimimiseen, kun lapsistakin poistettiin ne muuttajat, joilla lapsia ei ollut. Valtaosaltaan kanssakäyminen sosiaalisen verkoston eri osien kanssa oli kuitenkin hyvällä tasolla tai siihen suhteuduttiin neutraalisti.

Muutto kosketti vuorovaikutussuhteita sosiaalisen verkoston osia eri tavoin: muihin ryhmiin paitsi kanssakäymiseen lastenlasten ja lasten kanssa muutto aiheutti tyytymättömyyden lisääntymistä. Etenkin tyytymättömyys lisääntyi suhteessa naapureiden ja tuttavien kanssa toimimiseen. Naapureiden kohdalla tyytymättömyys sai lisävahvistusta sitä kautta, että aiempi 51,5 % tyytyväisyys laski 34,3 %. Tuttavien kohdalla muutos oli maltillisempaa. Tämän lisäksi kanssakäyminen ystävien kanssa heikkeni kaikilla osa-alueilla, tyytymättömyys lisääntyi hieman (+4 %) tyytyväisyys laski (-11 %) ja useamman oli vaikea arvioida vuorovaikutuksen laatua (+9,1 %). Lapsenlapset olivat ainoa ryhmä, jossa tyytymättömyys väheni, mutta tyytyväisyys ei lisääntynyt vaan tuotti useammin neutraalin vastauksen, ja kanssakäyminen omien lasten kanssa siirtyi enemmän riittävän tai melko riittävän suuntaan vaikka samaan aikaan tyytymättömyys lisääntyi hieman. Kanssakäyminen oman suvun kanssa koki vähiten muutoksia, suunta oli kuitenkin lievästi riittämättömän suuntaan.

6.5.3 Yksinäisyyden kokemukset muuton jälkeen ja muutos muuttoa edeltäneeseen tilanteeseen

Tutkimuksessa oletettiin, että muuton onnistuneisuutta ja tyytyväisyyttä heijastavat osaltaan yksinäisyyden kokemukset. Yksinäisyyttä kertoi kokeneensa muuton jälkeen edes toisinaan noin 18 % muuttaneista, vastaavasti harvoin tai ei ollenkaan koetusta yksinäisyydestä viesti 68,7 % (taulukko 29). Muuttoa edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna yksinäisyyden kokemukset olivat jonkin verran vähentyneet, sillä ennen muuttoa yksinäisyyttä edes toisinaan koki 27,3 % ja vastaavasti yksinäisyyttä koki harvoin tai ei ollenkaan 63,7 %. Muutokset yksinäisyyden kokemuksissa ennen ja jälkeen muuton eivät olleet kovin suuria, suurimmat muutokset olivat toisinaan koetun yksinäisyyden vähenemisessä (-11,1 %) ja harvoin koetun yksinäisyyden lisääntymisessä (+6 %). Tämän voi tulkita yksinäisyyden kokemusten vähenemiseksi. Toisaalta se, että ei koettu lainkaan yksinäisyyttä, oli hienokseltaan

heikentynyt (ks. liitetaulukko 24). Kun muutoksia tarkasteltiin hienovaraisemmin, löytyi hienoisia siirroksia yksinäisyyden kokemuksen. Jotkut (6 %), jotka eivät kokeneet itseään yksinäiseksi ennen muuttoa, kokivat yksinäisyyttä edes toisinaan tai harvoin muuton jälkeen. Harvoin yksinäisyyttä ennen muuttoaan kokeneilla oli samanlaisia hienoisia muutoksia ja yksi kertoi tuntevansa nyt itsensä yksinäiseksi. Kaiken kaikkiaan muutokset yksinäisyyden kokemuksissa koskettivat yksittäisiä muuttajia, kaikkien muutto ei tuonut mukanaan tyydyttävää lopputulosta verrattuna aikaisempaan. Muutokset menivät kahteen suuntaan, samaan aikaan oli tapahtunut lievää yksinäisyyden vähenemistä ja samanaikaisesti yksinäiseksi itsensä kokevien määrä oli hieman lisääntynyt.

TAULUKKO 29. Yksinäisyyden kokemukset ennen ja jälkeen muuton (%).

YKSINÄISYYDEN KOKEMUS	ENNEN MUUTTOA	MUUTON JÄLKEEN
Koen usein yksinäisyyttä	6,1	8,1
Koen toisinaan yksinäisyyttä	21,2	10,1
En osaa sanoa	5,1	7,1
Koen vain harvoin yksinäisyyttä	26,3	32,3
En koe yksinäisyyttä	37,4	36,4
Ei vastausta	4,0	6,1
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100

6.5.4 Tyytyväisyys asuntoon ja asuinpaikkaan

Kukaan vastaajista ei ollut täysin tyytymätön nykyiseen asuntoonsa tai asuinpaikkaansa, joten alla olevasta taulukosta jätettiin tämä vastausvaihtoehto pois. Tyytymättömyyttä sekä asuntoonsa että asuinpaikkaansa toi esille 4 % vastaajista ja jonkinlaista epävarmuutta tai neutraaliutta arvioinnissa esitti 11 % vastanneista. Hieman useampi oli vähintään tyytyväinen asuinpaikkaansa (n. 85 %) kuin asuntoonsa (n. 83%), mutta kaiken kaikkiaan tyytyväisyys leimaa muuton lopputulosta asunnon ja asuinpaikan näkökulmasta katsottuna.

TAULUKKO 30. Tyytyväisyys asuntoon ja asuinpaikkaan muuton jälkeen (%).

TYTYTYVÄISYYDEN ASTE	ASUNTOON (n=99)	ASUINPAIKKAAN (n=99)
Erittäin tyytyväinen	41,4	38,4
Tyytyväinen	41,4	46,5
Ei tyytyväinen ei tyytymätön	11,1	8,1
Tyytymätön	4,0	4,0
Ei vastausta	2,0	3,0
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100

6.5.5 Uudelleen muuttamisen mahdollisuus

Uudelleen muuttoa ei ollut harkinnut 71 % vastanneista, sen sijaan kahdeksan vastaajaa ilmoitti selkeästi muuttavansa uudelleen, eikä tätä selitä pelkästään tyytymättömyys asuntoon tai asuinpaikkaan, jota ilmaisi 4 % vastaajista (taulukko 31). Uudelleen muuton haluja siis oli, joko muuttopäätöksen jo tehneitä tai edes joskus sitä harkinneita oli vastanneista 25,3 %. Kun huomioon otetaan vielä se, että vastanneista oli jo ennen kyselyä ennättänyt muuttaa Kouvolan sisällä 14 %, oli uudelleen muuton mahdollisuus suhteellisen korkea äsken tapahtuneen muuton jälkeen. Miksi sitten äsken muuttanut, ja raskaan muuttoprosessin läpikäynyt iäkäs henkilö pohtii muuttavansa uudelleen? Tätä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä, johon vastasi 28 vastaajaa, eli useampi kuin oli harkinnut tai oli jo päättänyt muuttavansa uudelleen. Muutama sellainen vastaaja, jolla ei ollut varsinaista halua muuttaa, otti kantaa uudelleen muuttamisen pohdintaan. Todettiin muun muassa että ollaan liian vanhoja muuttamaan tai ei jakseta enää muuttaa. Lisäksi nostettiin esille mahdollisuus siihen, että joskus vielä voi joutua muuttamaan terveydellisistä syistä johtuen, vaikkei sellaisia ajatuksia ollut vielä pohdittukaan.

TAULUKKO 31. Uuden muuton suunnittelu (n = 99).

UUDELLEEN MUUTON SUUNNITTELU	YHTEENSÄ %
Kyllä, aion muuttaa	8,1
Mietin usein muuttoa	4,0
Olen joskus harkinnut muuttoa	13,1
En ole harkinnut muuttoa	71,7
Ei vastausta	3,0
KAIKKI YHTEENSÄ	100

Uudelleen muuttoa edes joskus pohtineiden tai jotka olivat jo tehneet uuden muuttopäätöksen, syyt jakautuivat aineistolähtöisesti asumiseen, ympäristöön, palveluihin sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyviin syihin tai näiden yhdistelmiin. Muutama oli pohtinut omaa tulevaisuuttaan siinä vaiheessa, kun oma toimintakyky heikkenee niin, ettei enää selvitä omassa kodissa. Vaikka tätä tulevaisuuspohdintaa oli tehty joskus, eikä se ollut muodostanut ajatuksissa vielä välttämättä toimintasuunnitelmaa, mielessä kangasteli ajatus palvelutalosta tai vanhainkodista. Tällainen muuton järjestely voitiin pyrkiä toteuttamaan niin, että vanhuuden asuinpaikka oli itse valittu ja mieluinen, eikä kunnalla silloin ollut väliä asuinpaikan valinnassa. Nämä pohdinnat sijoitettiin palvelumuuttojen ryhmään. Palvelut muuton syyksi ilmoitti kuusi vastaajaa, joista kukaan ei ollut vielä tehnyt muuttopäätöstä. Nämä syyt jakautuivat tasan kahteen tyyppiin, toisaalta oltiin tyytymättömiä nykyisen asuinympäristön tarjoamiin palveluihin ja etsittiin parempaa, toisaalta pohdittiin vanhainkoti- tai palvelutalopaikkaa tulevaisuuden asuinpaikaksi. Tyypillisimmin muuton syyt liittyivät kuitenkin asumiseen, joita syistä oli 12 %. Nämä syyt muistuttavat niitä syitä, joita esittivät jo uudelleen muuttaneet, jotka olivat sijoittuneet uuteen asuntoon jonnekin päin Kouvolaan, valittu asunto ei ollut syystä tai toisesta sellainen, kuin oli kuviteltu. Se saattoi olla liian kallis, liian pieni tai suuri, varustetaso ei vastannut odotettua, haluttiin lasitettua parveketta tai saunaan tai asunto oli vanha ja haluttiin uudempaa. Oli myös saatettu asettua hissittömään taloon ylempiin kerroksiin tai mäkiseen maastoon ja liikkuminen portaissa tai mäissä oli todettu hankalaksi, ja nyt haluttiin omalle suoriutumiskyvylle paremmin sopivaan asuntoon ja asuinympäristöön. Useammin kuin kerran mainittiin asunnon koko (joko liian pieni tai suuri) ja kalleus. Sosiaalisiin syihin liittyvät muuton syyt olivat erilaisia, eikä niitä ollut paljon (5 %). Muutama vastaaja oli pohtinut omaa tulevaisuuttaan ja oman toimintakyvyn vähentymistä ja harkitsi muuttoa tai oli jo päättänytkin muuttaa, koska halusi asua oma lapsensa luona tai ei halunnut olla lapsilleen vaivaksi, joten hän mietti muita asumisen järjestelyitä (esim. palveluasuntoa). Muutto oli saattanut olla myös eri tavoin kunnolla harkitsematon tai kenties pakollinen, jolloin oli tyytymättömyyttä nykyiseen asuinpaikkaan ja sen sosiaalisiin suhteisiin. Näin ollen ei oltu kotiuduttu eikä oltu löydetty samanhenkistä seuraa tai sosiaalinen verkosto oli pääosin jossakin muualla, jonne nyt oli päätetty muuttaa. Uutta muuttoa voivat edesauttaa myös naapurit aiheuttamalla häiriötä vastaajalle. Ympäristöön liittyvä muuton syy oli vastaavantapainen kuin kunnolla harkitsemattomassa tai pakonomaisessa sosiaalisessa verkostoon liittyvässä syyssä. Tällöin ympäristö ei olekaan vastannut sitä, mitä haluttiin, tässä tapauksessa kaupunkiympäristö ei ole ollut toivottu lopputulos.

6.5.6 Yhteenveto ja vertaaminen teoreettiseen taustaan ja muihin tutkimustuloksiin

Muuton jälkeen 47,5 % muuttajista asui yksin ja 49,5 % puolison kanssa, vain 3 % asui jonkun muun kanssa. Muiden kanssa asuminen väheni muuton myötä hivenen ja yksin asuminen lisääntyi. Tämän mukaan suomalaiset iäkkäät eivät muuta kovin voimakkaasti lastensa luo asumaan, vaikka toimintakyky heikkenisikin. Jonkun kanssa asumaan hakeutuminen ei ollut muuton motiivina kuin harvassa tapauksessa, ja osa näistä oli uusia parisuhteita. Muutama oli kuitenkin hakeutunut asumaan läheisensä luo. Muuttajista 31,3 %:lla ei muuton jälkeen ollut lähellä omia lapsia ja 16,2 % kertoi, ettei lähellä asu ketään itselle tärkeää henkilöä. Valtaosalla lähellä asui kuitenkin itselle tärkeää sosiaalista verkostoa, tavallisimmin oma lapsi (48,5 %), toiseksi yleisimmin asuttiin oman sukulaisten lähellä (26,3 %) ja sitten lastenlasten lähellä (25,3 %). Kolmanneksella lähellä asui sosiaalista verkostoa laajemminkin. Iäkkäät eivät siten muuttaneet yleensä ympäristöön, josta ei löytyisi itselle läheisiä ihmisiä, tyypillisimmin omaa sukua ja omia jälkeläisiä.

Muuton jälkeen uusia ystäviä oli saanut 55,6 % ja vielä useampi oli tutustunut uusiin naapureihinsa (67,7 %). Myös uusia tuttavuussuhteita oli onnistuttu solmimaan (62,6 %). Enemmän ja vähemmän eristyksiin uudessa ympäristössään oli jäänyt osa muuttajista, sillä 11,1 % ei ollut tutustunut naapureihinsa ja saman verran oli vailla uusia tuttavuuksia. Ystävyysuhteen luominen oli hankalampaa ja 17,2 %:lla ei ollut uusia ystäviä. Myöskään harrastusten kehittyminen ei ollut vain positiivista. 45 % kertoi saaneensa uusia harrastuksia, mutta kolmanneksella ei ollut lainkaan uusia harrastuksia. Kaikkien kohdalta sopeutuminen uuteen ympäristöön ei kyselyn ajankohtana ollut välttämättä vielä päässyt kehittymään kovin pitkälle, sillä sopeutuminen oli osalla vielä alkuvaiheessaan, joten tulkinnoissa on oltava varovainen. Kukkonen (1993, 119) jakoi tutkimuksessaan muuttaneet vanhukset säilyttäjiin, jotka vaalivat tilannetta ennen muuttoa ja sopeutujiin, jotka olivat tavoitemuuttajia. Nämä kaksi ryhmää erosivat siinä, kuinka sopeutuminen uuteen ympäristöön lähti liikkeelle. Säilyttäjät, toisin kuin sopeutujat, eivät havainneet uuden ympäristön mahdollisuuksia, kuten eivät löytäneet tarjolla olevia harrastuksia, eivätkä tutustuneet uusiin ihmisiin vaan ikävöivät entiseen. Olivatko vähän ympäristöönsä siteitä solmineet henkilöt myös tässä tutkimuksessa jääneet kiinni entiseen, ei selvinnyt, mutta näin voi olla, eräästä uudelleen muuton suunnittelusta voisi näin päätellä. Sosiaalisella verkostolla on iän karttuessa muutenkin taipumusta kaveta (ks. esim. Tiilikainen ym. 2007, 71), ja toimintakyky voi rajoittaa uusien harrastusten ja sosiaalisten suhteiden solmimista (Gothoni 1990, 63). Yli puolella tässä tutkimuksessa oli kuitenkin sosiaalinen verkosto lähtenyt kasvuun ja lähes puolet oli löytänyt uusia harrastuksia, joten heidän osaltaan muuttoa voi pitää onnistuneena. Yhteydenpito omiin läheisiin, lapsiin ja lapsenlapsiin oli kehittynyt eri suuntiin, 54,5 % koki tapaavansa lapsiaan muuton jälkeen useammin,

kuin ennen sitä, mutta 16,2 % koki kehityksen menneen selvästi huonompaan suuntaan. Lastenlasten tapaamisen kehittyminen oli mennyt samalla tavoin, suuremmalla osalla hyvään suuntaan, mutta oli monta sellaista, jolla kehitys oli mennyt selkeästi huonompaan suuntaan. Suvun kanssa ei muuton jälkeen oltu yhtä paljon tekemisissä kuin ennen muuttoa, sillä yli puolet kertoi tapaamisten vähentyneen tai tilanne ei ainakaan ollut parantunut entisestään. Silti noin 37 % koki suhteiden parantuneen myös sukunsa kanssa. Tulosten erisuuntaisuus on sinä mielessä luontevaa, että monella oli lähtöpaikkakunnallakin sosiaalista verkostoa, ja se jäi lähtöpaikkakunnalle, toisaalta iso joukko nimenomaan hakeutui lähelle jotakin sosiaalisen verkostonsa osaa, ja tämä on voinut tapahtua toisen verkostonosan kustannuksella.

Yhteiskunnalta saatua apua ja tukea koettiin saatavan muuton jälkeen jonkin verran paremmin (17,2 %) kuin ennen muuttoa. Tästäkään ei voinut yksimielisyyttä, sillä 8 % koki yhteiskunnalta saadun tuen heikentyneen. Jos tarkoitus oli muuttaa lähelle omaa läheisten muodostamaa auttajaverkostoa, niin silloin kehitys ei kaikkien kohdalla ollut tässäkin mennyt hyvään suuntaan, sillä 38,4 % kertoi asuvansa kauempana auttajastaan. Tästä huolimatta 43,5 % koki asuvansa nyt lähempänä auttajaansa. Kehitys on ollut eri suuntiin liikkuvaa eri muuttajien kohdalla. Edes terveyssyiden vuoksi muuttaneilla auttajan lähellä asuminen ei ollut yksipuolisesti parantunut. Näin ollen huonokuntoinenkaan ei aina hakeutunut läheisen auttajansa lähelle.

Ennen muuttoaan iäkkäät olivat valtaosaltaan järjestäneet yhteydenpidon sosiaalisen verkostonsa kanssa itselleen tyydyttäväksi, tyytymättömyyksiä oltiin lastenlasten tapaamisen, josta kertoi lähes 17 % heistä, joilla lapsenlapsia oli. Vähiten tyytymättömyyksiä oltiin kanssakäymiseen omien lasten kanssa, reilu 5 % kertoi haluavansa enemmän kanssakäymistä lastensa kanssa. Myös ystävien kanssa saatiin olla pääosin halutulla tavalla kanssakäymisessä, noin 7 % viesti tyytymättömyyttä. Mutta kokonaisuutena tarkasteltuna kanssakäymiseen sosiaalisen verkoston kanssa oltiin joko tyytyväisiä tai ei osattu kaivata tilanteeseen muutosta. Lyyran ym. (2008, 4–8) tutkimuksessa kysyttiin 65–74 -vuotiaiden tapaamisen riittävydestä sosiaalisen verkostonsa kanssa. Tuossa tutkimuksessa noin viidesosa tutkituista kertoi, etteivät tapaa lapsiaan riittävästi. Käsillä olevaan tutkimuksen nähden tyytymättömyys oli suurempaa, tosin ei kysytty tapaamista vaan yhteydenpitoa. Lyyran tutkimuksessa samoin kuin tässäkin toivottiin etenkin lastenlasten tapaamista enemmän. Muuton jälkeen tyytymättömyys lisääntyi kaikkiin muihin sosiaalisen verkoston osiin paitsi omiin lapsenlapsiin ja parantumista kanssakäymisessä tapahtui ainoastaan lasten kohdalla. Suurimmat muutokset kanssakäymisen huonontumisessa tai hyvän kanssakäymisen vähentymisessä koskivat etenkin naapureita, mutta myös tuttavien ja ystäviä. Kanssakäyminen suvun kanssa muuttui vähiten, taustalla lienee se, että sukua asui monella eri puolilla

Suomea, eikä välttämättä lähtöpaikkakunnalla tai tulopaikkakunnalla. Ja koska moni oli muuttanut juuri lasten lähelle, oli luontevaa, että kanssakäyminen heidän kanssaan parani, kun taas vanha ystäväverkosto ja hyvät naapurusuhteet ja lähtöpaikkakunnalla olleet tuttavat olivat kaukana. Selvää oli, että muutto ravisteli sosiaalisia suhteita, mutta toisaalta osa muuttajista oli vasta asettumassa paikoilleen. Ystäväverkon uudelleen rakentuminen vie aikansa, matka erottaa vanhoista ystävistä ja tuttavista saadaan vähitellen ja naapureihin tutustuminen vie oman aikansa. Jos hakeuduttiin nimenomaan lasten ja suvun lähelle, on luontevaa, että negatiiviset muutokset näitä ryhmiä kohtaan olivat positiivisemmat.

Yksinäisyys on osoitus muun muassa riittävien sosiaalisten suhteiden olemassaolosta. Muuton jälkeen yksinäisyyden kokemukset vähenivät hieman, kun ennen muuttoa edes toisinaan yksinäisyyttä koki 27,3 %, niin muuton jälkeen näin koki 18 %. Tältä osin muuton voi todeta vähentäneen yksinäisyyden tunteita jonkin verran ja olleen onnistunutta. Muutos ei kuitenkaan ollut suoraviivainen, vaan samalla niiden määrä, jotka eivät lainkaan kokeneet yksinäisyyttä, oli hieman lisääntynyt. Yksilötasolla muutokset olivat voineet olla suuria, se, joka ei kokenut yksinäisyyttä ennen muuttoa, saattoi kokea sitä muuton jälkeen ja päinvastoin. Nämä yksilötason muutokset olivat kuitenkin vähäisiä. Valtaosa heistä, jotka eivät kokeneet ennen muuttoa yksinäisyyttä, eivät kokeneet sitä muuton jälkeenkään.

Arvioituna muuton onnistuneisuutta tyytyväisyydellä asuntoon ja asuinpaikkaan muutto oli onnistunut, sillä noin 85 % oli tyytyväisiä asuinpaikkaansa ja 83 % asuntoonsa. Tyytymättömyyttä näihin kumpaankin toi esille 4 %. Uudelleenmuuttohaluja toi esille 25,3 % vastanneista, joista 8 % ilmoitti muuttavansa uudelleen. Jo ennen kyselyä oli ennättänyt muuttaa 14 % kunnan sisällä, ulkopuolelle muuttaneita ei tässä tutkittu. Uudelleen muuttoon syyt jakautuivat asumiseen, ympäristöön, palveluihin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviin syihin. Poutasen ym. (2008, 56, 65) tutkimuksessa yli 55-vuotiaista muuttosuunnitelmistaan kertoi 14 % kotitalouksista. Koko väestön muuttoaikeiksi Poutanen ym. ilmoittavat 25 %. Kun erikseen tiedusteltiin 70 vuotta täyttäneiden muuttoaikeita, heistä aikoi muuttaa 26 %. Verrattuna tämän tutkimuksen iäkkäiden muuttosuunnitelmiin ne liikkuivat, jos yhteen lasketaan jo muuttaneet ja ne jotka toivat esille uudelleen muuton haluja, jopa lähes 40 %:ssa. Toisaalta jo tapahtuneet muutot yhdessä varmasti muutosta ilmoittavien kanssa muodostavat 22 %, ja nämä ovat melko varmoja muuttoja. Tästä voisi päätellä, että pian muuton jälkeen uudelleen muutto on suhteellisen suurta tai ainakin valmius muuttoon on herkkä.

Useimmiten uudelleen muuton suunnittelun syyt liittyivät asumiseen (12 %): valittu asunto ei vastannut odotuksia kokonsa tai varustetasonsa vuoksi tai liikkuminen asunnossa ja ympäristössä oli hankalaa (hissi, mäki) tai sitten asunto oli liian kallis. Seuraavaksi tyypillisin, eikä näitä ollut kuin muutama,

uudelleenmuuttosyy oli palvelusyy. Palvelusyytä olivat halu järjestää itselleen mieluinen asuinpaikka silloin, kun avun tarve olisi nykyistä suurempi sekä halu asua nykyistä parempien palveluiden lähellä. Sosiaaliset syyt liittyivät tyytymättömyyteen kyselyn hetkisiin sosiaalisiin suhteisiin, lasten lähellä asumiseen tai siihen, ettei haluttu olla lapsille vaivaksi. Joskus kaupunki asuinpaikkana ei ollutkaan sitä mitä odotettiin, ja pyrittiin hakeutumaan takaisin maalaisympäristöön. Uuden muuton suunnittelu ja aikeet heijastavat monia iäkkäille tyypillisiä muuton syitä ja ikään kuin kiertävät tutkimuksen kehän umpeen. Mutta nyt muuton syynä nousee vahvimmin esille asuntoon liittyvät syyt, eivätkä sosiaaliset syyt, kuten ensimmäisessä muutossa. Mitä tapahtui? Tämä ei vastaa myöskään tutkimuksen teoreettisia lähtökohtiakaan muutoin kuin kevyesti Pickvancen (1973, 280. 281) teoretisointi, hän tarkasteli urbaanien alueiden välistä asuntojen vaihtoa. Asumissyiden nousu ohi sosiaalisten syiden vastaa myös Poutasen ym. (2008, 61) iäkkäiden asumista selvittävän tutkimuksen tuloksia, jonka mukaan asumiseen liittyvät syyt ovat ensisijaisia ainakin omakotiasujilla. Onko tässä kyse näkökulmasta ja tehdyistä kysymyksistä? Itse ehdottaisin lisäksi seuraavaa selitystä: kyse ei ole iäkkään normaalisti syntyvistä muuttamisen tarpeista vaan korjausmuutosta, jonka tavalla tai toisella epäonnistunut muutto on aiheuttanut. Uudelleenmuuttohaluissa oli myös syitä, jotka peilaavat iäkkäiden muuton kolmatta muuttotyyppiä, eli sitä, kun ei enää selvitä kotiin annetun avun turvin ja hakeudutaan laitospalveluiden pariin (ks. Litwak et al. 1987, 269). Ehkä muuttosuunnitelmia tekivät lisäksi yhden lähimuuttajatyypin edustajat: *”There is no reason to believe that those who have moved frequently in earlier years do not continue to do so in later life:”* Kyseessä ovat ns. krooniset muuttajat. (Wiseman, 1980, 151.)

6.6. Viimeinen avoin vastaus: tarkentavat huomiot

Kysymyslomakkeen lopussa vastaajille annettiin mahdollisuus käyttää vapaata sanaa siitä, mitä kyselyn tekijän olisi vielä hyvä tietää vastaajan muutosta. Mahdollisuutta vastata käytti 55,6 %. Näitä vastauksia lähestyttiin jälleen ennakkoluulottomasti aineistolähtöisesti laadullisen analyysin keinoin. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin mihin vastaukset keskittyivät koodaamalla vastaukset ja sen jälkeen ne luokiteltiin koodin mukaisiin ryhmiin. Sen jälkeen keskityttiin kunkin syntyneen ryhmän vastausten analysointiin.

76,4 % vapaasta sanasta selitti muuton syytä ja taustoja, joko niin että tuotiin lisää selitystä sosiaalisen verkoston vaikutukseen muuttoon, tai sitten pyrittiin tuomaan esille muut muuttoon vaikuttaneet seikat tai peräti kiistämään sosiaalisen verkoston vaikutus muuttoon. Tämä lisäksi vastauksissa tuotiin esille

tarkennuksia aiemmin kyselyssä tehtyihin valintoihin (23,6 %). Koska näitä vastauksia oli ilahduttavasti näin paljon, purettiin vastauksia seikkaperäisemmin.

Monessa vastaustekstissä kerrottiin muuton ilmeisimmistä syistä, niistä joilla omaa muuttoa oli itselle selitetty. Sosiaalinen syy ei kovinkaan usein ollut ilmeinen tai ensimmäinen syy näissä teksteissä, vaan se kietoutui sisälle tarinaan joko olemassa olevana tai sitten se näyttäytyi poissaolevana. Ilmeisinä muuton syinä sosiaalisen edessä sen ohittaen nousivat esille seuraavat: eläkkeelle jäänti, matka (kesämökille) lyheni, kaupungit, postit, pankit ym. hävisivät kylältä, vanha kotiseutu, vanhastaan tuttu paikka, edellinen asunto ja ympäristön levottomuus, ikä karttuu ja toimintakyky heikkenee, halusi omaa aikaa ja riippumattomuutta, ulkomailla asuminen riitti, turvallisuuden tunne lisääntyi, liikuntakyky oli huono, puolison sairastuminen ja/tai kuolema, ison talon hoito, pihanhoito sekä remontintarve.

Osassa näistä sosiaalinen syy tuli näkyville helposti, osasta se oli luettava esille, osassa sosiaalinen oli muussa roolissa kuin muuton syynä. Esimerkiksi eläkkeelle jäänti on yhteiskunnallinen (= sosiaalinen) muuton syy, mutta jäänti eläkkeelle ei edellytä välttämättä muuttoa. Joka tapauksessa tutkittavilla eläkkeelle jäätyä työn tuoma sosiaalinen sidos heikkeni ja muutto mahdollistui. Mitä muuta tähän kietoutui, jäi epäselväksi. Matkaan liittyvä muuton syy kietoutui sekin sosiaaliseen: matka oli lyhentynyt kesämökille muuton myötä, samalla oli lyhentynyt matka oman äidin hoitamiseen, äiti ei halua muuttaa. Olisiko muutettu joka tapauksessa, vaikka äidin hoitoa ei olisi ollutkaan, ei selvinnyt. Perheenjäsenhoitaja sai kuitenkin ikään kuin kaksi karpästä yhdellä iskulla: hän oli lähempänä autettavaansa, auttaminen helpottui, raskas pitkän matkan liikkuminen oli vähentynyt ja mökillä asuminen onnistui helpommin. Vastaaventyypisiä mökille muuttoa olivat ne, joissa haluttiin muuttaa lähemmäs omia lapsia tai lapsenlapsia, ja varsinkin, jos alue oli oma lapsuuden kasvuympäristö tai alueella oli asuttu aiemmin, muutto helpottui.

Oman toimintakyvyn heikkenemiseen ja palveluiden vähenemiseen iäkkäät sitoivat sosiaalisen vaikutuksen seuraavasti (teksteistä on poistettu selkeät henkilöviittaukset ja muut kuntatiedot kuin Kouvola):

- *"Muutin Kouvolaan, kun Äksälässä, paikka pienkerrostalo oli kyllä hyvä, mutta siitä kylästä hävisivät kaupungit, postit, pankin ym. kaikki ystävät muuttivat keskusta. Niin minäkin sitten lähdin tänne lasten luo." (V4)*
- *"Liikuntakyky on huono. En pysty enää liikkumaan yksin ulkona, tytär auttaa ja kyyditsee." (V46)*

- *"Ikää on kertynyt 7++v. sukulaisilta saa pikkuapua, mitä ei yhteiskunnalta saa. Kauppa ja terveyskeskuskäynnit." (V27)*

Vastaavan tapaisia sosiaalisia syitä muutolle olivat ne, joissa iäkäs oli kokenut oman elämänsä turvattomaksi edellisessä asuinpaikassaan ja muutti tämän turvattomuuden vuoksi lähemmäs omia lapsiaan saadakseen turvaa. Iäkkäät henkilöt myös ennakoivat tulevaisuutta ja siellä olevaa tuen tarvetta, ja pyrkivät järjestämään itse omia olosuhteitaan tulevaisuuden varalle silloin, kun vielä itse kykenivät tekemään päätöksiä. Omaisten tukeen myös luotettiin:

- *"Halusin tulla Kouvolaan saadakseni omaisteni tukea iän karttuessa. Nyt olen vielä omatoiminen ja minulla on laaja ystäväpiiri. Viihdyn hyvin Kouvolaassa." (V21)*

Tällainen ennakointi saattoi kietoa toisiinsa myös puolison terveydentilan heikkenemisen ja asunnon huoltamisen sekä pihanhoidon. Tällaisesta tilanteesta kertoi eräs vastaaja: he ennakoivat miehen terveyden heikkenemisen tulevaisuudessa, ja pyrkivät pääsemään eroon suuresta talosta, jota vaimon olisi ollut yksin raskasta ja todennäköisesti mahdotonta hoitaa miehen kykenemättä häntä auttamaan. Näin päädyttiin muuttoon pienempään asuntoon. Toinen vastaaja, nainen hänkin, muutti siksi, ettei ollut enää miestä, joka olisi pitänyt huolta isosta talosta ja pihasta ja tehnyt vielä remonttiakin. Näissä tilanteissa tuli esille sosiaalisen poissaolo, puolison kuolema tai sairaus, mikä esti yhteistyön, yhdessä tekemisen ja avun. Tämä piirre, sosiaalisen verkoston olemattomuus, voi olla osan iäkkäiden muuttojen syynä. Siinä missä asutaan, ei ole sosiaalista seuraa, apua ja tukea. Samasta puutteesta viestivät myös edellä olevat toimintakyvyn heikkenemiseen ja palveluiden vähenemisen liittyneet muuton syyt. Jos sosiaalista verkostoa olisi ollut riittävästi läsnä, olisiko muutettu? Taustalla tässä on pitkään jatkunut yhteiskunnan muutos ja muuttoliike, mikä on erotellut eri sukupolvet toisistaan. Nyt on meneillään palveluiden keskittäminen ja palvelurakenteen uudistus, tämä voi tuoda uusia paineita iäkkään väestön asumiselle lähitulevaisuudessa. Piilossa olevaan sosiaaliseen verkostoon tai sen puutteeseen liittyvän syyn hankalaa havaitsemista tuo esille seuraava lainaus, jossa kiistetään sosiaalisen vaikutus ja ongelmat nähdään itseen liittyvinä:

- *Ihmissuhteet ei liity muuttoon mitenkään. Muutto tapahtui terveydellisistä syistä, pihatyöt kävi raskaiksi." (V73)*

Selkeät sosiaaliset syyt, jotka iäkkäät toivat esille vapaassa sanassa ainoina muuton syinä, eivät ole edellisessä listassa, ja nämä olivat seuraavankaltaisia syitä:

- *"Muutin uuden vaimoni perään Kouvolaan." (V49)*
- *"Välit tulehtuneet lapsen perheeseen (jossa asui). Hän ei halunnut minun asuvan talossa vaan pisti jatkuvasti hiekkaa rattaisiin." (V64)*
- *"Lapsi otti puolison, olin aina sanonut, jos uusi puoliso tulee muutan pois, saavat olla kahden." (V35)*
- *"Luulin vielä löytäväni Kouvolasta entisiä ystäviäni, luokkakavereitani yms." (V6)*
- *"Vain tyttäreni perheeseen ja vanha kotiseutu sai minut muuttamaan takaisin Kouvolaan." (V15)*
- *"Lapseni asuvat täällä." (V22)*
- *"Autan iäkästä äitiäni usein, kesällä päivittäin." (V9)*
- *"Omaishoito Kouvolaan helpottui." (V29)*
- *"Mieheni sairastuminen ja kuolema. Lähemmäksi lapsiani." (V65)*

Loput sosiaaliin syihin kietoutuneet muuton syyt vapaassa sanassa kertoivat esimerkiksi sitä, että Kouvolaan oli omaisia ja läheisiä ja paikka oli tuttu, oli mukava palata vanhaan ympäristöön. Jos halusi tavata vanhoja naapureita tai edellisellä paikkakunnalla olevia ystäviä, he saattoivat tulla kylään Kouvolaankin. Joillakin oli työtovereita ja ystäviä Kouvolaan, jotka vetivät muuttajan kaupunkiin. Omanlaisensa sosiaalisen verkoston vaikutuksen muuttoon tarjosi se, kun innokas järjestöihminen, monessa mukana ollut, halusi irtiottoa siitä ja muutti siksi toiselle paikkakunnalle. Näin hän repäisi itsensä irti sosiaalisen verkoston kudelmasta, sai etäisyyttä ja omien sanojensa mukaan *"omaa aikaa ja riippumattomuutta"*. Seuraavaa lainaus kertoo ulkomailla asuneen iäkkään oman elämän järjestelystä sekä siitä, minkälaista tukea hän sai päätökselleen tyttäreltään, tuossa sosiaalinen verkosto ei ole muuton syy, mutta auttaa muutoin muuton käynnistymisessä:

- *"Tunsin, että olin asunut valmiiksi Ulkomaan. Tyttäreni oli vähän harmissaan, mutta sanoi, että oli hyvä kun muutit. Sanoi, että jos en nyt muuta, niin myöhemmin en pysty siihen." (V41)*

Näissä vapaan sanan teksteissä kiteytyi paljon siitä, mitä tutkimus toi esille sosiaalisen verkoston vaikutuksesta iäkkään muuttoon. Vapaan sanan teksteissä kerrottiin myös niistä muutoista, joiden syyhyn on vaikeampi liittää sosiaalista verkoston vaikutusta. Voidaan kuitenkin puhua sosiaalisen

vaikutuksesta, jota on vaikea siivota pois muuttojen taustalta, esim. niissä vastauksissa, joissa kerrottiin muutetun puhtaasti verotuksellisista syistä, asuntojen ja elämisen hinnan vuoksi tai siksi, että Kouvolassa keskusta oli niin tiivis, paikkakunta edellistä pienempi, että Kouvolassa oli helppoa saavuttaa tarvitsemansa palvelut jonottamatta, tai siksi että edellinen asunto ja ympäristö olivat levottomia, on sosiaalinen usein mukana. Sosiaalinen on taustalla, joskaan ei välttämättä sosiaalinen verkosto suoraan vaan välillisesti. Esimerkiksi kunnan verotus on poliittinen päätös ja tätä kautta sosiaalisen toiminnan ja sosiaalisten verkostojen toiminnan lopputulosta; pienempi kunta taas on seurausta yhteiskunnan (sosiaalisen) toiminnasta ja paikkakunnan pienuus tarkoittaa myös ihmisten pienempää määrää, massojen poissaoloa ja liiallisten sosiaalisen kohtaamisten rajaamista. Ja asunnon ja ympäristön levottomuus on erittäin todennäköisesti muiden ihmisten toiminnan tulosta. Ja vaikka syy muuttaa olisi vahvasti taloudellinen, mikä Kouvolan halpuuden huomioon ottaen oli iäkkäälle merkittävä etu, voi oma sosiaalinen verkosto olla lisämotivaattori tai peräti suunnata muuttoa, kuten seuraava lainaus osoittaa:

- *"Valitsin Kouvolan lähinnä taloudellisista syistä, myös asunnon osto tutulta paikkakunnalta mahdollista netin kautta. Tyttäreni asuminen Kouvolassa vaikutti myös jonkin verran."* (V72)

Sosiaalisen tai sosiaalisen verkoston vaikuttamattomuutta ei voi kuitenkaan tyystin kieltää muuton syiden taustalta, yleensä nämä syyt ovat asuntoon liittyviä syitä kuten miellyttävän asunnon löytyminen tai paikkaan liittyviä syitä tai esim. asunnon homevauriot. Seuraava esimerkki tuo esille tällaisen syyn:

- *"Muutto omakotitalosta kerrostaloon. Kummassakin hyvät ja huonot puolensa."* (V97)

Vapaassa sanassa haluttiin myös tarkentaa aiempia vastauksia. Näissä teksteissä kerrottiin mm. omasta sopeutumisesta uuteen ympäristöön, kuten liittymisestä eläkeläisten kerhoon tai yhdistyksiin tai kerrottiin muuton mukanaan tuomista muutoksista sosiaalisessa verkostossa, kuten siitä, että vanhat sosiaaliset suhteet eivät olekaan lämmenneet oletetulla tavalla ja kaivataan sitä henkistä tukiverkostoa, mikä jäi edelliseen asuinpaikkaan, vaikkei muuttoa kadutakaan. Joku taas toi esille nimenomaan sen, ettei muutto ollut onnistunut ja halutaan muuttaa uudelleen, kaupunkiympäristö olikin sosiaalisilta suhteiltaan erilainen kuin maaseutuympäristö, jossa suhteet olivat välittömämpiä ja läheisempiä. Suhteita entiseen ympäristöön ei ollut päästetty rapistumaan vaan yhteyttä pidettiin aktiivisesti yllä siellä olevaan sosiaaliseen verkostoon. Muuton vaikeutta ja sosiaalisen verkoston vaikutusta tähän taas tuo esille seuraava kirjoitus:

- *"Muutto oli vaikea. Jouduin tekemään päätöksen sairaana. Tyttäreni kai tarkoitti hyvää painostaessaan minua muuttamaan!" (V50)*

Näiden lisäksi tarkennettiin vuosilukuja, alleviivattiin niitä sosiaalisia suhteita, jotka olivat kaikkein läheisimpiä ja tarkennettiin niitä omaan taustaan liittyviä erityiskysymyksiä, jotka eivät tulleet esille aiemmissa vastauksissa tai kysymyksissä.

7 POHDINTA

7.1 Vastaukset tutkimusongelmiin

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millä tavoin iäkkään sosiaalinen verkosto oli osallisena muutossa. Tämän lisäksi tarkoitus oli selvittää, millä tavoin suhde lähimpään sosiaaliseen verkostoon muuttui muuton myötä. Verkostoa pyrittiin tarkastelemaan koko muuttoprosessin ajan lähtien liikkeelle sosiaalisen verkoston sijainnista ja siltä saadusta avusta ja tuesta siinä tilanteessa, kun muuttoa alettiin miettiä. Tutkimuksen keskeiset käsitteet olivat muuttoliike ja sosiaalinen verkosto. Muuttoliike ymmärrettiin pysyvänä asunnon vaihtona niin, että kunnan raja ylittyi. Mukaan hyväksyttiin myös ulkomailta muuttaneet. Sosiaalinen verkosto ymmärrettiin iäkkään arjessa mukana olevaksi sosiaalisen verkoston osaksi, jolta hän voi tarvitessaan saada apua ja tukea. Tutkimuskysymysten laatimiseksi ja kysymyslomakkeen rakentamiseksi koottiin teoreettinen tausta, joka muodostui iäkkään muuttoliikettä käsittelevistä teorioista ja iäkkäiden muuton piirteiden tarkastelusta sekä tutkimustietoon ja teoriaan perustuvasta iäkkäiden sosiaalisten verkostojen tarkastelusta. Tutkimuspaikkakunnaksi valikoitui Kouvola, jonne suuntautunutta iäkkäiden muuttoliikettä tutkittiin. Tieto iäkkäiden muuttoon ja sosiaalisen verkoston välisestä yhteydestä päädyttiin hankkimaan postikyselyllä, joka lähetettiin kaikille (200) kotonaan asuneille vuosina 2006, 2007 ja 2008 Kouvolaan muuttaneille yli 65 vuotta täyttäneille.

Kyselyyn vastasi 107 iäkästä, joista 99 voitiin hyväksyä mukaan analyysiin. Vastanneiden lähtöalueet jaettiin Kouvolan seudulta muuttaneisiin (47 henkilöä), muualta Suomesta muuttaneisiin (48 henkilöä) sekä ulkomailta muuttaneisiin (4 henkilöä). Vastaajista 4/10 oli miehiä ja 6/10 naisia ja iältään he sijoittuivat muuttohetkellään 64–90 ikävuoden väliin. Eniten muuttajia oli 67- ja 78-vuotiaissa. Siviilisäädyltään miehet ja naiset erosivat toisistaan niin, että miehet olivat valtaosaltaan naimisissa olevia ja heissä oli vain muutama leski. Naisissa puolestaan oli selvästi enemmän leskiä kuin naimisissa olevia. Kun miehistä reilu 70 % oli naimisissa, niin naisista naimisissa oli 30 %. Naisissa oli enemmän myös naimattomia, miehissä sen sijaan eronneita. Koulutukseltaan muuttaneista yli puolet oli saanut ammatillisen koulutuksen, noin kolmannes perusasteen koulutuksen. Korkean asteen koulutus oli useammalla kuin vastaavan ikäisellä väestöllä yleensä. Muuton suunnan mukaan tarkasteltuna pitemmän matkan muuttaneet olivat jonkun verran koulutetumpia kuin lähempää muuttaneet. Ammattitaustaltaan muuttajat olivat hyvin yhteiskunnassa sijoittuneita ja oletettavasti myös hyvin toimeentulevia. Moni kyselyyn vastanneista oli joutunut muuttamaan monta kertaa elämänsä aikana, vain muutamalla oli takanaan yksi tai kaksi muuttoa. Viidennes vastaajista oli muuttanut edellisen kerran alle viisi vuotta

sitten. Valtaosa eli 7/10 oli asunut ennen muuttoaan ympäristössä, josta löytyi vähintään päivittäistavaroiden kauppa.

Tutkimuskysymyksiin saatiin monipuolisia vastauksia, joista on vaikea nostaa esille yksittäisiä merkittäviä tuloksia hukkaamatta valtavasti oleellista tietoa ympäriltä. Seuraavassa tiivistetään tutkimuskysymyksittäin laajasta materiaalista keskeisimpiä tutkimustuloksia. Kaikkiin kysymyksiin saatiin monipuolinen vastaus. Ensimmäinen tutkimusongelma koski sitä, miten sosiaalinen verkosto vaikutti iäkkään muuttoon. Osoittautui, että tässä tutkimuksessa eniten iäkkäiden muuttoon vaikutti sukulaisten asuinpaikka (46 %). Seuraavaksi eniten muuttoon vaikuttanut syy oli oma terveys, jonka vaikutus oli 34 %:a. Sosiaalinen syy oli näin ollen merkittävin muuttoon johtanut tekijä, mutta yleensä se vaikutti yhdessä muiden iäkkään muuttoon vaikuttaneiden syiden kanssa. Merkittävimpiä muista tekijöistä olivat oman terveyden lisäksi oman toimintakyvyn heikkeneminen, taloudenpidon vaikeutuminen, asunnon suuri koko, palveluiden ja harrastusten etäisyys, suuret asumiskustannukset sekä puolison terveys. Kukin näistä muista syistä kertoo tuen tarpeen kasvusta sekä siitä, että lähellä ei ole ollut riittävästi apuaan ja tukeaan antaneita henkilöitä. Muuttopäätöksistä 63 %:ssa iäkkäistä kertoi, että sosiaalinen verkosto oli ollut osallisena heidän muuttopäätöksensä teossa. Sosiaalisen verkoston vaikutus muuttopäätökseen saattoi olla yhtä hyvin työntävä, kannustava kuin vetäväkin. Hieman alle 10 % muuttajista joutui suostumaan muiden tekemään muuttopäätökseen. Sosiaalisesta verkostosta omat lapset vaikuttivat eniten jollakin lailla muuttopäätökseen tekemiseen (39 %), viidennes halusi muuttaa lähemmäs lapsiaan, joka kymmenennessä muuttopäätöksessä lapset olivat aloitteentekijöitä. Toisinaan lapset mainittiin muuttopäätöksen tukijoina. Seuraavaksi eniten eli kolmannekseen muuttopäätöksistä vaikuttivat puoliso ja viidennekseen lapsenlapset. Puolison vaikutus muuttoon välittyi usein jollakin tavoin terveyden kautta, joka saattoi liittyä yhtä hyvin omaan kuin puolison terveyteen ja jaksamiseen. Lastenlasten vaikutus taas kertoi halusta asua lähempänä lapsenlapsia mm. heitä hoitamassa. Muusta sosiaalisesta verkostosta ystävien vaikutus oli suurin (14 %), lähinnä haluttiin asua ystävien lähellä, naapureiden vaikutus ja muun sukulaisverkoston vaikutus varsinaisen muuttopäätöksen tekoon oli satunnaista. Iäkkään elämäntilanteista yksinasuminen lisäsi sosiaalisen verkoston vaikutusta muuttopäätöksen syntyyn ja nuorimmissa, eli 65-vuotiaissa, oli monta (36 %), joiden muuttopäätökseen sosiaalinen verkosto ei vaikuttanut.

Paitsi muuttopäätöksen syntyyn sosiaalisella verkostolla oli merkittävä vaikutus myös iäkkään muuttokohteen valintaan, kolmannes kertoi, ettei verkostolla ollut mitään tekemistä kohteen valinnassa. Muut kuin sosiaaliset syyt muuttaa Kouvolaan liittyivät palveluihin, liikkumiseen ja harrastuksiin, asuntoon ja asuinpaikkaan sekä terveyteen. Sosiaalisista syistä muuttaa Kouvolaan tärkein oli lasten

asuminen Kouvolassa, lähes kolmannes nosti tämän syyn esille, sosiaalinen syy kietoutuneina usein muihin muuttoa puoltaviin seikkoihin. Seuraavaksi tärkein sosiaalinen syy oli suvun asuminen Kouvolassa (18,2 %), muun sosiaalisen verkoston vaikutus oli vähäisempi. Näin ollen iäkkään muuttokohteen valintaan vaikutti se, missä hänen sosiaalinen verkostonsa asui, vähemmistö iäkkäistä muutti kuntaan, jossa tai jonka lähialueella ei ollut hänelle läheistä sosiaalista verkostoa (alle 10 %). Sosiaalinen verkosto toimi siis vetotekijänä kuntaan. Asunnon valinnassa iäkkäät olivat itse aktiivisia etsijöitä, päättäjiä ja valitsijoita yhdessä mahdollisen puolisonsa kanssa. Noin joka kymmenennessä muutossa puoliso valitsi asunnon yksin. Lapsilla oli myös vaikutusta asunnon valintaan (n. 44 %), ja etenkin tyttäret olivat aktiivisia vaikuttajia. Verkostolla oli myös avustajan rooli asunnon etsinnässä sekä tehtävä asunnon esitarkastajana. Joissakin tapauksissa sosiaalinen verkosto valitsi asunnon, ainoastaan lapsenlapset eivät tehneet yhtään asunnonvalintaa.

Itse muuttotapahtumassa sosiaalista verkostoa tarvittiin kaikissa sen eri vaiheissa auttajana ja tekijänä. Verkoston rooli vaihteli muuton eri vaiheissa. Tavaroiden pakkaamisessa muuttaja itse ja puoliso olivat aktiivisia ja selvisivät 62 %:sta pakkaamisesta keskenään. Muiden tehtäväksi pakkaamisen jätti 14 %. Mukaan pakkaamiseen kutsuttiin omaa lähintä verkostoa, yleensä omat lapset auttoivat ja näistä etenkin tyttäret. Muutoinkin naisten rooli oli merkittävä pakkaamisessa, sillä osa puolisomiehistä jätti pakkaamisen vaimonsa tehtäväksi. Vain harvoin pakkaamiseen pääsi mukaan ystäviä tai naapureita tai sukulaisia. Parisuhteessa elävät hoitivat yleensä itse pakkaamisen tai pyysivät lapsensa avukseen. Lapsettomat joutuivat turvautumaan muuhun sosiaaliseen verkostoonsa. Tavaroiden siirrossa käytettiin apuna myös ulkopuolista apua ja etenkin sosiaalisen verkoston miehet, pojat, vävyt, veljet, aktivoituivat. Naiset luovuttivat miehiä helpommin tehtävän muiden hoitoon. Yhteensä 35 % muuttajista ei osallistunut itse muuttokuorman siirtoon. 17 %:n muuttokuorman siirsi muuttofirma ja 60 %:ssa iäkäs turvautui muun sosiaaliseen verkostoonsa apuun, joka saattoi koostua useasta sosiaalisen verkoston eri osan jäsenestä, aktiivisimpia olivat kuitenkin muuttajan lapset. Tavaroiden siirto näyttäytyy fyysisesti kaikkein raskaimpana muuton osa-alueena, eikä siinä ole kovin intiimiä luonnetta. Sen sijaan tavaroiden purku muutti muuton pienen piirin tehtäväksi. Jonkin verran alle puolet muuttajista selviytyi uuden kodin järjestelystä oman talouden sisäisenä tapahtumana. Suurempi osa kuitenkin tarvitsi laajemman sosiaalisen verkostonsa apua. Useimmiten auttajan olivat omat lapset, mutta joskus apuun pääsi sisaria ja heidän perhettään ja muutakin sosiaalista verkostoa. Myös asunnon järjestelijöinä naisilla oli näkyvämpi rooli kuin miehillä, miehiä näytetään tarvitun etenkin raskaampien esineiden siirtelyyn.

Koska muutto oli monipolvinen päätösten ja tapahtumien ketju, sosiaalisella verkostolla oli mahdollisuus olla osallisena ja vaikuttajana monessa kohdin. Ensinnäkin yksittäisistä muuton syistä

sosiaalinen verkosto oli tärkein syy muuttaa. Toiseksi yli puolessa muuttopäätösten teosta sosiaalinen verkosto pääsi vaikuttamaan päätöksen tekoon, jopa ohittamaan iäkkään päätöksenteossa. Vaikuttajista tärkeimpiä olivat omat lapset, mutta muukin verkosto vaikutti päätöksentekoon. Kolmanneksi sosiaalinen verkosto vaikutti 2/3 päätökseen muuttaa Kouvolaan, eli muuttokohteen valintaan. Tärkein vaikutus oli lasten asuminen, toiseksi tärkein oli suvun asuminen. Neljänneksi tarkasteltiin asunnon valintaa, jossa verkosto oli hyvänä apuna, mutta asunnon valinnassa iäkkäät olivat itse aktiivisin osapuoli. Viidenneksi pakkaamisen iäkäs pyrki hoitamaan lähimmän verkostonsa kanssa, muuttokuorman siirtoon voitiin kutsua mukaan laajempaa verkostoa ja ulkopuolista apua, mutta asunnon purku taas oli intiimiä joko itse tehtyä tai lähimmän verkoston kanssa tehtyä kodin järjestelyä.

Toinen tutkimuksen pääongelmista koski iäkkään sosiaalisen verkoston muotoutumista muuton myötä sekä kuinka suhteet verkostoon muuttuivat. Ennen muuttoa naisista suurempi osa oli yksinasuneita (60 %) ja miehistä taas valtaosa eli parisuhteessa (n. 80 %). Muiden kanssa eläviä oli vähän, vain 5 %. Yksin eläneet kokivat yksinäisyyttä ja turvattomuutta enemmän kuin muiden kanssa eläneet. Usein yksinäisiä koko aineistossa oli 7 %. Naiset kertoivat miehiä useammin yksinäisyydestä, mutta miehissä oli enemmän usein yksinäisiä kuin naisissa. Yksinäisyys ei aineistossa ollut erityisen suurta.

Sosiaalisen verkoston sijainti erosi Kouvolan seudulta lyhyen matkan muuton tehneiden ja muualta Suomesta tai ulkomailta muuttaneiden kesken. Muualta muuttaneista 7/10 ei ollut lapsia lähtökunnassaan tai sen naapurissa, Kouvolan seudulta muuttaneista vastaava tilanne oli kolmanneksella. Myös tuloalueella Kouvolaan oli Kouvolan seudulta muuttaneilla enemmän lapsia, 4/10, kuin muualta muuttaneilla, 3/10. Kummankin ryhmän muualla asuvista lapsista suurin osa asui pääkaupungissa tai pääkaupunkiseudulla. Muutto lisäsi samassa kunnassa asumista kummankin ryhmän kodalla jonkin verran, mutta muualta muuttaneilla enemmän. Muualta muuttaneet muuttivat useammin lähemmäs lapsiaan kuin Kouvolan seudulta muuttaneet, mutta silti muuton jälkeen Kouvolan seudulta muuttaneet asuivat useammin lastensa lähellä muuttonsa jälkeenkin.

Lapsenlapsia samassa kunnassa ennen muuttoa oli kummallakin ryhmällä lähes yhtä paljon, muualta muuttaneilla kuitenkin vähemmän, ja jos mukaan otetaan jälleen samassa seutukunnassa asuneet lapsenlapset, oli lapsenlapsia muualta muuttaneilla selvästi vähemmän sekä ennen että jälkeen muuton. Kouvolan seudulta muuttaneet muuttivat useammin lähemmäs lapsenlapsiaan kuin muualta muuttaneet. Myös muuta sukua muualta muuttaneilla oli vähän lähellään ennen muuttoaan, hieman alle 8 %:lla samassa kunnassa ja hieman useampia naapurikunnissa. Muu suku asui pääasiassa kauempana (75 %). Kouvolan seudulta muuttaneista neljänneksellä oli sukua samassa kunnassa ja vähän useammalla vielä

seutukunnassakin ja peräti 70 %:lla muualla Suomessa. Muutokset muualta muuttaneiden suvun sijainnissa olivat kaikkein suurimpia muutoksia, mitä sosiaalisessa verkostossa tapahtui muuton myötä. Kun muualta muuttaneilla ennen muuttoa oli hieman alle 8 %:lla sukua samassa kunnassa, niin muuton jälkeen näin oli kolmanneksella. Muualta muuttaneet saapuivat sukunsa lähelle ja tämä ei voi tarkoittaa muuta kuin paluumuuttoa. Heidän kohdallaan väheni suvun asuminen jossakin kauempaa ja suvun kaukana asumiset lähentyivät toisiaan pitkän ja lyhyen matkan muuttaneiden kesken.

Ystäviä koskeva lähtökohtatieto kertoi, että kummallakin ryhmällä oli muuhun sosiaaliseen verkostoonsa verrattuna suhteellisen paljon (noin puolella) ystäviä lähtökunnassaan, useammin kuitenkin Kouvolan seudulta muuttaneilla. Jälleen muualta muuttaneiden ystävät keskittyivät lähtökuntaan, seutukunnassa heitä oli selvästi vähemmän kuin Kouvolan seudulla muuttaneilla, joilla seutukunnassa itse asiassa oli hieman enemmän ystäviä kuin lähtökunnassa. Muualta muuttaneilla oli paljon ystäviä muualla Suomessa toisin kuin Kouvolan seudulta muuttaneilla. Ystävverkoston muuttuminen muuton myötä oli suurempaa muualta muuttaneilla, ja itse asiassa muuttonsa jälkeen he asuivat harvemmin samassa kunnassa ystäviensä kanssa kuin ennen sitä. He jättivät ystävänsä ja siirtyivät sukunsa ja lastensa lähelle. Sosiaalisen verkoston muutokset johtivat päättelemään, että Kouvolan seudulla muuttaneet olivat joko syntyneet alueella tai ainakin muuttaneet suhteellisen nuorena alueelle ja eläneet sitten aktiivi-ikänsä paikkakunnalla haluten pysyä siellä. Heillä oli todennäköisesti alueeseen monia sitovia tekijöitä sosiaalinen verkosto mukaan lukien, eikä muualle muutto ole silloin ollut välttämättä haluttu asia. Muualta muuttaneiden paluumuuttoa vahvistaa vielä se, että muuton jälkeen muualta muuttaneilla oli aiempaa useammin ystäviä naapurikunnissa, ehkä juuri sieltä oli alun perin lähdetty liikkeelle ja nyt palattiin tuttuun alueen keskukseen nuoruuden ympäristöön. Kaikki muualta muuttaneet eivät kuitenkaan olleet paluumuuttajia ja Kouvolan seutukunnaltakin oli tehty paluumuuttoja.

Tutkittujen avun ja tuen tarve omalta sosiaaliselta verkostoltaan yhteiskunnan tarjoama apu ja tuki mukaan lukien eivät olleet kovin vahvaa. Välttämättömästi apua tai tukea kertoi tarvitsevänsä 8,1 % vastanneista, ja heistä valtaosa oli yksin asuvia ja tyypillisesti yksinasuneita ja leskiä. Kouvolan seudulta muuttaneet tarvitsivat muualta muuttaneita hieman useammin välttämätöntä apua verkostoltaan, ja tämä kertoo Kouvolan seudulla muutetun useammin kuin muualta omalle toimintakyvyille sopivampaan ympäristöön ja auttajien lähelle siinä vaiheessa kun tuen tarve oli jo suurempaa. Tämä ei kuitenkaan ollut vain Kouvolan seudulta muuttaneiden muuton syy, eikä myöskään heidän ainoa muuton syynsä. Niiden osuus, joille apu ja tuki oli vain joskus välttämätöntä mutta enemmänkin luonteeltaan tarpeellista, oli 10 %. Tarkempi avun ja tuen tarkastelu toi esille sen, että muuttajilla oli vielä paljon omaa toimintakykyä tallella, ja lähes puolet kielsi tyystin tarvitsevänsä sosiaalisen verkostonsa apua tai tukea. Valtaosa saadusta avusta ja tuesta oli luonteelta tilapäistä normaalia omien läheisten auttamista.

Sosiaalisesta verkostosta etenkin lapset nousivat esille iäkkään auttajina ja tukijoina muun verkoston roolin jäädessä selvästi vähemmäksi. Muuton kannalta etenkin lasten apu on ollut syynä osaan muutoista, mutta suurimman osan muutolla on ollut muitakin motiiveja. Edes kaikilla heistä, jotka kokivat avun ja tuen välttämättömäksi, muuton syynä ei ollut terveys.

Suhteiden muutoksesta sosiaaliseen verkostoon kysyttiin kunkin verkoston osalta erikseen. Ennen muuttoa iäkkäät olivat järjestäneet yhteydenpidon itseään tyydyttävälle tasolle, oli vain vähän tyytymättömyyttä. Tyytymättömyyttä yhteydenpidossa oli eniten lapsenlasten kanssa, noin 17 % olisi halunnut vilkkaampaa kanssakäymistä. Muutolla oli vaikutusta tyytyväisyyteen yhteydenpitoon verkoston kanssa ja pääosin negatiiviseen suuntaan. Lapsenlapset olivat ainoa ryhmä, jonka kanssa pidettävään yhteydenpitoon tyytymättömyys väheni. Ja vain lasten kohdalla yhteydenpito parani. Muutto ravisteli muuttajien suhteita omaan verkostoonsa, eikä aina hyvään suuntaan.

Vastauksena toiseen kysymyksen vastaan, että iäkkään suhde sosiaaliseen verkostoonsa ei voinut olla muuttumatta siirryttäessä maantieteelliseltä alueelta toiselle. Sekä Kouvolan seudulta että muualta Suomesta muutettiin lähemmäs lapsia, etenkin pitemmän matkan tehneet muuttajat muuttivat lähemmäs lapsiaan ja muuta sukuaan. Muualta muuttaneiden muutossa oli paluumuuton piirteitä. Kouvolan seudulta muuttaneilla oli ennen muuttoaan kaikkia sosiaalisen verkoston jäseniä lähellään enemmän kuin muualta muuttaneilla, mutta muuton jälkeen sosiaalisen verkoston sijainnit muistuttivat enemmän toisiaan. Itse asiassa muun suvun sijainnit muuttuivat lähes identiteettisiksi. Muutto suvun lähelle tehtiin vanhan ystäväverkoston kustannuksella, ja muutoinkin yhteydenpito verkostoon ei ollut ainakaan kyselyn aikaan vielä yhtä tyydyttävää kuin ennen muuttoa.

Kolmas tutkimuskysymys koski muuton onnistuneisuutta. Uusi sosiaalinen verkosto oli lähtenyt monella rakentumaan hyvään suuntaan, mutta samanaikaisesti osan kokemus oman verkostonsa rakentumisesta ja vuorovaikutuksesta sosiaalisen verkoston kanssa oli heikentynyt. Varovasti arvioiden uusien sosiaalisten suhteiden kehittyminen oli muuttunut iäkästä tyydyttävään suuntaan: yli puolella oli uusia ystäviä ja tuttavien ja uusiin naapureihin oli tutustuttu. Yli puolet vastaajista tapasi muuton jälkeen lapsiaan ja lapsenlapsiaan useammin kuin ennen muuttoaan. Koska monella muuton syy oli päästä asumaan lähemmäs omaa jälkikasvuaan, ainakin heidän osallaan muutos oli todennäköisesti mennyt hyvään suuntaan. Jos noin 22 % haki muutollaan asuinpaikkaa lähempää lapsiaan ja yli puolella suhteet olivat parantuneet, voi muuton tältä osin arvioida onnistuneen. Sen sijaan vanhojen ystävien ja sukulaisten tapaamisessa oli vähemmän myönteistä kehitystä. Sosiaalista verkostoa ei voinut muutolla yhdistää ja tästä syystä kehitystä tapahtui eri suuntiin. Osa halusi muuttaa ystäviensä lähelle, osa suvun

lähelle, osa lasten ja lastenlasten lähelle, jos nämä eivät asuneet samalla alueella, ei kehitys voinut kaikissa suhteissa parantua. Muutenkin sosiaalisen verkoston tapaaminen saattaa vähentyä iän lisääntyessä, eikä ole yksiselitteistä arvioida mikä johtuu muutosta, mikä jostakin muusta.

Uusia harrastuksia oli saanut 45 %, eikä tätäkään kehitystä voi pitää vain huonona, osalla oli ennestäänkin harrastuksia Kouvolassa eivätkä kaikki edes välttämättä ole hakeneet uusia harrastuksia. Myös oman auttajan lähellä asuminen, sosiaalisten suhteiden vilkastuminen ja yhteiskunnalta saatu tuki kehittyivät eri suuntiin eri muuttajien kohdalla, ja yksiselitteistä vastausta muuton onnistuneisuudesta suhteessa sosiaaliseen verkostoon ei voida antaa. Yksinäisyyden kokemukset olivat kumminkin hieman vähentyneet. Kun ennen muuttoa 27 % kertoi yksinäisyydestä, niin muuton jälkeen yksinäisyyden kokemuksia oli 18 %:lla. Tältä osin muutto oli parantanut muuttajien tilannetta. Sosiaalisia suhteita tyydyttävämmiin iäkkäät olivat pystyneet valitsemaan asuntonsa ja asuinpaikkansa, sillä vain 4 % toi esille tyytymättömyyttä sen hetkiseen tilanteeseensa. Uudelleenmuuttohaluja tai ainakin uutta muuttoa pohtineita oli 25,3 % ja uudesta muutosta oli päättänyt 8 %. Näissä suunnitelmissa ja päätöksissä näkyivät muuton virhearvioinnit, sillä osan asunto ei vastannut odotuksia tai palvelut eivät olleet riittävän lähellä, muutolla haluttiin korjata tehtyjä virhearviointeja. Uudelleenmuutoissa tulivat esille myös ne muutot, jotka olivat selkeitä virheitä, mutta näitä oli vain muutama. Uudelleen muuton pohtijoissa oli lisäksi heitä, jotka miettivät asioita kauas eteenpäin, he miettivät miten siinä vaiheessa selvitään, kun itsenäinen asuminen ei enää onnistu. Tällaiset pohdinnat eivät olleet merkki virheellisestä muutosta. Muuttosuunnitelmien perusteella muutoissa oli joitakin selkeitä virhearviointeja ja virhemuuttoja, mutta valtaosaltaan muutot olivat onnistuneita ja tätä voi pitää vastauksena kolmanteen tutkimuskysymykseen.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen mittauksen tuloksissa on sekä tarkoitettua ja haluttua vaihtelua että vaihtelua, joka ei ole toivottavaa, ja joka haittaa tutkimuksen luotettavuutta eli virheettömyyttä. Tutkimuksen luotettavuuden pohdinnassa on kyse siitä, kuinka luotettavana voimme pitää tutkimuksen tuottamia tuloksia. Sosiologisen tutkimuksen luonteen ja sen kohteen vuoksi kaikkia virhelähteitä ei voida täysin eliminoida tutkimuksesta. (Eskola, 1981, 76–77.) Tästä syystä mahdollisia virhelähteitä tutkimuksessa on arvioitava huolellisesti ja otettava ne huomioon analyysissä sekä kerrottava niistä tutkimuksen lukijalle.

Käytännössä tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu tapahtuu reliaabeliuden ja validiuden tarkastelun kautta, yhdessä ne muodostavat tutkimuksen kokonaisluotettavuuden (Alkula ym 2002, 88). Kyse on siitä, olisiko tutkimus toistettavissa ja pysyisivätkö tulokset samoin, jos tutkimus tehtäisiin uudelleen. Kyse on myös siitä, ovatko tulokset oikeita. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta validiuden tarkastelu on keskeisin asia. (Bryman 2008, 32). Validiudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin käytetty mittari mittasi sitä, mitä sen pitikin mitata. Oliko tässä tutkimuksessa laadittu kyselylomake sellainen, että se mittasi sitä osaa iäkkäiden liikkuvuudesta, mitä oli tarkoituskin? Tätä voi lähteä arvioimaan käsitteiden kautta (Alkula ym. 2002, 89). Muuttoliikkeen käsite määriteltiin kuntaan muutoksi, lähtöaluetta ei rajattu. Mielestäni raja oli perusteltu iäkkään sosiaalisen verkoston merkityksen osoittamiseksi nimenomaan muuttoliikkeessä, ei asunnonvaihdossa. Tämä asetelma osoitti, että muuttomatka vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin ja suhteiden merkitys on erilainen eri etäisyyksiltä muutettaessa. Sen sijaan se, että mukaan kelpuutettiin myös maan rajojen ulkopuolinen muutto, ei ollut onnistunut ratkaisu, vaikka sen piirteistä saatiinkin viitteitä. Sosiaalisen verkoston käsite rajattiin lähiverkostoon. Tätä pidän muutoin onnistuneena ratkaisuna, mutta harrastus- ja vapaa-ajan verkoston merkitys ei tullut kunnolla esille siitä huolimatta, että tiedusteltiin muuttajan mahdollista auttajan roolia, muuton syitä yleisesti että harrastustoimintaan osallistumista yleisesti. Nyt näkökulma tässä asiassa jäi pääosin tukiverkostoon. Wisemanin muuttopäätöksen mallissa (1980, 147) oli ja on yhtenä muuttoon sysäävänä tekijänä osallisuus. Koska se ei ollut mukana teoreettisessa pohjassa riittävän vahvasti, se ei myöskään tule kunnolla esille, joten tältä osin tutkimuksen tulokset eivät kerro koko totuutta. Validiutta tarkasteltaessa huomio on kiinnitettävä myös mittariin ja sen suunnitteluun sekä mittaamisen aikaisiin mahdollisiin virhelähteisiin. Jos validiutta ei pystytä varmistamaan, tuottaa tutkimus virheen systemaattisesti jokaisen havaintoyksikön kohdalla. Validiutta voidaan tarkastella muun muassa mittarin sisällöllisen, rakenteellisen, prosessin ja ennustevalidiuden kautta. (Alkula ym. 2002, 88–91.)

Sisällöllinen validius tarkoittaa mittarin kykyä mitata sitä mitä pitikin mitata. Tällöin tarkastellaan muuttujia, mittasivatko muuttajat sitä, mitä niiden oli tarkoitus mitata ja miten paljon mitattiin jotakin muuta. (Alkula ym. 92.) Aina kannattaisi opinnäytetyntasoisessa tutkimuksessa ottaa käyttöön valmis lomake, mutta sellaista ei ollut tarjolla, oli vain osakysymyksiä käsitteleviä lomakkeita. Lomake oli siten tehtävä itse ja testautettava itse. Testaamista olisi pitänyt ennättää tehdä enemmän, nyt sen testasi viisi ihmistä. Silloin kiinnitettiin huomiota kysymysten ymmärrettävyyteen ja testauksen tulos oli hyväksyvä. Käytäntö kertoi paikoitellen muuta. Aina ei ollut riittävää ohjeistusta, saiko ympyröidä useamman vaihtoehdon? Tällöin osa ympyröi useamman vaihtoehdon, ja osa yhden. Epäselväksi jäi, olisiko yhden vaihtoehdon ympyröinyt ympäröinyt useamman vaihtoehdon, jos ohje olisi ollut selvempi. Tällaisia muuttujia ovat D1 ja D2 ja näiden kysymysten tulkinnassa on pieni varaus. Myös kysymyksissä sisällä

ollut oletus siitä, että kaikilla on aina kyseistä verkoston osaa, on aiheuttanut analyysissä ongelmia ja varmasti myös vastatessa, kun on ollut epäselvää, minkä vaihtoehdon valitsisi, jos ei ole sitä verkoston osaa. Tarkempi ohjeistus olisi auttanut tässäkin. Tämän lisäksi yksittäiset vastaajat olivat saattaneet tulkita jotakin kysymystä selvästi eri tavoin kuin oli tarkoitettu, mutta mitään selkää systemaattista virhettä ei havaittu. Muuttajat itsessään kertoivat aika hyvin tutkimuksen tarkoittamasta alasta. Huonoimminkin kartoitettiin muuton jälkeistä sosiaalista verkostoa, mutta se ei varsinaisesti ollut tutkimuksen aiheeseen, ja olisi voinut jäädä pois koko tutkimuksesta, siinä kartoitettiin osittain turhan laajaa alaa.

Rakennevalidius taas tarkastelee mittarin kykyä tuottaa tieteellisen tiedon kumulatiivisuuden ja itsensä korjaavuuden luonteen mukaisesti aiempaan tietoon nojaten odotettuja tuloksia (Alkula ym. 2002, 92). Ainakin lisää ja tarkemmin kohdistettua tietoa tutkimus antoi iäkkään sosiaalisen verkoston ja muuton välisestä yhteydestä. On hyvin tiedetty iäkkään muuton yksilöllisestä syykirjosta, nyt sitä tarkasteltiin sosiaalisen verkoston kannalta, joka itsessään on varsin monimutkainen tarkastelukulma. Tämä tutkimus lisäsi ymmärrystä tästä aihepiiristä. Mittari toimi suhteellisen hyvin ja tulokset vastasivat hyvin muiden tutkimusten antamaa tietoa ja teoriataustaakin. Ennustevalidiutta tässä ei tarkastella, rinnakkaisia mittareita ei rakenneta eikä tehdä korrelaatioiden vertailuja. (ks. Alkula ym. 2002)

Bryman puhuu tutkimuksen ulkoisesta validiudesta, jolla hän tarkoittaa otoksen edustavuutta ja tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä tehdyn tutkimuksen ulkopuolelle. Bryman ottaa esille lisäksi ekologisen validiuden, jolloin tarkastellaan sitä, heijastavatko tutkimuksen tulokset todellisen elämän asioita ja tapahtumia vai eivätkö heijasta. (Bryman 2008, 33.) Validiutta lähestyttäessä tämän tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä iäkkäiden Kouvolaan suuntautuvaan muuttoon. Otos kolmelta vuodelta oli kattava ja otoksen ja perusjoukon vertailu toi melko hyvän vastaavuuden. Aineistosta puuttuu kuitenkin heikompi kuntoisia, joiden ääni ei tullut esille. Otoksen taustamuuttajat antoivat ymmärtää, että kyselyyn vastanneet heijastivat aika hyvin oman ikäluokkansa edustajia, joten siltä osin otos ei ollut harhainen, ja tutkimus tuo silloin esille laajemminkin yleistettävää tietoa ainakin joiltakin osin. Mutta arvioinnissa on otettava huomioon se, että osa tutkitusta ilmiöstä kiinnittyy vahvasti Kouvolaan ja sen seutuun ja saa selityksensä sen kautta. Iäkkäiden muuton ja sosiaalisen verkoston yhteys Helsingissä on varmasti erilaista, samoin jos katsomme sitä Kajaanista käsin. Samoja piirteitä kuitenkin oletan löytyvän, mutta esimerkiksi muuton syiden suhteelliset osuudet voivat vaihdella paljonkin. Ekologisen validiuden näkökulmasta, heijastavatko tulokset todellisuutta, voin arvioida, että esitetyt frekvenssit ja prosenttiosuudet ovat luotettavia, tulkinnat ovat kuitenkin aina ihmisen tekemiä.

Olen pyrkinyt tekemän tulkintoja analyysin tuloksiin perustuen, en ole keksinyt niitä itse, ja tässä mielessä uskaltaisin sanoa, että tulokset heijastavat todellisuutta.

Kun validius tarkastelee mittarin laadinnan ja prosessin onnistuneisuutta, seikkoja joihin tutkija voi omilla toimillaan vaikuttaa, niin reliaabelius kiinnittää huomion virheisiin, joihin on vaikea varautua. Reliaabelius tarkastelee tutkimuksen eri vaiheissa syntyviä satunnaisia virheitä, jotka voivat laskea tutkimuksen luotettavuutta. (Alkula ym. 2002, 94–95.) Reliaabeliutta tarkasteltaessa selvitetään tuloksen pysyvyyttä, tutkijasta ja tutkittavasta johtuvia virheitä, mittarin eri osien ja mittaustulosten johdonmukaisuutta (Bryman 2008, 149–150). Virheitä voi sattua monella tavoin ja näin myös tämän tutkimuksen kohdalla on varmasti tapahtunut. Ainakin yksi vastaaja oli hypännyt yhden sivun yli, vaikka muu kysely oli huolellisesti täytetty. Joku oli ymmärtänyt jonkin kysymyksen eri tavoin kuin oli tarkoitus, ja eräs vastaaja vastasi muutamaaan kysymykseen ajatellen nuoruuden muuttojaan. Nämä huomattiin kirjaamisen yhteydessä, ja he kirjautuivat näissä kohdissa vastaamattomiksi, ja näin ne alensivat muuttujan selitysvoimaa. Datamatriisin kokoamisessa on varmasti tullut myös virhelyöntejä. Onneksi kirjaaja ja matriisin lukija olivat sama henkilö. Datamatriisissa virheitä oli satunnaisesti ja ainakin osa niistä korjautui frekvenssien ja prosenttien laskemisen yhteydessä. Aineisto ei ole niin iso, että se pystyisi kovin monta virhettä korjaamaan, mutta uskon, että olleet virheet korjaantuivat aika hyvin, eikä tuloksissa ole tätä kautta merkittävämpää virhettä. Sen sijaan avointen vastausten koodaus on aina tutkijan näkökulmasta kiinni, ja näiden tulosten pysyvyys todennäköisesti vaihtelisi joidenkin rajatapauksen kohdalla, jos kirjaajia olisi ollut useampi. Koodaukset jouduttiin tekemään vähintään kahteen kertaan, sillä aineisto opetti koodauksen myötä. Näin tässäkin toimi itseään korjaava luonne ja koodaamisen linja saatiin koko aineiston käsittelyn matkalle mahdollisimman samanlaiseksi. Täysin pysyviä tulokset eivät mitenkään voi olla, sillä osa kysymyksistä oli tunneperäisiä, ja tunteiden ja ajatusten muutos muuttaa mielipiteitä. Täysin toistettava ja samat tulokset tuottava ei tällainen tutkimus ole.

7.3 Tutkimuksen eettisyys

Kun tämän tutkimuksen kyselyt palautuivat tutkimuksen tekijälle, eräs otokseen kuuluneista henkilöistä kieltäytyi ottamasta osaa tutkimukseen, koska hänen mielestään tutkimukset urkkivat yksityisyyden piiriin kuuluvia asioita, joita voidaan käyttää vallankäytön välineinä tutkittua vahingoittavasti. Tuossa kannanotossa kiteytyy paljon siitä, mitä tutkimuseettisyyden piiriin kuuluu opinnäytetyn teossa. Kerättiinkö tutkimusaineisto eettisten periaatteiden mukaisesti, loukkaako aineiston käsittely, kirjoitettu

raportti tai tutkimustiedon käyttö jollakin tavoin tutkittavia? Entä oliko tapa kerätä tietoa ollut eettisesti kestävä? Eettisesti tehty tutkimus tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teossa noudatetaan ns. ”hyviä tieteellisiä käytäntöjä” ja raivataan jo etukäteen tieltä ne seikat, jotka saattaisivat johtaa huonoon tieteelliseen käytäntöön (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2010). Eettisiä ohjeistoja on useita ja jokaisella yliopistollaan omia ohjeitaan opiskelijoita ohjaamaan, myös Jyväskylän yliopistolla, ja on perustettu Tutkimuseettinen neuvottelukunta ohjaamaan tieteellisten tutkimusten tekoa ja ottamaan kantaa ja ohjaamaan mm. lainsäädännön noudattamista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2006).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta jakaa eettisen arvioinnin lähtökohdat tutkijan omaan vastuuseen, tutkittavien perusoikeuksien turvaamiseen, tutkimuksen tietoarvoon ja haittariskiinkin sekä tiedonhankintatapoihin ja tietosisältöihin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009). Alkula ym. (2002, 295–300) on kiteyttänyt tutkimuksen raportoinnin etiikan kolmeen näkökulmaan: siihen, mitä on luvattu tutkimuksen kohteille, siihen miten ajatellaan tutkimuksen yleisöä ja siihen, kuinka objektiivisia tutkimuksen teossa on oltu. Jyväskylän yliopiston liikuntabiologian laitoksen työryhmä (Finni ja Mero) ovat kirjoittaneet ohjeet tutkijoita ja opinnäytetyn tekijöitä varten ja näitä näkökohtia huomioon ottaen sekä muuta eettistä kirjallisuutta ja ohjeistusta seuraten tässä tarkastellaan tämän tutkimuksen eettistä kestävyyttä.

Eettisyyden tarkastelun alussa siteerattiin erästä tutkimuksen kohteeseen kuuluvaa henkilöä. Kohdeltiinko häntä ja muita tutkittavia eettisten periaatteiden mukaisesti. Jos kohdeltiin, henkilöiden yksityisyyttä suojattiin, hänelle ei annettu epätarkkoja tietoja kyselystä ja tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta (ks. Finni ja Mero). Tutkimuseettisesti alussa esitetyssä esimerkissä lomakkeen palauttaneella oli kaikki oikeus kantaansa, hänellä oli oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja hänellä on oikeus mielipiteeseensä ja tätä mielipidettä kunnioitettiin. Vain hänen mielipiteensä, jonka hän lähetti tutkijalle, on osallisena tutkimusta, osana katoa ja sen selitystä. Tämän ei arvioitu olevan epäeettistä. Tässä tutkimuksessa kukin kyselylomakkeen saanut arvioi itse omalta kohdaltaan sitä, haluaako hän vastata kysymyksiin ja lähettää ne etukäteen maksetussa palautuskuoressa takaisin, ketään ei pakotettu vastaamaan. Kirjeen takaisin lähettäminen oli samalla tutkimuslupa, jota ei tarvinnut hankkia keneltäkään erillisellä lomakkeella (ks. Finni ja Mero). Näin vapaaehtoisuus toteutui tutkimuksessa ja sitä korosti vielä se, ettei kenellekään lähetetty karhukirjettä ja painostettu näin vastamaan. Tällä tavoin tässä tutkimuksessa noudatettiin yhtä tutkimuseettistä periaatetta, on saatava tutkittavan suostumus (Saaranen-Kauppinen ym. 2006). Tutkittavien suostumus korostui vielä sitä kautta, että he itse tekivät kyselyn sisäistä karsintaa jättämällä vastaamatta joihinkin kysymyksiin. Vastauksia ei hylätty tämän vuoksi, vaan taulukoinneissa kunkin muuttujan kohdalla ilmoitettiin erikseen vastaamattomien osuus,

näin heidänkin näkökulmansa tuli esille. Kirjeiden lähettäminen iäkkäiden ihmisten koteihin arvelutti kaikesta huolimatta, aiheuttiko se jollekin jotakin ylimääräistä haittaa tai huolta. Näin saattoi käydä, esimerkiksi jotkut kirjeen saaneista eivät olleet enää itse vastaanottamassa kirjettä ja kirje saattoi aiheuttaa pahaa mieltä ja ylimääräistä vaivaa heille. Tällaisiin seikkoihin ei voi muuten varautua kuin jättää kysely lähettämättä, eikä kirjeen lähettäminen ole epäeettistä, sen tarkoitus eikä sen sisältö ollut tarkoituksellisesti ketään loukkaavaa. Saaranen-Kauppinen ja Puusneikan (2006) mukaan tuo ei kuitenkaan riitä suostumuksen saamisen edellytykseksi, tutkittavan on saatava tietää, mihin suostuu ja häntä on informoitavat riittävästi siitä, mihin hän on suostumassa. Tämän takaamiseksi, kun tutkimuksen tekijä itse ei ollut paikanpäällä esittelemässä kyselyään, kuhunkin kyselyyn liitettiin saatekirje, jossa kerrottiin kuka tutkimusta teki ja mihin tarkoitukseen ja miten tietoja aiottiin käyttää. Sen lisäksi tutkittaville annettiin mahdollisuus ottaa yhteyttä tutkimuksen tekijään kertomalla riittävät yhteystiedot. Saatekirje on arvioitavissa liitteessä 4. Näin pyrittiin varmistamaan se, että jokainen kyselyyn vastannut tiesi, mihin vastasi. Saatekirjeessä myös luvattiin, ettei kenenkään henkilötietoja luovuteta ulkopuolisille, eikä ketään voi tunnistaa kirjoitettavasta raportista niin, että sitä voitaisiin käyttää häntä vastaan. Lisäksi luvattiin, etteivät kyselylomakkeet päädy kolmannen osapuolen käsiin ja lomakkeet hävitetään, kun niitä ei enää tarvita, eikä tietoja luovuteta kolmannelle osapuolelle. Kyselylomakkeiden hävittäminen tehdään heti silppuamalla tai polttamalla, kun on varmaa, ettei lomakkeita enää tarvita tätä tutkimusta varten, arvioinnin jälkeen. Osoitetiedot saatiin väestötietojärjestelmästä, näiden tietojen luovuttamisen ehtona, oli, ettei osoitetietoja käytetä väärin eikä saateta kenenkään muun kuin tutkijan itsensä tietoon. Näin on toimittu, osoitetiedot lähtivät kyselyiden mukana kirjekuorien päällä vastaanottajille ja käteen jäänyt rekisteri hävitettiin, kun sitä ei enää tarvittu. Kukaan muu ei ole saanut rekisteriä luettavakseen, eikä sitä ole käytetty mihinkään muuhun tarkoitukseen.

Eettisyyttä tutkimuksessa on myös se, ettei plagioi toisten tekstejä ja käyttää muiden tekstien lainauksissa asiaankuuluvia viitteitä, eli ei loukkaa kenenkään tekijänoikeuksia (ks. Finni ja Mero). Tätä pyrittiin tässä työssä noudattamaan niin, että aina kun luettiin jotakin ja ajatus lainattiin jostakin, kirjattiin heti ylös lähde ja merkittiin tekstiin tarvittavat lähdeviitteet. Plagiointia ei ole tietoisesti tehty, mutta joskus oli todella vaikeaa sanoa asiaa toisin sanoen menettämättä oleellista siitä, miten joku toinen kyseisestä asiasta on ajatellut. Aina ei löytynyt korvaavia käsitteitä ja tekstit muistuttivat toisiaan. Tietoista plagiointia ei kuitenkaan tehty ja sen välttäminen oli tavoitteena ja kaikki tieto on mennyt raporttiin harkinnan kautta, ei suoraan kopioituna.

Mitä sitten tehtiin kerätylle tiedolle? Ketään ei saa tunnistaa raportista, jollei hän ole nimenomaista suostumustaan antanut. Finni ja Mero Jyväskylän yliopiston ohjeessa suosittelevat, että jokaiselle

tutkittavalle annetaan oma henkilökohtainen koodi, henkilökohtaiset ja intiimit tiedot eivät saa näkyä tutkimuksessa. Alkulan ym. (2002, 295–296) mukaan tilastollisessa tutkimuksessa luottamuksellisuus on sitä, ettei tuloksia esitetä liian pienissä luokissa. Ongelmia voi syntyä etenkin silloin, jos yhdistetään monta muuttujaa yhdellä kertaa. Nämä ovat kysymyksiä, joiden kanssa tässä tutkimuksessakin jouduttiin kamppailemaan. Tutkimuksessa yhdistettiin laadullista ja määrällistä tutkimusta, esitettiin tilastoja ja käytettiin tutkittavien kirjoittamia lauseita valaisemaan numeroin satuja tuloksia ja johtopäätelmiä. Jokainen tutkittava sai oman koodinsa, joka koostui kirjaimesta V = vastaaja ja numerosta, joka viittasi kirjaamisvaiheeseen syntyneeseen datamatriisiin järjestysnumeroon. Kun tutkittavien omaa tekstiä käytettiin illustroimisessa, pyrittiin siihen, ettei yhdeltä vastaajalta tulisi kovin monta lausetta raporttiin, jotta niitä ei voisi yhdistää toisiinsa. Otokseen mukaan tulleita ei ollut kuin 99 ja tämä aiheutti vaikeuksia etenkin ristiintaulukoinneissa, mutta myös yhden muuttujan frekvenssitaulukkoissa. Kun luokkia oli useampia tai asia sen luontoinen, ettei kaikkiin luokkiin sijoitettu kovin tasaisesti, syntyi todella pieniä luokkia. Jos tiedot olivat jollakin tavoin kovin arkaluontoisia, ei taulukkoa esitetty tai tulkintaan tuotu esille. Nämä karsinnat kerrottiin aina siinä kohdassa, missä ne analyysissä tulivat esille. Joissakin tapauksissa pieni luokka jätettiin kuitenkin näkyville, kuten se, että aineistossa oli mukana yksi, joka oli siviilisäädyltään avoliitossa. Ne, jotka tietävät hänen vastanneen kyselyyn, voivat tuossa kohdassa osoittaa häntä, mutta kukaan ulkopuolinen ei voi tätä tietoa käyttää häntä vastaan, tai päätellä kuka tuo vastaaja oli selvittämättä ensin, onko hän vastannut kyselyyn. Mitään sellaista liian yksityiskohtaista tietoa ei taulukoitu, josta tutkittava olisi helposti nostettavissa esille, ja jota tietoa tutkittava itsekään ei olisi kertonut ulkopuolisille. Tutkimuksen kirjoittamisessa kuhunkin tutkittavaan suhtauduttiin häntä kunnioittavasta ja hänen etuaan ajatellen, tasavertaisesti ketään asettamatta eriarvoiseen asemaan muihin nähden Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti (2009, 18) kunkin yksityisyyttä kunnioittaen.

Alkula ym. (2002, 296) puhuvat osana tutkimuksen eettisyyttä tutkimuksen yleisön ajattelemisesta ja tarkoittavat sillä mm. sitä, että tutkimuksen kielen on oltava yleisönsä huomioon ottavaa. Tässä tutkimuksessa pyrittiin kirjoittamaan yleistajuista kieltä ja uudet käsitteet pyrittiin avaamaan niin, että ne ovat erilaisille lukijoille ymmärrettäviä. Tekstiä ei tehty ainoastaan tiedeyhteisön luettavaksi. Eettisyyttä on myös se, että mahdolliset epäonnistumiset kerrotaan avoimesti (Alkula ym. 2002, 296), näitä pohdittiin tarkemmin tutkimuksen luotettavuutta koskevassa luvussa. Hyvään tieteelliseen raportointiin kuuluu myös muiden tutkijoiden ja teoreetikkojen kunnioittaminen ja vilpittömyys (Ks. Finni ja Mero). Tutkimuksessa koko sen kirjoittamisen ajan pyrittiin kirjaamaan huolellisesti ylös se, kenen tutkimukseen viitataan ja kenen teorioita lainataan ja viittaukset pyrittiin tekemään aina sivukohtaisesti, jotta kuka tahansa voi tarkistaa kyseiset lainaukset. Tähän liittyy myös plagiointi, tietojen anastaminen

tai tulosten sepittäminen. Tässä tutkimuksessa parhaan mukaan pyrittiin välttämään teksteissä liian sanatarkkoja lainauksia, tämä oli toisinaan, varsinkin teorioiden kohdalla, joskus hankalaa ilman, että tehtiin liian pitkälle meneviä tai asiaa vääristeleviä tulkintoja teorioista, siksi niiden muoto ja ilme pyrittiin säilyttämään mahdollisimman tarkasti tekemättä kuitenkaan suoraa lainausta. Kenenkään ajatuksia ei esitetty omina ainakaan tämä tiedostaen, kaikki johtopäätelmät ja tulkinnat pyrittiin tekemään tutkimuksen tietoihin ja vertailutietoihin pohjautuen. Mitään tulosta ei myöskään keksitty itse, jokaiselle tulokselle löytyi perusta analyysistä. Mitään lukua ei vääristetty taulukkoon, jos siellä on virheitä siihen nähden, mitä kyselylomakkeissa oli, virheet ovat tutkijan huolimattomuutta ja kuuluvat luotettavuuden pohdinnan alle. Esitettyjä tuloksia ei myöskään valikoitu tarkoitushakuisesti, valikointi kohdistui ainoastaan niihin kohtiin, joissa kohdattiin tutkimuseettisiä ongelmia. Tulosten esittämisessä pyrittiin olemaan niin objektiivinen (Alkula 2002, 297) kuin se aloittelevan tutkijan taidoilla vain oli mahdollista. Omia etukäteisoletuksia kerrottiin sekä analyysin että johtopäätelmien sisällä, näin lukija voi niitä arvioida.

7.4 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet

Ennen tämän tutkielman valmistumista Suomessa on ollut hyvin vähän saatavilla tutkimustietoa, joka suhteuttaa toisiinsa iäkkään sosiaalisen verkoston ja muuttoliikkeen. Iäkkäiden muuttoliikkeen teorioissa, jotka usein perustuvat yhdysvaltalaiseen aineistoon, sosiaalisen verkoston merkitystä iäkkään muutolle on pohdittu, eikä aihepiiri itsessään ole uusi. Myös kansainvälistä tutkimusta iäkkäiden sosiaalisen verkoston ja muuton välisestä yhteydestä on tehty, mutta sekin keskittyy yleensä pieniin osa-ongelmiin. Tieto iäkkäiden muuton ja sosiaalisen verkoston yhteydestä suomalaisessa ympäristössä on ollut hajanaista ja se on usein etsittävä muuhun aihepiiriin keskittyvän tutkimuksen keskeltä. Tämän aukon paikkaamiseen tämä tutkimus on avaus. Se ei välttämättä tuo kovin uutta tietoa joitakin osioitaan lukuun ottamatta, vaan pikemminkin vahvistaa ja kokoaa aiemmin hajanaista tietoa yhteen. Samalla se todistaa yhteen paikkakuntaan keskittyvän tapaustiedon pohjalta sen, että sosiaalinen verkosto on tärkeä iäkkään muuton ymmärtämiselle. Jos keskitytään vain asuntoihin ja palveluihin tai kerrotaan iäkkäiden halusta palata asumaan mökeilleen, ei ilmiön kokonaisuutta ymmärretä. Sosiaalisella verkostolla on oma ja tärkeä tehtävänsä selittäessään iäkkään muuton syitä, sen taustoja ja itse muuttotapahtumaa. Ja tämän ilmiökentän avaukseen tämä tutkimus tarjoaa materiaalia ja näkökulmia.

Saadut tulokset saivat tukea Wisemanin (1980, 147) iäkkäiden muuttopäätöksen mallista, jonka mukaan muuttoon vaikuttavat seuraavat seikat:

- 1) Palvelut, tässä tutkimuksessa osa muuttajista nosti esille palvelut muuttonsa syynä, eikä silloin ollut kyse välttämättä huonokuntoisesta vanhuksesta.
- 2) Osallisuus, tässäkin tutkimuksessa oli muuttajia, jotka muuttivat ystäviensä lähelle tai harrastaakseen, yhteisöllinen osallistuminen toimi myös työntävänä tekijänä.
- 3) Suvun ja ystävien muutto tai kitka suhteissa, tässäkin tutkimuksessa oli suvun kanssa hiertymää tavalla tai toisella, joka johti muuttoon, myös läheisten liikkuvuus liikutti muuttajia monella tavoin.
- 4) Tyytymättömyys naapuristoon tai asuntoon, tämän vuoksi muuttaneita oli tässäkin tutkimuksessa, syynä muun muassa liian suuri tai vaikeahoitoinen asunto, tai etäällä palveluista, sen sijaan naapureiden vuoksi muutettiin hyvin vähän.
- 5) Asumiskustannusten vähentäminen, tämän vuoksi muutettiin ainakin Helsingistä Kouvolaan.
- 6) Kriittiset tapahtumat elämässä, tässä tutkimuksessa muutama muuttaja oli jäänyt leskeksi muutamaa vuotta ennen muuttoaan, jotkut joutuivat muuttamaan menetettyään asunnon.
- 7) Terveiden huononeminen ja avun tarve, tässä tutkimuksessa oli muutettu terveyssyiden vuoksi, joko oman terveyden tai puolison terveyden, tai oman tai puolison vanhemman terveyden, oli muutettu myös lähemmäs lapsia saadakseen apua ja tukea.
- 8) Hallintasuhteen muutoksen vuoksi, myös tässä tutkimuksessa oli heitä, joilla oli ollut työsuhteeseensa liittynyt asunto, ja kun jäätiin eläkkeelle, jouduttiin muuttamaan.
- 9) Sosioekonominen asema vaikuttaa muuttoon, jota tässä tutkimuksessa ei tarkemmin selvitetty, mutta muuttajista oli hyvin toimeentulevia suuri osa.

Monet listassa esitetyt syyt ovat sosiaalisia syitä, mutta eivät ota huomioon kaikkia tekijöitä, joita tässä tutkimuksessa löydettiin. Sosiaaliset syyt ovat paljon hienojakoisempia kuin malli odottaa, siinä ei esimerkiksi havaita sitä, että iäkäs muuttaisi lastenlastensa luo heitä hoitamaan tai avioituisi, tai että joku tekisi muuttopäätöksen muuttajan puolesta. Wiseman tunnustaakin muuttoon vaikuttavia syitä olevan useita, ja ne kietoutuvat toisiinsa, sama havaittiin myös tässä tutkimuksessa. Wisemanin pitkän ja lyhyen matkan muuttojen eroavuudet antoivat teoreettista näkökulmaa siihen, miten tämän tutkimuksen eri etäisyyksiltä muuttaneet voivat erota toisistaan. Tosin suomalaisessa aineistossa näiden muuttotyyppien erot eivät ole yhtä selkeitä kuin suurten välimatkojen Yhdysvalloissa. Kouvolaan ei juurikaan suuntaudu muuttoa, jota motivoisivat ilmastoerot, virkistyspalvelut tai omat lomakokemukset. Sen sijaan vaatimattomammin etsitään hyvää päivittäispalveluiden ympäristöä ja liikenneyhteyksiä.

Leen (1969) teoria tarjosi hyvän mallin pohtia iäkkään muuton vetäviä ja työntäviä seikkoja myös sosiaalisen verkoston näkökulmasta. Leen malli on niin selkeä ja yksinkertainen, että siihen saattoi soveltaa myös sosiaalisen verkoston vetävänä ja työntävänä, jopa väliin tulevana seikkana. Iäkkäät eivät

useinkaan muuttaneet sosiaaliseen tyhjiöön, vaikka saattoivat toki niin tehdä, mutta tyypillisesti tulopaikkakunnalla oleva sosiaalinen verkosto oli vetävä tekijä. Näin etenkin paluumuuttajien kohdalla, eikä silloin muuteta ainoastaan lasten luo, suku oli suurempi vetotekijä. Vetotekijänä voi olla myös uusi puoliso tai lapsenlapset. Litwakin ja Longinon (1987) iäkkäiden muuttajien typologian kaksi ensimmäistä muuttotyyppiä, mutta ei kolmas, sopivat selittämään tämän tutkimuksen muuttoja ja sosiaalisen verkoston liittymistä muuttoihin. Useimmat muuttajat olivat vielä hyväkuntoisia, eikä muuton päämotivaatio liittynyt siihen, että muutettiin apua saadakseen sosiaalisen verkoston tai palveluiden lähelle, mutta osa muuttajista muutti myös avun ja tuen vuoksi. Oma mielenkiintoinen muuton piirteensä olivat uudelleenmuutot pian ensimmäisen muuton jälkeen. Tämän tyyppistä muuttoa sellaisenaan ei ole selkeästi tuotu teoriassa esille, mutta Lee (1969) on todennut, että se joka on kerran muuttanut ja katkaissut siteensä lapsuuden ympäristöönsä, on todennäköisemmin uusi muuttaja kuin se, joka on pysynyt juurillaan. Tämä tuli esille pitemmän ja lyhyemmän matkan muutoissa. Ja tästä löytyy yhtymäkohta paikallisidentiteettiin liittyviin uudempiin muuton teorioihin. Kouvolan seudulla muuttaneilla oli sosiaalisessa verkostoissaan paljon piirteitä, joita voi tulkita ilmentymäksi vahvasta paikkasidoksesta. Tätä näkökulmaa ei kuitenkaan tässä juurikaan käytetty.

Tässä käytetty tutkimusmenetelmä oli vaivalloinen ja vaati paljon työstöä. Laadullisen ja määrällisen aineiston yhdistäminen on työlästä mutta antoisaa. Avoimet kysymykset olisi voinut etukäteen muokata suljetuiksi, mutta silloin pelättiin, ettei tavoiteta kaikkea oleellista iäkkään muutolle. Kun kysymykset olivat avoimia ja niihin suhtauduttiin laadullisina, jäivät tilastolliset analyysit ja tilastomatematiikan antamien mahdollisuuksien käyttäminen liian vähäiselle. Tästä nousee monta uutta tutkimuksen aihetta, ilmiöön piirteiden vahvistaminen ja ilmiöiden välisten riippuvuuksien varmistaminen tulee tehdä tilastollisin keinoin. Sosiaalisen verkoston ja muuttoliikkeen välisen yhteyden tutkiminen on vasta avattu. Tutkimuksen kunkin pääotsikon alla olevat seikat tulisi tutkia vielä omissa tutkimuksissaan sekä laadullisesti että määrällisesti, sekä lyhyen, pitkän, ulkomailta suuntautuvan ja vielä kunnan sisäisen muutonkin näkökulmasta. Vaikka esimerkiksi muuttotapahtuman ja sosiaalisen verkoston välinen yhteys näyttäisi olevan pitkälle kaluttu, voisi laadullinen muuttotapahtuman haastattelu avata tapahtumien ketjun, niiden vaikeuden ja haikeuden paremmin esille. Tilastollisesti tulisi varmentaa myös muuton syiden ja sosiaalisen verkoston antaman avun ja verkoston sijainnin välisten yhteyksien todellinen luonne lyhyen ja pitkän matkan muutoissa. Yksi tutkimus Kouvolasta ei myöskään avaa vielä riittävästi iäkkäiden sosiaalisen verkoston ja muuton välistä yhteyttä. Vertailevia tutkimuksia eri puolilla Suomea oleviin kuntiin tulisi tehdä.

Kouvolaan kaupungilla voisi olla tämän tutkimuksen tulosten vuoksi mahdollisuus korostaa ja suorastaan rakentaa kaupunkia iäkkään tarpeita palvelevaksi. Tutkimus toi esille sen, että Kouvolaan muutetaan ja on muutettu erittäin paljon pääkaupunkiseudulle. Toisaalta mm. pääkaupunkiseudulta oli muutettu Kouvolaan asumiskustannusten vuoksi. Eläkeläisen asuinympäristönä Kouvola ja moni muu alue Suomessa, josta aikanaan on lähdetty liikkeelle, voi olla houkutteleva vaihtoehto jo puhtaasti asumiskustannusten vuoksi. Iäkkäät eivät ole pelkästään menoerä, he tuovat mukanaan työtä nuoremmille. Iäkkäät eivät välttämättä kuitenkaan palaa alkuperäiseen lähtökuntaansa, eikä mökkiasuminen voi olla koko vanhusiän asunto. Jos mökille asetutaan, se on ensimmäisen muuttotyypin muuttoa ja myöhemmin seuraa toisen tyyppin muuttoa, elleivät iäkkäiden palvelurakenteet muutu paljon. Jos lapset, tärkein auttaja, asuu silloin pääkaupungissa tai pääkaupunkiseudulla, onko se iäkkäälle edes taloudellisesti mahdollinen asuinpaikka vielä siinä vaiheessa, kun omaa toimintakykyä on edes jonkin verran tallella, varsinkaan niille, jotka lähtisivät liikkeelle maakunnista? Joka tapauksessa iäkkäät haluavat asua omassa kodissaan, vaikka se ei sitten olisikaan yksi ja sama kuin aktiivi-iässä. Moni iäkäs on joutunut muuttamaan aikuistuttuaan, eikä ole välttämättä täysin juurtunut alueeseensa. Jatkossa iäkkäiden muuttaminen tulee melko varmasti lisääntymään entisestään.

LÄHTEET

Alkula T, Pöntinen S ja Ylöstalo P (2002). Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät, WS Bookwell Oy, Juva.

Andersson S. (2007). Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista. Stakes. Tutkimuksia 169. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.

Antikainen J, Pyöriä T. (toim.) (2004). Kaupunkiseutujen kasvun aika. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2004. [Viitattu 27.7.2010]

<www.intermin.fi/intermin/.../Kouvola_Kuusankoski+aukeamat+78_81.pdf>.

Aro T. (2007). Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):4, sivut 371–379.

Biegel D.E, Shore B.K. & Gordon E. (1984). Building Support Networks for the Elderly. Theory and Applications. A Sage Human Services Guide 36. Sage Publications, Inc. USA.

Biggar J.C. (1980). Who Moved Among the Elderly 1965 to 1970. Research on Aging, Vol. 2 No.1, 1980 pp. 73–91.

Bogue D. (1969). Principles of Demography. John Wiley and Sons, inc. New York.

Body M. (1989). Family and Personal Networks In International Migration: Recent Developments And New Agendas. International Migration Review, Vol. 23 No. 3, pp. 638–670.

Bryman A. (2008). Social Research Methods, third edition. Oxford University Press. L.E.G.O.S.p.A, Italy.

Duncombe W, Robbins M. & Wolf D.A. (2003). Place Characteristics and Residential Location choice Among the Retirement-Age Population. Journal of Gerontology: Social Sciences, vol. 58B, No. 4, 244–252.

Eskola A, (1981). Sosiologian tutkimusmenetelmät 1, WSOY Porvoo.

Everitt J. & Gfellner B. (1994). The Effects of Migration Upon the Quality of Life of Elderly Movers in a Small Prairie City: The case of Brandon, Manitoba. Great Plains Research 4 (February 1994):pp. 89–115.

Finni T. ja Mero A. (2010). Liikuntabiologian laitoksen eettiset ohjeet tutkimusta ja opinnäyteitä varten. Eettinen toimikunta: Eettiset ohjeet. [Verkkojulkaisu viitattu 29.7.2010.].
<https://www.jyu.fi/hallinto/toimikunnat/eettinentoimikunta/eettiset_ohjeet>.

Forss S, Karjalainen P. ja Tuominen K. (1995). Mistä apua vanhana? Tutkimus vanhusten avuntarpeesta ja eläkeläisten vapaaehtoistyöstä. Eläketurvakeskus: Tutkimuksia 1995:3. Ykkös-Offset Oy, Vaasa.

Gothoni R. (1990). Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. STM. Suunnitteluosasto 1990:2. Helsinki.

Gothoni R. (1996). Yhdessä voimme enemmän – tutkimus Suojaverkkoprojektista. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus Diakonia ry. Hakapaino Oy, Helsinki.

Heikkilä E. 1993. Vanhukset ja muuttoliike. Siirtolaisinstituutti. Siirtolaisuus –Migration 4/1993, sivut 17–21.

Heikkinen E, Kauppinen M, Salo P-L ja Suutama T. (toim.) (2006). Ovatko 65–69 -vuotiaat aikaisempaa toimintakykyisempiä ja aktiivisempiä? Havainnot Ikivihreät-projektin kohorttivotailututkimuksesta vuosilta 1988, 1996 ja 2004. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 83. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Heikkinen R-L ja Kauppinen M. (2006). Mieliala 65–69 -vuotiailla jyvaskyläläisillä vuosina 1988, 1996 ja 2004. Teoksessa Heikkinen Eino, Kauppinen Markku, Salo Pia-Leena ja Suutama Timo (toim.) Ovatko 65–69 -vuotiaat aikaisempaa toimintakykyisempiä ja aktiivisempiä? Havainnot Ikivihreät-projektin kohorttivotailututkimuksesta vuosilta 1988, 1996 ja 2004. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 83. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Henretta J.C. (1986). Retirement and Residential Moves by Elderly Households. Research on Aging, Vol. 8 No.1, 1986, pp. 23–37.

Hietanen, A, Suutama, T, Heikkinen, E, Heikkinen, R-L, Raitasalo, R ja Ruoppila, I. (2001).

Vanheneminen, terveys ja kompetenssit. EXCELSA-projektin Suomen tutkimus. KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 62. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Hinkka K, Karppi S-L, Ollonqvist K, Aaltonen T, Grönlund R, Puukka P, Saarikallio M, Salmelainen U ja Vaara M. (2004). Geriatrisen kuntoutuksen arviointi. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 60. Edita Prima Oy, Helsinki.

Hirsjärvi S. ja Hurme H. (2001). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Jyrkämä J. (1995). ”Rauhaisesti alas illan lepoon. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 449. Tampere.

Karisto A. (toim) (2000). Suomalaiselämää Espanjassa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

KELA. (2010). Vanhuseläke. [Online viitattu 2.8.2010]
<<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/220801145724EH>>.

Knoke D. & Yang S. (2008). Social Networks Analysis. 2nd Edition. Sage Publications, Inc. Series/Number 07–154. USA.

Kokkonen H. (2007). Kouvola muuttajan silmin. Perheen asuinpaikan valintaa vaikuttavia tekijöitä. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu: Tutkimuksia ja raportteja: Sarja b. Nro 42.

Koskinen S. (2004). Ikääntyneiden voimavarat. Julkaisussa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004, sivut 24–90.

Kotikuntalaki 11.3.1994/201. FINLEX. Ajantasainen lainsäädäntö. [Online viitattu 2.10.2008]
<<http://www.finlex.fi>>.

Kouvolan kaupunki. (2010). Ikäpoliittinen ohjelma 2009–2012. Kouvola 2009 vanhuspalvelut-hanke.

Maanmittauslaitos Tiedote%202002%2005%20alat2002 (2002), [Online viitattu 28.7.2010]

<<http://www.maanmittauslaitos.fi/indexSearch.htm?Find=Kouvola>>.

Krause N. (2006). Social Relationships in Late Life. In Handbook of Aging and the Social Sciences, Sixth Edition. Academic Press, pp. 181–200.

Kukkamäki H. (2008). Ikääntyvien kokemuksia muutosta kaupunkeihin ja taajamiin. Pro-gradu –työ: Jyväskylän yliopisto, Terveystieteiden laitos.

Kukkonen T. (1991). Muuttuivatko muuttajat. Maalta kaupunkiin muuttaneiden vanhusten habitus. Keskustelualoitteita. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikka ja sosiologia N:o 12. Joensuun yliopiston monistuskeskus, Joensuu.

Kukkonen T. (1993). Muuttuivatko muuttajat? Tutkimus maalta kaupunkiin muuttaneiden ikääntyvien ihmisten habituksesta. Gerontologia 7(2) 1993, sivut 112–122.

Kuntaliitto. 2010. Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet 1.1.2009. [Online viitattu 27.7.2010]

<http://www.kunnat.net/k_htmlimport.asp?path=1;161;83767;83768;83769&urli=http://apps.kunnat.net/sc/google/GHe5FufI.html>.

Kytö H. (1998). Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Suomen kuntaliitto, painatuskeskus, Helsinki.

Laatikainen T. (2009). Vanhustenhuollon ammattilaisten kokemuksia vanhusten kotona asumisen vaikeutumisesta ja tukemisesta 16 kunnassa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 66/2009. Kelan tutkimusosasto Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala.

Laine K. (2005). Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Lee E. (1969). A Theory of Migration. In Jackson, J. A. (edited by) Migration. Leader in Sociology University of East Anglia. Cambridge at the University Press, pp. 282–297.

Leinonen R, Suominen V, Laukkanen P. ja Heikkinen E. (2006). Terveystila ja päivittäisistä toiminnoista selviytyminen 65–69 -vuotiailla jyvaskyläläisillä vuosina 1988, 1996 ja 2004. Teoksessa Heikkinen Eino, Kauppinen Markku, Salo Pia-Leena ja Suutama Timo (toim.) Ovatko 65–69-vuotiaat aikaisempaa toimintakykyisempiä ja aktiivisempia? Havaintoja Ikivihreät-projektin kohorttivetäilututkimuksesta vuosilta 1988, 1996 ja 2004. Sivut 43–66. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 83. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.

Lehto J, Aalto A-R, Päivärinta E ja Järvinen A. (1997). Mistä apu ikääntyneelle? Tuloksia yhdeksän kunnan 75 vuotta täyttäneille tehdystä kyselystä. STAKES, Aiheita 19. Stakesin monistamo, Helsinki.

Litwak E. & Longino C.F. (1987). Migration patterns among the elderly: a developmental perspective. The Gerontologist vol 27, No 3, pp. 266–272.

Litwin H. (1995). The social networks of elderly immigrants: An analytic typology. Journal of Aging Studies, Vol. 9, Issue 2, pp. 155–174.

Longino C.F. jr & Bradley D.E. (2006). Internal and international Migration in Handbook of Ageing and the Social Sciences, sixth Edition, pp. 76–93.

Lyyra T-M, Lyyra, A-L Tiilikainen, P. (2006). Sosiaaliset suhteet ja niiden toimivuus 65–69 -vuotiailla jyvaskyläläisillä vuosina 1988, 1996 ja 2004. Teoksessa Heikkinen Eino, Kauppinen Markku, Salo Pia-Leena ja Suutama Timo (toim.). 2006. Ovatko 65–69 -vuotiaat aikaisempaa toimintakykyisempiä ja aktiivisempia? Havaintoja Ikivihreät-projektin kohorttivetäilututkimuksesta vuosilta 1988, 1996 ja 2004. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 83. Sivut 101–118. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.

Marin M. (2003 a). Elämän paikallisuus ja paikat. Teoksessa Marin Marjatta ja Hakonen Sinikka (toim.): Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Sivut 22–43. PS-kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.

Marin M. (2003). Sosiaaliset verkostot. Teoksessa Marin, Marjatta ja Hakonen, Sinikka (toim.): Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Sivut 72–93. PS-kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.

Marklund K & Klefbeck Johan. (1985). Omöjligheten av att inte ha ett nätverk. Teoksessa Svedhem, L. et al. (edit.) Nätverksterapi. Teori och praktik. Ss. 14–15. Carlssons Tryckeri ab Norden, Malmö.

- Mattila M ja Uusikylä P (toim.). (1999). Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostanalyysiin. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Mehndiratta Klason Satya. (1995). Social network and self conception of elderly people. Department of education, University of Helsinki, Research bulletin 89. IMDL Oy, Helsinki.
- Melkas T ja Jylhä M. (1997). Iäkkäiden sosiaaliset verkostot ja elämänlaatu, Hyvinvointikatsaus 2/1997, sivut 6–13.
- Metsämäki N. (2006). Vanhusten hoiva Suomessa ja eräissä muissa Euroopan maissa. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja, Sarja D: 4/2006. Sosiaalivakuutuksen ammatilliset lisensiaattitutkielmat.
- Myrskylä P. (2005). Tallella ikä eletty. Ikääntyminen tilastoissa. Stat.fi tilastokeskuksen asiakaslehti 2/2005, sivut 8–10.
- Myrskylä P. (2006). Muuttoliike ja työmarkkinat. Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 321. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Naapila, K. (1992). Verkot esille, Johdatus verkostoterapiaan. Suomen Mielenterveysseuran koulutus- ja perheterapiakeskus, Helsinki.
- Nihtilä E, Martikainen P. (2004). Ikäihmisten yksinasuminen Suomessa vuosina 1970–2000. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004):2, sivut 135–146.
- Noro A, Häkkinen U. ja Arinen S. (2000). Ikääntyvien suomalaisten terveys, toimintakyky ja sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö vuonna 1996. STAKES: Terveys 2000:2. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Nummenmaa T, Konttinen R, Kuusinen J. ja Leskinen E. (1997), Tutkimusaineiston analyysi. WSOY, Porvoo.
- Olsbo-Rusanen L ja Väänänen-Sainio R. (2003). Ikäihmisten asuminen ja palvelut paremmiksi. Selvitys ikääntyvien kotona asumisen kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Suomen ympäristö 646, Ympäristöministeriö, Edita Prima Oy, Helsinki.

- Ovaska E. (2001). Saaristoon muutto elämänpolitiikkana ja sosiaaliset verkostot saaristokunnassa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 2001. Lisensiaattityö: Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Parviainen S. (1996). Vanhan ihmisen muutto ja sopeutuminen uuteen ympäristöön. Korttelikohtainen ja alueellinen vanhustyö kotona asumisen tukena -projektin kokemuksia. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry, Julkaisuja 1996:1. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Pivkance C.G. (1973). Life cycle, housing tenure and intra-urban residential mobility: a causal model. *Sociological Review* 21 (1973) pp. 279–297.
- Poutanen V-P, Laurinkari J. ja Hynynen R. (2008). Ikääntyneiden asumisratkaisut vuoden 2004 Asumis- ja varallisuustutkimuksen valossa. Suomen ympäristö 20/2008. Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Rissanen L. (1999). Vanhenevien ihmisten kotona selviytyminen. Yli 65-vuotiaiden terveys, Toimintakyky ja sosiaali- ja terveyspalvelujen koettu tarve. Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos Oulun yliopisto.
- Rusanen J, Muilu T. ja Colpaert A. (2002). Vanhukset keskittyvät taajamiin. Tietoaika 10/2002. Tilastokeskus. [Online viitattu 26.7.2010] <http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_10_02_vanhukset.html>.
- Saarinen-Kauppinen A. ja Puusniekka A. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Tampere. [Online viitattu 29.7.2010] <<http://www.fsd.uta.fi/metelmäopetus>>.
- Sainio E. (2004). Suurten ikäluokkien ikääntyminen ja tulevaisuuden näkymät. Turun ammattikorkeakoulu, tutkimuksia 12. Turun kaupungin painatuspalvelut, Turku.
- Salanko-Vuorela M, Purhonen M, Jämstedt P. ja Korhonen A. (2006). Selvitys omaishoidon tilanteesta 2006. ”Hoitaahan ne joka tapauksessa”. Omaishoitajat ja Läheiset-Liitto ry. Kehitys Oy, Pori.
- Sisäasiainministeriö. (2003). Valta- ja vastavirtaan. Selvitys maassamuuttajien elinoloista, uuteen kiinnittymisestä ja arvotaustasta Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004.

SOTKANet. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Online viitattu 27.7.2010] <<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>>.

Söderling I. (1983). Maassamuutto ja muuttovirrat. Vuosina 1977–78 kunnasta toiseen muuttaneiden elinolosuhdetutkimus. Siirtolaisuustutkimuksia A 11, Siirtolaisuusinstituutti. Turku.

Söderling I. (1988). Maassamuuton ulottuvuudet. Yksilö-, alue- ja yhteiskuntatason tarkastelu Suomessa vuosina 1977–1978 maassamuuttaneista. Turun yliopiston julkaisuja Sarja C osa 65. Painosalama Oy, Turku.

Söderling I. (1999). Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 8 /1999. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Söderling I. (2002). Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä - miksi ihmiset muuttavat? Teoksessa: Kari Pitkänen (toim.) Artikkeleita Suomen väestöntutkimuksesta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita N:o 62, 2002, sivut 193–219. [Online viitattu 29.6.2009] <www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/soderling.pdf>.

Tanskanen A, Danielsbacka M. ja Jokela M. (2010). Kenen lapsiin isovanhemmat investoivat? Isyyden epävarmuus ja hypoteesi varmin sukulaisten suosimisesta. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010):2, sivut 121–130.

Tiikkainen P. ja Lyyra T-M. (2007). Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Lyyra T-M., Pikkarainen A. ja Tiikkainen P. (toim.) Vanheneminen ja terveys. Edita. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Tilastokeskus (2005). Tiedote 11.5.2005. Enemmistö yli 55-vuotiaista naisista asuu yksin. [Online viitattu 20.4.2008] <http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_023_2005-05-11.html>.

Tilastokeskus. (2010 a). Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1980–2009. [Online viitattu 28.7.2010] <<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>>.

Tilastokeskus. (2010 c). Sosioekonomisen aseman luokitus [Online viitattu 19.6.2010] <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/sosioekon_asema/002-1987/kuvaus.html>.

Tilastokeskus (2010 d). Asuinolot Suomessa vuonna 2008, [Online viitattu 25.7.2008]
<http://www.stat.fi/til/asas/2008/asas_2008_2009-12-15_kat_001_fi.html>.

Tilastokeskus. (2009 a). Väestöennuste 2009–2060. Väestötilastot 2009. [Online viitattu 27.7.2010]
<http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tie_001_fi.html>.

Tilastokeskus. (2009). Väestörakenne 2008. Suomen virallinen tilasto: Väestö. [Online viitattu 27.7.2010] <www.stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_fi.pdf>.

Tilastokeskus. (2010). Kuntien välinen muuttoliike iän, sukupuolen ja muuton suunnan mukaa alueittain 1987–2009. [Online viitattu 28.7.2010] <<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>>.

Tilastokeskus. (2006). Asuntojen hinnat nousivat huhti-kesäkuussa. [Online viitattu 27.7.2010]
<http://www.stat.fi/til/ashi/2006/02/ashi_2006_02_2006-07-31_tie_001.html>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2006). Toiminta. [Online viitattu 30.7.2010].
<<http://www.tenk.fi/toiminta.htm>>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. [Online viitattu 30.7.2010]. Helsinki.
<http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/HYMY_mietinto.pdf>.

STM. (1999). Vanhuspolitiikka. Liitteet - tilastotietoja. Esiteitä 1999:4. [Online viitattu 25.7.2010]
<<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paosisallys12.htm>>.

Työeläke.fi. (2010). Joustavasti vanhuseläkkeelle. [Online viitattu 2.8.2010]
<<http://www.tyoelake.fi/Page.aspx?Section=39118>>.

Valta A. (2008). Iäkkäiden päivittäinen suoriutuminen kotona: Teoreettinen malli iäkkäiden kotona asuvien päivittäisestä suoriutumisesta kotisairaanhoidajien ja iäkkäiden näkökulmasta. Tampere, Tampereen yliopisto. [Online viitattu 27.6.2010] <<http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7521-4.pdf>>.

Walters W. H. & Wilder E. I. (2003). Disciplinary Perspectives on Later-Life Migration in the Core Journals of Social Gerontology. *The Gerontologist*, vol. 43, No. 5, pp. 758–760.

Viljaranta L. (1995). Avun mosaiikki. Epävirallista ja virallista apua vanhuksen kotiin. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995: 11.

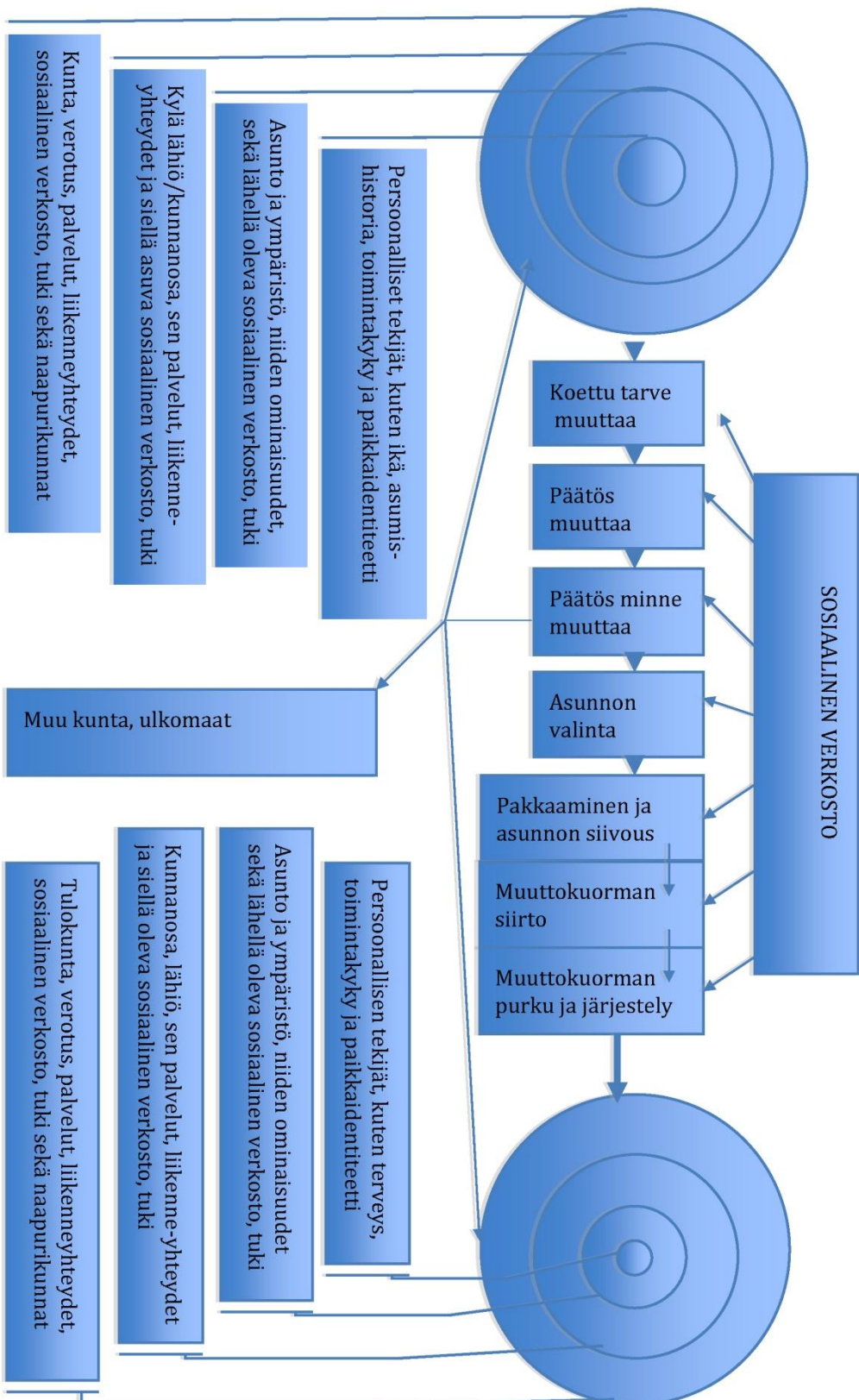
Wiseman R.F. (1980). Why older people move: theoretical issues. *Research on Aging* 2 (2), pp. 141–154.

Vuorinen L. (2009). Ikääntyminen maalaiskylässä. Sosiaalipolitiikan väitöskirja, Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos. M&P Paino, Lahti.

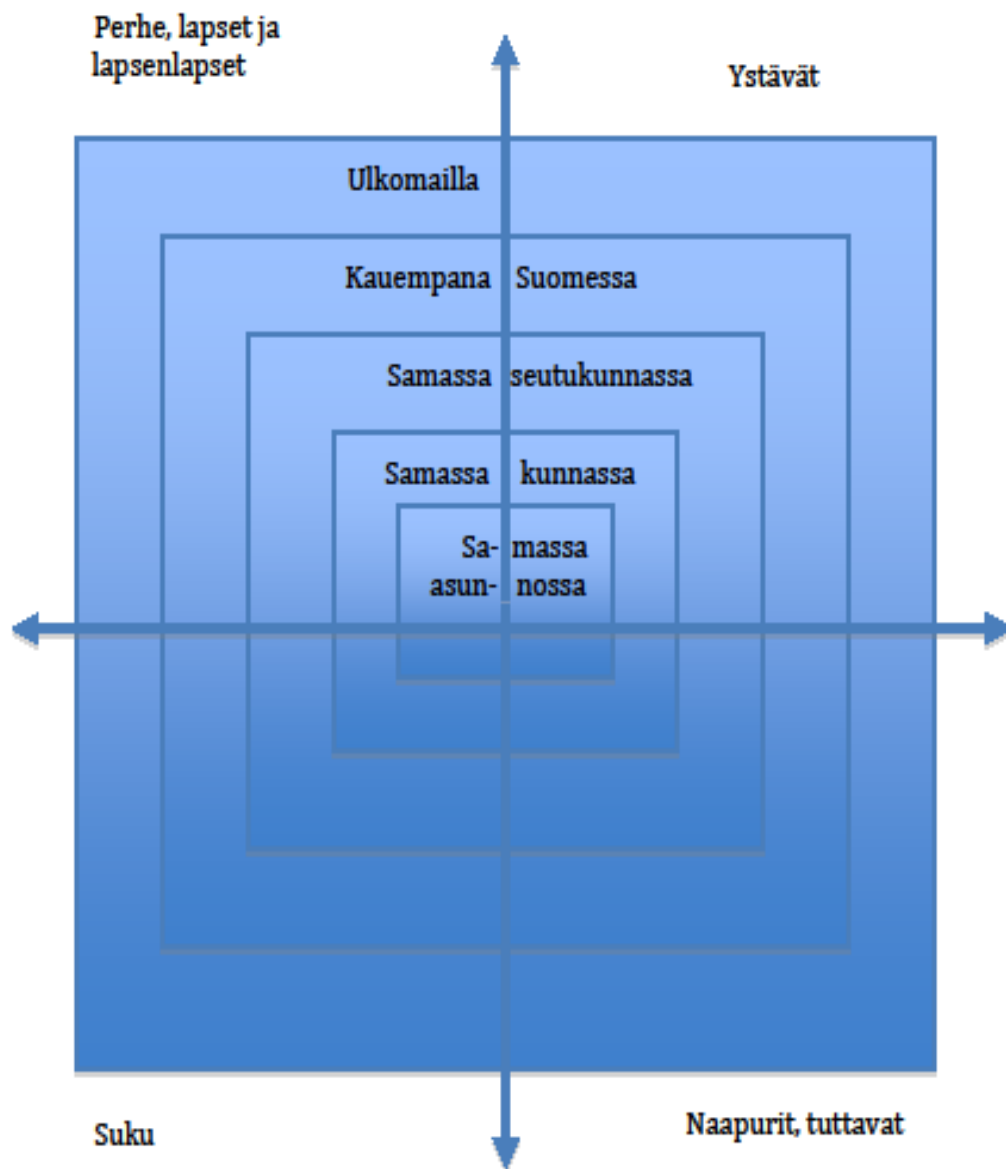
LIITTEET

LIITE 1

Liite 1
Liitekuvio 1. Tutkimusasetelma

LIITE 2

Liitekuvio 2: Maantieteellinen verkostokartta, malli (Naapila 1992, 18).

LIITE 3

LIITETAULUKKO 1. Perusjoukko: Muuttaneiden lukumäärä, lähtökunta ja miesten lukumäärät *) vuosina 2006, 2007 ja 2008.

LÄHTÖALUE	MUUTTOVUODET			YHTEENSÄ (f) (miehiä)
	2006 (miehiä)	2007 (miehiä)	2008 (miehiä)	
Kouvolan seutu	31	35	33	99
Yhteensä	(11)	(18)	(12)	(41)
Kuusankoski	7	7	15	29
Anjalankoski	6	12	5	23
Valkeala	10	9	5	24
Elimäki	5	6	3	14
Jaala	1	1		2
Iitti	2		5	7
Eteläkymenlaakso	2	1	6	9
Naapurimaakunnat yhteensä	5	14	14	33
Etelä-Karjala	3	4	11	18
Etelä-Savo	1	3		4
Päijät-Häme	1	7	1	9
Itä-Uusimaa			2	2
Muut maakunnat ja Helsinki yhteensä	12	17	19	48
Helsinki	4	3	6	13
Uusimaa	2	4	3	9
Pohjois-Savo	1		2	3
Pohjois-Karjala		4		4
Kanta-Häme			1	1
Varsinais-Suomi		3		3
Pirkanmaa			2	2
Keski-Suomi		2	1	3
Satakunta	1		1	2
Etelä-Pohjanmaa	2			2
Pohjois-Pohjanmaa		1		1
Kainuu	2		3	5
Ulkomaat	5	3	2	10
Ei kotikuntaa /muut		1		1
YHTEENSÄ	55	71	74	200
	(18)	(31)	(27)	(76)

*) Miesten määrä kuvaa miesten osuutta kokonaislukumäärästä, miesten määrä sisältyy myös kokonaislukumääriin.

LIITETAULUKKO 2.

Kyselyyn vastanneiden koulutusta (%)

Koulutusta	Prosenttiosuudet (%)
Peruskoulutus	33,3
Ammatillinen koulutus	51,5
Korkea-asteen koulutus	11,1
Ei vastausta	4,0
Yhteensä	100

LIITETAULUKKO 3.

Muuttajien ammatillinen tausta (%)

Ammatin luokka	Prosenttiosuudet (n = 99)	Frekvenssit
Johtajat ja ylimmät virkamiehet	2,0 %	2
Eriyisiasiantuntijat	29,3 %	29
Asiantuntijat	22, 2 %	22
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	15,2 %	15
Palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijät	15,2 %	15
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	4,0 %	4
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	2,0 %	2
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	2,0 %	2
Muut työntekijät	4,0 %	4
Sotilaat	1,0 %	1
Ei kertonut	3,0 %	3
YHTEENSÄ	100 %	99

LIITETAULUKKO 4. Lähtöasuinalueen luonne Kouvolan seutukunnasta, muualta Suomesta ja ulkomailta muuttaneiden ryhmissä (%).

Lähtöalue	Asuinalueen luonne							Yhteensä
	Ei vastaa n = 5	Syrjä-seutu n = 5	Maalais-kylä n = 14	Taajama n = 25	Lähiö n = 24	Keskusta n = 22	Muu n = 4	
Kouvolan seutu	6,4	6,4	25,5	36,2	17,0	6,4	2,1	100
Muu Suomi	4,2	4,2	4,2	14,6	31,3	35,4	6,3	100
Ulkomaat				25,0	25,0	50,0		100

LIITETAULUKKO 5.

Yksinäisyyden kokemukset yksin ja muiden kanssa asuttaessa (%).

YKSINÄISYYDEN KOKEMUKSIA	KENEN KANSSA ASUI			YHTEENSÄ n = 99
	Yksin n = 43	Puolison kanssa n = 51	Jonkun muun kanssa n = 5	
Usein	9,3	2,0	20,0	6,1
Toisinaan	34,9	11,8		21,2
Harvoin	32,6	19,6	40,0	26,3
Ei kokenut yksinäisyyttä	14,0	56,9	40,0	37,4
Ei vastannut tai ei osannut sanoa	9,3	9,8		9,1
YHTEENSÄ	100	100	100	100

VERKOSTON SIJAINTI ENNEN JA JÄLKEEN MUUTON		SOSIAALISEN VERKOSTON OSA			
		Lapset	Lapsen-lapset	Ystävät	Muu suku
Samassa kunnassa kuin iäkäs itse	Ennen (f)	26	23	50	16
	Jälkeen (f) (muutos)	34 (+8)	30 (+7)	46 (-5)	26 (+10)
Samassa seutukunnassa kuin iäkäs itse	Ennen (f)	30	28	34	22
	Jälkeen (f) (muutos)	28 (-2)	27 (-1)	39 (+5)	26 (+4)
Muulla Suomessa	Ennen (f)	66	59	41	62
	Jälkeen (f) (muutos)	64 (-2)	58 (-1)	45 (+4)	57 (-5)
Ulkomailla	Ennen (f)	10	5	6	10
	Jälkeen (f) (muutos)	10 (±0)	5 (±0)	6 (±0)	10 (±0)

LIITETAULUKKO 7. Sosiaalisessa verkostossa sijainnissa tapahtuneiden muutosten vertailu ennen ja jälkeen muuton muualta muuttaneiden ja Kouvolan seudulta muuttaneiden välillä (n = 99).

VERKOSTON SIJAINTI ENNEN JA JÄLKEEN MUUTON		VERKOSTON OSA JA MUUTTOALUE (f)							
		LAPSET		LAPSEN LAPSET		YSTÄVÄT		MUU SUKU	
		Muualta Suomesta	Kouvolan seutukunnasta	Muualta Suomesta	Kouvolan seutukunnasta	Muualta Suomesta	Kouvolan seutukunnasta	Muualta Suomesta	Kouvolan seutukunnasta
Samassa kunnassa kuin iäkäs itse	Ennen	11	15	11	12	24	26	4	12
	Jälkeen (Muutos)	16 (+5)	18 (+3)	12 (+1)	18 (+6)	18 (-7)	28 (+2)	17 +13	9 -3
Samassa seutukunnassa kuin iäkään asuinkunta	Ennen	5	25	4	24	6	28	7	15
	Jälkeen (Muutos)	6 (+1)	22 (-3)	7 (+3)	20 (-4)	11 (+5)	28 (±0)	9 +2	17 +2
Muualla Suomessa tai ulkomailla	Ennen	46	30	38	26	36	11	39	33
	Jälkeen (Muutos)	44 (-2)	30 (±0)	37 (-1)	26 (±0)	40 (+4)	11 (±0)	34 -5	33 (±0)

LIITETAULUKKO 8. Suhde naapureihin (%).

SUHTEEN LUONNE NAAPUREIHIN	YHTEENSÄ n = 99
Ei vastausta	3,0
Ei ollut tekemisissä naapureiden kanssa	6,1
Huono suhde tai sekä hyvä että huono suhde	4,0
Hyvä tavanomainen suhde, joihinkin enemmän yhteyttä	61,6
Erittäin hyvä suhde, ystävyttäkin	25,3
KAIKKI YHTEENSÄ	100

LIITETAULUKKO 9. Lapsilta saadun tuen ja avun tarve siviilisäädystään tarkasteltuna (%).

AVUN JA TUEN TARVE LAPSILTA	SIVIILISÄÄTY					KAIKKI YHTEENSÄ Ä (f)
	Naimaton n = 8	Naimisissa n = 46	Avoliitto n = 1	Leski n = 31	Eronnut n = 13	
Ei vastannut		2,2		6,5		3
Ei tarvinnut	25,0	65,2	100	22,6	61,5	48
Joskus tarpeen ei välttämätön		17,4		32,3	15,4	20
Usein tarpeen joskus välttämätön		6,5		12,9	23,1	10
Välttämätön	12,5	2,2		19,4		8
Ei verkoston osaa	62,5	6,5		6,5		10
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100	100	99

LIITETAULUKKO 10. Yksin- ja muiden kanssa asuneiden saadun tuen ja avun välttämättömyys (%).

TUEN JA AVUN VÄLTÄMÄTTÖMYYS	Yksin asuneet n = 52	Muiden kanssa asuneet n = 47	KAIKKI YHTEENSÄ (f)
Ei vastannut	3,8	2,1	3
Ei tarvinnut	32,7	66	48
Joskus tarpeen ei välttämätön	23,1	17	20
Usein tarpeen joskus välttämätön	13,5	6,4	10
Välttämätön	13,5	2,1	8
Ei verkoston osaa	13,5	6,4	10
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	99

LIITETAULUKKO 11. Kouvolan seudulta, muualta Suomesta ja ulkomailta muuttaneiden saadun tuen ja avun välttämättömyys ennen muuttoa (%).

TUEN JA AVUN VÄLTÄMÄTTÖMYYS ENNEN MUUTTOA	LÄHTÖALUE			KAIKKI YHTEENSÄ (f)
	Kouvolan seutu n = 47	Muu suomi n = 48	Ulkomaat n = 4	
Ei vastannut	2,1	4,2		3
Ei tarvinnut	46,8	52,1	25,0	48
Joskus tarpeen ei välttämätön	17,0	20,8	50,0	20
Usein tarpeen joskus välttämätön	10,6	8,3	25,0	10
Välttämätön	12,8	4,2		8
Ei verkoston osaa	10,6	10,4		10
Kaikki yhteensä	100	100	100	99

LIITETAULUKKO 12. Viralliselta verkostolta saatu apu ja tuki ennen muuttoa (f).

VIRALLISELTA VERKOSTOLTA SAATU APU JA TUKEA	YHTEENSÄ
Ei vastausta	10
Ei saanut apua ja tukea	76
Sai apua ja tukea	13
KAIKKI YHTEENSÄ	99

LIITETAULUKKO 13. Yhteiskunnalta saatu apu ja tuki sukupuolen mukaan tarkasteluna (%).

YHTEISKUNNAN TUKEA	SUKUPUOLI	
	Mies n=39	Nainen n=60
Ei vastausta	7,7	11,7
Ei saanut tukea/apua	79,5	75,0
Sai tukea/apua	12,8	13,3
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100

LIITETAULUKKO 14. Yhteiskunnalta saatu apu ja tuki siviilisäädyn mukaan tarkasteltuna (%).

YHTEISKUNNAN TUKI	SIVIILISÄÄTY				
	Naimaton n = 8	Naimisissa n = 46	Avoliitossa n = 1	Leski n = 31	Eronnut n = 13
Ei vastausta		13,0		12,9	
Ei saanut tukea	87,5	82,6	100	61,3	84,6
Sai tukea	12,5	4,3		25,8	15,4
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

LIITETAULUKKO 15. Terveiden vaikutus muuttopäätökseen niillä, jotka saivat yhteiskunnalta saatu apua ja tukea (%).

YHTEISKUNNALLA SAATU APU JA TUKI	TERVEYDEN VAIKUTUS MUUTTOPÄÄTÖKSEEN						KAIKKI YHTEEN SÄ
	Ei vastausta n = 5	Vaikutti paljon n = 13	Vaikutti melko paljon n = 4	Vaikutti jonkin verran n = 17	Ei vaikuttanut n = 51	Ei osaa Arvioida n = 9	
Ei vastausta n = 10	20,0			30,0	30,0	20,0	100
Ei saanut apua tai tukea n = 76	3,9	11,8	3,9	14,5	59,2	6,6	100
Sai apua ja tukea n = 13		30,8	7,7	23,1	23,1	15,4	100

LIITETAULUKKO 16. Muuttoikä yhteys lapsilta tarvittavaan tuen ja avun määrään (%).

AVUN JA TUEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS	MUUTTOIKÄ %				
	65- n = 65	70 -74 n = 26	75 – 79 n = 18	80 – 84 n = 6	85 – n = 4
Ei vastannut		3,8	11,1		
Ei tarvinnut	57,8	53,8	27,8	50,0	
Joskus tarpeen ei välttämätön	17,8	11,5	27,8	33,3	50,0
Usein tarpeen joskus välttämätön	8,9	15,4	11,1		
Välttämätön	6,7	3,8	11,1		50,0
Ei verkoston osaa	8,9	11,5	11,1	16,6	
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

LIITETAULUKKO 17. Iäkkään auttama sosiaalisen verkoston osa ennen muuttoa (f).

AUTTOIKO KETÄÄN	KETÄ AUTTOI												KAIKKI YHTEENSÄ
	Ei vastannut	Ei ketään	Lapsia	Muuta sukua	Ystävää	Naapuria	Yleinen hyöty	Puoliso	Vanha puoliso	puolison vanhemmat	Tuttava	Sisarusta	
Ei vastannut	10												10
Ei auttanut	1	52	1				1						55
Satunnaisesti	1		5	1	2	3	2				1	1	16
Melko paljon			2		1	1	2			3		1	10
Säännöllisesti			2					3		3			8
KAIKKI YHTEENSÄ	12	52	10	1	3	4	5	3	6	1	2		99

LIITETAULUKKO 18. Kuka teki muuttopäätöksen (%).

MUUTTOPÄÄTÖKSEN PÄÄASIALLINEN TEKIJÄ	OSUUS VASTAAJISTA (n = 99)
Muuttaja teki itse muuttopäätöksen	34,4
Muuttaja teki muuttopäätöksen puolison osallistumatta päätökseen	2,0
Muuttopäätös tehtiin yhteisymmärryksessä läheisten kanssa	49,5
Puoliso teki muuttopäätöksen muuttajan osallistumatta päätökseen	4,0
Muut läheiset halusivat muuttoa, muuttaja suostui	7,1
Muut läheiseni tekivät muuttopäätöksen vastoin muuttajan tahtoa	2,0
Ei vastausta	1,0
YHTEENSÄ %	100

LIITETAULUKKO 19. Muuton pakollisuuden yhteys muuttopäätöksen tekijään (%).

MUUTTOPÄÄTÖKSEN TEKIJÄ	MUUTON VAPAAEHTOISUUS			
	Ei vastausta n = 2	Pakko en olisi halunnut muuttanut n = 7	Vapaaehtoinen pakko en olisi muuttanut n = 17	Vapaaehtoinen halusin muuttaa = 73
Ei vastausta	50,0			
itse		42,9	17,6	38,4
Minä vaan ei puoliso			11,8	
Puoliso vaan en minä		28,6	5,9	1,4
Lapset ja minä taivuoin			17,6	5,5
Muut en halunnut		14,3	5,9	
Yhteisymmärrys läheisten kanssa	50,0	14,3	41,2	54,8
KAIKKI YHTEENSÄ	100	100	100	100

LIITETAULUKKO 20. Muuttoikä yhteys muuton pakollisuuteen (f).

MUUTON PAKOLLISUUS	MUUTTOIKÄ				
	- 69	70 - 74	75 - 79	80 - 84	85 -
Ei vastaa		1	1		
Pakollinen	4	3			
Vapaaehtoinen pakko	5	3	6	1	2
Vapaaehtoinen	36	19	11	5	2
KAIKKI YHTEENSÄ	45	26	18	6	4

LIITETAULUKKO 21. Keiden asuminen Kouvolassa vaikutti päätökseen muuttaa Kouvolaan (%).

KUKA MUUTTOPÄÄTÖKSEEN *)	VAIKUTTI YHTEENSÄ
Puoliso	4,0
Lapset	28,3
Lapsenlapset	5,1
Muu sukulainen/suku	18,2
Ystävät	6,2
Naapurit	4,0
Tuttavat	3,0
Ei vastausta	41,4

*) vastaaja on voinut kertoa useamman vaikuttajan

LIITETAULUKKO 22. Ketkä siirsivät muuttajan tavarat (n = 99).

MUUTTOKUORMAN SIIRTÄJÄT	LUKUMÄÄRÄ (n=99)
Muuttaja ja/tai puoliso, ei muuta verkostoa	14
- Muuttaja itse	3
- Muuttaja puolison kanssa	11
Muuttofirman avulla, ei muuta verkostoa *)	21
- vain muuttofirma	17
- itse ja muuttofirma	4
Muuttaja yhdessä muiden kanssa	25
- muuttaja ja lapset ja/tai lasten perheenjäsenet	12
- muuttaja ja ystävät	2
- muuttaja ja sisaruksensa ja/tai näiden perheiden kanssa	2
- muuttaja ja muut sukulaiset	1
Talkoot, verkostoa laajasti mukaan, oletettavasti muuttaja itse ollut voimiansa mukaan mukana	8
Muut siirsivät tavarat, muuttaja ei osallistunut itse siirtoon	35
- puoliso ja lapset sekä näiden perheenjäseniä	2
- puoliso ja ystävät	1
- lapset ja näiden perheenjäsenet	19
- lapset omien tuttaviansa kanssa	2
- lapset muuttajan ystävien kanssa	2
- ystävät	1
- muut sukulaiset	6
- tuttavat	2
Tavaroiden siirtoa ei tarvinnut tehdä	1
Ei vastausta	3
YHTEENSÄ	99

*) Tässä tutkimuksessa käytetään puhekielen käsitettä muuttofirma muuttoliikkeen sijaan erottamaan muuttopalvelun tarjoaja muuttoliikkeen käsitteestä. Muuttoliikkeen käsite on määritelty keskeisten käsitteiden määrittelyn yhteydessä.

LIITETAULUKKO 23. Muuttokuorman purkajat ja uuden kodin järjestäjät (N = 99).

TAVAROIDEN PURKAJA JA JÄRJESTÄJÄ	LUKUMÄÄRÄT (n=99)
Oman talouden sisäinen tapahtuma	45
Itse	16
Itse ja puoliso	27
Puoliso	2
Lähiomaisten avulla tehty purku ja järjestely	38
Muuttaja (ja puoliso) ja lapset	22
Puoliso lasten kanssa	1
Lapset keskenään	14
Laajemman sosiaalisen verkoston avulla tehty tavaroiden purku ja järjestely	13
Itse oman sisaren ja sisaren perheen kanssa	5
Minä ja sukulaiset	2
Itse ja monimuotoinen verkosto	4
Ystävät	1
Viranomaisapua	1
Ei vastausta	3
YHTENSÄ	99

LIITETAULUKKO 24. Yksinäisyyden kokemukset ennen ja jälkeen muuton (f).

YKSINÄISYYDEN KOKEMUKSET ENNEN MUUTTOA	YKSINÄISYYDEN KOKEMUKSEN MUUTON JÄLKEEN (f)						KAIKKI YHTEENSÄ (f)
	Ei vastaa	Kyllä kokee	Kokee toisinaan	Ei osaa sanoa	Kokee harvoin	Ei koe	
Ei vastaa	1	1			1	1	4
Kokee yksinäisyyttä	1	1	2		2		6
Kokee toisinaan	2	4	4	2	7	2	21
Ei osaa sanoa	1	1		1		2	5
Kokee harvoin		1	3	3	17	2	26
Ei koe	1		1	1	5	29	37
KAIKKI YHTEENSÄ	6	8	10	7	32	36	99

LIITETAULUKKO 25 . Iäkkäiden muuttoon vaikuttavien yleisten syytekijöiden vaikutus

tutkittavien muuttopäätökseen, eritelty tarkastelu. (f)

MUUTTOON VAIKUTTAVA SYY	VAIKUTUKSEN MÄÄRÄ MUUTTOPÄÄTÖKSEEN					
	Paljon vaikutusta	Melko paljon vaikutusta	Jonkin verran vaikutusta	Ei vaikutusta	Ei osaa arvioida vaikutusta	Ei vastaa
Syrjäinen sijainti	6	8	9	63	10	3
Asunnon suuri koko	9	3	12	60	11	4
Asunnon kunto	3	2	7	71	12	4
Hissittömyys	2	1	1	79	12	4
Liikaa portaita	6	2	9	69	9	4
Vuokra-asunto	5	2	1	72	14	5
Asumiskustannukset	2	8	10	64	10	5
Työsuhdeasunto	2	0	1	75	15	6
Remontin tarve	5	7	4	69	9	5
Ei ollut autoa	3	3	1	68	17	7
Pihanhoito raskasta	10	7	13	57	8	4
Palvelut kaukana	7	9	7	62	10	4
Kodinhoito raskasta	7	3	7	71	7	4
Oma terveys	13	4	17	51	9	5
Puolison terveys	9	5	9	57	14	5
Harrastukset kaukana	5	6	10	62	12	4
Sukulaiset kaukana	23	9	14	41	7	5
Ei ystäviä lähellä	3	3	9	71	9	4

LIITETAULUKKO 26. Sosiaalisen verkoston uudelleen rakentuminen (%). *)

MUUTTUJAT	Vastaa todellisuutta	Vastaa aika hyvin todellisuutta	Ei aivan vastaa todellisuutta	Ei ollenkaan vastaa todellisuutta	Ei vastausta	YHTEENSÄ n = 99
Saatu uusia ystäviä	25,3	30,3	18,2	17,2	9,1	100
Tutustuttu naapureihin	30,3	37,4	15,2	11,1	6,1	100
Tavataan lapsia useammin	31,3	23,2	12,1	16,2	17,2	100
Tavataan lapsenlapsia useammin	27,3	24,2	10,1	17,2	21,2	100
Tavataan ystäviä useammin	19,2	23,2	23,2	24,3	10,1	100
Tavataan sukulaisia useammin	16,2	21,2	25,3	26,3	11,1	100
On saatu uusia tuttavita	31,3	31,3	17,2	11,1	9,1	100
Asutaan lähempänä auttajaa	31,3	12,1	10,1	38,4	8,1	100
On uusia harrastuksia	31,3	13,1	13,1	33,3	9,1	100
On entistä vilkkaampaa kanssakäymistä	24,2	22,2	20,2	26,3	7,1	100
Saadaan helpommin yhteiskunnalta apua	12,1	5,1	8,1	57,6	17,2	100

*) Taulukon tulkintaa tuo haastetta se, että vastaamattomia oli suhteellisen paljon, eikä vaihtoehtoissa ollut mahdollisuutta valita kohtaa, jossa on mahdollisuus kertoa tilanteen pysyneen ennallaan. Lisäksi ei ollut vaihtoehtoa kertoa, ettei kysymys kosketa lainkaan itseään, kuten yhteiskunnan avussa ja tuessa, tai jos ei ollut lapsia tai lapsenlapsia. Tämä voi nostaa niiden vastausten osuutta, joissa viestitään, ettei kysytty vastaa ollenkaan todellisuutta.

LIITE 4

Kyselylomakkeen saatekirje

ARVOISA KIRJEEN VASTAANOTTAJA

Olen Jyväskylän yliopistossa opiskeleva aikuisopiskelija, Merja Hautalainen. Valmistumistani varten teen opinnäytetyönäni tutkimusta iäkkäiden ihmisten muuttamisesta ja siitä, miten muuttaneiden ihmissuhteet ovat vaikuttaneet muuttamiseen. Opiskelen kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelmassa ja opinnäytetyötäni ohjaa professori Esa Konttinen.

Käsissänne oleva kysymyslomake käsittelee muutama vuosi sitten tapahtunutta muuttoaanne Kouvolaan. Samanlainen kysymyslomake on lähetetty kaikille vuosina 2006, 2007 ja 2008 Kouvolaan muuttaneille 65 vuotta täyttäneille henkilöille. Olkaa ystävällinen ja täyttäkää oheinen kysymyslomake ja lähettäkää se postikuoressa olleessa vastauskuoressa takaisin siinä olevaan osoitteeseen **5.3.2010 mennessä**. Postimaksu on maksettu puolestanne.

Mikään Teitä henkilökohtaisesti koskeva tieto ei välity ulkopuolisten tietoon, ja vastauslomakkeet hävitetään heti, kun niissä olleet tiedot on kirjattu ylös. Valmiista tutkimusraportista ei voi tunnistaa Teidän tai kenenkään muun yksittäisen vastaajan antamia vastauksia. Osoitetiedot olen saanut henkikirjoittajalta. Teidän nimi- ja osoitetietojanne ei käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen, kuin edessänne olevien kirjeiden eteenpäin saattamiseen. Tutkimuksella ei ole ulkopuolisia rahoittajaa eikä tutkimusta ole tilannut mikään taho, vaan sen tarkoitus on lisätä yleistä tietoa iäkkään väestönosan muuttamisesta ja osoittaa opiskelijan tutkimusosaamista. Kyse on pro gradu-työstä.

Jos haluatte keskustella tutkimuksesta kanssani, voitte soittaa minulle numeroon: 0400-916 915.

KYSYMYSLOMAKE

Seuratkaa lomakkeessa olevia ohjeita edetessänne lomaketta täyttäessänne. Lomakkeessa olevat kysymykset koskevat vuosina 2006, 2007 ja 2008 tapahtunutta muuttoaanne Kouvolaan, sekä sitä edeltänyttä elämäntilannettanne että sen jälkeistä elämäntilannettanne. Lomaketta ei tarvitse täyttää yhdellä kertaa. Jos lomakkeen täyttäminen tuntuu Teistä itsestänne vaikealta, voitte pyytää jotakin läheistänne täyttämään lomake puolestanne Teidän antamienne vastausten mukaisesti. Jos jokin kysymys tuntuu vaikealta, keskustelkaa siitä yhdessä tai pyytäkää läheistänne selittämään tai näyttämään kysymys Teille. Jos vastaukselle varattu tila ei riitä, voitte jatkaa vastausta lomakkeen kääntöpuolelle, merkitkää tällöin se, mitä kysymystä vastauksenne koskee, kysymyksen numerolla. On myös mahdollista, että käytätte lisätilaa tarvitessanne erillistä, itseltänne löytyvää paperia. Mitä tarkempia ja seikkaperäisempiä vastauksenne ovat, sitä paremmin ne palvelee tutkimustani. Osaan vastauksista riittää oikean vastausvaihtoehdon ympyröiminen. Jos haluatte, voitte pyytää minua, Merja Hautalaista, tulemaan täyttämään lomake kanssanne. Ottakaa silloin yhteys edellisellä sivulla olevan puhelinnumeron kautta minuun.

LIITE 5

Kyselylomake

A. Taustakysymykset

Valitkaa seuraavista vastausvaihtoehdoista oikea ja ympyröikää oikean vaihtoehdon edessä oleva numero tai merkitkää tieto sitä varten varattuun tilaan. Tarvittaessa jatkakaa vastausta lomakkeen toiselle puolelle. Merkitkää silloin kysymyksen numero vastauksenne eteen.

A1. Oletteko
1) mies
2) nainen

A2. Oletteko
1) naimaton
2) naimisissa
3) avoliitossa
4) leski

Koska jäitte leskeksi _____ (merkitkää vuosiluku)

5) asumuserossa

Koska tämä tapahtui _____ (merkitkää vuosiluku)

6) eronnut

Koska tämä tapahtui _____ (merkitkää vuosiluku)

A3. Kertokaa omin sanoin, mikä on koulutaustanne?

A4. Kun olitte työelämässä, mikä oli ammattinne _____

A5. Minkä ikäinen olette nyt? _____ v

A6. Minkä ikäinen olitte silloin, kun muutitte Kouvolaan? _____ v

A7. Arvioikaa, kuinka monta kertaa olette muuttanut elämänne aikana? _____ kertaa

A8. Kuinka kauan olitte asunut siinä asunnossa, jossa asuitte ennen Kouvolaan muuttoanne?

Olin asunut edellisessä asunnossani _____ vuotta

A9. Mistä muutitte Kouvolaan? _____

A10. Oletteko muuttanut uudestaan sen jälkeen kun muutitte Kouvolaan ?

a) en ole muuttanut

b) kyllä, olen muuttanut

Kuinka monta kertaa? _____

Mistä syystä muutitte? _____

A11. Miten luonnehtisitte asuinpaikkaanne ennen kuin muutitte Kouvolaan? Ympyröikää oikea vaihtoehto. Oliko asuinpaikkaanne:

- a) syrjäistä maaseutua, jossa oli vain vähän naapureita ja/tai lähin naapuri oli kaukana
- b) maalaiskylä, jossa oli naapureita lähellä, mutta palvelut kaukana
- c) taajama, jossa oli riittävästi palveluita
- d) kaupungissa ollut lähiö lähellä päivittäispalveluita
- e) kaupungin keskusta palveluiden lähellä
- f) jokin muu, mikä _____

A12. Seuraavassa ruudukossa on esitetty syitä, jotka yleensä vaikuttavat ikääntyvien muuttopäätökseen. Arvioikaa mikä vaikutus näillä seikoilla on ollut teidän muuttoonne Kouvolaan. Rastikaa jokaiselta riviltä oikea vaihtoehto.

	1. vaikutti paljon muuttooni	2. vaikutti melko paljon muuttooni	3. vaikutti jonkin verran muuttooni	4. ei vaikuttanut muuttooni	5. en osaa arvioida vaikutusta
Asunnon sijainti oli syrjäinen					
Asunto oli liian suuri					
Asunnon kunto oli huono					
Talossa ei ollut hissiä					
Asunnossa oli liikaa portaita					
Asunto oli vuokra-asunto					
Asumiskustannukset olivat suuret					
Työsuhdeasunto oli luovutettava pois					
Asunto vaati remontointia					
Ei ollut autoa käytössä					
Pihanhoito oli raskasta					
Palvelut olivat kaukana					
Kodinhoito oli raskasta					
Oman terveydentilan heikentyminen					
Asuinkumppanin terveyden heikentyminen					
Kodin ulkopuoliset harrastukset olivat etäällä					
Sukulaiset asuivat kaukana					
Ei ollut lähellä asuvia ystäviä					

B. Sosiaalinen verkosto

Seuraavat kysymykset koskevat suhdettanne Teille läheisiin ihmisiin ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan. Valitkaa oikea vastausvaihtoehto ympyröimällä oikean vaihtoehdon numero tai vastatkaa omin sanoin sille varattuun tilaan. Tarvittaessa jatkakaa kirjoittamista lomakkeen toiselle puolelle. Merkitkää tällöin kysymyksen numero vastauksen eteen.

B1. Kenen kanssa asuitte, ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) asuin yksin
- 2) asuin puolisoni kanssa
- 3) asuin lasteni kanssa
- 4) asuin jonkun muun kanssa, kenen _____

B2. Oliko asuinkumppaneillanne jotakin vaikutusta siihen, että päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) ei ollut vaikutusta
- 2) oli vaikutusta

Minkälaista vaikutusta?

B3. Missä (kunnissa) lapsenne ja lapsenlapsenne asuivat ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan? Kirjoittakaa omin sanoin. Esim. tytär 44 v Helsingissä; tyttärenpoika 20 v Ruotsissa Tukholmassa jne. Jos lapsia ja lapsenlapsia ole, jatkakaa kohdasta B12.

B4. Ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan, saitteko lapsiltanne apua ja tukea?

- 1) en saanut lapsiltani apua ja tukea
- 2) sain joskus apua ja tukea lapsiltani
- 3) sain melko paljon apua ja tukea lapsiltani
- 4) sain runsaasti apua ja tukea lapsiltani

B5. Oliko lapsilta saatu apu välttämätöntä ja tarpeellista selviytymisenne kannalta?

- 1) ei ollut välttämätöntä
- 2) silloin tällöin tarpeellista mutta ei välttämätöntä
- 3) usein tarpeellista ja joskus välttämätöntä
- 4) ehdottoman välttämätöntä

B6. Minkälaista apua ja tukea saitte lapsiltanne?

B7. Oliko lapsillanne vaikutusta päätökseenne muuttaa?

B8. Ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan, saitteko lapsenlapsiltanne apua ja tukea?

- 1) en saanut lapsenlapsiltani apua ja tukea
- 2) sain joskus apua ja tukea lapsenlapseltani/lapsenlapsiltani
- 3) sain melko paljon apua ja tukea lapsenlapseltani/lapsenlapsiltani
- 4) sain runsaasti apua ja tukea lapsenlapseltani/lapsenlapsiltani

B9. Oliko lapsenlapsilta saatu apu välttämätöntä selviytymisenne kannalta?

- 1) ei ollut välttämätöntä
- 2) silloin tällöin tarpeellista mutta ei välttämätöntä
- 3) usein tarpeellista ja joskus välttämätöntä
- 4) ehdottoman välttämätöntä

B10. Minkälaista apua ja tukea saitte lapsenlapsiltanne?

B11. Oliko lapsenlapsillanne vaikutusta päätökseenne muuttaa?

- 1) lapsenlapsillani ei ollut vaikutusta päätökseeni muuttaa
- 2) lapsenlapsillani oli hieman vaikutusta päätökseeni muuttaa
- 3) lapsenlapsillani oli melko paljon vaikutusta päätökseeni muuttaa
- 4) lapsenlapsillani oli paljon vaikutusta päätökseni muuttaa

Minkälaista vaikutusta?

B12. Minkälainen suhde Teillä oli naapureihinne ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

B13. Ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan, saitteko naapureiltanne apua ja tukea?

- 1) en saanut naapureilta apua ja tukea
- 2) sain joskus apua ja tukea naapuriltani/naapureilta
- 3) sain melko paljon apua ja tukea naapuriltani/naapureiltani
- 4) sain runsaasti apua ja tukea naapureilta

B14. Oliko naapureilta saatu apu välttämätöntä selviytymisenne kannalta?

- 1) apu ei ollut välttämätöntä
- 2) silloin tällöin apu oli tarpeellista mutta ei välttämätöntä
- 3) apu oli usein tarpeellista ja joskus välttämätöntä
- 4) apu oli ehdottoman välttämätöntä

B15. Minkälaista apua ja tukea saitte naapureiltanne?

B16. Oliko naapureillanne vaikutusta päätökseenne muuttaa?

B17. Missä ystävänne asuivat, ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan? Kertokaa omin sanoin, esim. Esko Kouvolassa; Marjatta Kuusankoskella jne.

B18. Ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan, saitteko ystäviltänne apua ja tukea?

- 1) en saanut ystäviltäni apua ja tukea
- 2) sain joskus apua ja tukea ystävältäni/ystäviltäni
- 3) sain melko paljon apua ja tukea ystävältäni/ystäviltäni
- 4) sain runsaasti apua ja tukea ystävältäni/ystäviltäni

B19. Oliko ystäviltä saatu apu välttämätöntä selviytymisenne kannalta?

- 1) ei ollut välttämätöntä
- 2) tarpeellista mutta ei välttämätöntä
- 3) usein tarpeellista ja joskus välttämätöntä
- 4) ehdottoman välttämätöntä

B20. Minkälaista apua ja tukea saitte ystäviltänne?

B21. Oliko ystävillänne vaikutusta päätökseenne muuttaa?

B22. Missä Teille läheiset muut sukulaiset, kuin lapset ja lapsenlapset, asuivat ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan? Esim. serkku Matti Oulussa, siskontyttö Leena Tampereella.

B23. Saitteko joiltakin muilta sukulaisiltanne, kuin puolisolta, lapsilta tai lapsenlapsilta, apua ja tukea ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) en saanut muilta sukulaisiltani apua ja tukea
- 2) sain joskus apua ja tukea muilta sukulaisiltani
- 3) sain melko paljon apua ja tukea muilta sukulaisiltani
- 4) sain runsaasti apua ja tukea muilta sukulaisiltani

B24. Oliko muilta sukulaisilta saatu apu välttämätöntä selviytymisenne kannalta?

- 1) ei ollut välttämätöntä
- 2) tarpeellista mutta ei välttämätöntä
- 3) usein tarpeellista ja joskus välttämätöntä
- 4) ehdottoman välttämätöntä

B25. Minkälaista apua ja tukea saitte muilta sukulaisiltanne?

B26. Oliko muilla sukulaisillanne vaikutusta päätökseenne muuttaa?

B27. Jos saitte apua ja tukea kunnalta, joltakin järjestöltä tai yksityiseltä palveluntuottajalta, minkälaista tukea ja apua saitte? Jos ette saanut tukea, merkitkää en saanut apua.

B28. Olitteko itse merkittävä avunantaja (hoitotyö, siivous, kaupankäynti tms.) joillekin Teille läheiselle ihmisille enn en kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) en ollut avunantaja läheisilleni
- 2) olin satunnaisesti avunantajana läheisilleni
- 3) olin melko tärkeä avunantaja jollekin läheisilleni
- 4) olin säännöllisesti tärkeä avunantaja jollekin läheisilleni

Ketä autoitte: _____

B29. Arvioikaa yhteydenpidon riittävyyttä läheisiin ihmisiinne ennen kuin olitte muuttanut Kouvolaan. Merkitkää asteikolle kullekin riville kuinka lähellä riittävää yhteydenpito oli.

Yhteydenpito lapsiin oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito lapsenlapsiin oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito muihin sukulaisiin oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito naapurustoon oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito ystäviinne oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito tuttaviin oli:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää

B30. Koitteko itsenne yksinäiseksi ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) kyllä, koin itseni usein yksinäiseksi
- 2) kyllä, koin itseni toisinaan yksinäiseksi
- 3) en osaa sanoa koinko itseni yksinäiseksi
- 4) koin harvoin itseni yksinäiseksi
- 5) en kokenut koskaan itseäni yksinäiseksi

B31. Koitteko turvattomuutta ennen kuin päätitte muuttaa Kouvolaan?

- 1) kyllä, koin turvattomuutta
- 2) kyllä, koin toisinaan turvattomuutta
- 3) en osaa sanoa koinko turvattomuutta
- 4) koin harvoin turvattomuutta
- 5) en kokenut koskaan turvattomuutta

C. Muuttopäätös ja muutto

Seuraavat kysymykset koskevat sitä, kuinka muuttopäätökseenne Kouvolaan syntyi. Lisäksi kysytään sitä, miten varsinainen muutto tapahtui. Valitkaa oikea vaihtoehto ja ympyröikää se tai vastatkaa sille varattuun tilaan.

C1. Oliko muuttopäätös yksin omanne?

- 1) kyllä oli, minä yksin tein muuttopäätöksen
- 2) puolisoni /asuinkumppanini ei halunnut muuttaa, mutta minä halusin
- 3) puolisoni / asuinkumppanini halusi muuttaa, mutta minä en halunnut
- 4) lapset tai muut läheiseni halusivat, että muutan, itse en olisi vielä ollut valmis muuttamaan, mutta taivuvin heidän tahtoonsa
- 5) muut tekivät muuttopäätöksen puolestani vastoin omaa tahtoani
- 6) teimme muuttopäätöksen yhteisymmärryksessä läheisten kanssa

C2. Harkitsitteko muuttokohteeksi jotakin muuta kuntaa tai kaupunkia kuin Kouvola?

- 1) vain Kouvola oli vaihtoehtona
 - 2) koetin löytää asuntoa silloisesta kotikunnastani
 - 3) harkitsin muuttoa johonkin / joihinkin muihin kuntiin ja kaupunkeihin
- Mihin?

C3. Miksi valitsitte Koulolan asuinpaikaksenne?

C4. Oliko muutto mielestänne

- 1) pakollinen, vaihtoehtoja ei ollut, en olisi muuttanut vielä
- 2) vapaaehtoinen pakko, en halunnut muuttaa, mutta ymmärsin, ettei vaihtoehtoa ollut
- 3) vapaaehtoinen, halusin muuttaa
- 4) en osaa sanoa

C5. Vaikuttiko muuttopäätökseenne Kouvolaan se, että joku Teille tärkeä ihminen jo asui Kouvolassa?

- 1) ei lainkaan
- 2) ei kovin paljon
- 3) vaikea arvioida
- 4) melko paljon
- 5) kyllä erittäin paljon

Kenen/keiden asuminen Kouvolassa vaikutti? Esim. siskon, vanhan tuttav.

C6. Arvioikaa seuraavassa ruudukossa Teitä lähellä olevien ihmisten vaikutusta asunnon valintaan, kun muutitte Kouvolaan. Rastikaa kultakin riviltä oikea vaihtoehto.

	Ei vaikuttanut asunnon valintaan	Vaikutti jonkun verran asunnon valintaan	Vaikutti paljon asunnon valintaan	Teki todellisuudessa asunnon valinnan
Puoliso				
Lapset				
Lapsenlapset				
Sukulaiset				
Naapurit				
Ystävät				
Tuttavat				
Muut ihmiset				

C7. Mistä tai keneltä saitte tiedon nykyisestä asunnostanne?

C8. Kun varsinainen muutto käynnistyi, niin kuka

1) pakkasi tavarat

2) siirsi tavarat uuteen asuntoon

3) purki ja järjesti tavarat Kouvolan asunnossa

D. Sosiaalinen verkosto muuton jälkeen

Seuraavat kysymykset koskevat nykyistä, Kouvolaan muuton jälkeistä, elämäntilannettanne ja Teille läheisiä ihmisiä. Seuratkaa ohjeita ja valitkaa sopiva vastausvaihtoehto ja ympyröikää sen edessä oleva numero tai vastatkaa omin sanoin vastaukselle varattuun tilaan.

D1. Kenen kanssa asutte nyt? Tarvittaessa valitkaa useampi vaihtoehto.

- 1) asun yksin
- 2) asun puolison / kumppanin kanssa
- 3) asun lapseni luona
- 4) asun lapseni ja hänen perheensä luona
- 5) asun lapsenlapseni luona
- 6) asun lapsenlapseni ja hänen perheensä luona
- 7) asun jonkun muun kanssa

Kenen/keiden kanssa _____

D2. Asutteko nyt lähellä

- 1) jotakin lastanne
- 2) jotakin lastenlastanne
- 3) pitkäaikaista ystävää
- 4) vanhaa tuttua
- 5) jotakin muuta läheistä sukulaistanne
- 6) en asu lähellä ketään itselleni läheistä ihmistä

D3. Seuraavassa ruudukossa on esitetty joukko väitteitä Kouvolaan muuton jälkeisistä suhteistanne läheisiin ihmisiinne. Rastikaan kultakin riviltä todellisuutta vastaava vaihtoehto.

	Vastaa todellisuutta	Vastaa aika hyvin todellisuutta	Ei aivan vastaa todellisuutta	Ei ollenkaan vastaa todellisuutta
Olen saanut uusia ystäviä Kouvolaan muuton jälkeen				
Olen tutustunut uusiin naapureihini muutettuani Kouvolaan				
Tapaan lapsiani useammin kuin ennen Kouvolaan muuttoa				
Tapaan lapsenlapsiani nyt useammin kuin ennen Kouvolaan muuttoa				
Tapaan ystäviäni nyt useammin kuin ennen Kouvolaan muuttoa				
Tapaan itselleni muita läheisiä sukulaistani nyt useammin kuin ennen Kouvolaan muuttoa				
Olen saanut uusia tuttaviani muutettuani Kouvolaan				
Asun lähempänä minua auttanutta ja tukenutta henkilöä nyt kuin ennen muuttoa Kouvolaan				
Minulla on uusia kodin ulkopuolisia harrastuksia				
Kanssakäymiseni ihmisten kanssa on nyt vilkkaampaa kuin ennen muuttoa				
Saan nyt yhteiskunnalta apua ja tukea helpommin kuin ennen Kouvolaan muuttoa				

D4. Koetteko nyt itsenne yksinäiseksi

- 1) kyllä, koen itseni usein yksinäiseksi
- 2) kyllä, koen itseni toisinaan yksinäiseksi
- 3) en osaa sanoa koenko itseni yksinäiseksi
- 4) koen harvoin itseni yksinäiseksi
- 5) En koe koskaan itseäni yksinäiseksi

D5. Arvioikaa yhteydenpidon riittävyyttä läheisiin ihmisiinne tällä hetkellä. Merkitkää asteikolle kullekin riville kuinka lähellä riittävää yhteydenpito on nyt.

Yhteydenpito lapsiin on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito lapsenlapsiin on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito muihin sukulaisiin on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito naapurustoon on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito ystäviinne on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää
Yhteydenpito tuttaviin on:	riittämätöntä	1	2	3	4	5	riittävää

D6. Oletteko tyytyväinen nykyiseen asuntoon?

- 1) erittäin tyytyväinen
- 2) tyytyväinen
- 3) en tyytyväinen mutta en tyytymätönkään
- 4) tyytymätön
- 5) erittäin tyytymätön

D7. Oletteko tyytyväinen nykyiseen asuinpaikkaan?

- 1) erittäin tyytyväinen
- 2) tyytyväinen
- 3) en tyytyväinen mutta en tyytymätönkään
- 4) tyytymätön
- 5) erittäin tyytymätön

D8. Oletteko harkinnut uutta muuttoa?

- 1) kyllä, aion muuttaa
- 2) mietin usein uutta muuttoa
- 3) olen joskus harkinnut uutta muuttoa
- 4) en ole harkinnut uutta muuttoa

D9. Miksi olette harkinnut uutta muuttoa tai aiotte muuttaa?

D10. Mitä muuta tutkijan olisi hyvä tietää muutostanne Kouvolaan ja ihmissuhteidenne liittymisestä muuttoon? Kertokaa vapaasti omin sanoin.

Kiitos, että jaksoitte paneutua pitkän lomakkeen täyttöön. Antamanne vastaukset ovat tärkeitä lisäämällä tietoa ikääntyvän väestönosan muuttamisen taustoista. Lomakkeen täyttämällä olette auttanut minua saamaan opintoni loppuun. Kiittäjänä Merja Hautalainen.

(Latojan huomautus: Kyselylomakkeen layout poikkesi lievästi tässä esitetystä johtuen erilaisista sivumarginaaleista. Postitetussa versiossa vastaustilaa oli jonkin verran enemmän ja kysymykset istuivat sivulle paremmin. Myös kirjasinkoko ja riviväli olivat selvästi suurempia kuin tässä.)